

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВАВДЮК Н. С.,
КОРЕЦЬКА Н. І.

БАНКІВСЬКЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Луцьк: ІВВ Луцького НТУ
2018

УДК 336.71.078.3 (075.8)

В-12

*Рекомендовано Луцьким національним технічним університетом МОН України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

*Надано гриф «Рекомендовано Луцьким національним технічним університетом
(рішення вченої ради Луцького НТУ №10 від «30» травня 2018 року)*

В-12

Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І. Банківське регулювання та нагляд : навч. посібн. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 336 с.

У навчальному посібнику висвітлюються питання теорії та практики банківського регулювання, методології та інструментарію здійснення нагляду за діяльністю банків з боку Національного банку України у процесі їх реєстрації, ліцензування, аналізу економічних параметрів та фінансової звітності, здійснення пруденційного безвиїзного нагляду, поточного нагляду та моніторингу якості управління ризиками в банках, ранньої діагностики неплатоспроможності банків тощо.

У виданні подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Навчальний посібник містить питання та завдання до практичних занять, питання для закріплення знань (до самостійного опрацювання та самоконтролю; до дискусій, для підготовки рефератів), тестові завдання, термінологічний словник, список рекомендованої та використаної літератури.

Навчальний посібник призначений для студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», а також для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, викладачів та широкого загалу читачів.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Вахович І. М., доктор економічних наук, професор,

Другов О. О., доктор економічних наук, професор,

Самородов Б. В., доктор економічних наук, професор.

ISBN 978-617-672-183-3

© Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І., 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ І НАГЛЯДУ ...	10
ТЕМА 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ	11
<i>1. Суть, функції та форми банківського регулювання</i>	12
<i>2. Банківський нагляд: суть, основні завдання, види та функції</i>	19
<i>3. Принципи, етапи організації та функціонування системи банківського нагляду</i>	25
<i>Рекомендована література</i>	27
ТЕМА 2.	
ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ	32
<i>1. Становлення та розвиток служби банківського нагляду в Україні, структура та основні напрями діяльності</i>	33
<i>2. Функції служби банківського нагляду на рівні центрального і регіонального апаратів управління НБУ</i>	41
<i>3. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю банківських установ</i>	49
<i>4. Світовий досвід здійснення банківського нагляду</i>	54
<i>Рекомендована література</i>	57
ТЕМА 3.	
СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ	60
<i>1. Порядок створення та реєстрації банків</i>	61
<i>2. Вступний контроль при реєстрації банку та відкритті його філій, представництв, відділень</i>	65

3. Особливості реєстрації банків з іноземним капіталом	68
Рекомендована література	71

ТЕМА 4.

ЛІЦЕЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	72
1. Порядок ліцензування діяльності банківських установ	73
2. Відкликання ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідація банку	83
Рекомендована література	84

ТЕМА 5.

ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД

ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ	85
1. Встановлення економічних нормативів для банків та моніторинг їхньої діяльності з боку НБУ	86
1.1. Форми звітностей банку, що подаються до НБУ для здійснення розрахунку економічних нормативів	86
1.2. Обов'язкові економічні нормативи регулювання діяльності банків	88
1.3. Методика розрахунку економічних нормативів	92
1.3.1. Методика розрахунку нормативів капіталу	92
1.3.2. Методика розрахунку нормативів ліквідності	98
1.3.3. Методика розрахунку нормативів кредитного ризику	104
1.3.4. Методика розрахунку нормативів інвестування	107
2. Встановлення спеціальних значень економічних нормативів та порядок їх дотримання	109
3. Контроль за дотриманням банками економічних нормативів і заходи впливу у разі їх порушення	111
Рекомендована література	112

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ

БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	114
-------------------------------------	------------

ТЕМА 6.

ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ	115
1. Сутність та завдання виїзного інспектування	116
2. Види та етапи проведення виїзної інспекційної перевірки	118
3. Загальні висновки про стан банку за результатами інспектування	123

4. Стандарти внутрішнього аудиту	124
4.1. Стандарт №1. Керівництво службою внутрішнього аудиту	124
4.2. Стандарт №2. Незалежність	128
4.3. Стандарт №3. Професійна компетентність	129
4.4. Стандарт №4. Обсяг робіт	130
4.5. Стандарт №5. Планування й виконання аудиторської перевірки	131
4.6. Стандарт №6. Складання аудиторського висновку	134
Рекомендована література	135

ТЕМА 7.

КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА

ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «CAMELS»	136
1. Визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану банку	137
2. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку	140
2.1. Аналіз якості активів	140
2.2. Аналіз капіталу	140
2.3. Аналіз менеджменту	141
2.4. Аналіз надходжень	143
2.5. Аналіз ліквідності	144
2.6. Аналіз чутливості банку до ринкового ризику	146
3. Визначення сукупного рейтингу банку	148
4. Порядок погодження та затвердження рейтингу банку	150
Рекомендована література	151

ТЕМА 8.

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ	153
1. Сутність, функції та причини виникнення ризиків банку	154
2. Нагляд на основі оцінки ризиків та його необхідність	155
3. Категорії ризиків банківської діяльності	157
3.1. Кредитний ризик	158
3.2. Ризик ліквідності	159
3.3. Ризик зміни процентної ставки	159
3.4. Ринковий ризик	160
3.5. Валютний ризик	161
3.6. Операційно-технологічний ризик	162
3.7. Юридичний ризик	162
3.8. Ризик репутації	162

3.9. Стратегічний ризик	163
4. Методи оцінки ризиків банківської діяльності	163
5. Вимірювання і оцінка ризику. Система оцінки ризиків	167
6. Застосування концепції ризику в процесі банківського нагляду	169
Рекомендована література	169

ТЕМА 9.

ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ	171
1. <i>Заходи впливу попереднього реагування на банківські порушення</i>	172
1.1. <i>Заходи впливу, що застосовуються НБУ</i>	172
1.1.1. <i>Заходи впливу до банків</i>	172
1.1.2. <i>Заходи впливу до відокремлених підрозділів банків</i>	175
1.1.3. <i>Заходи впливу до філій банків</i>	175
1.1.4. <i>Заходи впливу до банківських груп та інших осіб, що є об'єктом перевірки НБУ</i>	175
1.2. <i>Підстави та порядок застосування заходів впливу. Контроль за усуненням порушень</i>	176
2. <i>«Непримусові» заходи впливу</i>	181
2.1. <i>Застосування до банку письмового застереження та його зміст</i>	181
2.2. <i>Скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління</i>	183
2.3. <i>Укладання письмової угоди з банком</i>	185
3. <i>Примусові заходи впливу</i>	188
3.1. <i>Розпорядження про зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі</i>	189
3.2. <i>Встановлення для банку підвищених економічних нормативів</i>	189
3.3. <i>Підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами</i>	190
3.4. <i>Обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій</i>	190
3.5. <i>Заборона надавати бланкові кредити</i>	198
3.6. <i>Накладання штрафів</i>	198
3.7. <i>Тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі в банку права голосу</i>	212

3.8. Тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади	214
3.9. Віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних ...	216
3.10. Віднесення банку до категорії неплатоспроможних	221
4. План фінансового оздоровлення та програма капіталізації банку	222
5. Процедура тимчасової адміністрації та підстави для її призначення	224
6. Реорганізація та реструктуризація банку. Реорганізація банку під час тимчасової адміністрації.	225
7. Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку	230
7.1. Процедура відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку	230
7.2. Особливості ліквідації банку за рішенням його власників	230
7.3. Вимоги НБУ до ліквідатора та осіб, залучених до ліквідації банку	231
Рекомендована література	233

ТЕМА 10.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ

БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Сучасні проблеми банківського нагляду	236
2. Комплексна програма реформування вітчизняної банківської системи згідно із стандартами ЄС	237
Рекомендована література	240

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ

Теми 1–2	241
Теми 3–6	242
Теми 7–9	243
Тема 10	244

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ

Теми 1–3	245
Тема 4	246
Тема 5	247
Теми 6–7	253
Тема 8	257
Тема 9	259
Тема 10	261

ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА САМОКОНТРОЛЮ ЗА ТЕМАМИ	262
<i>Теми 1–3</i>	262
<i>Теми 4–7</i>	263
<i>Теми 8–10</i>	264
ПИТАННЯ ДО ДИСКУСІЙ ЗА ТЕМАМИ	265
<i>Теми 1–3</i>	265
<i>Теми 4–8</i>	266
<i>Теми 9–10</i>	267
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ЗА ТЕМАМИ	268
<i>Теми 1–3</i>	268
<i>Теми 4–8</i>	269
<i>Теми 9–10</i>	270
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	271
<i>Змістовий модуль 1</i>	271
<i>Змістовий модуль 2</i>	278
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	286
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	296
ДОДАТКИ	307

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах вітчизняна банківська система є однією з найбільш динамічних сфер діяльності. А забезпечення стабільної банківської системи здійснюється шляхом банківського регулювання і нагляду за комерційними банками.

Нині, в час нестабільності економічної та політичної ситуацій, на вітчизняному ринку банківські установи все частіше потрапляють до складних кризових ситуацій. А в глобальному масштабі це може призвести до загальної кризи банківської ліквідності, що, в свою чергу, не може бути допущено з боку регулюючих органів нашої держави. Тому гостро стоїть питання стосовно забезпечення стабільного розвитку банківської системи, надійність якої визначається послідовністю і доцільністю організації банківського, проведення ефективного банківського нагляду.

Метою навчальної дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» є навчання студентів основним засадам здійснення нагляду за діяльністю банків службою банківського регулювання та нагляду.

Завданнями навчальної дисципліни є: засвоєння загальних понять щодо системи банківського нагляду в Україні у порівнянні з діяльністю провідних закордонних наглядових органів, що базується на основних принципах ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським Комітетом, а також оволодіння нормативною базою, інструментарієм контролю за діяльністю банків у процесі їх реєстрації, ліцензування, аналізу економічних параметрів і фінансової звітності, а також при інспектуванні.

Вивчення матеріалу навчальної дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» базується на знаннях, здобутих у процесі студіювання курсів «Гроші та кредит», «Банківська система», «Фінансова безпека», «Грошово-кредитні системи зарубіжних країн», «Аналіз банківської діяльності», «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Платіжні системи», «Кредитний менеджмент», «Фінансовий менеджмент у банку» тощо.

Навчально-методичне видання з дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» розроблено з урахуванням існуючих вимог, пов'язаних із поглибленою практичною підготовкою магістрів.

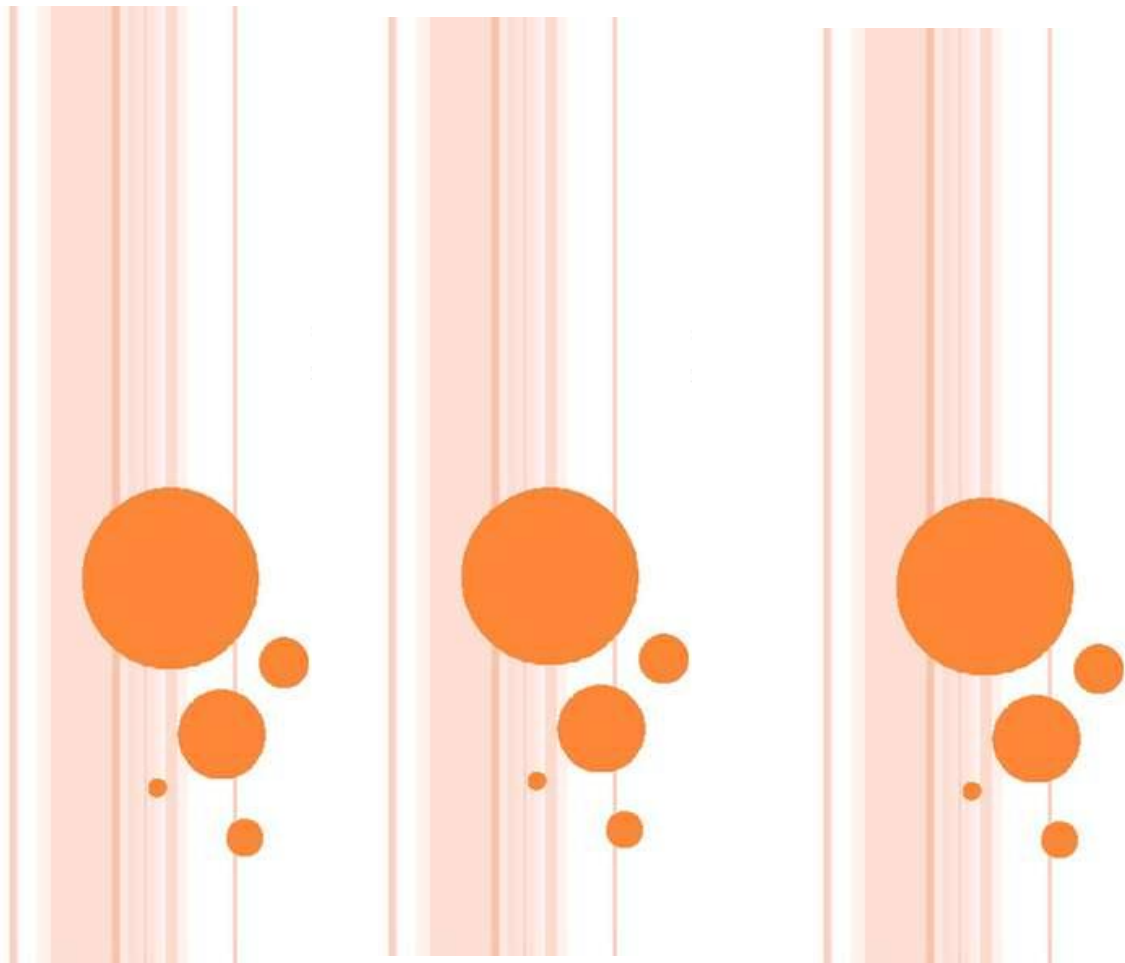
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА

МЕТОДИЧНІ

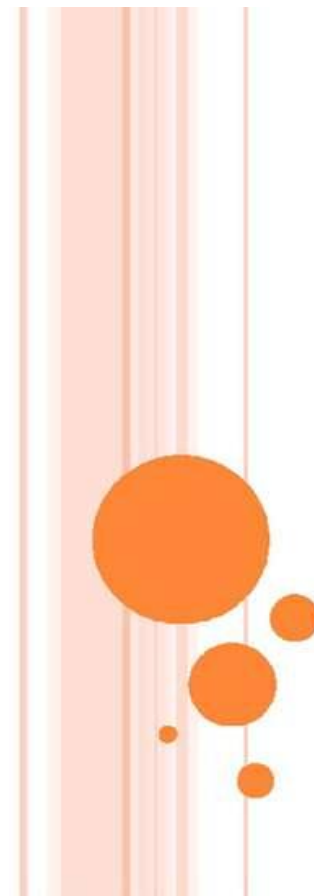
ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ

БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ І НАГЛЯДУ

ТЕМА 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

**1. Суть, функції та форми
банківського регулювання**

**2. Банківський нагляд:
суть, основні завдання, види та функції**

**3. Принципи, етапи організації
та функціонування системи
банківського нагляду**

1. Суть, функції та форми банківського регулювання

Досягнення стабільності банківської системи, створення здорового конкурентного середовища серед учасників банківського ринку, а також захист інтересів вкладників і кредиторів є основними цілями регулювання банківської діяльності в будь-якій країні [119, с. 235].

Основні причини регулювання діяльності банків подано на рис. 1.

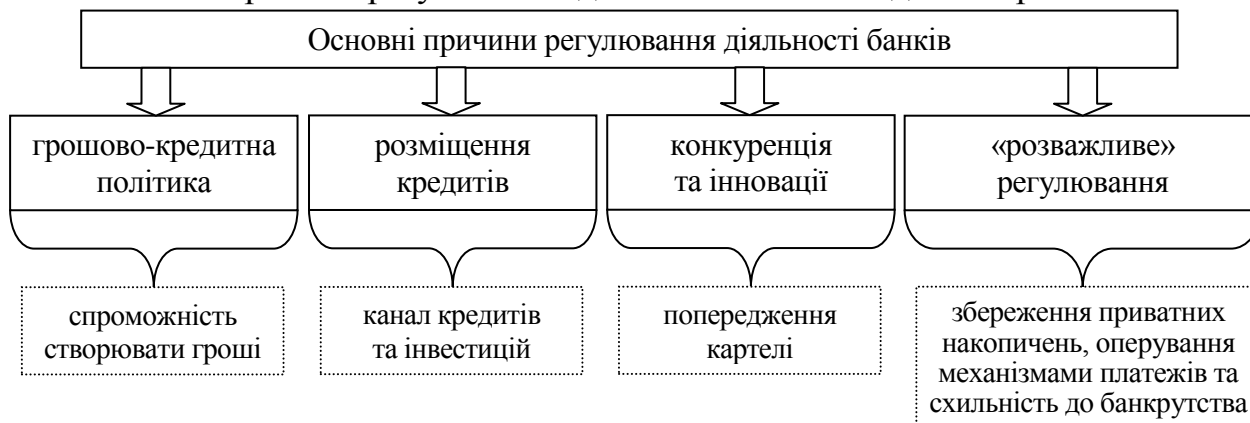

Рис. 1. Основні причини регулювання діяльності банків *

* сформовано на основі даних джерел: [125; 107]

На жаль, ні в чинному законодавстві, ні в юридичній та іншій спеціальній літературі немає єдиного чіткого визначення поняття «банківське регулювання». Погляди вчених та практиків на зміст даного поняття представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Погляди на зміст поняття «банківське регулювання» *

Автор	Трактування поняття
1	2
Закон України «Про Національний банк України» [42, ст. 1]	одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства
Загородній А. Г. та ін. [39, с. 277]	
Воронова Л. К. та ін. [21]	
Лучковська С. І. [67]	
Полякова В. П., Московкіна Л. А. [83]	система заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне та безпечне функціонування банківської системи
Мочерний С. В. та ін. [36]	система заходів центрального банку країни (в Україні – НБУ), спрямованих на підтримання стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів

1	2
Гегенхаймер Г. [23, с. 4]	юридичні правила чи адміністративні вимоги, що пред'являються органами влади
Кротюк В. Л. [59]	різні види діяльності щодо виконання завдання забезпечення надійного та стабільного функціонування банків, що доповнюють один одного
Пасічник В. В. [78, с. 238]	розробка та видання уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи банківської діяльності
Адамик Б. П. [1, с. 174]	система заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі
Орлюк О. П. [75, с. 162]	розробка й видання уповноваженими установами конкретних правил, інструкцій, методологічних матеріалів, що базуються на чинному законодавстві та визначають структуру і способи здійснення банківської діяльності
Ващенко Ю. В. [18, с. 95]	система заходів, що вживаються уповноваженими органами держави для забезпечення сталого та надійного функціонування банківського сектору; діяльність уповноважених органів, що полягає у виданні правових актів у сфері банківської діяльності
Козьменко С. М. [9, с. 258]	розробка і впровадження уповноваженими органами конкретних правил та інструкцій, що базуються на чинному законодавстві й визначають структуру та способи здійснення банківської діяльності
Барановський О. І. [9, с. 262]	регулювання банками важливих елементів соціально-економічного розвитку держави; регулювання банківської системи спеціально уповноваженими на це державою органами, недержавними саморегульованими організаціями й комерційними банками
Вовчак О. Д., Руцишин Н. М., Андрейків Т. Я. [20]	розробка та видання уповноваженими органами конкретних правил та інструкцій, що базуються на чинному законодавстві й визначають структуру та способи здійснення банківської справи
Гудзь Т. П. [31, с. 8]	створення системи норм, що регулюють функціонування банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства
Хаб'юк О. [111, с. 8]	формування та застосування державою заходів впливу на банківську сферу для досягнення державних цілей

1	2
<p>Міщенко В. І., Яценюк А. П., Коваленко В. В., Коренева О. Г. [70, с. 47–48]; Холодна Ю. Є. [112, с. 60]</p>	<p>створення відповідної правової бази, тобто розробка та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків, ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив, що базуються на чинному законодавстві, конкретизують і роз'яснюють основні положення законів, що сприяють надійному та ефективному функціонуванню банківської системи</p>
<p>Диба М. І., Конопатська Л. В., Гойванюк М. П. [32, с. 70–71]</p>	<p>проведення центральними банками обґрунтованої грошово-кредитної та валютної політики, що є дієвим інструментом досягнення макроекономічних цілей держави; формування єдиних підходів до функціонування банківських інститутів, їх міжнародних і регіональних економічних угруповань та забезпечення конкурентоспроможності як окремих банків, так і національної банківської системи в цілому; система специфічних правил поведінки нормативного характеру, сформульованих державними органами, і заходів, за допомогою яких держава через центральний банк безпосередньо або створюваний при ньому орган банківського нагляду чи інший легітимний спеціалізований орган на основі чинної нормативно-правової бази займається забезпеченням стабільного, безпечного функціонування банків як всередині країни, так і за кордоном; діяльність недержавних саморегульованих організацій з розробки й реалізації документів, що мають на меті обмеження банківської активності і банківських операцій; робота органів управління банками і внутрішньо-банківських структур із регламентації банківської діяльності</p>

* сформовано на основі даних джерел: [1; 9; 18; 20; 21; 23; 31; 32; 36; 39; 42; 59; 67; 70; 75; 78; 83; 111; 112]

Банківське регулювання вимагає функціонування відповідної правової бази: законодавчих та нормативних положень, що регламентують діяльність банків у сферах і сприяють надійному і ефективному функціонуванню банківської системи [119, с. 235]. Нормативно-правові акти НБУ видаються і затверджуються у формі постанов Правління НБУ. Вони не можуть суперечити законам та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно із законом пом'якшують або скасовують відповідальність [107].

Під час забезпечення фінансової стійкості система банківського регулювання формується під впливом низки як негативних, так і позитивних факторів (рис. 2),

що повинні обов'язково враховуватися органами банківського регулювання під час залучення тих чи інших форм та методів регулювання [48].

Рис. 2. Вплив факторів на результат банківського регулювання *

* сформовано на основі даних джерела: [48]

НБУ здійснює вплив на діяльність банків за основними напрямками (рис. 3):

Рис. 3. Основні напрями впливу НБУ на діяльність банків *

* сформовано на основі даних джерела: [107]

Згідно з Законом України «Про Національний банк України» зазначається, що головною метою банківського регулювання є безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів [42, ст. 55]. Перелік основних цілей банківського регулювання подано на рис. 4.

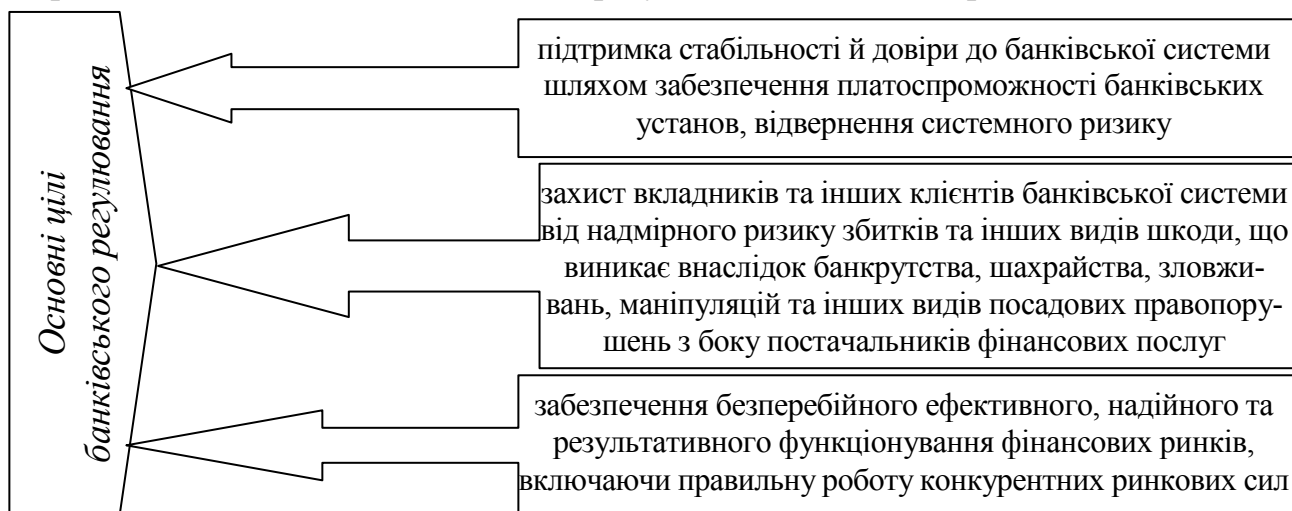

Рис. 4. Основні цілі регулювання діяльності банків *

* сформовано на основі даних джерела: [107]

Сутність банківського регулювання виявляється через реалізацію функцій, від чого, в свою чергу, залежатиме розвиток банківського бізнесу та подальше зростання економіки. І беручи до уваги розробки наукових досліджень та законодавчі положення, виділимо наступні функції банківського регулювання (табл. 2):

Таблиця 2

Функції банківського регулювання *

Назва функції	Зміст функції	Визначальна роль функції
1	2	3
1. Інституціональна	функція формування та розвитку інституціонального середовища	розробка, прийняття та реалізація законодавчих і нормативно-правових актів; розвиток конкурентного середовища у банківництві; забезпечення рівноправності учасників банківського ринку; вільне входження та вихід із даного сегмента ринку
2. Регламентуюча	функція регулювання банківської діяльності та реалізації регуляторної політики	регламентація процесу організації банківського бізнесу; регулювання діяльності банків на кредитному, валютному та фондовому ринках

1	2	3
3. Соціальна	функція забезпечення соціальної допомоги та захисту прав учасників банківського ринку	формування системи прав захисту вкладників і кредиторів банку; стимулювання реалізації банками пільгових програм кредитування для незахищених верств населення; організація розробки програм фінансової підтримки сектору малого та середнього бізнесу, підприємців – фізичних осіб; активізація розвитку іпотечного кредитування, зокрема молодіжного
4. Контрольна	функція реалізації державного контролю за діяльністю банків	виявлення порушень чинної законодавчої та нормативно-правової бази; забезпечення адекватного реагування наглядових структур щодо застосування заходів впливу до порушників
5. Захисна	функція забезпечення безпеки банківського сектору країни	виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз банківській системі; здійснення комплексу оперативних і довгострокових заходів щодо їх попередження та нейтралізації; створення фонду засобів забезпечення фінансової стійкості банківської системи та ефективне управління ними повсякденно і у надзвичайних ситуаціях
6. Координаційна	функція налагодження взаємодії між регулюючими органами державної влади	налагодження обміну інформацією завдяки спостереженням, висновках між органами, що здійснюють державне регулювання банківської системи; забезпечення вільного доступу до інформаційних баз даних одне одного; проведення спільних нарад
7. Інтеграційна	функція сприяння входженню на світовий банківський ринок	налагодження тісної співпраці з міжнародними організаціями, що здійснюють регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин; є форумом для міжурядового обговорення проблем банківського регулювання та нагляду; забезпечують збір належної інформації та проводять статистичні, науково-дослідні роботи з актуальних питань банківського регулювання

* сформовано на основі даних джерела: [32, с. 66–68]

Регулювання діяльності банків здійснюється центральним банком у наступних формах (рис. 5) [67]:

1) адміністративне регулювання: реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог і обмежень щодо діяльності банків; застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляд за діяльністю банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків;

2) індикативне регулювання: встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних операцій; визначення процентної політики; рефінансування банків; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операції з цінними паперами на відкритому ринку; імпорт та експорт капіталу.

Рис. 5. Форми банківського регулювання *

* сформовано на основі даних джерел: [119, с. 236; 70; 17; 30]

Отже, банківське регулювання є складною, багатоаспектною категорією. З одного боку, це – функція державного управління, по відношенню до якого вона виступає засобом реалізації політики держави, а з іншого – управлінська діяльність, що має свої методи та форми реалізації.

2. Банківський нагляд: суть, основні завдання, види та функції

Банківська система є основою стабільного економічного розвитку у кожній країні. І стійке функціонування банків передбачає постійний нагляд за їх діяльністю [100].

Банківський нагляд має створювати ефективну й конкурентоздатну банківську систему, динамічно реагувати на всі зміни на ринку, виявляти готовність періодично переглядати політику та практику нагляду з урахуванням нових змін і тенденцій на ринку. При цьому банківський нагляд не може виступати гарантом проти банкрутства [107].

Суть поняття «банківський нагляд» з точки зору науковців подана в табл. 3.

Таблиця 3

Погляди на суть поняття «банківський нагляд» *

Автор	Трактування поняття
1	2
Eatwell J., Milgate M., Newman P. [124, с. 156–158]	опіка щодо банківської безпеки і захист вкладників, охоплюючи регулятивний (пруденційний) і моніторинговий комплекс, що спрямований на забезпечення фінансового «здоров'я» та безпеки банків
Закон України «Про НБУ» [42, ст. 1]; Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. [5, с. 57]	система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників
Загородній А. Г. та ін. [39, с. 277]	діяльність щодо створення ефективної системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, оперативного реагування на події, що дестабілізують діяльність банківської установи
Гегенхаймер Г. [23, с. 4]	процедура постійного моніторингу за відповідністю юридичних правил чи адміністративних вимог, що пред'являються органами влади
Пасічник В. В. [78, с. 238]	цілісне й безперервне відстеження здійснення банками їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами

1	2
Козлов Ю. М., Попов Л. Л. [2, с. 182–183]	вид контрольної діяльності
Bestmann U. [123, с. 93–94]	процес надання дозволів на вступ до ринку (ліцензування) і моніторинг поточної ділової активності банків з метою захисту вимог вкладників до банків і забезпечення функціонування сфери кредитування й валютної політики
Стельмах В. С., Альошин В. Б., Мороз А. М. та ін. [38, с. 68]	особливий вид відомчого контролю, система моніторингу та активних упорядкованих дій, здійснюваних державою (в особі центрального банку чи уповноважених наглядових органів) з метою забезпечення дотримання комерційними банками та іншими фінансово-кредитними установами законодавства та обов'язкових економічних нормативів
Братко А. Г. [15, с. 274]; Шестаков А. В. [118, с. 118]	спостереження центрального банку за виконанням і дотриманням конкретними кредитними організаціями законодавства, що регулює банківську діяльність, установлених нормативних актів, у тому числі фінансових нормативів і правил бухгалтерського обліку і звітності
Адамик Б. П. [1, с. 174]	система своєчасного реагування на порушення та негативні тенденції в діяльності комерційних банків з метою їх нормалізації, укріплення фінансового стану, підтримки стабільності й надійності як кожного банку зокрема, так і банківської системи у цілому
Холодна Ю. Є. [112, с. 66]	спостереження за дотриманням банківського законодавства, нормативних актів НБУ й економічних нормативів з метою безпеки і фінансової стабільності банківської системи і захисту інтересів вкладників і кредиторів
Суржинський М. І. [107]	форма управлінської діяльності держави
Романишин В. О., Уманців Ю. М. [99, с. 255]	цілісний і безперервний моніторинг за діяльністю банків з метою забезпечення надійності й стійкості окремих банків і банківської системи в цілому
Фетисов Г. П., Лаврушин О. І., Мамонова І. Д. [109, с. 366]	різновид державного (банківського) регулювання, здійснюваного наглядовими органами за допомогою специфічних процедур, технологій та інструментів
Галанов В. А. [22, с. 272]	сфера регулювання та контролю за банківською діяльністю з боку, насамперед, центрального банку країни
Гудзь Т. П. [31, с. 8]	система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку

1	2
Конопатська Л. В., Раєвський К. Є. [53, с. 11]	регулятивна система економічних і правових заходів, що здійснюють органи державної влади (або їх уповноважений представник, зазвичай центральний банк) для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектору через обмеження ризиків банківської діяльності, а також створення резервів, достатніх для компенсації вкладникам можливих втрат
Борисов А. Б. [13, с. 41]	контроль за діяльністю банків з боку центральних банків
Діба М. І., Конопатська Л. В., Гойванюк М. П. [32, с. 106]	діяльність повноважного наглядового органу (центрального банку та/або інших державних органів) у межах загальнодержавного моніторингу національної економіки з метою поточного спостереження за відповідністю діючому законодавству операцій, що здійснюють банки з моменту заснування, і за потреби застосування заходів впливу на них

* сформовано на основі даних джерел: [1; 2; 5; 13; 15; 22; 23; 31; 32; 38; 39; 42; 53; 78; 99; 107; 109; 112; 118; 123; 124]

У цілому банківський нагляд – це сфера діяльності центрального банку чи іншого уповноваженого державного органу, а також наглядових рад та структурних підрозділів окремих банківських установ, що базується на глибокому аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників уразливості банківської системи й спрямована на запобігання дестабілізуючим тенденціям у банківській системі загалом та в окремих банках, що передбачає забезпечення постійного нагляду за дотриманням банками чинного законодавства й підзаконних актів, обов’язкових нормативів, стандартів, правил і керівних принципів; недопущення відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом; вжиття до порушників встановлених санкцій [98, с. 272]. Його метою є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [7].

Правова інфраструктура ефективного банківського нагляду може змінюватися залежно від країни, але в багатьох випадках вона має три рівні [107] (табл. 4):

Таблиця 4

Рівні правової інфраструктури ефективного банківського нагляду *

Рівень правової інфраструктури	Зміст
1	2
1. Законодавство	законодавчий акт чи банківське законодавство, прийняте парламентом чи іншим законодавчим органом, що дає широкі офіційні права контролюючим органам

1	2
2. Серії регулятивних правил	визначення інтерпретуючих вимог чи обмежень, що вносяться органами нагляду відповідно до їхніх повноважень
3. Роз'яснення політики	інтерпретація чи роз'яснення, що надається наглядовим органом для деталізації своїх дій щодо застосування законодавства або регулятивних правил

* сформовано на основі даних джерел: [107; 11, с. 250]

Отже, правова інфраструктура надає центральному банку права й повноваження виконувати свої завдання щодо ефективного банківського нагляду від моменту створення і до початку процесу ліквідації банку (в разі його настання).

Основні аспекти банківського нагляду представлено в табл. 5.

Таблиця 5

Основні аспекти банківського нагляду *

Аспекти змісту	Зміст	Практика
1. Організаційний	системою державних органів, наділених повноваженнями щодо здійснення нагляду за діяльністю банків	за діяльністю банків у різних країнах відрізняється не тільки багатоманітністю форм його організації, а й органами, які його проводять. В Україні органами банківського нагляду є Національний банк України (НБУ) та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Вони повинні забезпечувати належний і надійний нагляд за діяльністю банків, аби вони не виходили за межі правового поля, тобто керувалися законодавством і нормативними актами
2. Функціональний	діяльність, що здійснюється уповноваженими органами влади	
3. Правовий	здійснюване спеціальним державним органом або органами постійне спостереження за діяльністю не підпорядкованих йому юридичних осіб (банків) з метою виявлення порушень банківського законодавства	

* сформовано авторами

Економічна природа, роль і значення банківського нагляду в контексті забезпечення стабільного розвитку банківської системи проявляється через реалізацію функцій, що обумовлюють його місце в системі економічних відносин (табл. 6).

Організація системи банківського нагляду повинна формуватися з позиції активного виконання завдань, поданих на рис. 6.

Функції банківського нагляду та їх змістові характеристики *

Функція	Зміст функції
1. Методологічна	розробка системи понять, методів, принципів, норм, методик, способів і засобів організації діяльності, необхідних при здійсненні банківського регулювання (результативність визначається повнотою використання принципів, методичних підходів, а також нормативного організаційного та інструментального забезпечення банківського нагляду)
2. Організаційна	формування процедури і процесу створення правил
3. Регулятивна	здійснення заходів щодо регулювання економічних відносин між складовими банківської системи, а також окремими елементами її зовнішнього оточення
4. Контрольна	виявлення відхилень щодо дотримання регулятивних норм і вимог
5. Захисна	превентивне обмеження операцій банків з високим рівнем ризику
6. Антикризова	пошук напрямів та реалізації дій, спрямованих на відновлення фінансового стану банків

* сформовано на основі даних джерел: [29; 34; 62; 100; 109]

Рис. 6. Завдання банківського нагляду *

* сформовано на основі даних джерел: [50; 104, с. 77]

Основні види банківського нагляду розрізняються за (рис. 7):

- 1) суб'єктами;
- 2) об'єктами;
- 3) організаційною формою;

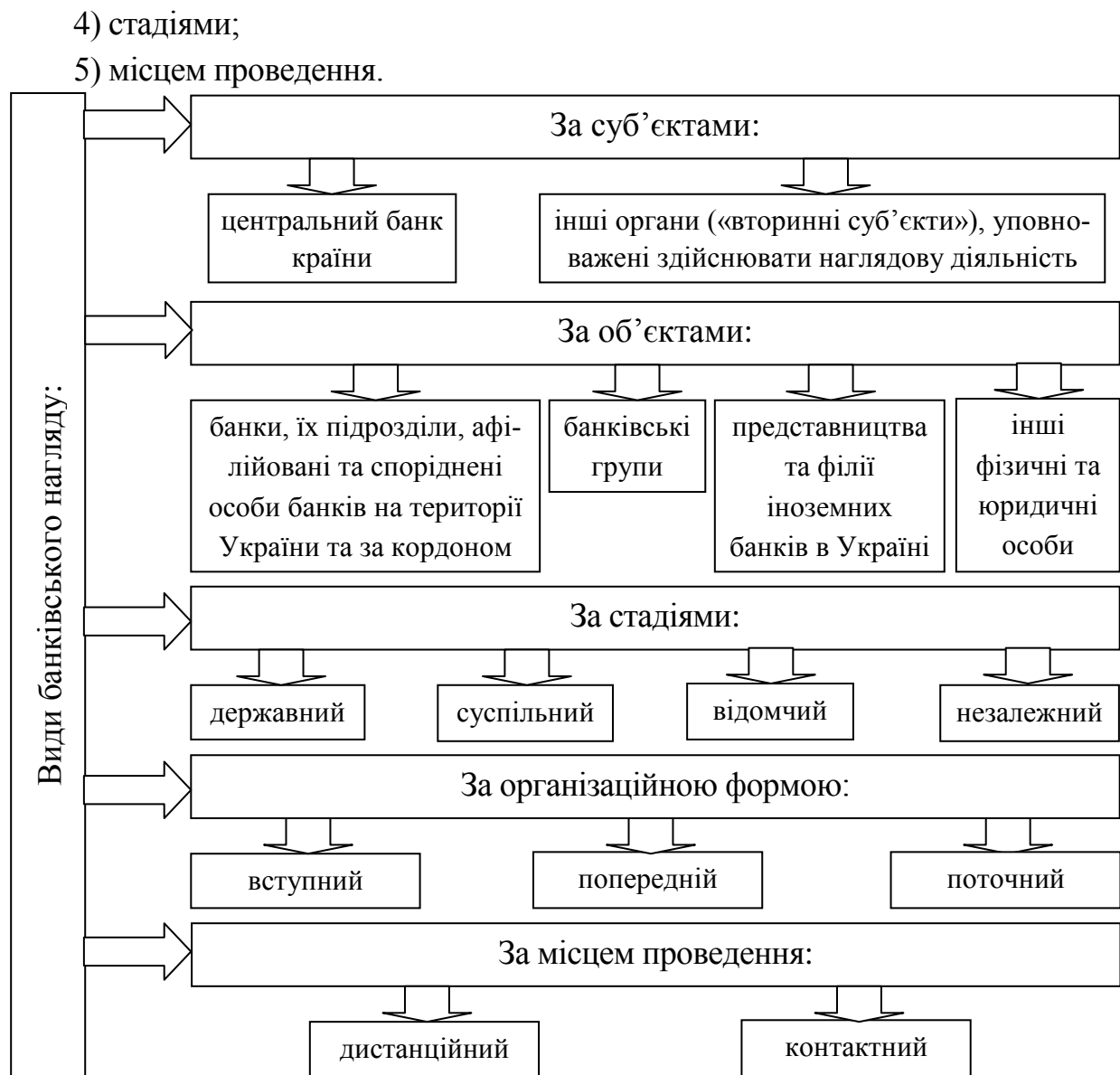

Рис. 7. Видова класифікація банківського нагляду *

* сформовано на основі даних джерел: [14; 6; 56, с. 707]

Центральний банк здійснює банківський нагляд як на індивідуальній, так і на консолідованій основі, застосовуючи заходи впливу за порушення вимог законодавства щодо банківської діяльності.

Ключовим моментом запровадження та розвитку наглядової діяльності на консолідованій основі є визнання наявності у банків тісного взаємозв'язку з іншими фінансовими установами небанківського типу у формі створення відповідних фінансових (у тому числі банківських) та нефінансових груп (об'єднань, конгломератів) [10, с. 17]. Такий вид нагляду є саме тим комплексним підходом банківського нагляду, що дозволяє оцінити стабільність всієї фінансової групи, беручи

до уваги ризику, яким може бути підданий банк, незалежно від того, чи відображаються зазначені ризики в його звітності та пов'язаних компаній [10, с. 18].

Здійснення нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків України не відмінняє проведення поточного моніторингу фінансового стану та умов діяльності кожного із банків, оцінки їхнього рівня ризику та адекватності капіталу. Воно є логічним продовженням ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду і слугує додатковим засобом оцінки фінансового стану банків із застосуванням форм і методів, аналогічних при нагляді за ними на індивідуальній основі [10, с. 24].

Банківський нагляд у широкому розумінні включає в себе власне нагляд за банками, що називається дистанційним або документарним, та інспектування (інспекційні перевірки на місцях). Дистанційний контроль включає в себе перевірку звітності, яку надають банки, і дозволяє передбачати проблеми, що можуть впливати на платоспроможність і ліквідність банків і призвести до їх банкрутства. Інспекційні перевірки на місцях дають можливість перевірити ступінь достовірності інформації, яку банки передають наглядовим органам, та сформулювати максимально точне уявлення про фінансовий стан банку і якість його менеджменту [107; 113].

Отже, банківський нагляд є самостійним елементом якісного функціонування механізму державного регулювання банківського сектору економіки, який характеризується певною класифікацією притаманних для нього ознак, специфічних функцій, видів та особливих завдань.

3. Принципи, етапи організації та функціонування системи банківського нагляду

Організація системи банківського нагляду в економічній літературі розглядається і через призму основних принципів, до яких належать: законність, гласність, цілісність, незалежність, єдність процедур, об'єктивність, комплексність, справедливість, компетентність, плановість, постійність, ситуаційність, нормативна узгодженість, ієрархічність, обґрунтованість, демократичність, дисциплінованість, різнобічність та достатність охоплення.

Принципи організації сучасного банківського нагляду подано в табл. 7.

Таблиця 7

Принципи організації та функціонування системи банківського нагляду *

Принцип	Характеристика принципу
1	2
Законність	дотримання норм чинного законодавства, нормативно-правових актів, інструкцій, положень

1	2
Гласність	доведення до відома населення в порядку, встановленому законом, норм чинного законодавства та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян (у протилежному випадку вони є не чинними)
Цілісність	нерозривний зв'язок із виконання функції державного регулювання розвитку національної банківської системи
Незалежність	незалежний статус центрального банку країни, що надає йому право здійснювати перевірку осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю, з метою дотримання банківського законодавства
Єдність процедур	цілісний підхід до спостереження, аналізу, контролю, оцінки ефективності та якості управлінських рішень, що приймають банки
Об'єктивність	неупередженість та безсторонність здійснюваної контрольної діяльності
Комплексність	повнота охоплення факторів і зв'язків, що мають вплив на досягнення цілей регулювання функціонування та розвитку банків
Справедливість	забезпечення усіх законних прав учасників банківської діяльності
Компетентність	професійна здатність посадових осіб відповідних структурних підрозділів центрального банку якісно, у встановлені терміни та в межах загальноприйнятої центральним банком політики виконувати свої повноваження у сфері здійснення контролю
Плановість	наявність плану перевірок, затвердженого центральним банком
Постійність	чіткість завдань, зрозумілих всім, хто визначає економічну політику та безпосередньо здійснює контроль банків
Ситуаційність	відповідність та вчасність прийняття управлінських рішень до конкретних умов виникнення проблемних ситуацій
Нормативна узгодженість	однорідність нормативно-методичної бази нагляду, відсутність протиріч щодо процедур, форм та методів нагляду
Ієрархічність	визначення критеріїв та розподіл відповідно до них відповідальності (повноважень) за виконання певних робіт та обов'язків
Обґрунтованість	використання наявної нормативної бази з урахуванням морально-етичних норм і традицій банківської діяльності
Демократичність	забезпечення балансу інтересів зацікавлених осіб
Дисциплінованість	виконання учасниками процесу банківської діяльності всіх рішень, прийняття яких відбулося згідно з встановленою процедурою
Різноманітність та достатність охоплення	система використовуваних показників за складністю та різноманітністю об'єкта нагляду та відбивати стан усіх факторів, що можуть впливати на його стан

* сформовано на основі даних джерел: [107; 64, с. 280]

Дотримання даної системи принципів є обов'язковою умовою організації ефективної системи банківського нагляду.

Організація банківського нагляду включає проходження наступних етапів [106, с. 219; 50]:

- 1) реєстрація банку;
- 2) ліцензування банку;
- 3) здійснення моніторингу банку – безвиїзної інспекції, а також виїзної цільової або комплексної інспекції банку в законодавчо встановлені терміни або в разі виникнення необхідності;
- 5) вжиття заходів щодо усунення недоліків в роботі банку: а) непримусових заходів (лист-попередження або лист із зобов'язаннями); б) примусових заходів (підвищення норми резервів, штрафи, уведення тимчасової адміністрації, реорганізація або ліквідація);
- 4) визначення рейтингової оцінки банку;
- б) уведення режиму фінансового оздоровлення, що є комплексом примусових і непримусових заходів;
- 7) проведення повторної цільової інспекції для з'ясування того, чи упорався банк з проблемами;
- 8) ліквідація банку в разі банкрутства або відкликання ліцензії.

Таким чином, система банківського нагляду – це впорядкована система інтересів, правил і норм, інструментів впливу, а також організаційно-економічного забезпечення контрольно-наглядової діяльності. Послідовність формування такої системи повинна враховувати індивідуальні та спільні параметри цілісної сукупності взаємозв'язків між усіма складовими банківської системи, а також між засобами та інструментарієм досягнення цілей державного регулювання банківської діяльності [64, с. 274–275].

Рекомендована література:

1. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с.
2. Административное право : учебн. / Под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. – М. : Юрист, 2000. – 728 с.
3. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : ЦНД НБУ : Знання, 2011. – 504 с.
4. Банківський нагляд // Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76262

5. Барановський О. І. Розвиток банківської системи України : монографія / О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Є. В. Бридун, С. І. Брус, Є. О. Бублик, З. С. Варналій, М. М. Відякін, В. В. Гуменюк, К. В. Іоненко, В. В. Корнєєв. – К. : ДУ «Ін-т економіки та прогнозування» НАН України, 2008. – 581 с.
6. Башлай С. В. Методологічні засади нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків в Україні / С. В. Башлай, О. І. Подоляка // Зб. наук. пр. «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України». – Випуск 37. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – С. 16–28.
7. Біленчук П. Д. Банківське право: українське та європейське : навч. посібн. / П. Д. Біленчук, О. Г. Диннік, Л. О. Лютий, О. В. Скороход. За ред. П. Д. Біленчука. – К. : Атіка, 1999. – 390 с.
8. Большой энциклопедический словарь / [сост. А. Б. Борисов]. – 3-е изд., доп. и перераб. – М. : Книжный мир, 2010. – 860 с.
9. Братко А. Г. Банковское право России : учебн. для бакалавриата и магистратуры / А. Г. Братко. – М. : Юрайт, 2015. – 489 с.
10. Братко А. Г. Центральный банк в банковской системе России : монография / А. Г. Братко. – М. : Спарк, 2001. – 335 с.
11. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид. випр. та доп. – К. : Т-во «Знання», КОО; Львів : Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
12. Закон України «Про Національний банк України» // Затверджено Верховною Радою України від 20.05.1999 р. №679-XIV (редакція станом на 01.01.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
13. Васюренко О. О. Банківський нагляд : підручн. / О. О. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.
14. Ващенко Ю. В. Банківське право : навч. посібн. / Ю. В. Ващенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.
15. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручн. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с.
16. Воронова Л. К. Фінансове право України : навч. посібн. за вимогами кредитно-модульної системи організації навч. процесу / Л. К. Воронова та ін.; за ред.: Л. К. Воронова. – Київ : Правова єдність, 2009. – 393 с.
17. Галанов В. А. Основы банковского дела : учебн. / В. А. Галанов. – М. : ФОРУМ; ИНФРА-М, 2008. – 292 с.
18. Гегенхаймер Г. Закон «Про комерційні банки» : основні розділи та положення / Г. Гегенхаймер // Матеріали семінару «Закон про комерційні банки та

його роль в забезпеченні умов ефективної банківської діяльності в Україні». – Пуща-Озерна (Україна). – 4–5 червня. – К., 1999.

19. Гроші та кредит / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.

20. Грушко В. І. Банківський нагляд : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.

21. Гудзь Т. П. Банківський нагляд : навч. посібн. / Т. П. Гудзь. – Київ : Ліра, 2008. – 380 с.

22. Диба М. І. Модернізація системи банківського регулювання та нагляду в глобальному середовищі : колект. монографія / М. І. Диба, Л. В. Конопатська, М. П. Гойванюк. – Київ : КНЕУ, 2015. – 398 с.

23. Д'яконова І. І. Особливості сучасного стану державного регулювання банківської діяльності / І. І. Д'яконова, Є. Ю. Мордань // Зб. наук. пр. «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Вип. 31. – С. 45–54.

24. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. – Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2000. – 864 с.

25. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах, В. Б. Альошин, А. М. Мороз [та ін.]; [голов. наук. консультант А. М. Мороз]. – К. : Молодь : Ін Юре, 2001. – 680 с.

26. Коваленко М. М. Банківське регулювання: сутність і характеристика / М. М. Коваленко // Державне будівництво. – 2011. – №2 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2011_2_19

27. Коваленко М. М. Складові, функції та завдання банківського нагляду як механізму державного регулювання / М. М. Коваленко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf)

28. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч. посібн. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.

29. Костенко В. В. Теоретичні аспекти банківського нагляду в Україні: сутність та його види / В. В. Костенко // Зб. наук. пр. «Глобальні та національні проблеми економіки». – Випуск 7. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 704–708.

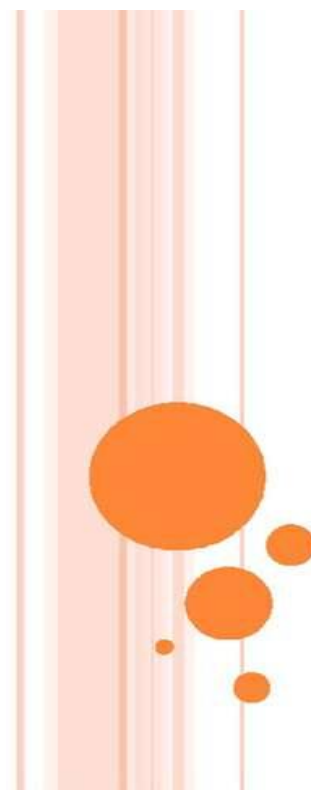
30. Кротюк В. Л. Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз / В. Л. Кротюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 248 с.

31. Лаутс Е. Б. Рынок банковских услуг: правовое обеспечение стабильности / Е. Б. Лаутс. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 134 с.
32. Лещенко В. В. Організаційно-правовий механізм функціонування банківського нагляду в Україні / В. В. Лещенко // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія «Управління». – Випуск 3. – Київ : АМУ, 2013. – С. 274–282.
33. Лучковська С. І. Фінансове право : навч. посібн. / С. І. Лучковська. – К. : КНТ, 2010. – 296 с.
34. Міщенко В. І. Банківський нагляд : навч. посібн. / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренева. – Київ : Знання, 2004. – 406 с.
35. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 239 с.
36. Пасічник В. В. Банківський нагляд, правові засади та проблеми здійснення / В. В. Пасічник // Банківське право України / Під заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : ВД «Ін Юре», 2000. – 340 с.
37. Полякова В. П. Структура и функции центральных банков : зарубежный опыт / В. П. Полякова, Л. А. Московкина. – М., 1996. – 192 с.
38. Розвиток банківської системи України / За ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2008. – 584 с.
39. Романишин В. О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / В. О. Романишин, Ю. М. Уманців. – К. : Атіка, 2005. – 480 с.
40. Сидоренко О. М. Функції, принципи, цілі та інструментарій банківського нагляду / О. М. Сидоренко // Зб. наук. пр. «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2012. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fkd.khibs.edu.ua/pdf/2012_2/13.pdf
41. Соловаров А. В. Деякі аспекти банківського нагляду як інструменту впливу центрального банку / А. В. Соловаров // Молодий вчений. – 2015. – №1. – С. 74–78.
42. Солодкіна О. В. Поняття і значення банківського нагляду в системі правового регулювання банківської діяльності / О. В. Солодкіна // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – Серія «Юридичні науки». – 2004. – №60–62. – С. 125–128.
43. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Є. О. Бублик [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського. – К. : НАН України; Ін-т економіки та прогнозування, 2010. – 492 с.
44. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні / М. Суржинський // Юридичний журнал. – 2004. – №8

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365>
45. Фетисов Г. Г. Организация деятельности центрального банка : учебн. / Г. Г. Фетисов, О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова; под общ. ред. Г. Г. Фетисова. – 2-е изд., стер. – М. : КНОРУС, 2007. – 430 с.
46. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОППО; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.
47. Холодна Ю. Є. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / Ю. Є. Холодна. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 142 с.
48. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / За ред. Т. Д. Косової, О. О. Папаїки. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
49. Шестаков А. В. Банковская система РФ : учебн. пособ. / А. В. Шестаков. – М. : МГИУ, 2006. – 240 с.
50. Щеглюк М. С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах Європейської інтеграції / М. С. Щеглюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія: Економіка і менеджмент. – Одеса, 2015. – Вип. 13. – С. 235–240.
51. Bestmann U. Finanz – und Birsenlexikon / U. Bestmann. – 4. Auflage. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2000. – 934 p.
52. Eatwell J. The New Palgrave Dictionary of Money & Finance (in 3 volumes) / J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (Eds.). – Volbme 1. – London : Macmillan Press Limited, 1992. – 865 p.
53. Gindi I. H. The Principles and Practice of Bank Supervision: Main Features, and Evaluation and Possible Alternative / I. H. Gindi // IMF Central Banking Seminar, 1984.

ТЕМА 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

**1. Становлення та розвиток служби
банківського нагляду в Україні,
структура та основні напрями
діяльності**

**2. Функції служби банківського нагляду
на рівні центрального і регіонального апаратів
управління НБУ**

**3. Міжнародний досвід організації
систем регулювання та нагляду
за діяльністю банківських установ**

**4. Моделі організації системи
банківського регулювання та нагляду**

**5. Світовий досвід здійснення
банківського нагляду**

1. Становлення та розвиток служби банківського нагляду в Україні, структура та основні напрями діяльності

Процес становлення служби банківського нагляду в Україні на сьогодні пройшов п'ять етапів (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи становлення служби банківського нагляду в Україні *

Етап	Період	Завдання та результати
1	2	3
Перший етап	1991–1994 рр.	Завдання: формування передумов створення системи банківського нагляду. Результат: впровадження змін (з метою усвідомлення ролі та значення необхідності банківського нагляду в Україні), направлених на захист інтересів вкладників, кредиторів, та на подальше забезпечення їх довіри до банківської системи в цілому
Другий етап	1995–1999 рр.	Завдання: початок розбудови інфраструктури банківського нагляду та визначення оптимальної структури системи банківського нагляду; формування законодавчої бази. Результат: напрацювання методології, нормативних актів, підготовки кадрів та збору інформації задля забезпечення ефективної і своєчасної системи нагляду; визначення оптимальної структури системи банківського нагляду та здійснення структурних змін у підрозділах банківського нагляду; створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; ухвалення Закону «Про Національний банк України» з виокремленням окремого розділу «Банківське регулювання і банківський надгляд» та законодавчо-нормативних актів щодо заходів впливу, виїзних інспекцій та комплексних перевірок
Третій етап	2000–2008 рр.	Завдання: вдосконалення системи банківського регулювання та нагляду, її структури, законодавчо-правового і методологічного забезпечення. Результат: розпочато реструктуризацію банківського нагляду в Україні; прийняття основних нормативних документів щодо регулювання діяльності банківської системи країни і зокрема банківського нагляду; вдосконалення методологічної бази банківського нагляду; здійснення кількох реорганізацій та реформ у структурі системи банківського нагляду; здійснення поділу банків на 4 групи
Четвертий етап	2009–2010 рр.	Завдання: визначення особливостей та інструментів банківського регулювання і нагляду за кризових умов

1	2	3
		Результат: створення в структурі системи банківського нагляду Департаменту кризового менеджменту та контролю операцій на відкритому ринку; виявлено недоліки системи банківського регулювання та нагляду і винесено уроки на майбутнє
П'ятий етап	2011 р.–до нині	Завдання: функціонування та вдосконалення системи банківського нагляду в посткризовий період. Результат: ведення законодавчо-нормативних документів, направлених на підтримку ліквідності банківських установ в умовах нестабільного ринку; доручення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб до здійснення як регулятивної, так і наглядової діяльності за комерційними банками разом із НБУ; удосконалено систему банківського нагляду

* сформовано на основі даних джерел: [17, с. 45; 35; 44, с. 23; 55, с. 132; 57, с. 81–84; 63, с. 23; 71, с. 12; 103, с. 22]

Перший етап. З початку 1991 р. в банківську систему України почав бурхливо залучатися приватний капітал, що, з одного боку, давало поштовх до її розвитку. Проте, високий розмір інфляції, низький рівень банківського менеджменту, практично безконтрольні процеси утворення та діяльності банків, необґрунтована і некваліфікована видача кредитів, проведення ризикованих операцій, відплив капіталу за кордон, перешкоджали ефективному становленню і розвитку банківської системи. Це вимагало прийняття управлінських рішень з боку центрального банку.

Так, у 1992 році в НБУ було організовано Головне управління з контролю за банківською діяльністю (до складу входили Управління: контролю за дотриманням нормативів; інспектування банків; реєстрації комерційних банків) (рис. 1) та розпочато роботу над створенням нормативної бази щодо нагляду за комерційними банками. Крім того, на початку 1994 року в регіональних (обласних) управліннях НБУ почали діяти відділи банківського нагляду, що дозволило наблизити службу нагляду до банківських установ [17, с. 45].

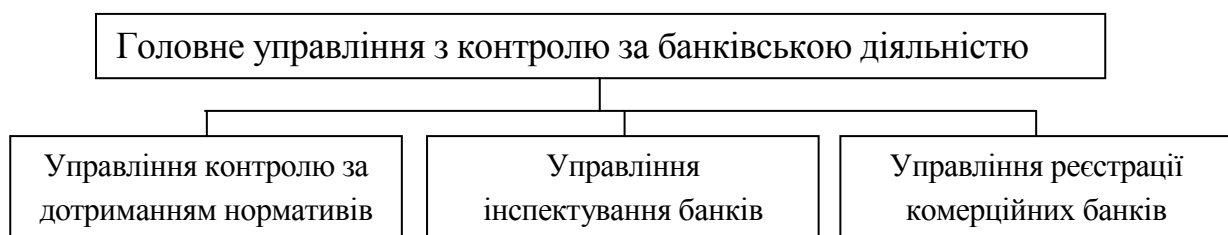

Рис. 1. Структура служби банківського нагляду у 1994 році *

* сформовано на основі даних джерела: [32, с. 85]

Цього ж року (12.07.1994 року) з метою формування дієвої служби банківського нагляду наказом Голови НБУ №110 було затверджено Положення «Про службу банківського нагляду Національного банку України», в якому функції, права, обов'язки та завдання були доповнені з урахуванням набуття певного досвіду роботи, аналізу стану справ у банківській системі та вимог часу щодо забезпечення її стабільності [35].

Другий етап. Початок даного періоду характеризувався стабілізуючими процесами в банківській системі України, що були зумовлені переходом від гіперінфляції та стабілізації курсу валюти (впровадження в обіг у 1996 році національної грошової одиниці – гривні).

У структурі Національного банку України також відбулися зміни (рис. 2): у 1995 році створено Департамент банківського нагляду, що включав Управління: реєстрації та ліцензування комерційних банків; інспектування банків; контролю за дотриманням економічних нормативів; координації та організації банківського нагляду [32, с. 86].

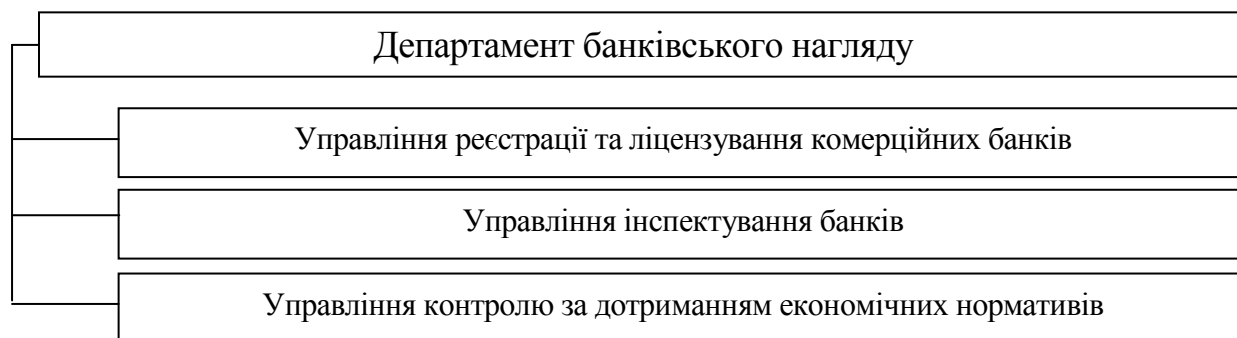

Рис. 2. Структура служби банківського нагляду у 1995 році *

* сформовано на основі даних джерела: [32, с. 86]

У 1996 році при НБУ створено Комісію з питань нагляду та регулювання діяльності банків і затверджено відповідне Положення, яким визначено її завдання, права та регламент роботи. Також у цей період керівництво НБУ розпочало реформування бухгалтерського обліку в банківській системі України, внаслідок чого з 01.01.1998 року банки почали подавати звіти згідно з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і звітності [44]. Це дозволяло вітчизняним банкам, зацікавленим у співпраці із закордонними партнерами, оперувати зрозумілими стандартами обліку і, відповідно, отримувати довіру і розуміння від партнерів.

З метою розробки методичних інструментів щодо здійснення банківського нагляду, розгляду поточної діяльності банків, визначення пріоритетних напрямів розвитку та технічного забезпечення служби банківського нагляду, обговорення

питань про створення єдиної інформаційної системи управління банківським наглядом, порядку формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат за позиками тощо у 1997 році створено Консультативну раду з питань нагляду і регулювання діяльності банків на чолі з керівником служби банківського нагляду НБУ [57, с. 81]. Наприкінці цього ж року визначено оптимальну на той час структуру служби банківського нагляду (рис. 3).

Рис. 3. Структура служби банківського нагляду у 1997 році *

* сформовано на основі даних джерела: [103, с. 22; 32, с. 88]

Вкрай важливою для аналізу діяльності банків стала Інструкція «Про регулювання та аналіз діяльності комерційних банків», затверджена Постановою Правління НБУ №141 від 07.07.1998 року, зміст якої передбачав [57, с. 81]: раннє реагування та випереджувальні заходи; застосування штрафних санкцій за порушення обов'язкових нормативів та заходів впливу – за порушення оціночних показників; порядок проведення економічного аналіз діяльності банків (у тому числі аналіз капіталу банку, якості активів, надходжень, ліквідності, менеджменту).

Також у 1998 році Указом Президентом України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків» в Україні було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – вкладників банків України.

У травні 1999 року розпочався новий етап з вдосконалення банківського нагляду в Україні. Так, 20.05.1999 року Верховною Радою України було ухвалено Закон «Про Національний банк України» з виокремленням окремого розділу «Банківське регулювання і банківський нагляд» та визначенням у ст. 55 мети і сфери діяльності банківського нагляду, функцій НБУ щодо здійснення банківського регулювання і нагляду на індивідуальній та консолідованій основах.

Цього ж року було створено Департамент пруденційного нагляду та здійснено структурні зміни в підрозділах банківського нагляду.

Третій етап. Наприкінці 2000 р. ВР України ухвалено нову редакцію Закону «Про банки і банківську діяльність», що сприяло подальшому розвитку нормативної та методологічної бази з регулювання банківської діяльності і системи банківського нагляду. Так, у 2001 році НБУ були затверджені: Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»; Положення «Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень»; Положення «Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій»; Положення «Про планування та порядок проведення інспекційних перевірок»; Положення «Про застосування НБУ заходів впливу за порушення банківського законодавства» тощо [57, с. 82], а у 2002 році – Положення «Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS», що передбачала ретельний аналіз стану банку, оцінку ризиків їх діяльності тощо [55, с. 132]. Щодо вдосконалення методологічної бази банківського нагляду та досягнення повної відповідності Базельським принципам НБУ було розроблено інформаційно-аналітичну систему раннього реагування на проблемні ситуації в банку, підготовлено нові нормативні акти та внесено зміни до чинних з питань здійснення нагляду на консолідованій основі, удосконалення розрахунку регулятивного капіталу, порядку формування резервів на відшкодування можливих втрат за активними операціями, управління ризиками тощо. Також у 2004 році Постановою Правління НБУ було схвалено: 1) методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»; 2) методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України.

На початку даного етапу відповідно до вимог принципів Базельського комітету та задля подальшого утвердження банківського нагляду як самостійної структури, наближення безвиїзного і виїзного нагляду один до одного, удосконалення

принципів збору та оцінки фінансових звітів і статистичної інформації, посилення спроможності органів нагляду щодо оцінки наглядової інформації за допомогою виїзних перевірок та зовнішніх аудиторів розпочалася і реструктуризація служби банківського нагляду в Україні (рис. 4).

Рис. 4. Структура служби банківського нагляду у 2000 році [17, с. 45]

Проте, у 2003 році відбулися наступні зміни у структурі служби банківського нагляду НБУ (рис. 5).

Рис. 5. Структура служби банківського нагляду у 2003 році [17, с. 45; 32, с. 90]

У 2005 р. знову було реорганізовано службу банківського нагляду, до складу якої увійшли Департаменти: банківського регулювання і нагляду; методології банківського регулювання і нагляду; реєстрації та ліцензування; запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінан-

сування тероризму [63, с. 83]. А у 2006 р. було створено Дирекцію з банківського регулювання та нагляду, до якої увійшли Департаменти:

- банківського регулювання та нагляду;
- методології банківського регулювання та нагляду;
- реєстрації та ліцензування банків;
- припинення діяльності банків;
- з питань запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму.

У 2008 р. відбулося наступне реформування служби банківського нагляду НБУ: Департамент банківського регулювання та нагляду поділено на Департамент інспектування банків та Департамент безвиїзного банківського нагляду; регіональні відділи банківського нагляду перепідпорядковано від територіальних управлінь до Дирекції з банківського регулювання та нагляду центрального апарату НБУ [17, с. 45]. У результаті таких реструктуризацій, в основі яких лежало питання централізації функцій регулювання та нагляду, а також уникнення дублювання повноважень, структура банківського нагляду була представлена наступним чином: до складу Дирекції з банківського регулювання та нагляду входили Департаменти інспектування банків, безвиїзного банківського нагляду, нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду, реорганізації та припинення діяльності банків, а також Управління юридичного забезпечення банківського нагляду та Відділ контролю якості нагляду.

Варто зазначити, що у цей етап становлення служби банківського нагляду в Україні для організації ефективної її роботи рішенням Правління НБУ усі банки за розміром загальних активів було поділено на чотири групи [57, с. 82]:

- 1) найбільші банки;
- 2) великі банки;
- 3) середні банки;
- 4) малі банки.

При цьому нагляд за діяльністю банків першої та другої груп було покладено безпосередньо на Департамент банківського регулювання та нагляду НБУ, а третьої і четвертої – безпосередньо (оперативно) на його територіальні управління і опосередковано (методологія, координація, загальний аналіз і застосування превентивних заходів впливу) на Департамент банківського регулювання та нагляду НБУ [57, с. 82].

Також у роки третього етапу в Україні було здійснено переоцінку підходів до банківського нагляду та вперше приділено увагу створенню єдиного мегарегулятора.

Четвертий етап. У 2010 році було здійснено наступні зміни у структурі служби банківського нагляду – створено Департамент кризового менеджменту та контролю операцій на відкритому ринку.

У цей період було виявлено сфери підвищених ризиків, пов'язані із недостатньою капіталізацією, нестійкою ресурсною базою, неякісним кредитним портфелем банків, частина яких повністю втратила платоспроможність. Таким чином, уроки кризи продемонстрували необхідність подальшої трансформації підходів банківського нагляду і у зв'язку з цим було визначено пруденційні інструменти банківського регулювання та нагляду.

П'ятий етап. Протягом цього етапу НБУ було введено в дію постанови, направлені на підтримку ліквідності банків в умовах нестабільного ринку, а Фондом гарантування вкладів фізичних осіб разом із НБУ – розпочато здійснення не лише регулятивної, але й наглядової діяльності за комерційними банками (згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

У 2014 році служба банківського регулювання та нагляду НБУ включала 5 департаментів (рис. 6), основними завданнями яких було методичне й організаційне забезпечення законодавчо встановлених функцій НБУ у сфері банківського регулювання та нагляду.

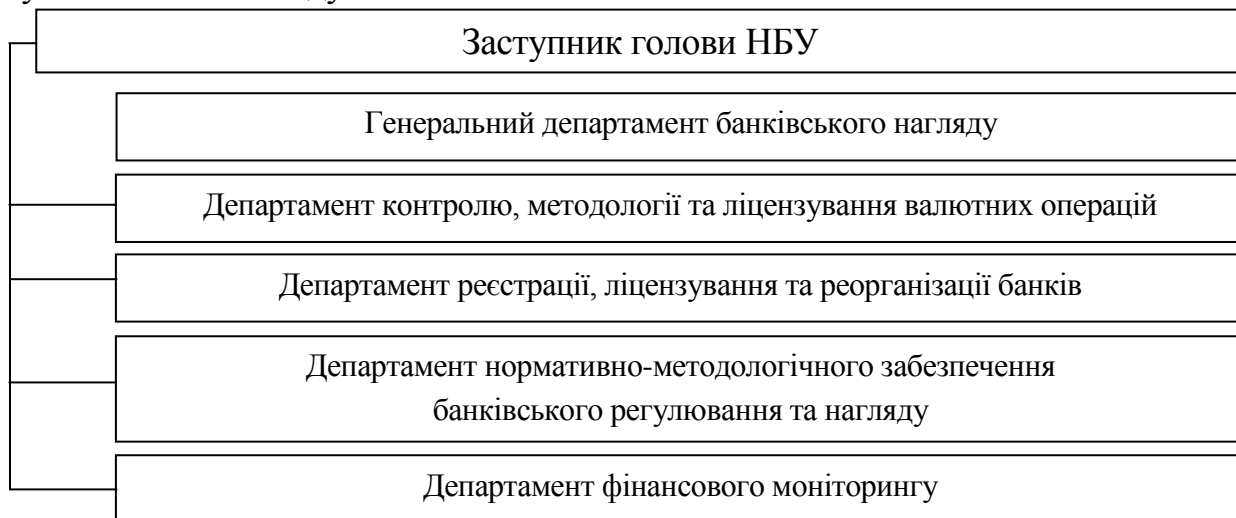

Рис. 6. Структура служби банківського нагляду в Україні у 2014 році [32, с. 91]

На сучасному етапі організаційну структуру служби банківського нагляду в Україні скоординовано за вертикаллю [71, с. 12]: вона представлена відповідними підрозділами центрального апарату, територіальних управлінь НБУ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (рис. 7).

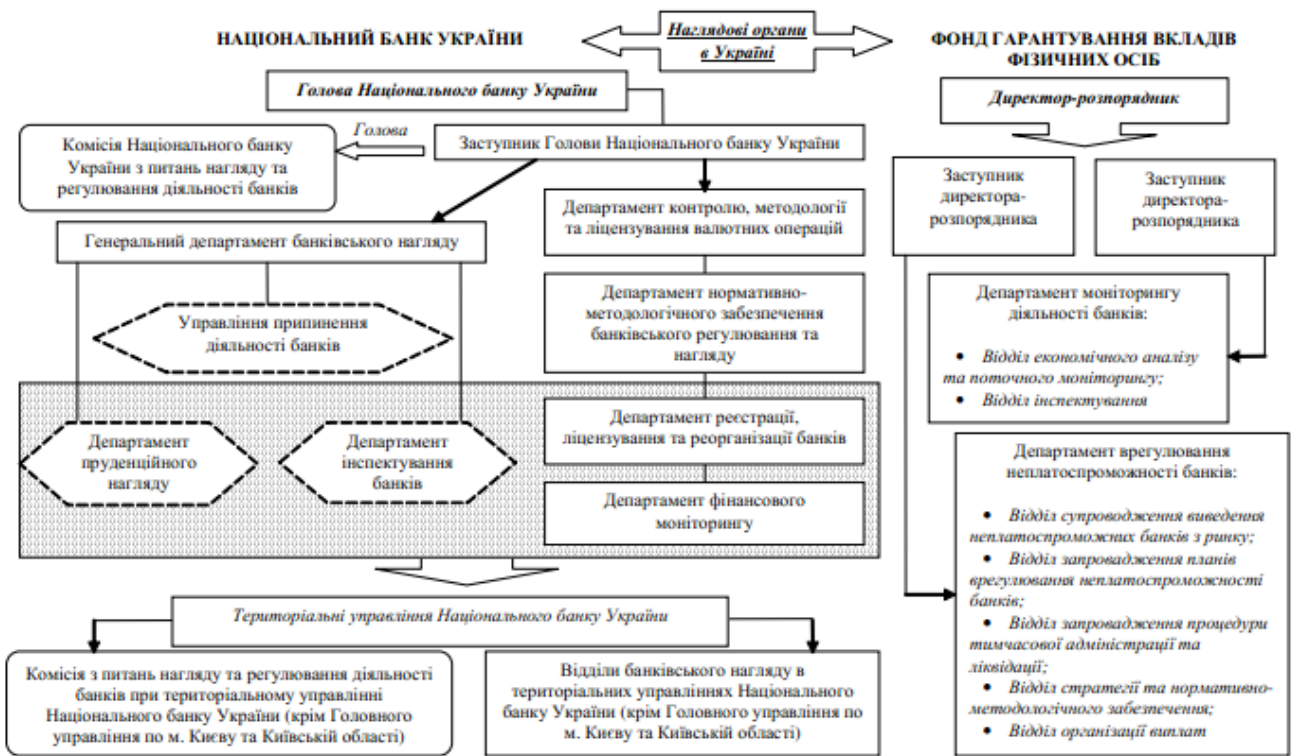

Рис. 7. Структура служби банківського нагляду в Україні у 2014 році [57, с. 84; 76; 77]

У цілому служба банківського нагляду в Україні на сучасному етапі передбачає вирішення наступних завдань [57, с. 84]:

- визначення стратегії та пріоритетних напрямів розвитку нагляду;
- розробка методологічної та нормативної бази системи банківського нагляду;
- забезпечення безперервного процесу нагляду, починаючи з реєстрації та ліцензування банків;
- проведення оперативного моніторингу, інспектування, прийняття адекватних заходів щодо стабілізації діяльності банків;
- робота з проблемними банками і прийняття рішень щодо їх подальшої діяльності або ж ліквідації.

2. Функції служби банківського нагляду на рівні центрального і регіонального апаратів управління НБУ

Реформування структури банківського нагляду НБУ у 2008 році дозволила централізувати систему спостереження за діяльністю банків. Підпорядкування регіонального нагляду центральному апарату НБУ дало можливість створити ефективний центр прийняття рішень та спрямувати зусилля на запобігання виникненню ризиків у діяльності банків і забезпечення їх стабільності відповідно до вимог Базельського комітету [95].

Керівництво структурними підрозділами з питань банківського регулювання та нагляду покладено на заступника Голови Національного банку України – куратора служби банківського нагляду і виконавчого директора – керівника Служби банківського нагляду НБУ.

Реалізація політики НБУ у сфері банківського регулювання та нагляду в регіонах здійснюється через підрозділи банківського нагляду при територіальних управліннях НБУ [95].

Система банківського нагляду на рівні відповідних департаментів банківського нагляду НБУ та відділів банківського нагляду при територіальних управліннях НБУ виконує наступні функції (рис. 8):

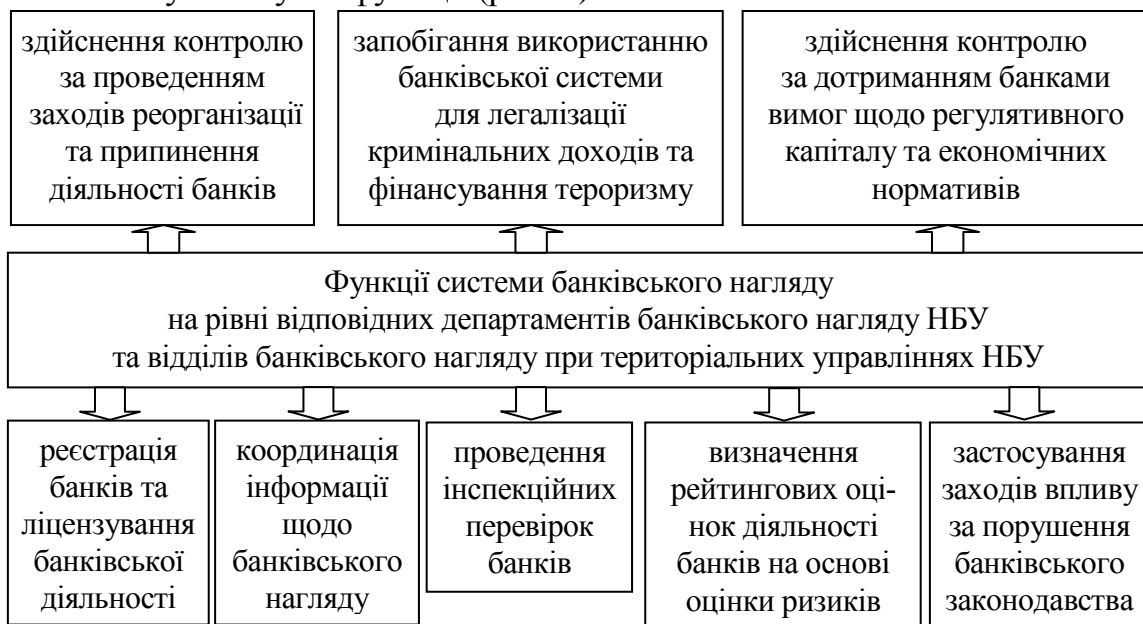

Рис. 8. Функції служби банківського нагляду на відповідних рівнях *

* сформовано авторами

Функції департаментів банківського нагляду НБУ подано в табл. 2.

Таблиця 2

Функції підрозділів банківського нагляду НБУ [76]

Підрозділи центрального апарату НБУ	Функції структурних підрозділів центрального апарату НБУ
1	2
Структурні підрозділи центрального апарату НБУ	
Департамент внутрішнього аудиту	оцінка ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та виконання управлінських функцій, що забезпечуються структурними підрозділами НБУ, і надання їм рекомендацій щодо підвищення ефективності зазначених процесів з метою забезпечення виконання НБУ його функцій

1	2
Юридичний департамент	організація розроблення та проведення загальної правової політики в НБУ; юридичне забезпечення захисту прав і законних інтересів НБУ, організація та координація ведення претензійно-позовної роботи; визначення методологічних засад щодо розроблення нормативно-правових актів і розпорядчих документів НБУ; організація роботи із забезпечення адаптації банківського законодавства України до законодавства ЄС
Департамент стратегії та реформування	розроблення та впровадження стратегічних програм та планів розвитку НБУ, фінансового сектору, у тому числі банківської системи України; підтримка реалізації програм та проектів у НБУ; методологія управління процесами НБУ, розроблення та впровадження стандартів опису процесів, супроводження реєстру процесів НБУ; оцінка ефективності процесів і підготовка пропозицій щодо їх оптимізації; розроблення оптимальної структури центрального апарату та відокремлених підрозділів НБУ
Департамент управління ризиками	організація системи управління фінансовими та операційними ризиками в НБУ; оперативний моніторинг та контроль за фінансовими ризиками операцій НБУ; розроблення та вдосконалення методів та процедур управління ризиками в НБУ
Департамент з управління діяльністю Корпоративного недержавного пенсійного фонду НБУ	адміністрування, зберігання і управління активами Корпоративного недержавного пенсійного фонду НБУ
Управління інформації та громадських комунікацій	інформування громадськості про діяльність НБУ, співпраця з представниками засобів масової інформації; координація роботи та контроль за інформаційним наповненням Інтернет-представництва НБУ, розміщення на його сторінках заяв керівництва, прес-релізів та інших матеріалів з питань діяльності НБУ
Відділ режимно-секретної роботи	розроблення і здійснення заходів щодо реалізації державної політики з питань охорони державної таємниці та технічного захисту інформації
Секретаріат Ради НБУ	підготовка експертних висновків, аналітичних матеріалів, пропозицій та проектів рішень з питань, що належать до повноважень Ради НБУ; забезпечення діяльності Ради НБУ в частині підготовки та проведення засідань Ради НБУ, ведення протоколів засідань, забезпечення членів Ради НБУ інформаційними матеріалами з питань, що вносяться на її розгляд тощо

1	2
Департамент відкритих ринків	здійснення оперативного аналізу та прогнозування, забезпечення процесу регулювання грошово-кредитного та валютного ринків, моніторинг стану внутрішнього і зовнішнього фінансових ринків, міжнародних резервів; проведення операцій НБУ з регулювання ліквідності банківської системи і здійснення валютних інтервенцій; управління міжнародними (золотовалютними) резервами України та нерезервними активами НБУ в іноземній валюті та монетарному золоті; проведення операцій із розміщення державних цінних паперів (далі – ДЦП); нормативно-методологічного забезпечення інструментів (засобів та методів) упровадження монетарної політики (у тому числі у сфері валютного регулювання) та функціонування фондового ринку в межах повноважень НБУ; координації роботи структурних підрозділів НБУ з питань регулювання грошово-кредитного ринку та в межах повноважень НБУ щодо функціонування фондового ринку
Департамент супроводження кредитів	організація та супровід процесу кредитування НБУ Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та банків (у частині стабілізаційних кредитів для банків); участь у проведенні операцій НБУ із застосуванням стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи; забезпечення моніторингу виконання умов кредитних операцій НБУ з банками (крім банків, що віднесені до категорії неплатоспроможних або перебувають у стадії ліквідації) та ФГВФОБ; збір та аналіз інформації щодо наявності факторів, які можуть негативно вплинути на кредитоспроможність позичальників, та підготовка пропозицій щодо подальших дій; участь в організаційному забезпеченні діяльності Кредитного комітету НБУ
Управління депозитарної діяльності НБУ	здійснення депозитарної діяльності щодо ДЦП, які належать НБУ; облік боргових зобов'язань НБУ в системі кількісного обліку СЕРТИФ; контроль за відповідністю кількості ДЦП, що перебувають в обігу, загальному обсягу їх емісії
Відділ корпоративних прав	забезпечення контролю за інвестиціями НБУ до статутних капіталів ПАБ «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках», ПАТ «Національний депозитарій України», Міждержавного банку та Чорноморського банку торгівлі та розвитку; забезпечення реалізації прав НБУ як акціонера в процесі корпоративного управління в компаніях
Управління європейської інтеграції та міжнародних програм	забезпечення міжнародного співробітництва НБУ; забезпечення реалізації НБУ функції щодо представлення інтересів України в центральних банках інших країн, міжнародних банках та інших кредитних установах

1	2
Департамент статистичної звітності	складання і методологічне забезпечення системи статистики фінансового сектору, зовнішнього сектору, іншої статистичної інформації відповідно до міжнародних стандартів статистики; організація та управління системою показників статистичної звітності, що подається до НБУ; розробка і супровід нормативно-правових актів з питань організації статистичної звітності, проведення кон'юнктурних опитувань; обробка статистичної інформації, інформаційне наповнення баз даних за показниками фінансового, зовнішнього, реального і фіскального секторів економіки, формування регулярних статистичних звітів, аналіз результатів кон'юнктурних опитувань
Департамент грошового обігу	проведення єдиної державної політики у сфері готівкового обігу, касових і емісійних операцій у національній валюті, забезпечення потреб економіки в готівці; методологічне забезпечення здійснення касових операцій, перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банках України, організації емісійно-касової роботи в системі НБУ, технічного укріплення і забезпечення схоронності цінностей, ведення касових операцій суб'єктами господарювання, здійснення операцій з пам'ятними та інвестиційними монетами України та сувенірної продукції; розробка та впровадження систем захисту грошових знаків національної валюти від підробки, організація розробки їх дизайну, здійснення досліджень сумнівних грошових знаків та забезпечення оперативного виявлення і вилучення з обігу підроблених грошей; організація розробки, випуску та реалізації в Україні та за кордоном пам'ятних та інвестиційних монет України і сувенірної продукції, у тому числі шляхом участі НБУ в нумізматичних конкурсах та співтовариствах
Департамент фінансової стабільності	аналіз фінансової стабільності, у тому числі системних ризиків, що загрожують стійкості фінансової системи, розробка модельного інструментарію та регулярне проведення стрес-тестування фінансово-кредитного сектору; розробка інструментарію макропруденційної політики для запобігання системним кризам і мінімізації негативних наслідків; аналітична та адміністративна підтримка діяльності міжвідомчої Ради з фінансової стабільності, Комітету з фінансової стабільності НБУ та координація робіт з питань фінансової стабільності
Операційний департамент	ведення рахунків та здійснення розрахунків, визначених нормативно-правовими актами та розпорядчими документами НБУ; бухгалтерський облік операцій, пов'язаних з виконанням основних функцій НБУ; виконання касових операцій; забезпечення схоронності цінностей та дотримання належних умов їх зберігання; організація договірних процедур щодо укладання договорів про кредитування працівників НБУ

1	2
Департамент монетарної політики та економічного аналізу	аналіз державної економічної політики, розробка пропозицій до стратегії монетарної політики та рішень щодо інструментів монетарної політики НБУ; організаційне та інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Комітету з монетарної політики; аналіз розвитку монетарного, реального, фіскального, зовнішнього секторів економіки України і міжнародної економіки; підготовка макроекономічного прогнозу за основними секторами економіки України, розробка і супровід системи прогнозних моделей; організація та координація дослідницьких робіт у НБУ, здійснення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері монетарної політики, макроекономічного розвитку, методів моделювання та прогнозування тощо
Департамент безпеки	організація, здійснення, координація та контроль за заходами щодо запобігання, виявлення та припинення корупційних та інших правопорушень, охорони об'єктів НБУ та цінностей, мобілізаційної підготовки та цивільного захисту в системі НБУ; участь у реалізації заходів щодо забезпечення фінансово-економічної та кадрової безпеки НБУ
Департамент безпеки	розробка та реалізація стратегії і політики інформаційної безпеки НБУ, впровадження новітніх технологій у частині забезпечення ефективного і цілеспрямованого захисту інформації в інформаційній інфраструктурі НБУ та банківської системи України
Департамент інформаційних технологій	розробка та реалізація стратегії та політики НБУ в частині ефективного і цілеспрямованого розвитку інформаційної інфраструктури як основи для автоматизації процесів банківської діяльності; координація робіт щодо запровадження новітніх інформаційних технологій та побудови сучасної інформаційної інфраструктури в НБУ, необхідних для якісного і своєчасного виконання покладених на нього завдань
Департамент платіжних систем та інноваційного розвитку	визначення політики НБУ у сфері регулювання діяльності платіжних систем та систем розрахунків, безготівкових розрахунків, функціонування та розвитку Національної системи масових електронних платежів; здійснення нагляду (оверсайту) за платіжними системами; розробка та вдосконалення нормативно-правових актів НБУ з питань регулювання розрахунків, створення і діяльність платіжних систем в Україні; ведення Реєстру платіжних систем, учасників цих систем та операторів платіжної інфраструктури
Група представників НБУ в регіонах України	забезпечення виконання функцій НБУ на визначеній території в межах повноважень, делегованих представникам НБУ відповідним розпорядчим актом НБУ

1	2
Центральне сховище	забезпечення прийому, зберігання, видачі банкнот і монет, обліку резервних фондів банкнот і монет національної валюти; організація перевезення готівки та інших цінностей у системі НБУ
Державна скарбниця України	накопичення та зберігання монетарного золота, банківських металів НБУ та здійснення операцій з ними
Центральна розрахункова палата	забезпечення функціонування систем електронних платежів НБУ, систем автоматизації інструментів монетарної політики, готівково-грошового обігу та обробка статистичної інформації; здійснення регламентних процедур експлуатації, адміністрування апаратно-програмних комплексів національного маршрутизатора, процесингового центру та їх технічної підтримки
Департамент банківського нагляду	здійснення безвиїзного банківського нагляду за банками України та філіями іноземних банків в Україні з метою недопущення погіршення їх фінансового стану та зменшення наявних ризиків, забезпечення стабільної діяльності та захисту інтересів вкладників та кредиторів банків; здійснення моніторингу діяльності банківських груп; оперативне реагування на факти порушення банками банківського законодавства, вимог нормативно-правових актів НБУ, здійснення ризикової діяльності та застосування до банків адекватних заходів впливу відповідно до законодавства України; здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства України з питань проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту, організаційне забезпечення проведення сертифікації зовнішніх аудиторів банків
Департамент інспекційних перевірок банків	здійснення інспекційних перевірок банків, інших осіб, що можуть бути об'єктами перевірки НБУ, з метою визначення рівня безпеки операцій, достовірності звітності, дотримання законодавства України про банки і банківську діяльність та нормативно-правових актів НБУ
Департамент фінансового моніторингу	забезпечення регулювання та нагляду у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю банків, філій іноземних банків, небанківських фінансових установ-резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем, у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема НБУ (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів); організація і здійснення валютного контролю за банками, філіями іноземних банків, іншими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку,

1	2
	що отримали ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій; методологічне та методичне забезпечення виконання банками, філіями іноземних банків, небанківськими фінансовими установами завдань та обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу; ліцензування валютних операцій фізичних та юридичних осіб, що підпадають під режим ліцензування згідно з валютним законодавством України; здійснення реєстрації операцій з валютними цінностями в порядку, встановленому НБУ згідно з валютним законодавством України
Департамент методології	розробка та вдосконалення методологічної бази з питань регулювання діяльності банків і банківського нагляду відповідно до законодавства України, міжнародних норм банківської діяльності, рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду та положень Європейського законодавства; методологічне забезпечення виконання законодавчо закріпленої за НБУ функції валютного контролю; забезпечення співробітництва з органами банківського нагляду зарубіжних країн та міжнародними фінансовими організаціями у сфері банківського регулювання та нагляду
Управління реєстрації та ліцензування	погодження статуту юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність і зміни до них, набуття або збільшення істотної участі в банку; надання ліцензій на право надання банківських послуг, дозволів на створення дочірніх банків, філій, представництв українських банків на території інших держав, дозволів на реорганізацію банків за рішенням власників; ведення Державного реєстру банків; оцінка структури власності банків
Управління моніторингу пов'язаних з банками осіб	визначення пов'язаних з банками осіб та виявлення операцій та інших відносин банків з ними; контроль за виконанням банками положень законодавства України щодо визначення пов'язаних осіб, здійснення операцій з ними; розробка та здійснення заходів щодо приведення операцій банків з пов'язаними особами у відповідність до вимог законодавства України
Департамент персоналу	реалізація державної політики з питань кадрової роботи, задоволення потреб НБУ в кваліфікованому персоналі, адміністрування персоналу; забезпечення процедур планування цілей, завдань, ключових показників; ефективності та оцінки діяльності працівників в рамках системи управління виконанням у НБУ, розвитку персоналу та його безперервного навчання; упровадження ефективних форм та систем оплати праці, що сприятимуть підвищенню мотивації працівників до високопродуктивної праці

1	2
Департамент фінансового контролінгу	організація та супроводження кошторисного процесу НБУ; організація та супровід процесу управління витратами НБУ; підготовка управлінської звітності керівництву НБУ
Департамент бухгалтерського обліку	встановлення правил ведення бухгалтерського обліку в банках України та загальних вимог щодо їх облікової політики, визначення облікової політики НБУ; організація бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, сплати податків і зборів, описів операційних процесів у системі НБУ
Департамент забезпечення діяльності НБУ	організація закупівель товарів за кошти НБУ; укладання та реєстрація господарських договорів; забезпечення належного технічного стану будівель і споруд НБУ, ефективного використання капітальних вкладень у нове будівництво, розширення, реконструкцію, реставрацію, технічне переоснащення власних об'єктів НБУ; моніторинг нерухомого майна; координація організаційних заходів з пожежної безпеки та охорони праці в системі НБУ; організація діловодного процесу в системі НБУ, функціонування «Єдиного вікна», контроль за своєчасним виконанням доручень Голови НБУ і його заступників, документування засідань Правління НБУ, ведення архівної справи
Відокремлені підрозділи центрального апарату НБУ	
Банкотно-монетний двір НБУ	забезпечення виготовлення грошових знаків, пам'ятних та інвестиційних монет, орденів, медалей, нагрудних знаків до почесних звань України, нагрудних знаків лауреатів державних премій України і президентських відзнак, а також документів, що посвідчують нагородження ними; виготовлення банкотного і захищеного паперу в обсягах, затверджених Правлінням НБУ, з дотриманням технічних умов, державних стандартів України

3. Міжнародний досвід організації систем регулювання та нагляду за діяльністю банківських установ

Банківська система будь-якої держави має свої особливості, у зв'язку з чим по-різному будуються і системи банківського регулювання та нагляду, формуються підходи до здійснення наглядової політики. Нагляд за фінансово-кредитними установами відрізняється як поєднанням форм організації наглядової діяльності, так і самою структурою системи. Зазвичай функції нагляду здійснюють підрозділи центрального банку або міністерства фінансів, рідше інші відомства, що є підзвітними парламенту. Проте, незалежно від обраної моделі, незмінною залишається ключова роль держави в забезпеченні стабільності банківської системи, де систе-

ма банківського нагляду покликана усувати або зменшувати небезпеку загальної нестабільності [117, с. 107].

Банківський нагляд у країнах з розвинутою економікою існує в різних формах понад 100 років, зокрема у США, а також країнах Європи. Протягом останніх 20 років майже усі держави світу визнали, що система банківського нагляду відіграє ключову роль як у фінансово-кредитному секторі, так і в економіці в цілому.

Нині в рамках ЄС існують різні моделі ведення нагляду за фінансово-кредитним сектором. Одна з них припускає зосередження наглядових повноважень в центральному банку, інша – існування спеціального єдиного державного наглядового органу, третя – поєднання елементів першої та другої моделей. Втім, жодна з моделей не може розглядатися як теоретично оптимальна. Кожна країна повинна вибрати модель згідно своєї політичної точки зору, що буде ефективною і дієвою та відповідатиме фінансовій структурі цієї країни [65, с. 133].

Кожна країна світу має свої особливості організації системи банківського нагляду, але головна причина, яку відбито в будь-якому рішенні щодо спільної роботи наглядових органів, зводиться до необхідності контролю над фінансовими ризиками на «єдиному просторі».

Отже, кожна система банківського регулювання та нагляду у світі має наступні складові компоненти [65, с. 134]:

- орган, що виконує роль регулятора;
- функції регулювання;
- об'єкти регулювання.

Ці три компоненти часто розглядаються як основні класифікаційні ознаки, за якими групують національні системи банківського регулювання та нагляду.

Відповідно до цього виділяються три основні моделі організації системи банківського регулювання та нагляду [65, с. 134]:

1. Модель «єдиного фінансового органу управління», згідно з якою регулювання і нагляд за всіма секторами національної фінансово-кредитної системи здійснюється єдиним наглядовим органом – центральним банком, який несе відповідальність за стійкість фінансово-кредитної системи країни і забезпечує застосування уніфікованих підходів і механізмів банківського нагляду. Дана модель організації системи банківського регулювання та нагляду набула свого розвитку, зокрема, в Австрії, Німеччині, Японії, Швеції, Великобританії, Греції, Португалії, Іспанії тощо. У цілому єдиний державний наглядовий орган створений у 28 країнах світу. Проте, варто зазначити, що ця модель уже втратила свої позиції, хоча, як і раніше, є затребуваною;

2. Модель «двох вершин» передбачає розподіл обов'язків щодо здійснення нагляду (за безпосередньої участі центрального банку та/або Міністерства фінансів) між двома різними спеціалізованими органами влади таким чином, що один з них забезпечує пруденційний нагляд, а другий – контролює прозорість ведення бізнесу.

Прикладом такої моделі є відповідна модель у США, де регулювання та нагляд за діяльністю комерційних банків здійснюється, в основному, трьома органами, між якими існує угода про виключення дублювання функцій [54, с. 257; 24]:

- 1) Федеральною резервною системою.
- 2) Федеральною корпорацією страхування депозитів.
- 3) Управлінням контролера грошового обігу.

Крім того, нагляд за ощадними банками та кредитними спілками здійснюють два додаткових наглядових органи: Управління з нагляду за ощадними установами і Національна асоціація кредитних спілок. Також створені й успішно функціонують наглядові органи штатів та інші органи федерального значення [65, с. 134].

Дана модель є повністю прийнятою і в Нідерландах. Вона визначається спробою регулятора досягти, з одного боку, макро- та мікропруденційної стабільності, а з іншого – захистити права інвесторів незалежно від виду їх діяльності.

У цілому модель «двох вершин» використовується у 29 країнах.

3. «Секторна» модель, за якої нагляд у фінансово-кредитному секторі здійснюється спеціальним органом з повним делегуванням функцій регулювання мега-регулятору.

На основі досліджень щодо організації систем банківського регулювання і нагляду, проведених аналітиками Європейського центрального банку, більшість країн (38) віддає перевагу саме «секторній» моделі [65, с. 134].

Варто зазначити, що в останнє десятиліття у зв'язку з постійно зростаючою потребою в координації зусиль наглядових органів, що функціонують у різних фінансово-кредитних секторах країн, спостерігається перехід від «секторної» моделі до моделей «єдиного фінансового органу управління» та «двох вершин». Даний перехід характерний для Греції, Португалії, Литви, Фінляндії, Франції тощо [72, с. 6; 65, с. 134].

Основні моделі організації системи банківського регулювання та нагляду представлено в табл. 3.

Основні моделі організації
системи банківського регулювання та нагляду *

Модель	Кількість органів-регуляторів	Кількість країн з даною моделлю
Модель «єдиного фінансового органу управління»	один орган	28 країн світу
Модель «двох вершин»	два і більше органи	29 країн світу
Секторна модель	спеціальний орган	38 країн світу

* сформовано на основі даних джерела: [65, с. 134–135]

І з інституційної точки зору, виділяються групи країн, відмінні у способах організації побудови наглядових систем, місцем і роллю центрального банку в цих системах (табл. 4).

Організація побудови наглядових систем у різних країнах світу *

Країни світу	Організація побудови наглядових систем
Україна, Австралія, Ісландія, Великобританія, Іспанія, Ірландія, Нідерланди, Італія, Нова Зеландія, Португалія	наглядова діяльність здійснюється лише центральним банком
США, Швейцарія, Бельгія, Греція, Франція, Німеччина	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з іншими органами влади
США	наглядова діяльність здійснюється Федеральною резервною системою спільно з міністерством фінансів, незалежним агентством і Федеральною корпорацією страхування депозитів
Швейцарія	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Банківською комісією
Бельгія	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Міністерством фінансів з нагляду за кредитними організаціями
Греція	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Валютним комітетом
Франція	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Банківською комісією
Німеччина	наглядова діяльність здійснюється центральним банком спільно з Федеральною службою кредитного контролю
Данія, Канада, Люксембург, Швеція, Австрія, Фінляндія, Норвегія	наглядова діяльність здійснюється не центральним банком, а іншими наглядовими органами

* сформовано на основі даних джерел: [117, с. 108; 65, с. 133; 49, с. 136]

У світовій практиці не існує шаблону мегарегулятора – відсутні як певні норми регулювання, так і стандарти побудови інституційної структури. Характер взаємодії між єдиним наглядовим органом і центральним банком також не має однозначного трактування й оцінки. У всіх країнах підходи до вирішення взаємодії цих органів управління мають свою специфіку.

Наприклад, у Великобританії Управління фінансових послуг (FSA), створене як мегарегулятор у 1997 році, поетапно об'єднало 11 різних наглядових структур. З 2000 р. воно є незалежним неурядовим органом, що взаємодіє з Банком Англії і Міністерством фінансів у рамках Комітету з фінансової стабільності. У 2005 році Управління фінансових послуг було наділене унітарними повноваженнями щодо забезпечення фінансової стабільності, захисту інтересів споживачів та недопущення злочинності у фінансовій сфері. Даний орган підзвітний уряду і парламенту, приймає рішення, що є обов'язковими до виконання усіма піднаглядовими інститутами [65, с. 134; 115, с. 121; 73, с. 37].

Першою країною в Європі, яка прийняла систему єдиного нагляду за діяльністю кредитних установ (FSA, 1986 рік), була Норвегія. Спочатку до компетенції даного наглядового органу належав нагляд і регулювання банківського сектору та ринку цінних паперів, а згодом додався і нагляд за діяльністю брокерів на ринку нерухомості й аудиторських компаній [61, с. 66].

У Фінляндії ж до 1993 року нагляд був несистемним. Так, створене агентство адміністративно було пов'язане з центральним банком, проте в плані прийняття рішень воно залишалося незалежним [61, с. 66].

У Німеччині створення мегарегулятора, навпаки, супроводжувалося посиленням ролі центрального банку в наглядовому процесі. Так, мегарегулятор – Федеральне відомство з нагляду за наданням фінансових послуг (BaFin) – виник у 2002 році в результаті злиття 3-х галузевих наглядових відомств: за кредитною системою, системою страхування і за фондовим ринком. Головна мета діяльності BaFin – забезпечення ефективності функціонування усього фінансового сектору Німеччини, в тому числі і забезпечення платоспроможності кредитних і страхових установ. При цьому Німецький Федеральний банк і його регіональні структурні підрозділи наділені повноваженнями щодо здійснення поточного банківського нагляду, хоча формальне право щодо ухвалення кінцевих рішень за результатами нагляду закріплено за Федеральним відомством з нагляду за наданням фінансових послуг [65, с. 134]. Центральний банк Німеччини здійснює збір, аналізує та оцінює звітність банків, перевіряє забезпеченість кредитних установ власним капіталом і якість управління ризиками.

В Ірландії мегарегулятор створено на основі наглядового блоку центрального банку і він є невід'ємною його частиною. Однак, незважаючи на це, мегарегулятор має незалежний статус і свою Раду Директорів, що призначається міністерством фінансів країни.

Варто зазначити, що у світовій практиці навіть у разі створення мегарегулятора центральні банки продовжують прямо або опосередковано брати участь у наглядовому процесі. Це пояснюється тим, що будь-які проблеми в банківському секторі потребують прийняття рішень з їх боку як до кредитора останньої інстанції. Таким чином, центральні банки країн та відособлені банківські регулятори тісно взаємопов'язані. І тому питання щодо збереження функцій банківського нагляду за центральними банками або закріплення їх за відособленими від них органом управління залежить від балансу політичних сил у тій чи іншій країні, традиційного розподілу повноважень, регулятивної культури тощо.

Забезпечення ефективної системи регулювання і нагляду на ринку фінансово-кредитних послуг можливе не лише за допомогою об'єднання органів фінансового регулювання під єдиним керівництвом, тобто створення мегарегулятора, й через створення (відокремлення) спеціалізованих регуляторів та їх кооперацій. І головне питання полягає не в тому, за яким органом закріплена функція нагляду, а в тому, яким чином забезпечити ефективну взаємодію органів державної влади у фінансово-кредитному секторі. Наглядові органи повинні здійснювати швидкий обмін інформацією один з одним задля оцінки сукупного ризику і своєчасного прийняття відповідних управлінських рішень у разі виникнення проблем у будь-якій установі, що входить до складу фінансового конгломерату, виявлення та усунення недоліків регуляторної діяльності [65, с. 135].

Отже, у різних країнах склалися власні підходи до організації системи банківського регулювання та нагляду. Проте, у жодній країні світу немає такої моделі нагляду, яку можна було б з упевненістю назвати панацеєю від усіх фінансових криз. Жодна із існуючих моделей не є оптимальною та не гарантує максимальну ефективність регулятора. Тому вибір тієї чи іншої моделі організації системи банківського регулювання та нагляду залежить від структури національної фінансово-кредитної системи і впливу на неї сукупності факторів.

4. Світовий досвід здійснення банківського нагляду

Загальним для всіх країн є створення системи норм і правил, обов'язкових для виконання комерційними банками, і системи контролю за їх дотриманням. Так, усі наявні нині у світі системи банківського нагляду розділяються на кілька

основних типів, кожен з яких базується на одному з основних методів здійснення банківського нагляду [58, с. 356]:

1. *Виїзна інспекція*. Такий підхід характерний для банківської системи США, Франції, Японії, Італії та інших країнах світу. Під час виїзної інспекції на підставі вивчення внутрішньобанківської документації, матеріалів внутрішнього і зовнішнього аудиту узагальнюється отримана інформація та формується звіт про фінансову стійкість банку, відповідність його діяльності банку та вимогам регулюючих органів, якості менеджменту, системи внутрішнього контролю тощо.

Як правило, використовується фінансова інформація, яку щокварталу зобов'язані надавати банки. У разі погіршення ситуації в комерційному банку нагляд над цією установою стає більш інтенсивним і вимагає в такому разі надання додаткової щомісячної, щотижневої або навіть щоденної детальної інформації щодо діяльності банку. Зустрічі з керівництвом банку також стають частішими [80, с. 101].

Метою моніторингу є визначення фінансових проблем у проміжку між інспекціями. Результати використовуються для прискорення перевірок у банках з ознаками погіршення фінансового стану, виявлення найбільш слабких зон діяльності банків, що підлягають інспекції.

Важливою особливістю банківського нагляду у Великобританії та Німеччині є проведення виїзної інспекції з метою оцінки і затвердження системи внутрішнього контролю й аудиту у банківській установі. Основним завданням, що покладається на внутрішньобанківський контроль наглядовими органами в цих країнах, є розрахунок необхідного рівня капіталу залежно від ризиків, що несе комерційний банк у процесі здійснення своєї діяльності [117, с. 112].

2. *Аналіз матеріалів зовнішнього аудиту банку* (характерний для Великобританії, Німеччини та Нідерландів). Існує також концепція нагляду, згідно з якою органи нагляду керуються інформацією зовнішніх аудиторів і проводять виїзну інспекцію лише в особливих випадках. Органи банківського нагляду в цих країнах тісно співпрацюють з приватними аудиторськими фірмами. За такого методу здійснення нагляду аудит проводиться один раз у півроку або один раз на рік. У деяких випадках інспектори проводять зустрічі з аудиторами або керівництвом комерційних банків. Центральні банки згаданих країн отримують і перевіряють завірені зовнішніми аудиторами річні баланси, а також щомісячні або кварталні звіти комерційних банків з інформацією про їх платоспроможність, ліквідність, відкриту валютну позицію, непогашені прострочені кредити, а також концентрацію кредитних ризиків. Такий метод ведення нагляду передбачає, що аудитори

при виявленні серйозних проблем у комерційному банку або порушенні ним банківського законодавства негайно інформують про це органи нагляду [117, с. 112].

Враховуючи важливість аудиту за такого методу, органи нагляду повинні мати можливість впливати на вибір аудиторів комерційним банком. Зазвичай банк має можливість вибирати аудитора зі списку, затвердженого органами нагляду, та інформувати їх в разі заміни аудитора. Проте, також і наглядові органи можуть усунути аудиторів або анулювати результати їх перевірки, якщо робота, виконана аудиторами, вважатиметься незадовільною [117, с. 112].

3. *Використання як матеріалів зовнішнього аудиту, так і матеріалів власного виїзного аудиту* (характерний для Канади). У цій країні поєднуються використання одночасно двох вищезазначених методів здійснення нагляду. Органи нагляду проводять щорічну виїзну інспекцію до банківських установ, проте залишають детальнішу перевірку операцій зовнішнім аудиторам. Зазвичай в Канаді органи банківського нагляду залучають до перевірки справ кредитних фахівців [117, с. 112].

4. *Жорсткі вимоги до фінансової звітності* (характерний для Нової Зеландії). Така організація системи банківського нагляду, що покладається на публічність роботи банківської установи, прийнятна лише за певних умов. Вона має дві назви: «публічна звітність» або «ринкова дисципліна» і передбачає обов'язкову публікацію відповідної інформації щодо діяльності комерційних банків (про якість активів, забезпечення кредитів, концентрацію кредитних ризиків, ринкові ризики, адекватність капіталу, менеджмент банку), що, в свою чергу, забезпечує ринкову самодисципліну учасників ринку. Публікована інформація має бути підписана правлінням банку для того, щоб підтвердити її достовірність. Наглядові органи розраховують на те, що вимоги до публічності деталізованої інформації про фінансовий стан банку стимулюватимуть його керівництво розсудливо приймати ризики, забезпечуючи надійну діяльність банку [117, с. 112].

Також органи нагляду в Новій Зеландії проводять щорічні зустрічі з керівництвом банків, а також встановили законодавчу вимогу щодо їх перевірки зовнішнім аудитом двічі на рік.

Нова Зеландія перейшла на таку модель 1996 році. І зважаючи на специфіку банківської системи цієї країни, що полягає в тому, що всі великі комерційні банки в Новій Зеландії перебувають в іноземній власності і їх діяльність, включаючи іноземні відділення, є предметом нагляду в країні, де ці банки зареєстровані. У зв'язку з цим не можна свідчити про надійність даного методу ведення нагляду [117, с. 113].

Отже, банківський сектор кожної держави має свої особливості та різні підходи щодо формування регулятивної політики, у зв'язку з чим по-різному здійснюється банківський нагляд. Нагляд за фінансово-кредитними установами відрізняється як поєднанням форм організації наглядової діяльності, так і самою структурою системи. Проте, незалежно від обраної моделі незмінною залишається ключова роль держави у забезпеченні стабільності банківської системи. При цьому банківський нагляд покликаний усунути або максимально зменшувати небезпеку загальної нестабільності [117, с. 107–108].

Рекомендована література:

1. Васюренко О. В. Банківський нагляд : підручн. / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.

2. Герасимчук З. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посібн. / З. В. Герасимчук, Н. І. Корецька, Н. С. Різник, В. Л. Галушак. – Херсон : Олді-плюс, 2015. – 572 с.

3. Диба М. І. Модернізація системи банківського регулювання та нагляду в глобальному середовищі : колект. монографія / М. І. Диба, Л. В. Конопатська, М. П. Гойванюк. – Київ : КНЕУ, 2015. – 398 с.

4. Д'яконова І. І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності : дис. д.еко.н. / І. І. Дяконова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008.

5. Заруцька О. П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід : монографія / О. П. Заруцька. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 379 с.

6. Коваленко В. В. Банківський нагляд : навч. посібн. / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.

7. Корецька Н. І. Структура кредитної системи Сполучених Штатів Америки / Н. І. Корецька, Н. С. Різник // Зб. наук. пр. «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – Випуск 1(10). – Частина II. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2011. – 334 с. – С. 82–88.

8. Косова Т. Д. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. для студ. вузів / Т. Д. Косова, О. О. Папаїка, С. Г. Арбузов та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 319 с.

9. Костенко В. В. Ретроспектива становлення та розвитку банківського нагляду в Україні / В. В. Костенко // Економіка та держава. – 2014. – №10. – С. 80–84.

10. Костюченко О. А. Банківське право : підручн. / О. А. Костюченко. – К. : Професіонал, 2004. – 544 с.
11. Латковська Т. А. Юридична категорія «банківська діяльність» / Т. А. Латковська // Зб. тез допов. VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта – 2005». – 7–21 лютого. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т. 45. – Право. – С. 65–68.
12. Лепинська І. О. Еволюція банківського регулювання та нагляду в Україні / І. О. Лепинська // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – №1. – С. 81–87.
13. Лещенко В. В. Організація системи банківського нагляду: структура, моделі, проблеми регулювання / В. В. Лещенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №6. – С. 132–136.
14. Линников А. С. Основы правового регулирования банковской деятельности в Европейском Союзе / А. С. Линников // Московский журнал международного права. – 2002. – № 1. – С. 61–79.
15. Міщенко В. І. Банківський нагляд : підручн. / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2010. – 497 с.
16. Міщенко В. Еволюція банківського нагляду: європейський досвід / В. Міщенко, В. Крилова, Є. Швець // Вісник Національного банку України. – 2007. – №7. – С. 5–11.
17. Науменкова С. В. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посібн. / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : Центр наук. досліджень НБУ: УБС НБУ, 2010. – 170 с.
18. Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
19. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/>
20. Поллард А. М. Банковское право США / А. М. Поллард, Ж. Г. Пассейк, К. Х. Зллис, Ж. П. Дейли. – М. : Прогрес, 2002. – 340 с.
21. Раєвський К. Є. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самоств. вивч. дисц. / К. Є. Раєвський, Л. В. Конопатська, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.
22. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки мл.; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.

23. Смовженко Т. С. Банківський нагляд : підруч. для студ. вузів / Заг. ред. Т. С. Смовженко. – К. : ДВНЗ «УБС НБУ», 2011. – 431 с.

24. Циганова Н. В. Вплив іноземних банків на конкурентне середовище в країнах із трансформаційною економікою / Н. В. Циганова // Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми міжнародних відносин». – Вип. 82. – Ч. II. – К. : Ін. міжнар. відносин КНУ імені Т. Шевченка. – 2009. – С. 116–127.

25. Шевченко А. Ю. Зарубіжний досвід функціонування органів банківського нагляду / А. Ю. Шевченко // Адміністративне право і процес. – 2014. – №4(10). – С. 107–114.

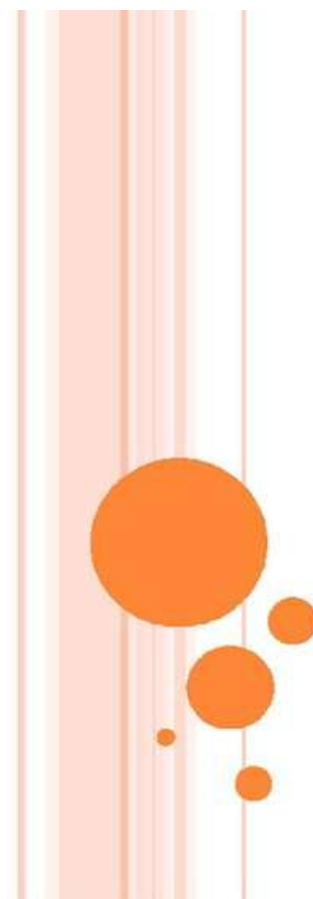
ТЕМА 3.

СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1. Порядок створення та реєстрації банків

2. Вступний контроль при реєстрації банку та відкритті його філій, представництв, відділень

3. Особливості реєстрації банків з іноземним капіталом

1. Порядок створення та реєстрації банків

Банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку і особливості їх правового статусу, порядку створення, діяльності, реорганізації та ліквідації визначаються Законами України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [40, ст. 6].

Банк має повне і скорочене офіційні найменування українською та іноземними мовами (з обов'язковою наявністю слова «банк»), вказівку на організаційно-правову форму банку та печатку зі своїм повним офіційним найменуванням.

Слово «банк» та похідні від нього дозволяється використовувати у назві лише тим юридичним особам, що зареєстровані НБУ як банк і мають банківську ліцензію. Виняток становлять міжнародні організації, що діють на території України відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та законодавства України. Не дозволяється використовувати для найменування банку назву, що повторює вже існуючу назву іншого банку або вводить в оману щодо здійснюваних видів діяльності. Вживання у найменуванні банку слів «Україна», «державний», «центральний», «національний» та похідних від них можливе лише за згодою НБУ [40, ст. 15]. НБУ має право відмовити у використанні банком запропонованого найменування за певних підстав.

Відокремлений підрозділ банку використовує найменування лише того банку, відокремленим підрозділом якого він є. До його назви може додаватися найменування місцезнаходження [40, ст. 15].

Перелік суб'єктів, що можуть або не можуть бути учасниками банку, представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Суб'єкти, що можуть або не можуть бути учасниками банку *

Можуть бути учасниками банку	Не можуть бути учасниками банку
юридичні особи	об'єднання громадян
фізичні особи	релігійні організації
резиденти	благодійні організації
нерезиденти	юридичні особи, в яких банк має істотну участь
держава в особі Кабінету Міністрів України та уповноважених ним органів	юридичні особи, щодо яких неможливо встановити їх власників і джерела коштів, за рахунок яких такі юридичні особи здійснюють внески до статутного капіталу або купують акції банків

* сформовано на основі даних джерел: [40, ст. 14; 82, п. 1.7]

Власники істотної участі в банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан.

Вимоги щодо їх професійної придатності та ділової репутації керівників банку встановлюються НБУ. Він же має право вимагати заміни будь-кого з керівників банку, якщо його професійна придатність і ділова репутація не відповідають вимогам Закону України «Про банки та банківську діяльність».

Вимоги до осіб, що бажають бути керівниками банку (крім членів ради банку), та їх зобов'язання та відповідальність на посаді подано в табл. 2.

Таблиця 2

Вимоги до осіб, що бажають бути керівниками банку
(крім членів ради банку), та їх зобов'язання на посаді *

Майбутні керівники банку повинні мати:	Керівники банку зобов'язані:
1) повну вищу освіту в галузі економіки, менеджменту (управління) або права	1) дотримуватися вимог законодавства
	2) дотримуватися положень статуту та інших документів банку
2) досвід роботи в банківській системі за відповідним фахом не менше 3-х років	3) діяти в інтересах банку та клієнтів
	4) ставитися з відповідальністю до виконання своїх службових обов'язків
3) бездоганну ділову репутацію	5) приймати рішення в межах наданих повноважень
	6) не використовувати службове становище у власних інтересах
	7) забезпечувати збереження та передачу майна і документів банку при звільненні з посади
	8) нести відповідальність перед банком за збитки, завдані їхніми діями (якщо відповідальність несуть кілька осіб, їх відповідальність перед банком є солідарною)

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 42, 43]

Рада банку не менш як на одну четверту має складатися з осіб, які мають повну вищу освіту в галузі економіки або права. З них хоча б один повинен мати досвід роботи в банківській системі на керівних посадах не менше 3-х років. Інші члени ради банку повинні мати повну вищу освіту та освіту в галузі менеджменту (управління). Крім того, усі члени ради банку повинні мати бездоганну ділову репутацію [40, ст. 42].

Голова правління банку та головний бухгалтер банку вступають на посаду після надання НБУ письмової згоди. Члени ради банку та правління банку в місячний строк після обрання на посаду надають НБУ документи, що підтверджують

їхню професійну придатність та ділову репутацію. Голові, членам правління банку та головному бухгалтеру банку забороняється займати посади в інших юридичних особах (крім дочірніх підприємств, банківських спілок та асоціацій) [40, ст. 42].

Формування та збільшення статутного капіталу банку повинно здійснюватися виключно шляхом грошових внесків учасників. Він не повинен формуватися за рахунок коштів, джерела походження яких не підтверджені. Банк повинен отримати від учасників банку документи й відомості, потрібні для з'ясування джерел походження коштів, що спрямовуються на формування його статутного капіталу [82, п. 2.2, 2.3]. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 млн грн. Однак, НБУ має право встановлювати для окремих юридичних осіб залежно від їх спеціалізації диференційований мінімальний розмір статутного капіталу на момент їх державної реєстрації [40, ст. 31].

Державна реєстрація юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, проводиться відповідно до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Для цього уповноважена засновником особа подає документи після погодження НБУ статуту цієї юридичної особи [40, ст. 17].

Статут банку складається з урахуванням положень Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Закону України «Про банки та банківську діяльність» та інших законів України. У ньому повинна бути наявна інформація, представлена на рис. 1.

Для погодження статуту до НБУ разом із заявою про погодження статуту подаються наступні документи [40, ст. 17]:

- 1) протоколи зборів засновників і установчих зборів;
- 2) договір про створення банку або рішення про створення державного банку;
- 3) статут банку;
- 4) копії документів, визначених НБУ, необхідних для ідентифікації самого засновника та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю у банку;
- 5) документи, визначені НБУ, що дають змогу зробити висновок про: ділову репутацію самого засновника, а для засновника – юридичної особи також і членів виконавчого органу та/або наглядової ради та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю в особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність; фінансовий стан засновника – юридичної особи, а та-

кож про майновий стан засновника – фізичної особи; документ, що засвідчує наявність у засновника достатньої кількості власних коштів для здійснення заявленого внеску до статутного капіталу, джерела походження цих коштів;

б) документи, що засвідчують повну сплату засновниками внесків до статутного капіталу;

7) відомості про структуру власності самої юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, та засновника, що набуває істотної участі в ній, відповідно до вимог НБУ;

8) відомості про асоційованих осіб засновника – фізичної особи (за встановленою формою);

9) відомості про юридичних осіб, у яких засновник – фізична особа є керівником та/або контролером (за встановленою формою);

10) відомості про пов'язаних із банком осіб (за встановленою формою);

11) копію тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

12) висновок Антимонопольного комітету України;

13) копію платіжного документа про внесення плати за погодження статуту банку, розмір якої встановлюється НБУ.

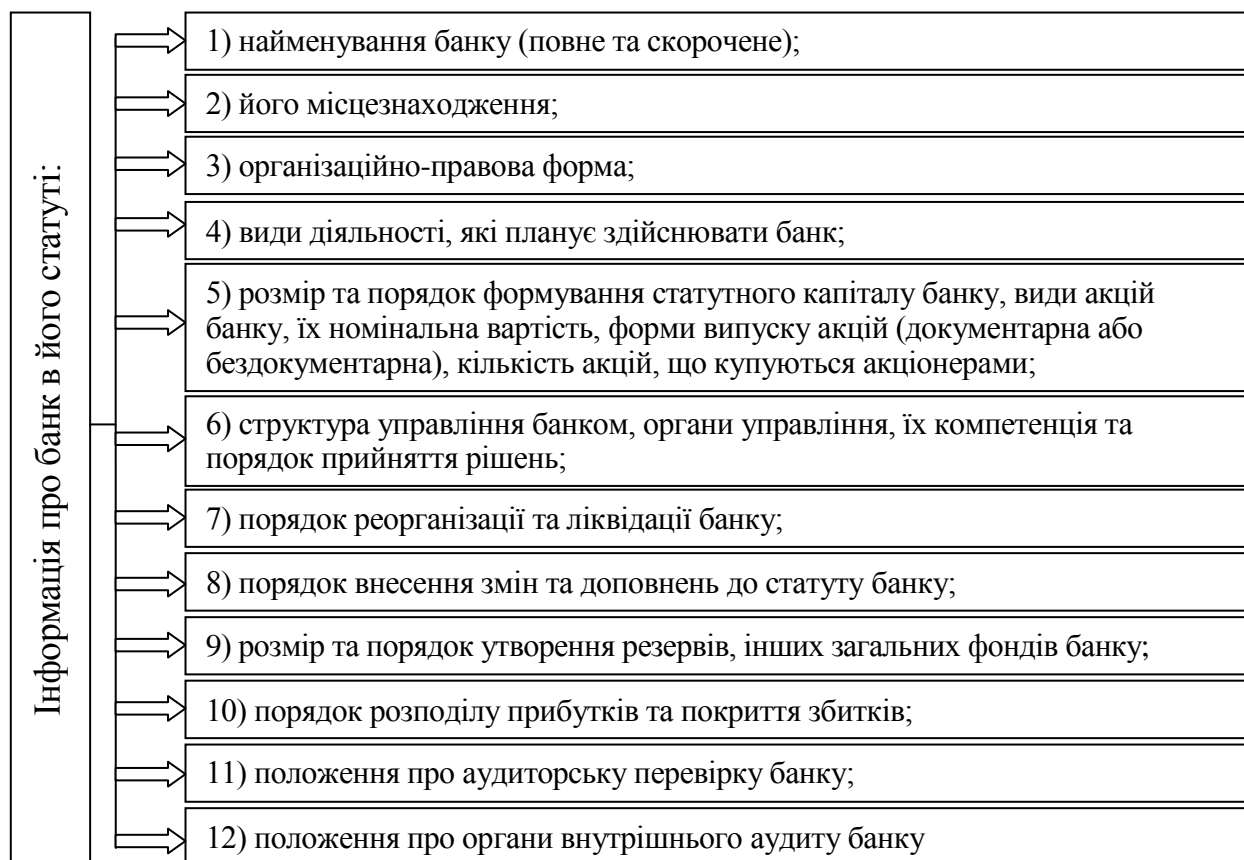

Рис. 1. Інформація, що повинна бути представлена в статуті банку *

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 16]

Як і статут банку, так і зміни до нього підлягають державній реєстрації відповідно до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Для цього банк подає документи для проведення державної реєстрації змін до статуту банку після їх погодження НБУ; документи для погодження змін до статуту банку, пов'язаних із збільшенням статутного капіталу, виключно після повної сплати учасниками внесків до статутного капіталу.

Рішення про погодження змін до статуту банку або про відмову в їх погодженні НБУ приймає не пізніше місячного строку з дня подання повного пакету документів. В установленому ним порядку вноситься відповідний запис до Державного реєстру банків після проведення державної реєстрації змін до установчих документів [40, ст. 16]. У разі виявлення недоліків у поданих документах НБУ має право вимагати від заявника їх виправлення [40, ст. 17].

Засновнику юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, забороняється відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями належні йому акції до отримання банківської ліцензії та внесення відповідних відомостей до Державного реєстру банків. Особи, винні у здійсненні банківської діяльності без отримання банківської ліцензії, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством України [40, ст. 17].

2. Вступний контроль при реєстрації банку та відкритті його філій, представництв, відділень

У банківській системі вступний контроль запроваджується на етапі реєстрації та ліцензування банківської діяльності. І суб'єктом його проведення є Управління реєстрації та ліцензування НБУ.

Вступний контроль починається з чіткого та вичерпного визначення вимог, необхідних для отримання банківськими установами ліцензій на проведення банківських операцій, а також порядку та терміну проходження цієї процедури.

Вимоги до вступного контролю подано на рис. 2.

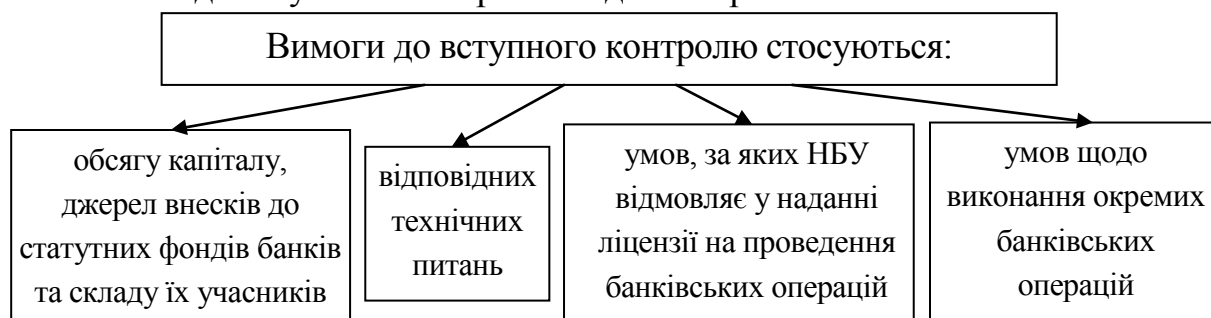

Рис. 2. Вимоги до вступного контролю *

* сформовано авторами на основі даних джерела: [49]

Нормативною базою для проведення вступного контролю є [49]:

- глава 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність»;

- Положення «Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій», затверджене постановою Правління НБУ від 17.07.2001 р. №275;

- Положення «Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень», затверджене постановою Правління НБУ від 31.08.2001 р. №375;

- Правила реєстрації кореспондентських рахунків банків НБУ, затверджені постановою Правління НБУ від 15.08.2001 р. №343.

Банк має право відкривати відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо) на території України у разі його відповідності вимогам щодо відкриття відокремлених підрозділів, встановленим нормативно-правовими актами НБУ. При цьому керівництво банку зобов'язане повідомити НБУ про відкриття того чи іншого відокремленого підрозділу [40, ст. 23].

Повідомлення про відкриття відокремленого підрозділу банку повинно містити інформацію, що зазначена на рис. 2.

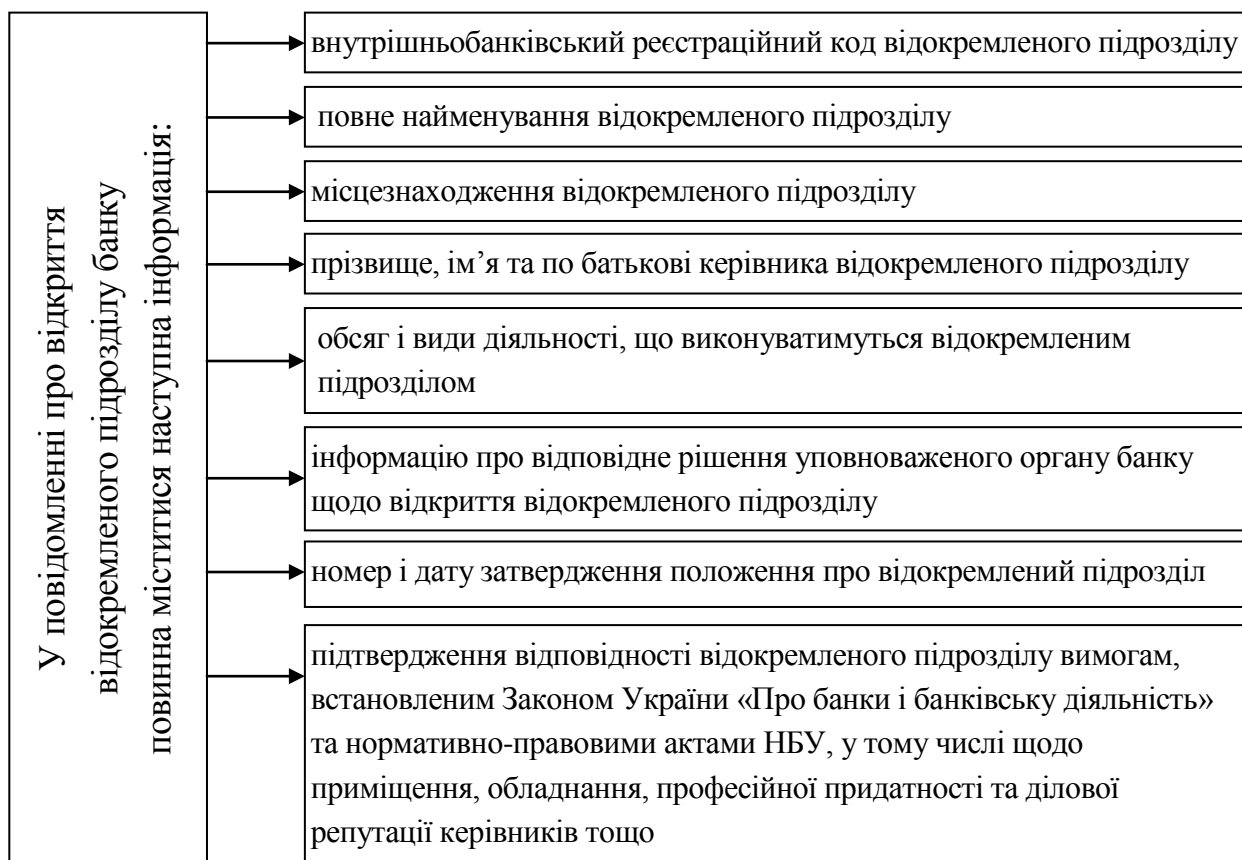

Рис. 2. Зміст повідомлення про відкриття відокремленого підрозділу банку *

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 23]

До повідомлення про відкриття відокремленого підрозділу, що виконувати-ме функції представництва та захисту інтересів банку, додаються [40, ст. 23]: рішення уповноваженого органу банку про відкриття представництва та Положення «Про представництво», затверджене уповноваженим органом банку.

Після повідомлення відокремлений підрозділ банку через 10 днів має право розпочати свою діяльність, а НБУ ж у свою чергу включає відомості про нього до Державного реєстру банків.

Однак, НБУ має право прийняти рішення про припинення здійснення відокремленим підрозділом банку операцій на користь або за дорученням клієнтів, якщо інформація про відкриття банком того чи іншого підрозділу містить неправдиві відомості чи його діяльність не відповідає вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність» і нормативно-правовим актам НБУ (табл. 3).

Таблиця 3

Негативні рішення НБУ щодо відкриття або діяльності філій, представництв, відділень банку *

Негативне рішення НБУ	Причини негативного рішення НБУ
припинення здійснення відокремленим підрозділом банку операцій на користь або за дорученням клієнтів	представлено неправдиві відомості про відокремлений підрозділ
	діяльність відокремленого підрозділу не відповідає вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовим актам НБУ
не надання дозволу на створення дочірнього банку, філії чи представництва банку на території іншої держави	нагляд в іноземній державі є неефективним та не відповідає основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду
зменшення участі в капіталі дочірнього банку, що здійснює діяльність на території іншої держави	неотримання НБУ інформації, необхідної для здійснення нагляду на консолідованій основі
	нагляд в іноземній державі є неефективним та не відповідає основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду
закриття дочірнього банку, філії банку, що здійснює діяльність на території іншої держави	неотримання НБУ інформації, необхідної для здійснення нагляду на консолідованій основі
	нагляд в іноземній державі є неефективним та не відповідає основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 23, 25]

Керівництво банку зобов'язане повідомляти НБУ про зміни в документах та відомостях, що надаються, та надсилати йому копію рішення щодо внесення змін

до Положення «Про відокремлений підрозділ» у 2-тижневий термін після його затвердження уповноваженим органом банку, а також повідомити НБУ про прийняття уповноваженим органом банку рішення щодо закриття відокремленого підрозділу в 7-денний термін після прийняття такого рішення та про фактичне припинення його діяльності – у 3-денний термін [40, ст. 23].

Вітчизняні банки мають право створювати (у тому числі шляхом придбання) дочірні банки, філії чи представництва на території інших держав після отримання дозволу НБУ. Для здійснення даного процесу пред'являються такі ж вимоги, що і для відкриття філій чи представництв банків на території України [40, ст. 25]. Крім того, банк подає до НБУ бізнес-план та економічне обґрунтування доцільності створення дочірнього банку, філії чи представництва банку за кордоном.

Дочірній банк, філія чи представництво українського банку на території іншої держави реєструються відповідно до вимог законодавства цієї держави. Банк у місячний термін має повідомити НБУ про відкриття певних підрозділів на території іншої держави з наданням копій відповідних документів про їх реєстрацію. Українські банки зобов'язані забезпечити подання певними підрозділами, створеними на території інших держав, звітів та інформації материнському банку, НБУ відповідно до вимог щодо здійснення нагляду на консолідованій основі [40, ст. 25].

Проте, у разі невиконання банком відповідних вимог нормативно-правових актів НБУ та якщо банківський нагляд в іноземній державі не відповідає основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду, НБУ має право відмовити банку в наданні дозволу на створення дочірнього банку, філії чи представництва банку на території іншої держави. Також, у разі неотримання НБУ інформації, необхідної для здійснення нагляду на консолідованій основі або, якщо нагляд за такими дочірніми банками або філією, що здійснюється органом нагляду іншої держави, є неефективним, зокрема не відповідає встановленим Базельським комітетом з питань банківського нагляду основним принципам ефективного банківського нагляду, НБУ має право вимагати від українського банку зменшення участі в капіталі дочірнього банку, закриття дочірнього банку, філії банку тощо.

3. Особливості реєстрації банків з іноземним капіталом

Іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України за наступних умов [40, ст. 24]:

1) до держави, в якій зареєстровано іноземний банк, відсутні суттєві застереження з боку відповідних міжнародних органів щодо виконання нею міжнарод-

них стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму;

2) банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, відповідає основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду;

3) між НБУ та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк, укладено угоду про взаємодію у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов;

4) встановлений законодавством мінімальний розмір приписного капіталу філії на момент її акредитації;

5) наявність письмового зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, пов'язаних з діяльністю його філії на території України.

НБУ здійснює акредитацію філій та представництв іноземних банків на території України в порядку та на умовах, визначених Законом України «Про банки та банківську діяльність» і нормативно-правовими актами НБУ шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії. Акредитація філії іноземного банку є підставою для здійснення нею банківської діяльності. Перелік документів, необхідний для акредитації філії іноземного банку, подано в табл. 4.

Діяльність філії іноземного банку повинна відповідати вимогам, встановлених Законом України «Про банки та банківську діяльність» і нормативно-правовими актами НБУ. При цьому, НБУ, здійснюючи регулювання діяльності, встановлює для неї економічні нормативи відповідно до вимог законодавства України.

НБУ надає відповідь про акредитацію або відмову в акредитації філії іноземного банку протягом 3-х місяців з моменту подання всіх необхідних документів у письмовій формі із зазначенням відповідних для цього підстав (табл. 5).

Акредитація представництва іноземного банку здійснюється шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків і вимагає подання документів (див. табл. 4).

Рішення про акредитацію або відмову в акредитації представництва іноземного банку НБУ надається протягом одного місяця з моменту подання всіх необхідних документів у письмовій формі із зазначенням відповідних для цього підстав (табл. 5). Також НБУ має право скасувати акредитацію представництва іноземного банку шляхом виключення відповідного запису з Державного реєстру банків у встановленому ним порядку.

Перелік документів для акредитації філії та представництва іноземного банку *

Філія іноземного банку	Представництво іноземного банку
<p>1) клопотання іноземного банку про відкриття філії із зазначенням її місцезнаходження на території України;</p> <p>2) документ, що підтверджує державну реєстрацію іноземного банку в державі його походження;</p> <p>3) рішення уповноваженого органу іноземного банку про відкриття філії;</p> <p>4) положення «Про філію», затверджене уповноваженим органом іноземного банку;</p> <p>5) відомості щодо професійної придатності та ділової репутації керівника і головного бухгалтера філії іноземного банку;</p> <p>6) копія статуту іноземного банку;</p> <p>7) підтверджена незалежним аудитором фінансова звітність іноземного банку за 3 останніх роки;</p> <p>8) письмовий дозвіл на відкриття філії іноземного банку в Україні, виданий державним або іншим уповноваженим контролюючим органом держави, в якій зареєстровано іноземний банк, або письмове запевнення іноземного банку про відсутність у законодавстві відповідної держави вимог щодо отримання такого дозволу;</p> <p>9) повідомлення уповноваженого наглядового органу іноземної держави про здійснення нагляду за діяльністю іноземного банку;</p> <p>10) письмове зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, що виникають у зв'язку з діяльністю його філії на території України;</p> <p>11) документи, що підтверджують внесення коштів у розмірі приписного капіталу філії;</p> <p>12) копія платіжного документа про внесення плати за акредитацію філії іноземного банку, що встановлюється НБУ;</p> <p>13) копії внутрішніх положень (їх перелік), що регламентують надання банківських та інших фінансових послуг, визначають порядок здійснення внутрішнього контролю та процедуру управління ризиками;</p> <p>14) відомості за формою, визначеною НБУ, що дають змогу зробити висновок про наявність організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг, банківського обладнання, комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, приміщень відповідно до вимог, встановлених НБУ;</p> <p>15) бізнес-план на 3 роки, складений згідно з вимогами, встановленими НБУ;</p> <p>16) документи, визначені НБУ, що дозволяють зробити висновок про ділову репутацію іноземного банку;</p> <p>17) відомості, визначені НБУ, щодо власників істотної участі в іноземному банку</p>	<p>1) клопотання іноземного банку про акредитацію представництва за підписом уповноваженої особи;</p> <p>2) документ, що підтверджує державну реєстрацію іноземного банку;</p> <p>3) положення «Про представництво», затверджене уповноваженим органом іноземного банку;</p> <p>4) довіреність керівнику представництва від іноземного банку на здійснення представницьких функцій;</p> <p>5) копія платіжного документа про внесення плати за акредитацію представництва, що встановлюється НБУ</p>

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 24]

**Негативні рішення НБУ щодо відкриття або діяльності
філій, представництв, відділень іноземного банку ***

Відмова НБУ	Причини відмови НБУ
в акредитації філії іноземного банку	невідповідність поданих документів, кандидатур керівника та головного бухгалтера філії щодо професійної відповідності та ділової репутації не відповідають вимогам Закону України «Про банки та банківську діяльність» та нормативно-правових актів НБУ
	приміщення та обладнання філії не відповідають вимогам НБУ
	наявні фінансові або правові проблеми, що вказують на можливість негативних наслідків для клієнтів чи потенційних клієнтів банку в результаті відкриття філії
в акредитації представництва іноземного банку	порушення порядку акредитації
	невідповідності поданих документів вимогам Закону України «Про банки та банківську діяльність» або нормативно-правових актів НБУ
	недостовірності наданої інформації
	перевищення повноважень щодо сфер діяльності представництва

* сформовано на основі даних джерела: [40, ст. 24]

Іноземний банк зобов'язаний повідомляти НБУ про зміни документів або відомостей. Внесення змін має бути підтверджено відповідними документами. Офіційні документи, що подаються до НБУ, повинні бути легалізовані у встановленому порядку, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, та супроводжуватися нотаріально засвідченим перекладом українською мовою [40, ст. 24].

Рекомендована література:

1. Закон «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – № 5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

2. Коваленко В. В. Банківський нагляд : навч. посібн. / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.

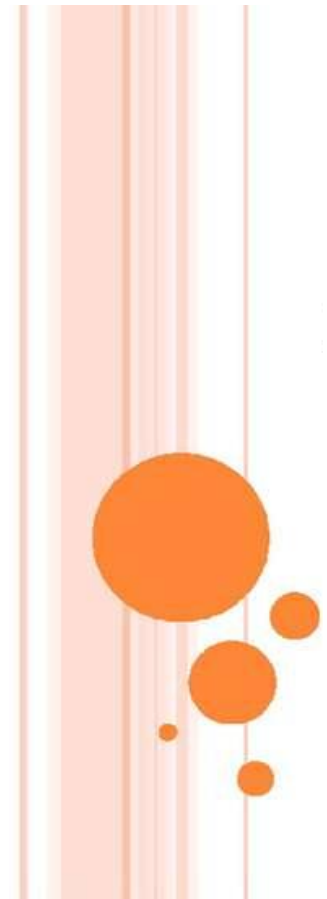
3. Положення «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» // Затверджено Постановою Правління НБУ №306 від 08.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0906-01>

ТЕМА 4.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Порядок ліцензування діяльності банківських установ

2. Відкликання ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідація банку

1. Порядок ліцензування діяльності банківських установ

Державна реєстрація юридичної особи, що має намір здійснювати банківську діяльність, проводиться відповідно до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців з урахуванням особливосте та вимог.

Уповноважена засновником особа подає документи для проведення державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, після погодження Національним банком України статуту цієї особи [40, ст. 17].

А особа, уповноважена засновником юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, для погодження статуту цієї особи разом із заявою про погодження статуту подає до Національного банку України відповідні документи (табл. 1) [40, ст. 17].

Проте, НБУ за певних умов (див. табл. 1) має право відмовити юридичній особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність, у погодженні статуту [40, ст. 18]. Також додатково з врахуванням усіх вимог до НБУ подаються встановлені документи щодо засновників – іноземних юридичних осіб та щодо засновників – фізичних осіб – іноземців [40, ст. 17].

НБУ приймає рішення про погодження статуту або про відмову в погодженні статуту не пізніше 3-місячного строку з дня подання повного пакета документів і має право вимагати від заявника виправлення недоліків у поданих документах.

Засновнику юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, забороняється відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями належні йому акції до отримання цієї юридичною особою банківської ліцензії [40, ст. 17].

Юридична особа набуває статусу банку і право на здійснення банківської діяльності виключно після отримання банківської ліцензії та внесення відомостей про неї до Державного реєстру банків (без отримання банківської ліцензії здійснювати банківську діяльність забороняється, в іншому випадку винні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом).

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, для отримання банківської ліцензії одночасно подає до НБУ разом із заявою про видачу банківської ліцензії документи, перелік яких подано в табл. 2.

Умови погодження або непогодження статуту юридичної особи
у разі бажання її засновників здійснювати банківську діяльність [40, ст. 17, 18]

Погодження статуту	Непогодження статуту
<p>1) протоколи зборів засновників і установчих зборів, договір про створення банку або рішення про створення державного банку;</p> <p>2) статут банку;</p> <p>3) копії документів, визначених НБУ, необхідних для ідентифікації самого засновника та всіх осіб, через яких здійснюватиметься опосередковане володіння істотною участю у банку;</p> <p>4) документи, визначені НБУ, що дають змогу зробити висновок про: ділову репутацію самого засновника, а для засновника – юридичної особи також і членів виконавчого органу та/або наглядової ради і усіх осіб, через яких буде здійснюватися опосередковане володіння істотною участю в особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність; фінансовий стан засновника – юридичної особи; майновий стан засновника – фізичної особи; наявність у засновника достатньої кількості власних коштів для здійснення заявленого внеску до статутного капіталу, джерела походження таких коштів;</p> <p>5) документи, що засвідчують повну сплату засновниками внесків до статутного капіталу;</p> <p>6) відомості про структуру власності самої юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, та засновника, що набуває істотної участі в ній, відповідно до вимог НБУ;</p> <p>7) відомості за формою, встановленою НБУ, про асоційованих осіб засновника – фізичної особи;</p> <p>8) відомості за формою, встановленою НБУ, про юридичних осіб, у яких засновник – фізична особа є керівником та/або контролером;</p> <p>9) копію тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;</p> <p>10) висновок Антимонопольного комітету України у випадках, передбачених законодавством України;</p> <p>11) копію платіжного документа про внесення плати за погодження статуту банку, розмір якої встановлюється НБУ</p>	<p>1) подано неповний пакет документів, необхідних для погодження статуту;</p> <p>2) документи містять недостовірну інформацію;</p> <p>3) документи не відповідають вимогам законів України чи нормативно-правових актів НБУ;</p> <p>4) ділова репутація засновника, а для засновника – юридичної особи і членів її виконавчого органу та/або наглядової ради та всіх осіб, через яких буде здійснюватися опосередковане володіння істотною участю в банку, не відповідає вимогам, встановленим НБУ;</p> <p>5) фінансовий стан засновника – юридичної особи та/або майновий стан засновника – фізичної особи не відповідають вимогам, встановленим НБУ;</p> <p>6) засновник не має власних коштів для здійснення заявленого внеску до статутного капіталу;</p> <p>7) структура власності самої юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, та/або засновника, що набуває НБУ;</p> <p>8) не надано документи, що підтверджують наявність сплаченого статутного капіталу юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність</p>

Перелік документів для отримання банківської ліцензії або у разі її відмови [1, с. 19]

Умови отримання банківської ліцензії	Умови відмови у банківській ліцензії
<p>1) копію статуту з відміткою державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи;</p> <p>2) копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого (приватного) розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій (для банку, що створюється у формі публічного акціонерного товариства);</p> <p>3) відомості про кількісний склад спостережної ради, правління, ревізійної комісії;</p> <p>4) відомості за формою, визначеною НБУ, що дають змогу зробити висновок про: наявність як мінімум трьох осіб, призначених членами правління, у тому числі голови правління, їх професійну придатність і ділову репутацію; професійну придатність головного бухгалтера та керівника підрозділу внутрішнього аудиту; ділову репутацію членів спостережної ради, головного бухгалтера та керівника підрозділу внутрішнього аудиту; наявність організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг, банківського обладнання, комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, приміщень, що відповідають вимогам, встановленим НБУ;</p> <p>5) копії внутрішніх положень банку, що регламентують надання банківських та інших фінансових послуг, визначають порядок здійснення внутрішнього контролю та процедуру управління ризиками;</p> <p>7) бізнес-план на 3 роки, складений згідно з вимогами, встановленими НБУ;</p> <p>8) копію платіжного документа про внесення плати за видачу банківської ліцензії, розмір якої встановлюється НБУ</p>	<p>1) подано неповний пакет документів, необхідних для видачі банківської ліцензії;</p> <p>2) документи, подані для видачі банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію;</p> <p>3) документи, подані для видачі банківської ліцензії, не відповідають вимогам законів України та нормативно-правових актів Національного банку України;</p> <p>4) юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, звернулася із заявою про видачу банківської ліцензії після спливу річного терміну з дня її державної реєстрації;</p> <p>5) професійна придатність та/або ділова репутація хоча б одного з керівників юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, та/або керівника її підрозділу внутрішнього аудиту не відповідають вимогам, встановленим НБУ;</p> <p>6) як мінімум три особи не призначені членами правління, у тому числі голова правління;</p> <p>7) відсутні банківське обладнання, комп'ютерна техніка, програмне забезпечення, приміщення, що відповідають вимогам, встановленим НБУ</p>

При цьому юридична особа зобов'язана подати до НБУ одночасно всі документи та інформацію [40, ст. 19]. Проте, НБУ за певних умов (див. табл. 2) має право відмовити у видачі банківської ліцензії юридичній особі.

Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, зобов'язана протягом 1 року з дня державної реєстрації подати до НБУ документи для отримання банківської ліцензії в порядку, визначеному Законом «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовими актами Національного банку України [40, ст. 19].

НБУ приймає рішення про надання банківської ліцензії чи про відмову в її наданні протягом 2-х місяців з дня отримання повного пакета документів. У разі реорганізації банку за результатами процедури тимчасової адміністрації рішення про надання банківської ліцензії приймається НБУ протягом 3-х днів з дня отримання повного пакета документів. НБУ вносить відомості про юридичну особу до Державного реєстру банків одночасно з прийняттям рішення про надання банківської ліцензії [40, ст. 19].

Банк не має права передавати банківську ліцензію третім особам. Керівники банку та особи, які мають істотну участь у банку, зобов'язані протягом усього часу, упродовж якого вони зберігають свій статус або мають істотну участь у банку, відповідати вимогам [40, ст. 19].

НБУ має право відмовити у видачі банківської ліцензії юридичній особі, яка має намір здійснювати банківську діяльність, у разі невиконання її засновниками вимог. Для цього він зобов'язаний звернутися до суду з позовом про припинення протягом року з дня державної реєстрації вимог [40, ст. 19].

За наявності банківської ліцензії та за умови отримання письмового дозволу НБУ банківські установи мають право здійснювати операції, що представлені на рис. 1.

Банківським установам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування (за винятком виконання функцій страхового посередника). А діяльність, що регулюється нормативно-правовими актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і на здійснення якої потрібно мати її ліцензію, може здійснюватися банківською установою лише після отримання ліцензії цієї комісії, що видається у порядку, визначеному чинним законодавством України [90, гл. 2].

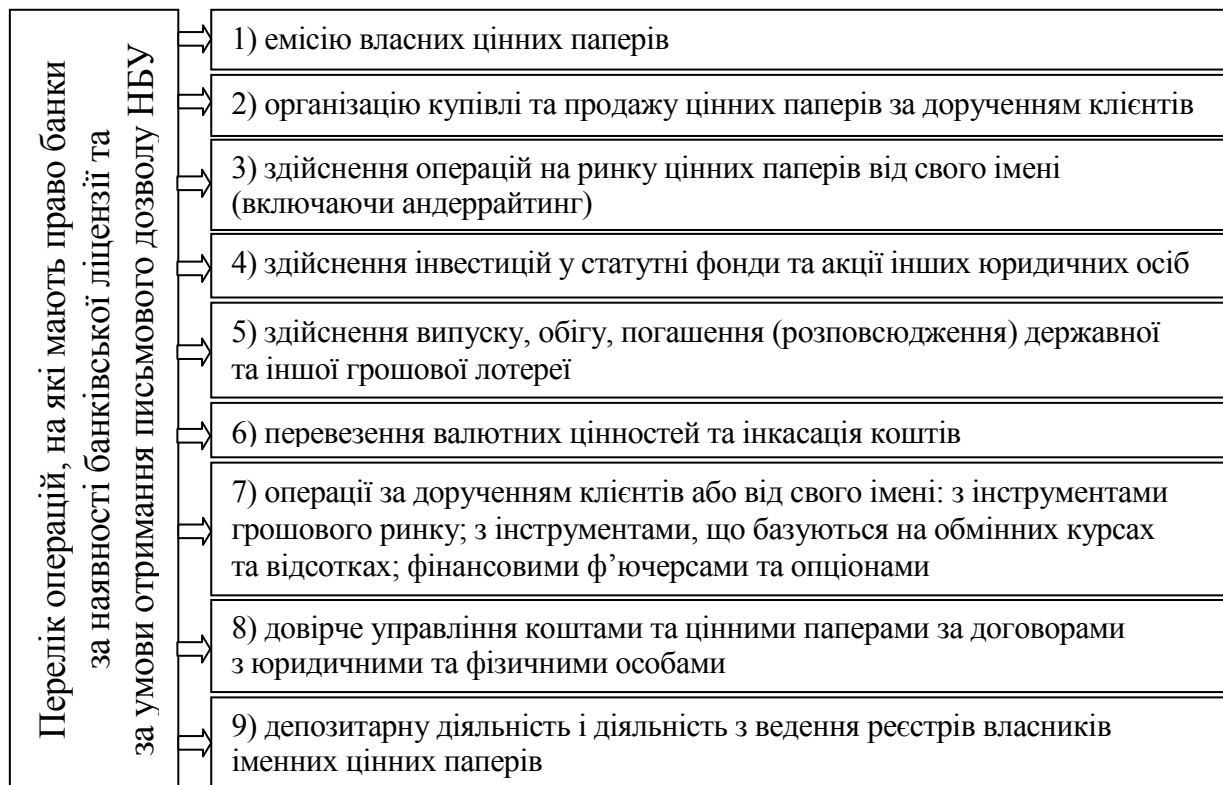

Рис. 1. Перелік операцій, на які мають право банки за наявності банківської ліцензії та за умови отримання письмового дозволу НБУ *

* сформовано на основі даних джерела: [90, гл. 2, п. 2.3]

За наявності банківської ліцензії та за умови отримання письмового дозволу НБУ спеціалізовані розрахункові (клірингові) банки мають право здійснювати наступні банківські операції [90, гл. 2]:

- відкриття та ведення рахунків клієнтів (резидентів та нерезидентів) і банків-кореспондентів (резидентів та нерезидентів) у національній та іноземній валютах з метою забезпечення їх розрахунків за угодами, укладеними третіми особами на біржовому та позабіржовому ринках, а також інших розрахунків за взаємними зобов'язаннями третіх сторін;

- купівля, продаж і зберігання платіжних документів, цінних паперів, а також операції з ними, що пов'язані з виконанням доручень клієнтів та банків-кореспондентів, підтриманням ліквідності ринку і виконанням зобов'язань учасників біржових та позабіржових угод;

- видача поручительств, гарантій та інших зобов'язань за третіх осіб, що передбачають виконання в грошовій формі за умови, що надання таких зобов'язань пов'язано з процедурою гарантування виконання укладених на біржовому і позабіржовому ринках угод та за дорученням клієнтів;

- вкладання коштів у статутні фонди інших юридичних осіб обмежується вкладанням коштів у статутні фонди бірж, позабіржових/торговельних систем,

депозитаріїв та установ, що займаються клірингом і розрахунками на біржовому та позабіржовому ринках;

- залучення коштів, цінних паперів та інших активів клієнтів і банків-кореспондентів для виконання укладених на біржовому та позабіржовому ринках угод або за дорученням клієнтів;

- надання і отримання кредитів на міжбанківському ринку – у межах регулятивного капіталу банку; клірингові операції – за угодами на всіх сегментах фінансового ринку.

Умови щодо надання ліцензії на здійснення банківських операцій для новоствореного банку та її розширення – для діючих банків представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Умови надання ліцензії на здійснення банківських операцій
для новоствореного банку та її розширення – для діючих банків *

Надання ліцензії на здійснення банківських операцій для новоствореного банку	Розширення ліцензії на здійснення банківських операцій для діючих банків
<p>1) зареєстрований статутний капітал банку має бути сповна сплачений на момент прийняття рішення про видачу ліцензії;</p> <p>2) наявність професійно придатних керівних осіб;</p> <p>3) наявність підрозділу, що виконуватиме банківські операції, які ліцензуються, а також підрозділу внутрішнього аудиту, керівники яких повинні відповідати вимогам НБУ;</p> <p>4) наявність відповідних внутрішніх документів банку, що регламентують здійснення операцій, що ліцензуються;</p> <p>5) забезпечення банку необхідним обладнанням, комп'ютерною технікою, програмними продуктами та засобами зв'язку;</p> <p>6) відповідність приміщення банку вимогам НБУ</p>	<p>1) статутний капітал банку має бути зареєстрованим і оплаченим у розмірі, встановленому НБУ;</p> <p>2) розмір капіталу банку не може бути меншим від встановленого НБУ і повинен перевищувати розмір зареєстрованого фактично сплаченого статутного капіталу банку;</p> <p>3) формування резервів банку та фонду гарантування вкладів фізичних осіб має відповідати вимогам НБУ;</p> <p>4) стабільна безбиткова діяльність, дотримання банком економічних нормативів та мінімальних резервних вимог протягом останнього півріччя;</p> <p>5) стан кредитного портфеля не повинен загрожувати інтересам вкладників та кредиторів (сума безнадійних та сумнівних кредитів не може перевищувати розмір фактично сформованого резерву на покриття втрат);</p> <p>6) позитивний висновок зовнішнього аудитора про діяльність банку за останній звітний період;</p> <p>7) відсутність письмово підтверджених порушень вимог чинного законодавства, нормативних актів НБУ та внутрішніх документів протягом останнього півріччя</p>

* сформовано на основі даних джерела: [8]

Письмовий дозвіл на здійснення окремих операцій видається банку за дотримання умов, поданих на рис. 2.

Умови видання письмового дозволу на здійснення окремих операцій	
→	- наявність банківської ліцензії
→	- відповідність рівня регулятивного капіталу банку вимогам НБУ, що підтверджується незалежним аудитором
→	- подання банком бізнес-плану щодо певних видів операцій, на право здійснення яких він бажає отримати письмовий дозвіл, і схвалення цього плану НБУ (процедура схвалення є виконаною у разі відсутності зауважень з боку НБУ)
→	- наявність достатніх фінансових можливостей для здійснення банком діяльності
→	- наявність підрозділів, які виконуватимуть відповідні операції згідно з поданим банком бізнес-планом, служби внутрішнього аудиту, а також підрозділу з питань аналізу та управління ризиками, структури балансу відповідно до рішень (ради директорів) з питань політики щодо ризикованості та прибутковості діяльності банку
→	- наявність керівників підрозділів банку, кандидатури яких відповідають кваліфікаційним вимогам і спеціальним вимогам
→	- наявність комітетів, а саме: кредитного, тарифного, з питань управління активами і пасивами та відповідних положень про них, що відповідають вимогам чинного законодавства України
→	- наявність відповідних внутрішніх положень банку, що регулюють політику управління активами і пасивами, кредитну, інвестиційну, облікову політику банку та проведення ним діяльності, на яку він бажає отримати в НБУ письмовий дозвіл, що відповідають вимогам чинного законодавства України

Рис. 2. Умови видання банку письмового дозволу на здійснення окремих операцій [90, гл. 4; 4]

Якщо банк, який має письмовий дозвіл, бажає розширити перелік операцій, то обов'язковими вимогами для цього є:

- банк не є об'єктом застосування заходів впливу (а саме щодо обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів операцій) протягом 6 місяців, що передують зверненню банку до НБУ з клопотанням про розширення переліку операцій у письмовому дозволі;

- відповідність регулятивного капіталу банку вимогам чинних законодавчих актів України та нормативно-правових актів НБУ;

- відповідність формування фондів і резервів вимогам чинних законодавчих актів України та нормативно-правових актів НБУ;

- наявність підрозділу, який виконуватиме зазначені операції;

- наявність керівника підрозділу, відповідального за виконання зазначених операцій, кандидатура якого відповідає кваліфікаційним вимогам;
- наявність внутрішнього положення банку, що регулює здійснення зазначених операцій та відповідає вимогам чинного законодавства України;
- обов'язкова відповідність показників діяльності банку умовам видачі письмових дозволів;
- відсутність протягом 3-х місяців, що передують зверненню до НБУ, фактів подання недостовірної звітності, неподання або несвоєчасного подання звітності;
- дотримання банком економічних нормативів протягом трьох місяців, що передують його зверненню до НБУ про розширення переліку операцій;
- дотримання банком нормативу обов'язкового резервування протягом 6 місяців, що передують його зверненню до НБУ про розширення переліку операцій;
- відповідний технічний стан та організація охорони приміщень банку, у тому числі касового вузла, забезпеченість банківським обладнанням, комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням та комунікаційними засобами, що потрібні для здійснення нових операцій і відповідають вимогам нормативно-правових актів НБУ;
- наявність плану (бізнес-плану), що визначає діяльність банку (у цілому та окремо за кожним її видом) на поточний рік і стратегію діяльності на наступні три роки, з урахуванням сценаріїв сприятливого та несприятливого розвитку ринку нових операцій, які банк має право проводити в разі розширення переліку операцій, що здійснюються на підставі письмового дозволу.

Розширення чи зміна переліку операцій, що банки здійснюють на підставі письмового дозволу, здійснюється шляхом відкликання попереднього письмового дозволу та заміни його на новий.

Банк для отримання письмового дозволу подає до територіального управління за його місцезнаходженням (Управління реєстрації та ліцензування банків) такі документи [40, гл. 8]:

- клопотання банку про видачу письмового дозволу за підписом голови правління банку;
- висновок незалежного аудитора про підтвердження відповідності рівня регулятивного капіталу банку встановленим вимогам НБУ в складі позитивного висновку про діяльність банку за звітний рік або окремий висновок, що підтверджує відповідність рівня регулятивного капіталу банку встановленим вимогам НБУ на дату прийняття уповноваженим органом банку рішення про отримання письмового дозволу;

- план (бізнес-план), що подається відповідно до вимог;
- відомості про забезпеченість банку належним банківським обладнанням, комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням та комунікаційними засобами, що відповідають вимогам НБУ, потрібним для здійснення операцій;
- інформацію про керівників підрозділів та окремих спеціалістів, вимоги. Зазначена інформація має бути засвідчена відповідним підрозділом банку, який займається кадровими питаннями;
- копію рішення Комісії НБУ або Комісії при територіальному управлінні НБУ про погодження кандидатури на посаду керівника служби внутрішнього аудиту банку;
- опис та дані про управлінську та організаційну структуру підрозділів банку, що здійснюватимуть операції, їх підпорядкованість, порядок прийняття рішень;
- відповідні внутрішні положення банку, що регулюють виконання ним операцій, право на здійснення яких надає йому письмовий дозвіл НБУ (у тому числі про облікову політику). Внутрішні положення про службу внутрішнього аудиту, кредитний комітет, комітет з питань управління активами та пасивами, тарифний комітет, та підрозділ аналізу та управління ризиками. У разі внесення змін до внутрішніх положень, які надавалися банком при отриманні письмового дозволу, змінені положення банк має подавати до територіального управління за його місцезнаходженням та до Департаменту реєстрації та ліцензування банків в двотижневий строк з дня внесення змін до них.

Особливості видачі банківській корпорації банківської ліцензії, письмового дозволу та ліцензій на виконання окремих операцій [40, гл. 9]:

- клієнтами банківської корпорації можуть бути банки та інші фінансові установи;
- вимоги НБУ щодо видачі банківській корпорації банківської ліцензії встановлено на рівні загальних вимог для банків, виходячи з розміру статутного капіталу банківської корпорації за умови дотримання вимог. Згідно з банківською ліцензією банківська корпорація обслуговує банки та інші фінансові установи та не має права обслуговувати інших юридичних осіб і фізичних осіб.

Письмовий дозвіл видається банківській корпорації лише на ті операції, що вона має право виконувати відповідно до вимог [114] та на які їй передано повноваження від банків, що увійшли до банківської корпорації, оформлені відповідно до чинного законодавства України. Письмовий дозвіл видається банківській корпорації, виходячи з розміру регулятивного капіталу самої банківської корпорації

за умови дотримання нею вимог. Згідно з письмовим дозволом банківська корпорація обслуговує банки та інші фінансові установи та не має права обслуговувати інших юридичних осіб і фізичних осіб.

Банківська корпорація за умови отримання банківської ліцензії та письмового дозволу на відповідні операції має право виконувати окремі операції у межах показників економічних нормативів та інших обмежень, встановлених чинними законодавчими актами України і нормативно-правовими актами НБУ, розрахунок яких здійснюється на базі зведеного (консолідованого) регулятивного капіталу банків-учасників банківської корпорації, та за умови отримання від банків-учасників відповідних повноважень, а також від НБУ ліцензії на виконання окремої операції. Ліцензія НБУ на виконання окремої операції видається банківській корпорації виключно під конкретний договір щодо проведення такої операції.

Банківська корпорація для отримання ліцензії на виконання окремої операції подає територіальному управлінню за її місцезнаходженням наступні документи:

- клопотання банківської корпорації про видачу ліцензії на виконання окремої операції за підписом голови правління банківської корпорації;
- докладний опис операції, яку планує виконувати банківська корпорація;
- економічне обґрунтування доцільності виконання цієї операції (техніко-економічне обґрунтування);
- проекти документів/угод, згідно з якими буде виконана ця операція;
- розрахунок прибутковості за визначеною операцією на період виконання операції за підписом голови правління і головного бухгалтера;
- розрахунок зведеного (консолідованого) балансу банків-учасників банківської корпорації на дату звернення до НБУ;
- розрахунок зведеного (консолідованого) регулятивного капіталу банків-учасників банківської корпорації на дату звернення до НБУ;
- розрахунок економічних нормативів на базі зведеного (консолідованого) регулятивного капіталу банків-учасників банківської корпорації на дату звернення до НБУ;
- економічне обґрунтування прогнозних показників розрахунку балансового звіту та розрахунку звіту про фінансовий результат (опис джерел залучення та спрямування коштів, фінансових результатів діяльності, формування фондів та резервів у розмірах, потрібних для покриття можливих збитків, прогнозний розрахунок показників економічних нормативів на базі зведеного (консолідованого) регулятивного капіталу).

2. Відкликання ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідація банку

Банк може бути ліквідований [40, гл. 16, ст. 77]:

- 1) за рішенням власників банку;
- 2) у разі відкликання НБУ банківської ліцензії з власної ініціативи або за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Підставою для розгляду питання щодо позбавлення ліцензії є подання від відповідних департаментів НБУ. Також ліцензія може бути відкликана з власної ініціативи НБУ у разі, якщо [40, гл. 16, ст. 77; 6]:

- 1) виявлено, що документи, надані для отримання банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію;
- 2) банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії;
- 3) встановлено систематичне порушення банком законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення:
 - виникло становища, що загрожує інтересам кредиторів і вкладників банку;
 - виявлено порушення, допущені банком щодо вимог банківського і анти-монопольного законодавства та нормативних актів НБУ;
 - порушено економічні нормативи, які встановлені НБУ, протягом 3-х місяців підряд або 6 місяців протягом року;
 - здійснено операції, на які не було надано ліцензії;
 - надано недостовірну інформацію і звітність або несвоєчасного їх подано;
 - не виконано у встановлений термін вимог НБУ щодо діяльності банку та умов, на підставі яких була надана ліцензія;
 - порушено уповноваженими банками або установами уповноважених банків порядку і умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених НБУ;
 - відмовлено у купівлі та продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів з метою забезпечення виконання зобов'язань резидентів.

НБУ приймає рішення про відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідацію банку за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 5 днів з дня отримання такої пропозиції від Фонду [40, гл. 16, ст. 77].

НБУ не пізніше дня, наступного за днем прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, повідомляє про це банк та надсилає рішення до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який у день отримання рі-

шення НБУ про ліквідацію банку набуває прав ліквідатора банку та розпочинає процедуру його ліквідації відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [40, гл. 16, ст. 77].

Процедура ліквідації банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з дня внесення запису про це до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, що здійснюється на підставі отриманого від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб рішення про затвердження ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора.

Порядок відкликання банківської ліцензії у банку, що ліквідується за ініціативою власників, визначається нормативно-правовими актами НБУ у разі, якщо НБУ після отримання рішення власників про ліквідацію не виявив ознак, за якими банк може бути віднесено до категорії проблемного (неплатоспроможного). Власники банку мають право розпочати процедуру ліквідації за рішенням загальних зборів лише після надання на це згоди НБУ і за відкликання ліцензії [40, ст. 78].

Якщо банк, який ліквідується за ініціативою власників, віднесено НБУ до категорії проблемних або неплатоспроможних, НБУ та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб вживають щодо нього заходи, передбачені Законами України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [40, гл. 16, ст. 78].

Рекомендована література:

1. Банківське право України : навч. посібн. / Кол. авт. : А. М. Жуков, А. Ю. Іоффе, В. Л. Кротюк, В. В. Пасічник, А. О. Селіванов та ін. / За заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 384 с.

2. Банківські операції : підручн. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.

3. Закон «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – № 5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016). – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

4. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» №275 від 17.07.2001 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 21.08.2001 р. за №730/5921.

5. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручн. / Кол. авт.: А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.

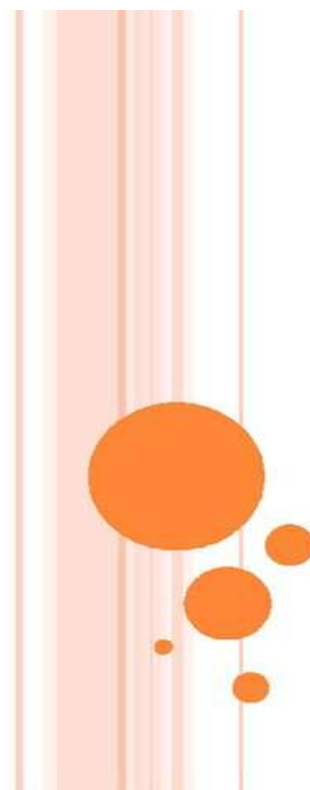
ТЕМА 5.

ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

**1. Встановлення економічних
нормативів для банків та
моніторинг їхньої діяльності
з боку НБУ**

**2. Встановлення спеціальних
значень економічних нормативів
та порядок їх дотримання**

**3. Контроль за дотриманням банками
економічних нормативів
і заходи впливу у разі їх порушення**

1. Встановлення економічних нормативів для банків та моніторинг їхньої діяльності з боку НБУ

1.1. Форми звітності банку, що подаються до НБУ для здійснення розрахунку економічних нормативів

Банк зобов'язаний складати фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ, що є обов'язковими для виконання на дату складання фінансової звітності [47].

Фінансова звітність надається для прийняття рішень повної, зрозумілої, достовірної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку, материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці [47].

НБУ встановлює для банків, банківських груп [40]:

- 1) форми звітності та методику її складання;
- 2) періодичність та строки подання звітності;
- 3) структуру пояснювальної записки;
- 4) мінімум відомостей, що підлягають опублікуванню, та строки їх подання;
- 5) методику складання консолідованої і субконсолідованої звітності.

У табл. 1 приведено порівняльний аналіз видів звітності банку.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз видів звітності банку *

Ознака	Фінансова	Статистична
Періодичність надання	квартальна; річна	щоденна; потижнева; декадна; щомісячна; квартальна; піврічна; річна
Основні категорії користувачів	зовнішні (НБУ, контрагенти та клієнти банку); внутрішні (акціонери, керівництво та працівники банку)	щодо банківських операцій – НБУ, МВФ та інші зовнішні користувачі; щодо господарських операцій – Державний комітет статистики
Рівень публічності	повністю публічна	частково публічна в агрегованому вигляді
Спосіб надання	електронна пошта; паперовий носій	переважно електронна пошта; паперовий носій – в окремих випадках
Суб'єкти, що складають та подають звітність	балансові підрозділи банку (філії); банки – юридичні особи; материнські банки	балансові підрозділи банку (філії); банки – юридичні особи

* сформовано авторами

Форми звітності банків поділяються на щоденні, щодадні, щомісячні, квартальні та річні [40].

До щоденної форми звітності належить форма №1Д «Баланс банку». Разом зі щоденним балансом (файл 01) надається відповідна інформація за спеціальним файлом для розрахунку наступних економічних нормативів [52]: регулятивного капіталу банку; максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; великих кредитних ризиків; максимального розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру; максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам; інвестування в цінні папери окремо за кожною установою.

До щодекадних форм звітності належать: «Звіт про залишки коштів, що розміщені в інших банках»; «Звіт про структуру активів та пасивів за строками»; «Звіт про активні операції банків». Щодекади надається відповідна інформація за спеціальними файлами для розрахунку адекватності регулятивного капіталу, поточної та короткострокової ліквідності.

До щомісячних форм звітності належать: «Звіт про дотримання економічних нормативів»; «Звіт про класифіковані кредитні операції за формами власності»; «Звіт про формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями»; «Звіт про формування резерву на відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості»; «Звіт про формування резерву на відшкодування можливих збитків від операцій з цінними паперами»; «Звіт про формування резерву за простроченими та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями банків»; «Інформація про врахування субординованого боргу до розрахунку капіталу банку»; «Інформація про заборгованість держави перед банком»; «Звіт про 20 найбільших кредиторів банку».

Квартальними формами звітності є: «Інформація про вклади фізичних осіб у банках»; «Звіт про 20 найбільших учасників банку», «Звіт про афілійованих осіб банку»; а до річних: «Інформація про суб'єктів господарської діяльності, у яких власник істотної участі в банку має участь, що перевищує 10%»; «Звіт про дотримання економічних нормативів на основі консолідованої фінансової звітності».

Також для розрахунку показника регулятивного капіталу банку подається статистична звітність №604 «Звіт про формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями», №605 «Звіт про формування резервів для відшкодування можливих втрат за дебіторською заборгованістю» та №691 «Звіт про класифікацію цінних паперів та формування резерву для відшкодування можливих втрат за операціями з цінними паперами» [47].

Порядок складання та подання щоденних, щодекадних, щомісячних, щоквартальних та річних форм банківської звітності наведено в Правилах організації статистичної звітності банків України.

Якщо банк допустив помилку під час подання звітності, виправлення якої вплине на значення таких показників, як економічні нормативи, ліміти відкритої валютної позиції, та/або допустив помилку щодо ідентифікаційних даних чи віднесення/невіднесення осіб до пов'язаних з банком осіб, то банк має право виправити зазначені помилки на підставі відповідного дозволу НБУ на виправлення помилки [46].

Для отримання дозволу НБУ на виправлення помилки банк має подати йому в строки, визначені Правилами організації статистичної звітності банків України, обґрунтування причини виникнення такої помилки та копії документів (у разі потреби), що підтверджують причини та суть помилки. У разі своєчасного виправлення банком звітності на підставі відповідного дозволу НБУ така звітність вважається достовірною.

Якщо за результатами банківського нагляду або аудиторської перевірки виявлено, що дані звітності банку містять помилки, які не були виправлені банком у строки, установлені Правилами організації статистичної звітності банків України, що впливають на такі показники фінансового стану банку як значення економічних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції, а їх виправлення призведе до невиконання хоча б одного з цих показників (щодо виправлення помилки були виконані), або банк не відніс особу до пов'язаних з банком осіб, то такі помилки є суттєвими, а звітність – недостовірною.

Якщо за результатами банківського нагляду або аудиторської перевірки виявлено, що дані звітності банку (крім форми №1Д «Баланс банку»), містять помилки (крім випадку невіднесення банком особи до пов'язаних з банком осіб), які не були виправлені банком у строки, установлені Правилами організації статистичної звітності банків України, та виправлення яких не впливає на дотримання значень економічних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції, то такі помилки є перекрученням даних звітності.

1.2. Обов'язкові економічні нормативи регулювання діяльності банків

Відповідно до Законів України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність» з метою забезпечення стабільної діяльності банків і своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобіганню неправильному розподілу ресурсів і втрат капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності НБУ встановлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання усіма банківськими установами (рис. 1).

Рис. 1. Перелік груп економічних нормативів, що є обов'язковими до виконання усіма банками *

* сформовано авторами

Економічні нормативи діяльності банків – це показники, встановлені НБУ з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому. НБУ встановлює наступні економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання усіма банками [37]:

1. Нормативи капіталу.

Регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, і забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банківських установ [46, розд. 2, гл. 1, п. 1.1].

Банки з метою визначення реального розміру регулятивного капіталу з урахуванням ризиків у своїй діяльності зобов'язані постійно оцінювати якість активних банківських операцій (здійснювати їх класифікацію), а також визначати розмір кредитного ризику відповідно до Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [81].

Регулятивний капітал банку – сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу. Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу і повинен повністю покривати поточні збитки, а додатковий капітал має менш постійний характер та його розмір піддається змінам [46, розд. 2, гл. 1, п. 1.2].

З метою контролю за розміром капіталу банків НБУ встановлює наступні нормативи капіталу [37]:

- мінімального розміру регулятивного капіталу – Н1;
- достатності (адекватності) регулятивного капіталу – Н2 (не менше 10%).

Вимоги до статутного і регулятивного капіталу банку представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Вимоги до статутного та регулятивного капіталу *

Мінімальний розмір статутного капіталу банку		Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11.07.2014 р.	
до 17.06.2016 р.	120 млн грн	до 17.06.2016 р.	120 млн грн
до 11.07.2017 р.	200 млн грн	до 11.07.2017 р.	200 млн грн
до 11.07.2018 р.	300 млн грн	до 11.07.2018 р.	300 млн грн
до 11.07.2020 р.	450 млн грн	до 11.07.2020 р.	450 млн грн
до 11.07.2024 р.	500 млн грн	до 11.07.2024 р.	500 млн грн

* сформовано на основі даних джерел: [46, розд. 2, гл. 2; 7, пп. 1, 2]

Примітка: мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 млн грн.

2. Нормативи ліквідності.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат.

У зв'язку з цим банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх прийнятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів.

З метою контролю за станом ліквідності банків НБУ встановлює наступні нормативи ліквідності [37]:

- миттєвої ліквідності – Н4 (не менше 20%);
- поточної ліквідності – Н5 (не менше 40%);
- короткострокової ліквідності – Н6 (не менше 60%).

3. Нормативи кредитного ризику.

Банки зобов'язані мати ефективну політику та процедури своєчасного виявлення, розрахунку, оцінки, моніторингу, контролю та управління кредитним ризиком, у тому числі за операціями з пов'язаними з банком особами, а також великими ризиками щодо одного контрагента або групи пов'язаних контрагентів, пов'язаних з банком осіб. Ці політика та процедури мають охоплювати весь цикл кредитування, який включає видачу кредиту, оцінку кредиту, а також здійснення управління кредитним та інвестиційним портфелем [40, розд. 6, гл. 1].

З метою зменшення банківських ризиків НБУ встановлює наступні нормативи кредитного ризику [37]:

- максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25%);
- великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу);

- максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами – Н9 (не більше 5%);

- максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (даний норматив було скасовано в лютому 2017 р.) – Н10 (не більше 30%).

4. Нормативи інвестування.

НБУ здійснює контроль за придбанням банком корпоративних прав (акцій, паїв, часток) в обмін на кошти або майно з метою отримання доходу/прибутку або права на участь в управлінні юридичною особою, у тому числі за прямими інвестиціями (прямі інвестиції банків – внесення банками власних коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права (акції, паї, частки), емітовані такою юридичною особою) [40, розд. 7, гл. 1].

З метою обмеження інвестиційного ризику, пов'язаного зі здійсненням банками інвестицій та операцій із цінними паперами, НБУ встановлює наступні нормативи інвестування [37]:

- інвестування в цінні папери окремо за кожною установою – Н11 (не більше 15%);

- загальної суми інвестування – Н12 (не більше 60%).

1.3. Методика розрахунку економічних нормативів

Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні розроблена відповідно до вимог Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [92], що відповідає загальноприйнятій міжнародній практиці принципів і стандартів та встановлює економічні нормативи регулювання діяльності банків, порядок їх розрахунку та нормативні значення.

1.3.1. Методика розрахунку нормативів капіталу

1. Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1):

Регулятивний капітал банку розраховується за наступною формулою [92]:

$$PK = OK + DK - B, \quad (1)$$

де *OK* – основний капітал (капітал 1-го рівня);

DK – додатковий капітал (капітал 2-го рівня) (не може бути більше основного капіталу);

B – відвернення.

До розрахунку показника регулятивного капіталу включається величина непокритого кредитного ризику, визначена за даними форм статистичної звітності №604 «Звіт про формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями», №605 «Звіт про формування резервів для відшкодування можливих втрат за дебіторською заборгованістю» та №691 «Звіт про класифікацію цінних паперів та формування резерву для відшкодування можливих втрат за операціями з цінними паперами».

Регулятивний капітал береться до розрахунку: достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) та розрахунку показника СП1. Якщо регулятивний капітал має від'ємне або нульове значення, то береться його умовне значення – одна гривня [92].

2. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку; і навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори/вкладники банку. Даний норматив встановлюється для запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів/вкладників [40, розд. 4, гл. 1].

Даний норматив визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику після їх зменшення на суму: сформованих відповідних резервів за активними банківськими операціями; забезпечення у вигляді безумовного зобов'язання або грошового покриття; необтяжених облігацій внутрішньої державної позики, що рефінансуються НБУ, та боргових цінних паперів, емітованих НБУ, придбаних за операціями репо (але не більше ніж сума за окремою операцією, яка включається до розрахунку цього нормативу) з переходом права власності на такі цінні папери:

$$H2 = \frac{PK}{Ap + Cen - НКР} \times 100\% , \quad (2)$$

де PK – регулятивний капітал банку;

Ap – активи, зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, на суму забезпечення у вигляді безумовного зобов'язання або грошо-

вого покриття на суму необтяжених облігацій внутрішньої державної позики, що рефінансуються НБУ, та боргових цінних паперів, емітованих НБУ, придбаних за операціями репо з переходом права власності на такі цінні папери, та зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив;

С_{вп} – сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами;

НКР – норматив кредитного ризику.

Під час розрахунку нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику, додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами та виключається величина непокритого кредитного ризику [40, розд. 4, гл. 1].

Під час розрахунку показника *A_p* розподіл активів за групами ризику здійснюється з урахуванням їх балансової вартості та ступеня ризику (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл активів за групами ризику [40, розд. 4, гл. 1]

Група активів	Ступінь ризику	Активи
1	2	3
I група	0%	готівкові кошти; банківські метали; кошти в НБУ; боргові цінні папери, емітовані НБУ; боргові цінні папери органів державної влади; активи за операціями з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародною фінансовою корпорацією; активи, які забезпечені гарантією Кабінету Міністрів України, наданою відповідно до закону про Державний бюджет України на відповідний рік, у порядку, передбаченому Бюджетним кодексом України (облігації Державної іпотечної установи та боргові цінні папери підприємств, розміщення яких здійснюється під державні гарантії; кредити, надані органам державної влади та суб'єктам господарювання під державні гарантії, кредити, надані головним розпорядникам коштів державного бюджету та головним розпорядникам коштів місцевих бюджетів під державні гарантії, для здійснення капітальних видатків); зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам та за якими банк не бере на себе ризик; валюта та банківські метали до отримання за купленими опціонними контрактами з метою хеджування; нараховані доходи за активами, які віднесені до цієї групи активів

1	2	3
II група	10%	короткострокові та довгострокові кредити, нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
III група	20%	боргові цінні папери органів місцевого самоврядування, що рефінансуються НБУ, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; нараховані доходи за борговими цінними паперами органів місцевого самоврядування, що рефінансуються НБУ, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; кошти до запитання, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; нараховані доходи за коштами до запитання, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; депозити овернайт, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; інші короткострокові депозити, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; нараховані доходи за депозитами овернайт, іншими короткостроковими депозитами, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; кредити овердрафт, овернайт та інші короткострокові кредити, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; нараховані доходи за кредитами овердрафт, овернайт та іншими короткостроковими кредитами, що розміщені в банку, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас; валюта та банківські метали, що куплені за умовами спот у банку-контрагента, який має офіційний кредитний рейтинг не нижчий, ніж інвестиційний клас
IV група	35%	іпотечні кредити, що надані фізичним особам та включаються до складу іпотечного покриття, яке відповідає вимогам законодавства України, за іпотечними облігаціями, емітованими фінансовою установою, більше ніж 50% корпоративних прав якої належить державі та/або державним банкам, за умови наявності документального підтвердження спроможності позичальника погашати борг грошовими коштами, джерела походження яких не пов'язані із заставою, включаючи нараховані доходи за такими кредитами

1	2	3
V група	50%	кошти до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; нараховані доходи за коштами до запитання в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; депозити овернайт, які розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; короткострокові та довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування; нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування; гарантійні депозити в інших банках (покріті); зобов'язання з кредитування, які надані банкам; валюта та банківські метали, які куплені за форвардними контрактами; активи до одержання; валюта та банківські метали, які куплені за умовами спот у банку-контрагента, що не належить до інвестиційного класу; кредити овернайт, які надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу; валюта та банківські метали до отримання за іншими опціонними контрактами; дисконт/премія до отримання за форвардними валютними контрактами; хеджовані процентні доходи майбутніх періодів в іноземній валюті; витрати майбутніх періодів, що хеджовані; іпотечні кредити, що надані фізичним особам у національній валюті та повністю забезпечені заставою нерухомого майна житлового призначення, яке належить позичальнику на праві власності та є вільним від будь-яких обмежень речових прав на нерухоме майно, включаючи нараховані доходи за такими кредитами; іпотечні облігації, емітовані фінансовою установою, більше ніж 50% корпоративних прав якої належить державі та/або держбанкам, включаючи нараховані доходи за такими облігаціями
VI група	100%	прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках; прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади та місцевого самоврядування; короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках, що не належать до інвестиційного класу; довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках; гарантійні депозити в інших банках (непокріті) за даними аналітичного обліку; прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках; кредити овердрафт, кошти за операціями репо та інші короткострокові кредити, які надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу; довгострокові кредити, що надані іншим банкам;

1	2	3
		<p>нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам, що не належать до інвестиційного класу; фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам; прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам; кредити, що надані суб'єктам господарювання; нараховані доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання; прострочена заборгованість і прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання; дебіторська заборгованість за операціями з банками та за операціями з клієнтами банків; транзитний рахунок за операціями, здійсненими платіжними картками через банкомат; прострочена заборгованість за кредитами, які надані органам державної влади та місцевого самоврядування; кредити, які надані фізичним особам; нараховані доходи за кредитами, які надані фізичним особам; прострочена заборгованість та прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані фізичним особам; акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж; боргові цінні папери, випущені банками, небанківськими фінансовими установами та нефінансовими підприємствами, у торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж; нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж та в портфелі банку до погашення; товарно-матеріальні цінності; основні засоби; інші активи банку; зобов'язання за всіма видами гарантій (акцептами, авалями); непокриті акредитиви; цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу; інші зобов'язання, що надані клієнтам</p>

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не менше ніж 10%, а для банків, що розпочинають банківську діяльність, цей норматив має становити [92]:

- протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) – не менше 15%;
- протягом наступних 12 місяців – не менше 12%;
- надалі – не менше 10%.

3. Норматив достатності основного капіталу

З метою впровадження сучасного європейського досвіду і для наближення до стандартів управління капіталом Базель III і положеннями Директиви ЄС про вимоги до капіталу (CRD IV), НБУ оголошує про наміри поступового впровадження нових вимог до капіталу банків, зокрема нормативу достатності основного капіталу НЗ, буфера запасу (консервації) і контрциклічного буфера капіталу для всіх банків та буфера системної важливості для системно важливих банків.

Норматив адекватності основного капіталу показує рівень достатності капіталу з огляду на загальний обсяг діяльності, незалежно від розміру різноманітних ризиків банку та визначається за наступною формулою:

$$НЗ = \frac{OK}{A}, \quad (3)$$

де OK – основний капітал банку;

A – суми активів і позабалансових зобов'язань, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику.

Для розрахунку цього нормативу величина основного капіталу коригується на такі суми: недосформованих резервів під можливі збитки за активними операціями банку; нематеріальних активів за мінусом зносу; капітальних вкладень у нематеріальні активи; збитків минулих років, що очікують затвердження; збитків поточного року. Сума загальних активів зменшується на розрахункову суму резервів за всіма активними операціями банку, на суму неамортизованого дисконту за цінними паперами та зносу основних засобів.

Нормативне значення НЗ має бути не нижчим за 4%.

Проте, починаючи з 01.01.2019 р., норматив достатності основного капіталу (НЗ) для банків буде запроваджено на рівні 7%. Досягнення такого рівня достатності основного капіталу до кінця 2018 р. для 20 найбільших за розміром активів банків передбачено Меморандумом про співпрацю між Україною та МВФ [87].

1.3.2. Методика розрахунку нормативів ліквідності

1. Норматив миттєвої ліквідності встановлює мінімально необхідний обсяг високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Він визначається як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку з урахуванням сальдо за кореспон-

дентськими рахунками, що відкриті в інших банках, і за кореспондентськими рахунками інших банків [92]:

$$H4 = \frac{K_{кр} + K_a + D_c}{P_n + C_k} \times 100\%, \quad (4)$$

де $K_{кр}$ – кошти на кореспондентському рахунку;

K_a – кошти в касі;

D_c – необтяжені депозитні сертифікати НБУ;

P_n – поточні рахунки;

C_k – строкові кошти суб'єктів господарювання, фізичних осіб і небанківських фінансових установ, кінцевий строк погашення яких настав.

До високоліквідних активів під час розрахунку даного включаються [46, розд. 4, гл. 3]: готівкові кошти; кошти на кореспондентському рахунку банку в НБУ (без урахування коштів обов'язкових резервів банку в НБУ); сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, зменшених на суму сформованих під них резервів (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами, або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків; необтяжені депозитні сертифікати НБУ.

До поточних зобов'язань банку під час розрахунку нормативу миттєвої ліквідності відносять [46, розд. 4, гл. 3]: кошти на кореспондентському рахунку НБУ в банку; сума перевищення коштів, що обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, над сумою коштів, що обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках; кошти Державного бюджету України та інших фондів України; кошти на вимогу суб'єктів господарювання, фізичних осіб і небанківських фінансових установ; строкові кошти суб'єктів господарювання, фізичних осіб і небанківських фінансових установ, кінцевий строк погашення яких настав; прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків; транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку та за іншими розрахунками.

Нормативне значення нормативу $H4$ має бути не менше ніж 20% [46, розд. 4, гл. 3]. У разі наявності в банку розрахункових документів, що не виконані в строк з його вини, значення нормативу миттєвої ліквідності дорівнює нулю з часу виникнення цих зобов'язань [92].

З 01.01.2019 р. для системно важливих банків значення нормативу миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється не менше 30%.

2. Норматив поточної ліквідності встановлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця та визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) [46, розд. 4, гл. 3]. Він розраховується за наступною формулою [92]:

$$H5 = \frac{A}{3n} \times 100\% , \quad (5)$$

де A – активи банку з кінцевим строком погашення до 31 дня для розрахунку нормативу поточної ліквідності;

$3n$ – зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня для розрахунку нормативу поточної ліквідності.

До активів банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) під час розрахунку нормативу поточної ліквідності включаються [46, розд. 4, гл. 3]:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в НБУ (без врахування коштів обов'язкових резервів банку в НБУ);
- строкові вклади (депозити), що розміщені в НБУ;
- сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами, або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків;
- кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування і фізичним особам (без врахування простроченої заборгованості);
- боргові цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж і в портфелі банку до погашення та інвестиції в асоційовані і дочірні компанії, які утримуються з метою продажу, за умови, що зазначені цінні папери є

необтяженими та/або непростроченими та/або проти емітента таких цінних паперів не порушено справу про банкрутство.

Під час розрахунку нормативу поточної ліквідності активи банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) зменшуються на суму сформованих під них резервів [46, розд. 4, гл. 3].

До зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) під час розрахунку нормативу поточної ліквідності включаються [46, розд. 4, гл. 3]:

- кошти на кореспондентському рахунку НБУ в банку;
- строкові вклади (депозити) НБУ;
- кредити, що отримані від НБУ;
- сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків, над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам;
- кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій;
- кошти клієнтів банку;
- кошти Державного бюджету України та інших фондів України;
- цінні папери власного боргу, емітовані банком;
- прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
- прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
- прострочена заборгованість за строковими вкладами (депозитами) інших банків;
- прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків;
- кредиторська заборгованість з придбання активів;
- субординований борг банку;
- зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів;
- зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам.

Нормативне значення нормативу Н5 має бути не менше ніж 40%.

У разі наявності в банку розрахункових документів, що не виконані в строк з його вини, значення нормативу поточної ліквідності дорівнює нулю з часу виникнення цих зобов'язань.

3. Норматив короткострокової ліквідності встановлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року та визначається як співвідношення активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року [46, розд. 4, гл. 4] і розраховується за наступною формулою [92]:

$$H6 = \frac{A_l}{31} \times 100\%, \quad (6)$$

де A_l – ліквідні активи з кінцевим строком погашення до одного року для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності;

31 – зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до одного року.

До активів банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються [46, розд. 4, гл. 4]:

- готівкові кошти;
- банківські метали;
- кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в НБУ (без урахування коштів обов'язкових резервів банку в НБУ);
- строкові вклади (депозити), що розміщені в НБУ;
- сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам (за мінусом коштів, що розміщені в банках, які визнані банкрутами або ліквідовуються за рішенням уповноважених органів, або в яких призначена тимчасова адміністрація, або які зареєстровані в офшорних зонах), над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів), інших банків та кредитів, що отримані від інших банків;
- кредити, що надані суб'єктам господарювання, органам державної влади, органам місцевого самоврядування і фізичним особам (без врахування простроченої заборгованості);
- боргові цінні папери в торговому портфелі банку, у портфелі банку на продаж і в портфелі банку до погашення та інвестиції в асоційовані і дочірні компанії, які утримуються з метою продажу, за умови, що зазначені цінні папери є необтяженими та/або непростроченими та/або проти емітента таких цінних паперів не порушено справу про банкрутство;
- безвідкличні безумовні зобов'язання з кредитування, що отримані від банків, що мають кредитний рейтинг, не нижчий, ніж «BBB-» згідно з міжнародною

шкалою, підтверджений у бюлетені агентства (компанії) Standard & Poor's, або аналогічний рейтинг інших провідних світових рейтингових агентств (компаній) Fitch IBCA та Moody's Investors Service, у сумі, що обліковується не менше трьох місяців поспіль до дати розрахунку нормативу.

Під час розрахунку даного нормативу активи банку з кінцевим строком погашення до одного року зменшуються на суму сформованих під них резервів.

До зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до одного року під час розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються:

- кошти на кореспондентському рахунку НБУ в банку;
 - строкові вклади (депозити) НБУ;
 - кредити, що отримані від НБУ;
 - сума перевищення коштів, що обліковуються на кореспондентських рахунках інших банків, на рахунках строкових вкладів (депозитів) інших банків та кредитів, що отримані від інших банків, над сумою коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, на рахунках строкових вкладів (депозитів), що розміщені в інших банках, та кредитів, що надані іншим банкам;
 - кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій;
 - кошти клієнтів банку;
 - кошти Державного бюджету України та інших фондів України;
 - цінні папери власного боргу, емітовані банком;
 - прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
 - прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від НБУ;
 - прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків;
 - прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків;
 - кредиторська заборгованість з придбання активів;
 - субординований борг банку;
 - зобов'язання за всіма видами гарантій, порук, авалів;
 - зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам і банкам.
- Нормативне значення нормативу Н6 має бути не менше, ніж 60%.

1.3.3. Методика розрахунку нормативів кредитного ризику

Банки зобов'язані мати ефективну політику та процедури своєчасного виявлення, розрахунку, оцінки, моніторингу, контролю та управління кредитним ризиком, у тому числі за операціями з пов'язаними з банком особами, а також великими ризиками щодо одного контрагента або групи пов'язаних контрагентів, пов'язаних з банком осіб. Ця політика та процедури мають охоплювати весь цикл кредитування, який включає видачу кредиту, оцінку кредиту, а також здійснення управління кредитним та інвестиційним портфелем [46, розд. 6, гл. 1].

З метою зменшення банківських ризиків НБУ установлює нормативи кредитного ризику, недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку.

До активних операцій, що пов'язані з кредитним ризиком, належать операції банку, що пов'язані з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування (надання кредитів у готівковій або безготівковій формі, на фінансування будівництва житла і у формі врахування векселів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, операцій репо, фінансового лізингу тощо) або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування (надання гарантій, поручительств, авалів тощо), а також операції з купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів і від свого імені (включаючи андеррайтинг), будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми [46, розд. 6, гл. 1].

Банки можуть за попереднім дозволом НБУ, який надається уповноваженою посадовою особою НБУ, використовувати цінні папери власної емісії для забезпечення кредитів у розмірі до 20% загальної суми внеску акціонера (учасника) до статутного капіталу банку за умови дотримання банком усіх економічних нормативів та лімітів відкритої валютної позиції протягом 6 місяців поспіль [46, розд. 6, гл. 1].

Під час розрахунку нормативів кредитного ризику два або більше контрагенти вважаються одним контрагентом (групою пов'язаних контрагентів) і такими, що несуть спільний економічний ризик, за наявності хоча б однієї за наступних умов [46, розд. 6, гл. 1]:

- один контрагент є власником істотної часті іншого (інших);
- два або більше контрагенти мають хоча б одного спільного власника істотної часті (незалежно від того, чи він є також клієнтом банку);
- контрагенти використовують кредитні кошти для проведення спільної діяльності таким чином, що джерело повернення кредиту є для них спільним. Напри-

клад: мобілізація позичальниками коштів для придбання будь-якого активу (підприємства або іншого об'єкта власності) або для передавання коштів у кредит/користування іншій фізичній чи юридичній особі;

- два або більше контрагента використовують кредитні кошти, що отримані від банку, для передавання в кредит/користування іншій фізичній чи юридичній особі;

- контрагенти використовують кредитні кошти, що отримані від банку, для передавання в кредит/користування іншим контрагентам, яким також надано банком кредити. У цьому разі одним контрагентом вважаються усі контрагенти, що отримали кредити від банку;

- контрагенти та/або учасники, та/або учасники учасників контрагентів є асоційованими компаніями/дочірніми компаніями/асоційованими особами стосовно один одного;

- контрагенти є асоційованими особами фізичної особи, зазначеної в пп. 1, 2, 3, 4, 5, 6 частини першої статті Закону України «Про банки і банківську діяльність».

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів) визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи та встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань [46, розд. 6, гл. 2] та розраховується за наступною формулою [92]:

$$H7 = \frac{Zc}{PK} \times 100\% , \quad (7)$$

де Zc – сукупна заборгованість за строковими та простроченими депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, врахованими векселями, цінними паперами, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку щодо одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів);

PK – регулятивний капітал.

До вимог банку щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів включаються [46, розд. 6, гл. 2]:

- щодо банків-контрагентів: депозити, які розміщені в інших банках; кредити, що надані іншим банкам; боргові цінні папери, випущені банками; дебіторська заборгованість за операціями з банками; кошти банків у розрахунках;

- щодо клієнтів (небанківських установ і фізичних осіб): надані кредити, у тому числі за врахованими векселями; факторингові операції, фінансовий лізинг, боргові цінні папери; акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком; дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами.

До фінансових зобов'язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, включаються [46, розд. 6, гл. 2]: гарантії, поручительства, акредитиви, авалі та акцепти, що надані банком; зобов'язання з кредитування, що надані банком.

Нормативне значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) не має перевищувати 25%.

Структурний підрозділ НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку здійснює контроль щодо наявності підстав для зменшення банком загального обсягу кредитного ризику на суму безумовного зобов'язання або грошового покриття під час розрахунку нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) [46, розд. 6, гл. 2].

З 01.01.2019 року для системно важливих банків значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – буде не більше 20%.

2. Норматив великих кредитних ризиків визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків щодо контрагентів, груп пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб до регулятивного капіталу банку та встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів [46, розд. 6, гл. 3] та розраховується за наступною формулою [92]:

$$H8 = \frac{Z_{\text{в}}}{PK} \times 100\% , \quad (8)$$

де $Z_{\text{в}}$ – сукупна заборгованість за строковими та простроченими депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, врахованими векселями, цінними паперами, дебіторською заборгованістю, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку за всіма великими кредитними ризиками, наданими банком щодо всіх контрагентів (або групи пов'язаних контрагентів), усіх пов'язаних з банком осіб.

Кредитний ризик, що прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб вважається великим, якщо сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх

пов'язаних з банком осіб та всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, усіх пов'язаних з банком осіб, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку [47, розд. 6, гл. 3].

Нормативне значення нормативу Н8 не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку. Якщо значення даного нормативу перевищує вказаний розмір, то вимоги до нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) автоматично підвищуються [46, розд. 6, гл. 3]:

- якщо перевищення становить не більше ніж 50%, то вимоги до нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) подвоюються;

- якщо перевищення більше ніж 50%, то вимоги до нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) потроюються.

3. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) визначається як співвідношення сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб та суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних з банком осіб, до регулятивного капіталу банку і встановлюється для обмеження ризику операцій з пов'язаними з банком особами, зменшення негативного впливу операцій з пов'язаними з банком особами на діяльність банку [46, розд. 6, гл. 4] та розраховується за наступною формулою [92]:

$$H9 = \frac{Z_{in}}{PK} \times 100\%, \quad (9)$$

де Z_{in} – сукупна заборгованість за строковими та простроченими депозитами, кредитами, факторингом, фінансовим лізингом, врахованими векселями, цінними паперами, іншими активними банківськими операціями та фінансові зобов'язання банку щодо пов'язаних з банком осіб.

Структурний підрозділ НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку, здійснює контроль за наявністю підстав для зменшення банком загального обсягу кредитного ризику на суму забезпечення [46, розд. 6, гл. 4].

Нормативне значення нормативу Н9 не має перевищувати 25%.

1.3.4. Методика розрахунку нормативів інвестування

НБУ здійснює контроль за придбанням банком корпоративних прав (акцій, паїв, часток) в обмін на кошти або майно з метою отримання доходу/прибутку або права на участь в управлінні юридичною особою, у тому числі за прямими інвестиціями [46, розд. 7, гл. 1].

Прямі інвестиції банків – це внесення банками власних коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права (акції, паї, частки), емітовані такою юридичною особою [46, розд. 7, гл. 1].

До розрахунку нормативів інвестування не включаються суми акцій та інших цінних паперів, придбаних банком [46, розд. 7, гл. 1]:

- у зв'язку з реалізацією права заставодержателя та за умови, що банк не утримує їх більше одного року;

- у зв'язку з інвестицією, яка здійснюється в статутний капітал банку – учасника банківської групи, визнаної НБУ, до складу якої входить цей банк;

- за договором про андеррайтинг та знаходяться у власності банку не більше одного року;

- за рахунок та від імені своїх клієнтів.

НБУ з метою обмеження інвестиційного ризику, пов'язаного зі здійсненням банками інвестицій та операцій із цінними паперами, установлює такі нормативи інвестування [46, розд. 7, гл. 1]:

1. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку і встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з інвестуванням в акції, паї, частки та інвестиційні сертифікати окремої юридичної особи [46, розд. 7, гл. 2] і розраховується за наступною формулою [8]:

$$H11 = \frac{K_{ін}}{СТ} \times 100\% , \quad (10)$$

де $K_{ін}$ – кошти банку, що інвестуються на придбання акцій (часток/паїв) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою;

$СТ$ – статутний капітал банку.

До коштів, що інвестуються, включаються: акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж, що випущені установою.

Нормативне значення нормативу Н11 не має перевищувати 15%.

2. Норматив загальної суми інвестування (Н12) визначається як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до статутного капіталу банку та встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного із здійсненням банком інвестиційної діяльності [47, розд. 7, гл. 3] і розраховується за наступною формулою [85]:

$$H12 = \frac{CK_{in}}{CT} \times 100\% , \quad (10)$$

де K_{in} – кошти банку, що інвестуються з метою придбання акцій (часток/паїв) та інвестиційних сертифікатів будь-яких юридичних осіб.

До коштів, що інвестуються, включаються [46, розд. 7, гл. 3]: акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку та в портфелі банку на продаж, що випущені банками, небанківськими фінансовими установами та іншими емітентами.

Нормативне значення нормативу H12 не має перевищувати 60%.

2. Встановлення спеціальних значень економічних нормативів та порядок їх дотримання

НБУ здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через економічні нормативи і встановлює спеціальні вимоги стосовно певного виду діяльності банків.

Банк набуває статусу спеціалізованого ощадного банку, якщо більше ніж 50% пасивів банку є вкладками фізичних осіб (незалежно від типу активів), а статусу спеціалізованого банку довірчого управління, якщо обсяг операцій за договорами довірчого управління становить 100% і більше сукупних активів банку [46, розд. 8, гл. 1].

Спеціалізовані банки у зв'язку із концентрацією ризиків зобов'язані дотримуватися наступних встановлених спеціальних значень економічних нормативів [46, розд. 8, гл. 1]:

- нормативу миттєвої ліквідності (H4) – не менше ніж 30;
- нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7) – не більше ніж 20;
- нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (H9) – не більше ніж 20%.

Для спеціалізованих банків довірчого управління встановлюються спеціальні значення наступних економічних нормативів [46, розд. 8, гл. 1]:

- нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (H2) – не менше ніж 20%;
- нормативу миттєвої ліквідності (H4) – не менше ніж 40%;
- нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7) – не більше ніж 15%;

- нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) – не більше ніж 20%.

Нормативні значення інших економічних нормативів для спеціалізованих банків встановлюються такі самі, як для універсальних банків. Крім того, НБУ залежно від виду спеціалізації банку, рівня його капіталу може висувати до нього додаткові вимоги з метою забезпечення фінансової стійкості цього банку [46, розд. 8, гл. 1].

Розмір залучення вкладів фізичних осіб спеціалізованими банками (крім спеціалізованих ощадних банків) не може становити більше ніж 5% капіталу банку [46, розд. 8, гл. 1].

Максимальний розмір залучення вкладів фізичних осіб для всіх новостворених банків має становити:

- протягом першого року діяльності – співвідношення вкладів фізичних осіб до регулятивного капіталу має бути не більше ніж 50%;

- протягом другого року діяльності – співвідношення вкладів фізичних осіб до регулятивного капіталу має бути не більше ніж 100%.

Надалі, якщо банк має високий і стабільний рівень надходжень, що забезпечує його прибуткову діяльність, основні показники фінансової діяльності банку відповідають нормативним вимогам або перевищують їх, то він може залучати вклади фізичних осіб без цих обмежень [46, розд. 8, гл. 1].

Недотримання банками встановлених спеціальних значень економічних нормативів є підставою для вжиття НБУ відповідних заходів впливу згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правовими актами НБУ з питань застосування до банків заходів впливу за порушення вимог банківського законодавства.

Крім того, банки, які недотримуються встановлених спеціальних значень нормативів кредитного ризику у зв'язку з набуттям статусу спеціалізованого, зобов'язані протягом місяця подати структурному підрозділу НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку, План заходів щодо приведення спеціальних значень нормативів кредитного ризику у відповідність до нормативних вимог із зазначенням термінів виконання заходів і обґрунтуванням досягнення планових показників у визначені терміни. Неподання або невиконання банком плану заходів є підставою для застосування НБУ до банку адекватних заходів впливу [46, розд. 8, гл. 1].

Визначення співвідношення та контроль за дотриманням економічних нормативів банками здійснюються структурним підрозділом НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку, наступним чином [46, розд. 8, гл. 2]:

- якщо на певну дату (за останні 30 календарних днів поспіль) співвідношення за розрахунками банку досягне 45% і більше, то банк має надіслати до структурного підрозділу НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку, обґрунтовані пояснення щодо причин, унаслідок яких утворилося таке співвідношення, та про намір набути статус спеціалізованого ощадного банку;

- якщо на певну дату (за останні 30 календарних днів поспіль) співвідношення за розрахунками банку становитиме більше ніж 50% пасивів, то банк з наступного робочого дня має дотримуватися протягом 180 календарних днів значень економічних нормативів, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків;

- якщо через 180 календарних днів з дня застосування економічних нормативів у значеннях, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків, співвідношення за цей період становитиме 50% і менше, то банк, починаючи з наступного робочого дня, має дотримуватися економічних нормативів у значеннях, що встановлені для універсальних банків. Якщо ж за 180 календарних днів з дня застосування економічних нормативів у значеннях, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків, співвідношення за цей період становитиме більше ніж 50%, то банк має дотримуватися протягом наступних 360 днів значень економічних нормативів, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків;

- якщо через 360 днів з дня застосування економічних нормативів у значеннях, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків, співвідношення, визначене за останні 180 календарних днів, становитиме 50% і менше, то банк з наступного робочого дня має дотримуватися економічних нормативів у значеннях, що встановлені для універсальних банків. Якщо ж через 360 днів з дня застосування економічних нормативів у значеннях, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків, співвідношення, визначене за останні 180 календарних днів, становитиме більше 50%, то банк має дотримуватися економічних нормативів у значеннях, що встановлені для спеціалізованих ощадних банків протягом наступних 360 днів.

3. Контроль за дотриманням банками економічних нормативів і заходи впливу у разі їх порушення

Контроль за дотриманням банками встановлених економічних нормативів здійснюється структурним підрозділом НБУ, що здійснює нагляд за діяльністю банку на постійній основі.

Розрахунок економічних нормативів банки (юридичні особи) проводять на підставі щоденних балансів і додаткових даних. При цьому звітними є дані про дотримання економічних нормативів, що розраховані [46, розд. 9, гл. 1]:

1) за щоденними розрахунками:

- нормативи: мінімального розміру регулятивного капіталу банку (Н1), миттєвої ліквідності (Н4), максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);

2) за формулою середньозваженої величини (за місяць):

- нормативи: інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) та загальної суми інвестування (Н12);

3) за станом на 1-е, 11-е та 21-е число кожного місяця:

- нормативи: достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), достатності основного капіталу (Н3), поточної ліквідності (Н5), короткострокової ліквідності (Н6).

Якщо за результатами безвиїзного нагляду або інспекційної перевірки встановлено факти невиконання банками економічних нормативів, то до банків мають застосовуватися заходи впливу згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 75] та відповідними нормативно-правовими актами НБУ з питань застосування заходів впливу.

Рекомендована література:

1. Закон «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – № 5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

2. Економічні нормативи діяльності банків : глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123298

3. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» // Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 №36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/paran25#n25>

4. Інструкція «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» // Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 24.10.2011 №373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>

5. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самот. вивч. дисц. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.

6. Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затверджене Постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 року №351 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

7. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 07.04.2016 року №242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=29651981>

8. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 12.05.2015 року №312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>

9. Постанова Правління Національного банку України «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» від 02.06.2009 року №315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09#n14>

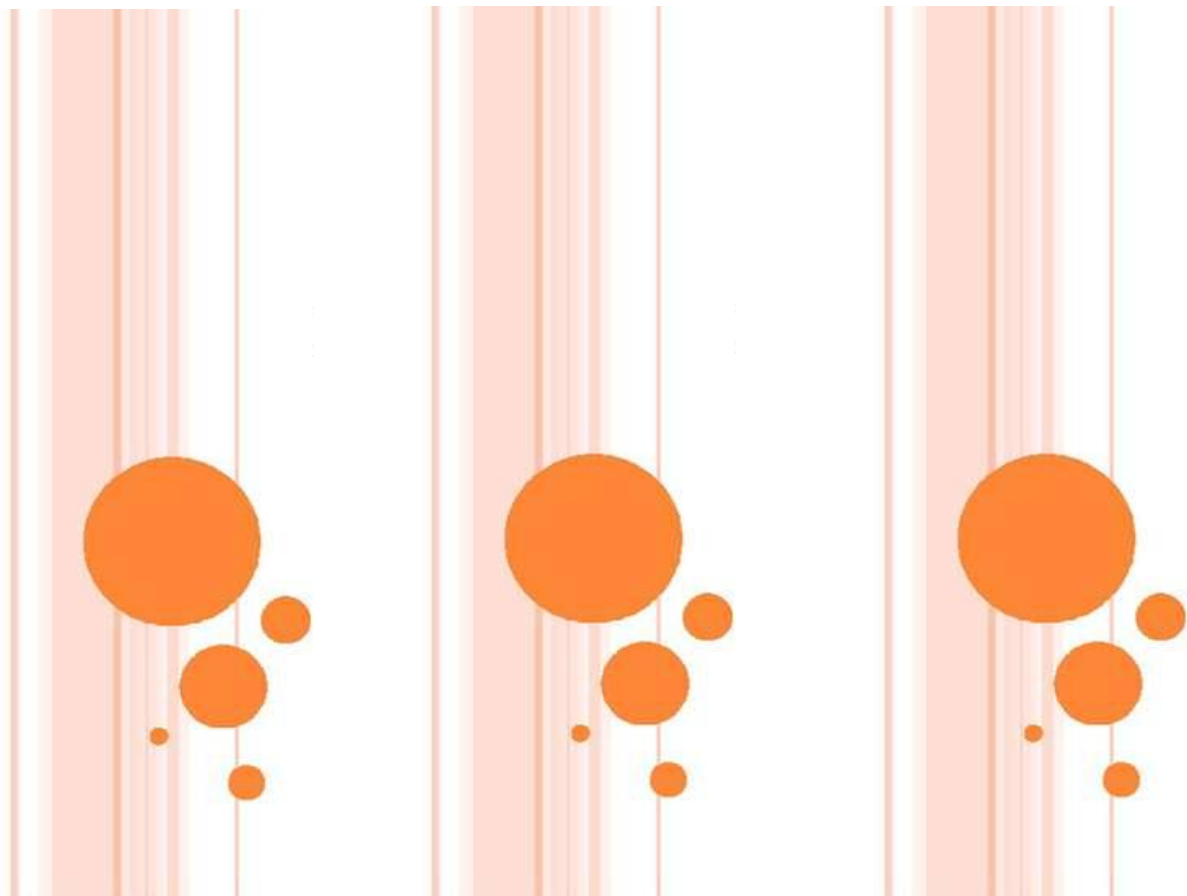

ЗМІСТОВИЙ

МОДУЛЬ 2.

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 6.

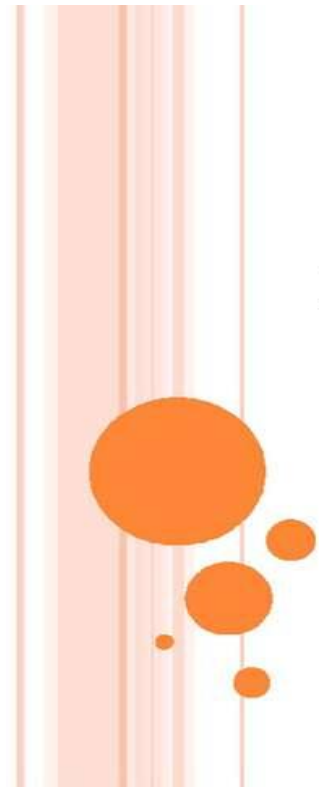
ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

**1. Сутність та завдання
виїзного інспектування**

**2. Види та етапи проведення
виїзної інспекційної перевірки**

**3. Загальні висновки про стан банку
за результатами інспектування**

4. Стандарти внутрішнього аудиту

1. Сутність та завдання виїзного інспектування

Інспектування дає змогу органам банківського нагляду перевіряти такі аспекти діяльності банків: достовірність звітності; дотримання законів і нормативних актів; надійність управління банком; стійкість фінансового стану банку. Порівняно з безвиїзним наглядом інспекційні перевірки надають наглядовим органам більше можливостей щодо виявлення реальної якості банківських активів, якості управління банком і взагалі реального фінансового стану банку. Проте цей метод нагляду є більш трудомістким, потребує більшої кількості персоналу [17].

Безвиїзний нагляд – це дистанційний моніторинг діяльності окремих банків і банківської системи в цілому, а також застосування наглядовими органами певних заходів з метою реагування на проблеми і недоліки, виявлені в діяльності банків. Він ґрунтується на аналізі звітності, що подається органам банківського нагляду на регулярній основі і дає їм можливість постійно поновлювати інформацію про фінансовий стан банків, зокрема про їх капітальну позицію, ліквідну позицію, рентабельність, а також певною мірою і про якість активів. Дані звітності аналізуються і зводяться у статистичні звіти, за якими розраховуються різноманітні стандартні показники. Такі звіти дають змогу: виявляти, чи дотримуються банками економічні нормативи; досліджувати тенденції в діяльності банків за певний період; проводити порівняльний аналіз за групами банків. Безвиїзний нагляд використовується як система раннього застереження, що дає змогу наглядовим органам ухвалювати рішення про застосування до банків коригувальних заходів до загострення ситуації або до проведення інспекційної перевірки на місці [17].

Інспекційні перевірки банків на місцях повинні проводитися кваліфікованими спеціалістами банківського нагляду, які здатні оцінити ступінь можливих ризиків у діяльності банку та визначити якість управління ними.

Першочерговим завданням безвиїзної наглядової діяльності є моніторинг стану і умов діяльності кожного закладу через контроль щомісячних і квартальних звітів, тобто перевірка достовірності інформації, поданої у цих звітах, оцінка здатності керівництва розробляти та підтримувати відповідні положення, механізми й процедури та системи контролю ризику у банківській установі.

«Якісний» аналіз процесу управління ризиком може бути здійснено лише виїзним інспектуванням. Інспектування доповнює та деякою мірою опирається на роботу, проведenu внутрішніми та зовнішніми аудиторами. Зовнішні аудитори залучаються керівництвом, щоб упевнитися, що бухгалтерські та інші записи та проводки відповідають установленим вимогам і що фінансові звіти правильно відтворюють фінансовий стан та умови установи. При цьому внутрішні аудитори не-

суть відповідальність за оцінку системи внутрішнього контролю та інформаційної системи управління [74, с. 271].

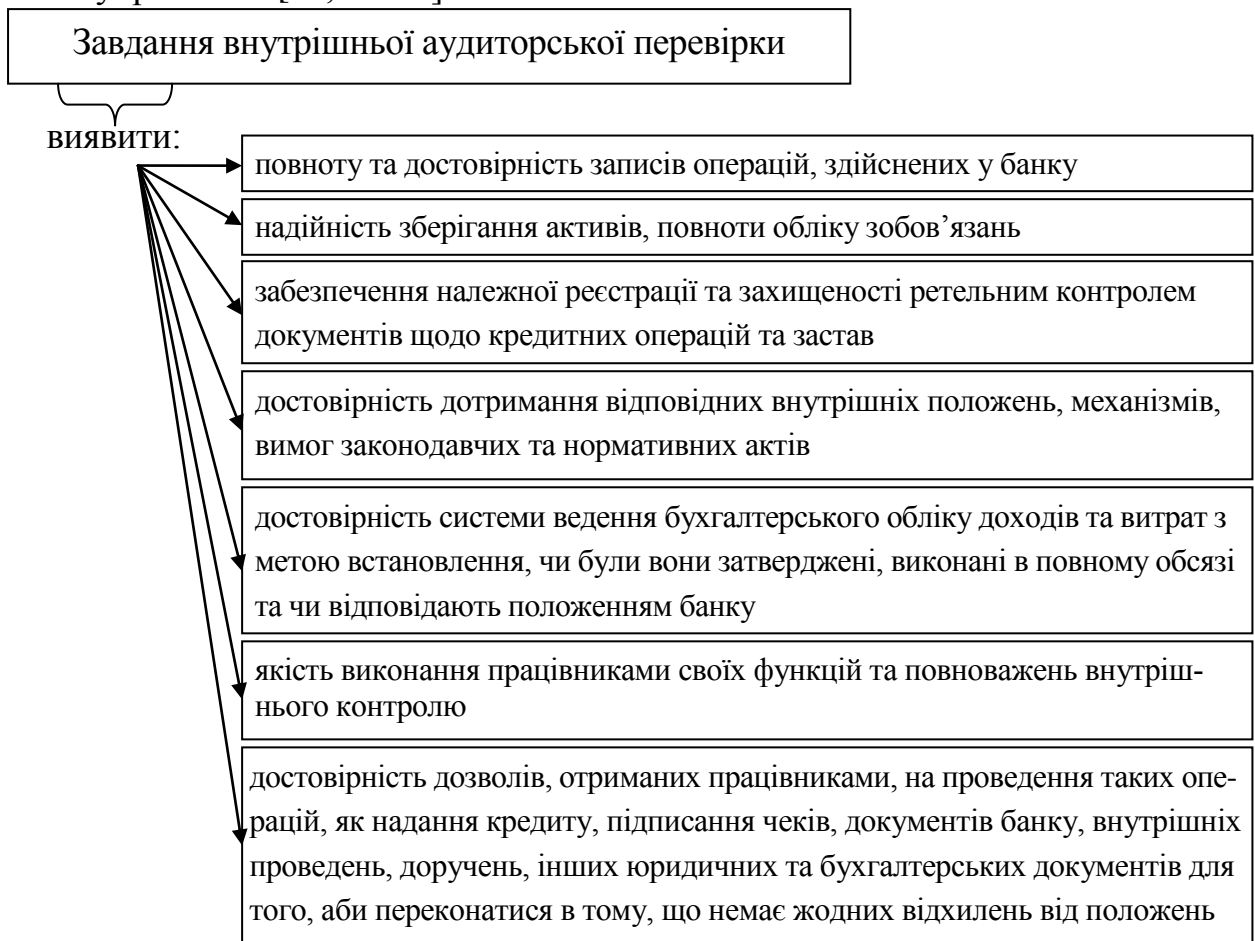

Рис. 1. Завдання внутрішньої аудиторської перевірки *

* сформовано на основі даних джерела: [74, с. 271]

Крім того, банк наймає зовнішніх аудиторів переважно для перевірки річних звітів банку. Однак ці аудитори здебільшого виконують і певну частку тестування системи внутрішнього контролю залежно від розмірів та обсягів охоплення банку внутрішнім аудитом і від рівня системи внутрішнього контролю [74, с. 271].

Звіти, що подаються вищому керівництву та Правлінню банку, слугують для контролю механізму управління ризиком. Здебільшого такі звіти охоплюють дані про:

- діяльність банку за поточний період за основними категоріями активів та пасивів балансу (обсяги наданих нових позик, зміни в депозитах, кредитах внутрішнім особам тощо);
- правопорушення (заборгованість внаслідок несплати, паспорта класифікації внутрішніх позик, аудиторських звітів тощо);
- результати підвищення кваліфікації;

- зміни за основними категоріями активів та пасивів і правопорушеннями за тривалий період;

- вагомі події чи результати, що відбулися протягом поточного періоду.

Виїзне інспектування банків базується на умові, що всі банки підлягають щорічному проведенню виїзного інспектування. Але оскільки кількість банків та їхніх підрозділів, що підлягають інспектуванню набагато перевищує можливості відділу інспектування НБУ, то формується графік проведення інспектування на рік. При цьому пріоритет надається: 1) «великим банкам» (за обсягом валюти балансу, капіталу та за кількістю філій); 2) банкам, що за попереднім рейтингом за системою мають оцінки «3», «4» та «5»; 3) банкам, що перебувають під особливим контролем Департаменту з питань роботи з проблемними банками й управління раннього реагування та випереджувальних заходів; 4) банкам, що мали порушення встановлених економічних нормативів.

Межі охоплення банків виїзними інспекціями визначаються на основі «Паспорту нагляду» банку. Він розробляється з метою визначення стратегії нагляду за банківською установою; частоти та обсягу виїзних інспекцій; підходів у наглядовій діяльності стосовно кожної банківської установи; надання інформації про загальний розмір та обсяги діяльності, власність, управління, поточні умови та фінансовий стан банку. Але основною інформацією, що аналізується в Паспорті банку, є його рейтингова оцінка за системою CAMEL, що включає визначення таких понять як:

- якість капіталу – оцінка розміру капіталу банку щодо його достатності для захисту інтересів вкладників та підтримки платоспроможності;

- якість активів – оцінка можливості забезпечення повернення активів;

- якість управління (менеджменту) – оцінка методів управління банком з погляду ефективності його діяльності, методів контролю за дотриманням нормативних актів та чинного законодавства;

- дохідність – оцінка достатності доходів банківської установи для його подальшого розвитку;

- ліквідність – оцінка можливості банку щодо виконання ним як звичайних, так і непередбачуваних зобов'язань.

2. Види та етапи проведення виїзної інспекційної перевірки

Перевірки здійснюються з метою визначення ризиків, притаманних банку, рівня безпеки і стабільності його операцій, достовірності звітності банку і дотри-

мання банком законодавства України щодо банків і банківської діяльності, а також нормативно-правових актів НБУ [89].

Виїзне інспектування банків може бути (табл. 1):

- плановим;
- спеціальним;
- тематичним;
- комплексним.

Таблиця 1

Види, етапи та проведення виїзної інспекційної перевірки *

Вид виїзної інспекційної перевірки	Зміст виду виїзної інспекційної перевірки
1. Планова	інспекційна перевірка, що здійснюється не частіше одного разу на рік відповідно до плану інспекційних перевірок, передбаченому Положенням «Про планування та порядок проведення інспекційних перевірок» (про проведення планової перевірки НБУ зобов'язаний повідомляти банк не пізніше ніж за 10 днів до початку цієї перевірки)
2. Спеціальна	інспекційна перевірка, що здійснюється за письмовим зверненням Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України, Державної податкової адміністрації, Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України
3. Тематична	інспекційна перевірка окремої сфери діяльності банку, його філії або іншої особи, що охоплюються наглядовою діяльністю НБУ
4. Комплексна	інспекційна перевірка усіх напрямів діяльності банку в розрізі компонентів рейтингової системи CAMEL, за результатами якої виставляється комплексна рейтингова оцінка (даного виду перевіркам підлягають банки, що здійснюють діяльність на підставі банківської ліцензії)

* сформовано на основі даних джерела: [89]

Перша комплексна інспекційна перевірка банківської установи здійснюється не раніше ніж через 12 місяців з дня отримання ним банківської ліцензії. Комплексним інспекційним перевіркам не підлягають банки, у яких НБУ відкликав банківську ліцензію.

Комплексні інспекційні перевірки здійснюються не рідше ніж [89]:

- 1 раз на рік – для системоутворюючих банків, державних банків та інші банків, зобов'язання яких становлять від 3% до 10% сукупних зобов'язань банків

України (банки I рівня) (незалежно від рейтингової оцінки); для банків, зобов'язання яких становлять від 1% до 3% сукупних зобов'язань банків України; спеціалізованих банків, зобов'язання яких становлять від 0,7% до 1% сукупних зобов'язань банків України; для банків, що мають істотну участь іноземних інвесторів у статутному капіталі в розмірі більше 50% та зобов'язання яких становлять від 0,7% до 1% сукупних зобов'язань банків України (банки II рівня), що отримали рейтингову оцінку «3» за системою CAMEL, а для інших банків, що отримали рейтингові оцінки «4» або «5» за системою CAMEL;

- 1 раз на 18 місяців – для банків II рівня, що отримали рейтингову оцінку «1» або «2» за системою CAMEL, та для інших банків, що отримали рейтингову оцінку «3» за системою CAMEL;

- 1 раз на 2 роки – для банків, що отримали рейтингову оцінку «1» або «2» за системою CAMEL.

Під час проведення комплексного інспектування банків I та II рівнів одночасно організовуються інспектування їх філій регіонального значення (якщо виникла така потреба під час планування інспекційних перевірок чи в процесі підготовки до проведення інспектування).

Виїзні інспекції різняться своїми цілями, межами і змістом. Однак існують певні етапи, яких дотримуються під час проведення всіх інспекцій (рис. 2, а, 2, б, 2, в):

1. Підготовка до проведення інспектування.
2. Процес інспектування.
3. Оформлення результатів інспектування.

Копія звіту (довідки) про інспекційну перевірку подається підрозділу безвиїзного нагляду для встановлення подальшого контролю відповідної форми за діяльністю банківської установи та усунення ним установлених перевіркою порушень. Разом із звітом підрозділ інспектування надає інформацію та пропозиції щодо контролю конкретних напрямів діяльності банку (окремих операцій, рахунків тощо), що потребують особливої уваги під час здійснення безвиїзного нагляду [89; 74, с. 274].

Звіти, довідки та інші матеріали щодо інспектування є конфіденційною інформацією та власністю НБУ та не підлягають публічному розголошенню. Розкриття інформації, що міститься у звіті чи довідці, здійснюється в порядку, передбаченому Законами України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України».

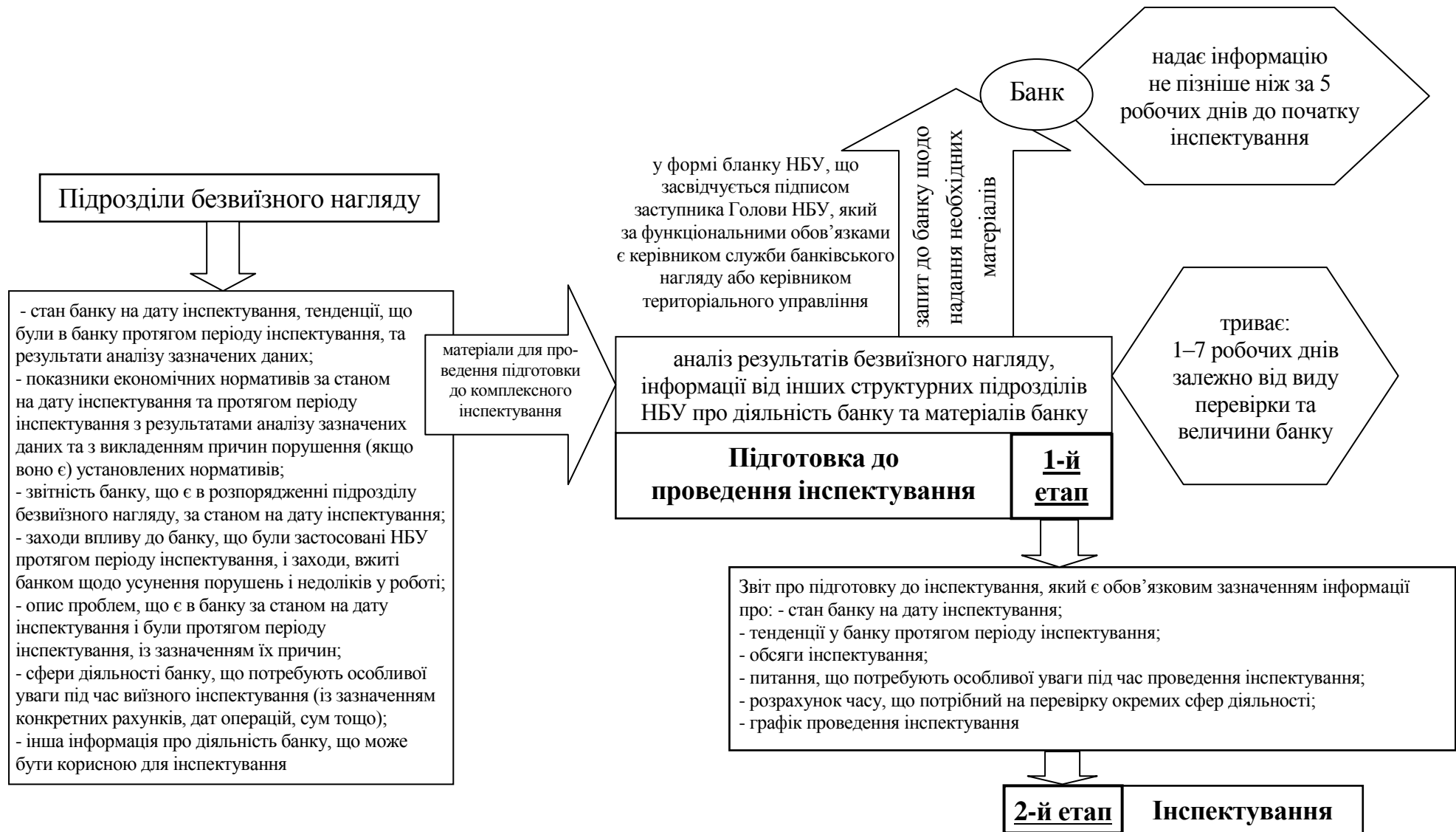

Рис. 2, а. Циклограма виїзного інспектування – 1-й етап *

* сформовано на основі даних джерел: [89; 74, с. 274]

Рис. 2, б. Циклограма виїзного інспектування – 2-й етап *

* сформовано на основі даних джерел: [89; 74, с. 274]

Рис. 2, в. Циклограма виїзного інспектування – 3-й етап*

* сформовано на основі даних джерел: [89; 74, с. 274]

У разі встановлення за результатами проведеної інспекційної перевірки фактів порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки НБУ, вимог чинного законодавства України, нормативно-правових актів НБУ або здійснення ризикових операцій, що загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, підрозділ НБУ, службовець якого був керівником інспекційної групи, готує пропозиції про застосування до об'єкта перевірки відповідних заходів впливу.

3. Загальні висновки про стан банку за результатами інспектування

При складанні загальних висновків про стан банку передбачається використання об'єктивних критеріїв для оцінки тих або інших напрямів діяльності банківської установи. Однак інспектування також завжди вимагає суб'єктивної оцінки та осмислення результатів. Висновок інспектора про загальний стан банку повинен ґрунтуватися як на об'єктивних критеріях оцінювання його діяльності, так і на власній суб'єктивній думці. Для оцінки інформації про ті напрями діяльності банку, що потребують суб'єктивного осмислення, дуже велике значення набуває досвід роботи. Тому зазначені процедури інспектування здійснюють досвідчені інспектори.

Використовуючи методику, запропоновану «Методичними вказівками з інспектування банків в Україні», інспектор в першу чергу повинен виконати наступні дії:

1) повідомити керівництво та Раду банку про результати інспектування;

2) повідомити НБУ про результати інспектування;

3) дійти остаточного висновку за наступними питаннями:

- платоспроможність банку та його здатність задовольняти передбачені та непередбачені потреби своєї клієнтури за нормальних умов діяльності;

- дотримання критеріїв безпечної та надійної банківської діяльності;

- дотримання вимог чинного законодавства;

- життєздатність установи;

- ефективність роботи Ради та Правління банку.

Оцінка загального стану банку впливає з тих висновків, що були зроблені на підставі результатів перевірки. При цьому враховуються винятки, виявлені в системі внутрішнього контролю, порушення вимог внутрішніх положень, нормативних та законодавчих актів, якість роботи Ради та Правління банку, достатність надходжень та капіталу, проблемних активів, інші недоліки та порушення.

Інформацією, на основі якої оцінюється поточний стан банку та його можливі зміни, є результати та висновки членів інспекторської групи. Щоб визначити,

чи існують в банку негативні явища, керівник інспекторської групи повинен враховувати значення кожного порушення чи недоліку, виявлених під час перевірки.

Протягом перевірки особлива увага приділяється питанням, що в першу чергу турбують НБУ, а саме:

- загальній безпеці і надійності роботи банку;
- якості управління та результатам роботи керівництва;
- перспективам належної роботи банку або можливостям виправлення незадовільного стану;
- фінансовим результатам діяльності банку тощо.

Оцінка майбутнього стану банку ґрунтується на аналізі:

- планів керівництва, втілених в операційних планах, планах нарощування обсягу капіталу (капіталізації) тощо;
- здатності керівництва виконувати поставлені перед ним завдання;
- конкуренції та економічних умов;
- загального стану банку на даний момент;
- якості роботи Ради і Правління банку.

4. Стандарти внутрішнього аудиту

Існують наступні стандарти внутрішнього аудиту (рис. 3):

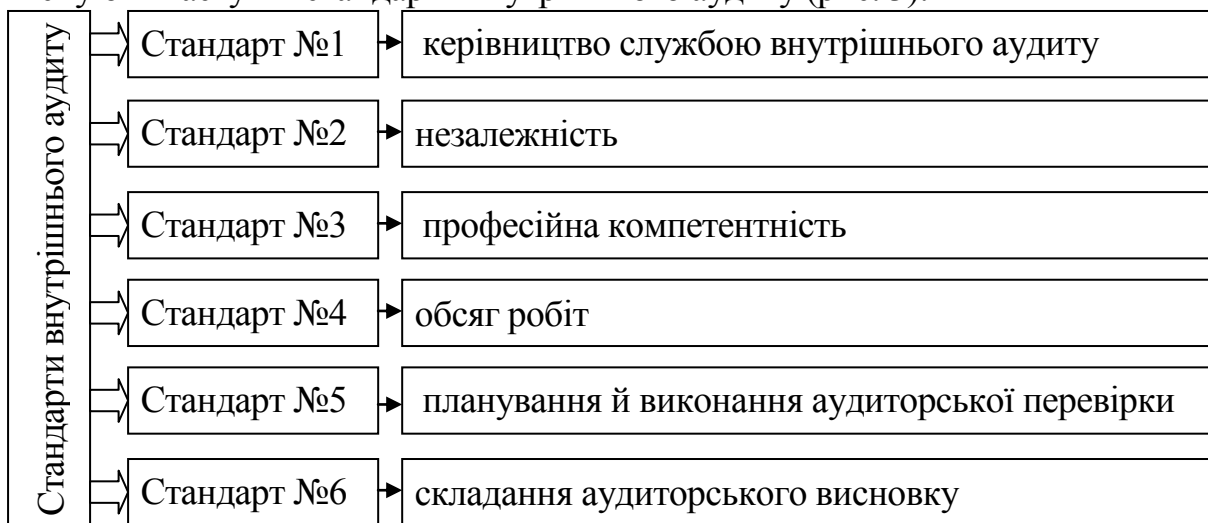

Рис. 3. Стандарти внутрішнього аудиту *

* сформовано на основі даних джерела: [52]

4.1. Стандарт №1. Керівництво службою внутрішнього аудиту

Кандидатура керівника служби внутрішнього аудиту повинна погоджуватися з Радою банку й відповідати вимогам, встановленим НБУ. Рішення про призначення на цю посаду затверджується наказом керівника банку.

Керівник служби внутрішнього аудиту відповідає за [52]:

- виконання поставленої перед банком мети, що ґрунтується на його стабільності, надійності, платоспроможності та ліквідності й контролюється внутрішніми аудиторами;

- роботу внутрішніх аудиторів, спрямовану на досягнення загальної мети та виконання завдань, поставлених перед банком;

- ефективне і раціональне використання коштів, передбачених для утримання служби внутрішнього аудиту;

- наявність Положення «Про службу внутрішнього аудиту банку», затвердженого Правлінням та погодженого з Радою банку (в ньому зазначаються цілі, повноваження та функціональні обов'язки служби внутрішнього аудиту, механізм організації її роботи, а також своєчасне виконання вимог цього Положення);

- складання планів (графіків), що відображають виконання функціональних обов'язків працівниками служби внутрішнього аудиту.

Структура і обсяги роботи, що виконується службою внутрішнього аудиту, повинні відповідати функціям, повноваженням, а також меті та завданням банку й охоплювати всі напрями його діяльності.

Діяльність банку підлягає повній або частковій перевірці внутрішніми аудиторами. Об'єктами внутрішнього аудиторського контролю повинні бути (рис. 3):

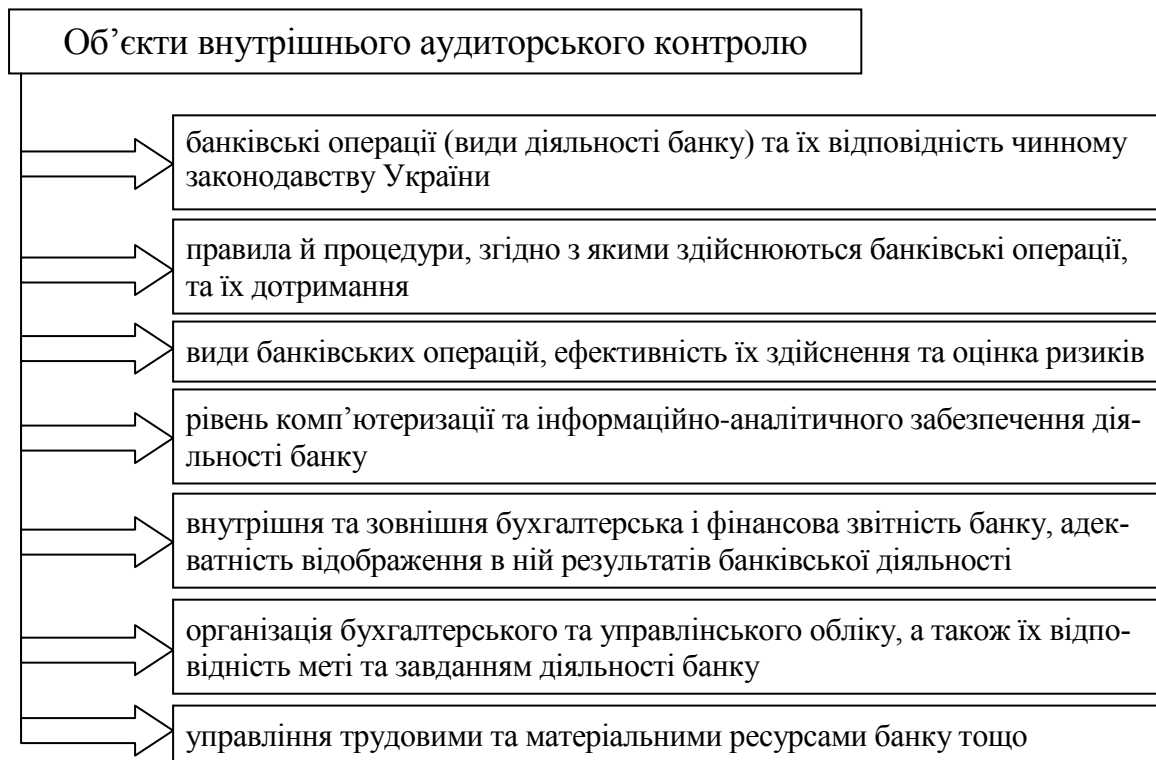

Рис. 3. Перелік об'єктів внутрішнього аудиторського контролю *

* сформовано на основі даних джерела: [52]

Внутрішні аудитори оцінюють найбільш ризиковані види діяльності банку. Ризик в тому чи іншому напрямі діяльності банку важливо не лише виявити, а й визначити його розмір, а також здійснювати постійний контроль за тенденціями зміни його величини та розробляти комплекс заходів щодо його мінімізації.

Внутрішні аудитори повинні визначити, що було причиною виникнення ризиків (управлінські рішення, прийняті помилково, внаслідок використання неправильної, несвоєчасної, неповної або недостовірної інформації; неправильне (свідоме чи несвідоме) ведення бухгалтерських записів, помилки в бухгалтерському та управлінському обліку; нездатність відповідних підрозділів банку належним чином зберігати активи; незадоволення клієнтів банком, їх неправильне уявлення про банк та його репутацію; нездатність службовців банку дотримуватися правил, планів, процедур банку й невиконання ними вимог чинного законодавства України та нормативних актів НБУ; недоцільне, нерентабельне придбання ресурсів, коштів та нераціональне їх використання; нездатність працівників банку досягати відповідних цілей і виконувати необхідні завдання тощо).

У процесі аудиторської перевірки внутрішній аудитор повинен звернути увагу на такі фактори ризику [52]:

- моральний клімат у банку, зокрема тиск з боку його керівників на впливових посадових осіб для досягнення відповідної мети;
- компетентність працівників, відповідність посадам, що вони обіймають;
- обсяг активів, ліквідність та обсяг операцій;
- фінансовий стан та виконання економічних нормативів;
- конкурентоспроможність банку;
- складність та змінюваність видів банківських операцій;
- розгалуженість мережі філій, доцільність розширення та ефективність діяльності окремих з них;
- раціональність витрат на утримання банку;
- ступінь інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності банку;
- адекватність та ефективність процедур внутрішнього контролю;
- організаційні, операційні та економічні зміни в банку;
- визнання негативних фактів, виявлених аудиторською перевіркою, і вжиття відповідних заходів щодо виправлення ситуації.

Для оцінки ризику керівник служби внутрішнього аудиту повинен отримувати інформацію з різних джерел, якими можуть бути [52]: переговори з членами Правління та Ради банку; дискусії з керівниками та працівниками служби внутрішнього аудиту; переговори із зовнішніми аудиторами; обговорення законів України

та нормативних актів НБУ, що використовуються; результати аналізу фінансової документації; огляд попередніх аудиторських перевірок, а також напрямів економічного розвитку банку.

Оцінка ризиків повинна проводитися щорічно, однак у разі змін у проведенні банківських операцій черговість аудиторських перевірок протягом року може переглядатися й коригуватися з урахуванням нової інформації.

Формування груп, що здійснюватимуть перевірку, передбачає визначення кількості внутрішніх аудиторів (а також залучених фахівців та консультантів) і відбувається згідно з календарними графіками (планами) проведення аудиторської перевірки та кошторисом витрат, затвердженим Радою банку.

Керівник служби внутрішнього аудиту повинен [52]:

- підготувати Положення «Про службу внутрішнього аудиту», де визначено правила та процедури, відповідно до яких проводиться аудиторська перевірка;
- скласти програму відбору й підвищення професійного рівня працівників;
- підтримувати зв'язок із зовнішніми аудиторами;
- здійснювати координацію роботи внутрішніх та зовнішніх аудиторів з метою забезпечення максимального охоплення аудитом усіх напрямів діяльності банку та недопущення випадків дублювання аудиторської перевірки;
- надавати зовнішнім аудиторам інформацію щодо методів, засобів та термінології, що використовуються внутрішніми аудиторами;
- організувати тестування працівників свого підрозділу та розробляти програму проведення аудиторської перевірки з метою забезпечення дотримання внутрішніми аудиторами відповідних стандартів, а також належного виконання ними функціональних обов'язків;
- подавати звіти про роботу свого підрозділу, в яких відображати виявлені в процесі аудиторської перевірки факти недоліків у діяльності банку і відповідні рекомендації щодо їх усунення (не менше одного разу на рік, а також на вимогу Правління та Ради банку);
- подавати Правлінню банку для затвердження й Раді банку для погодження плани (графіки) проведення аудиторських перевірок, проекти формування штату та планування кошторису витрат свого підрозділу (щорічно);
- відповідати за оцінку адекватності застосованих процедур і отриманих фактів, що використовувалися у висновках внутрішнього аудиту щодо даних річного фінансового звіту.

Правління банку може звернутися до керівника служби внутрішнього аудиту з проханням оцінити результати діяльності зовнішніх аудиторів. Висновок керівника служби внутрішнього аудиту має бути аргументованим.

За необхідності керівник служби внутрішнього аудиту разом із зовнішніми аудиторами обговорює напрями взаємодії на підставі наданих документів. Ці документи можуть стосуватися [52]: суттєвої недостатності контролю; помилок та порушень; протизаконних дій; рішень керівників банку; суперечностей із керівниками; труднощів, що виникають під час аудиторської перевірки тощо.

4.2. Стандарт №2. Незалежність

Незалежність дає змогу внутрішнім аудиторам робити правдиві й не упереджені висновки, необхідні для належного проведення аудиторської перевірки. Це досягається в результаті організаційного визначення статусу та об'єктивності служби внутрішнього аудиту (табл. 2).

Таблиця 2

Необхідність організаційного визначення статусу та об'єктивності служби внутрішнього аудиту *

Зміст організаційного статусу служби внутрішнього аудиту	Зміст об'єктивності служби внутрішнього аудиту
<p>1. Безпосередня підпорядкованість служби внутрішнього аудиту в процесі її діяльності Правлінню банку і Раді банку в питаннях, що стосуються стратегічних напрямів його розвитку.</p> <p>2. Необхідність та належне здійснення процедури затвердження Радою банку штатного розпису підрозділу внутрішнього аудиту та бюджету на наступний рік, а також уніфікованих висновків і звітів про результати його діяльності.</p> <p>3. Належне виконання працівниками своїх функціональних обов'язків без будь-яких перешкод.</p> <p>4. Постійна участь керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку в засіданнях Правління банку, що стосуються аудиторської діяльності, фінансової звітності, управління, організації внутрішнього контролю тощо</p>	<p>1. Об'єктивність думок та рішень.</p> <p>2. Відстоювання власної думки з питань аудиту, що може не збігатися з думкою інших працівників банку, зовнішніх аудиторів тощо.</p> <p>3. Періодичне отримання керівником служби внутрішнього аудиту від своїх працівників інформації про можливий конфлікт інтересів та ін.</p> <p>4. Відсутність відповідальності за проведення банком будь-яких банківських операцій.</p> <p>5. Заборона здійснення аудиторської перевірки працівникам служби внутрішнього аудиту, які раніше працювали в підрозділах банку, що перевіряються, протягом року (або більш тривалий час) після їх зарахування до служби внутрішнього аудиту.</p> <p>6. Надання рекомендацій працівникам банку щодо застосування стандартів контролю та перевірка відповідності процедур їх застосування.</p> <p>7. Заборона проектування, впровадження та складання різних операційних систем (це не належить до функцій внутрішнього аудиту і виконання таких видів діяльності знижує рівень об'єктивності аудиту)</p>

* сформовано на основі даних джерела: [52]

4.3. Стандарт №3. Професійна компетентність

Аудиторські перевірки мають виконуватися на високому професійному рівні. Усі працівники служби внутрішнього аудиту повинні мати певний професійний досвід і володіти необхідними знаннями й навичками. Вони повинні [52]:

- бути обережними, досвідченими, компетентними;
- знати принципи й методи бухгалтерського обліку;
- правильно застосовувати діючі стандарти, процедури та методи внутрішнього аудиту;
- доводити на підставі фактів неефективність та нерентабельність операцій банку;
- запобігати можливим навмисним правопорушенням;
- не допускати помилок та упущень, розкрадання, випадків шахрайства, махінацій і конфліктів інтересів;
- належним чином оцінювати достатність і ефективність системи внутрішнього контролю, її відповідність ступеню потенційного ризику в різних сферах діяльності банку, а також процедурам і методам, що застосовуються у банку.

Варто зазначити, що внутрішні аудитори проводять лише часткову перевірку, що не передбачає детального аудиторського контролю всіх угод або операцій. Тобто, вони не дають абсолютної гарантії того, що порушень у діяльності банку зовсім немає. Проте, внутрішні аудитори мають право надавати пропозиції щодо основних напрямів проведення розслідування певного правопорушення і надалі стежити за повним та своєчасним виконанням рекомендацій служби внутрішнього аудиту [52].

Також до проведення внутрішнього аудиту банку можуть залучатися сторонні компетентні фахівці та консультанти, з якими укладається відповідний договір, що передбачає відповідальність за розголошення банківської таємниці.

Керівник служби внутрішнього аудиту забезпечує належний нагляд за всіма аудиторськими перевітками та несе відповідальність за його здійснення. Так, він [52]:

- своєчасно забезпечує підлеглих відповідними інструкціями та затвердженою програмою проведення аудиторської перевірки;
- контролює за виконанням затвердженої програми аудиторської перевірки до часу здійснення її коригувань;
- підтверджує виявлені факти, висновки внутрішніх аудиторів відповідною документацією;

- відповідає за об'єктивність аудиторських висновків, чітке їх викладення, конструктивність і своєчасність подання;
- відповідає за досягнення мети аудиту;
- повідомляє Правління банку про здійснення правопорушення (за наявності відповідних доказів).

Результати діяльності служби нагляду повинні документуватися й належним чином зберігатися.

4.4. Стандарт №4. Обсяг робіт

Правління та Рада банку здійснюють загальне керівництво щодо обсягу робіт та напрямів діяльності банку, що підлягають аудиту.

Метою перевірки стану системи внутрішнього контролю є з'ясування того, чи забезпечує наявна система достатню гарантію раціонального виконання завдань та функцій банку, а саме [52]:

- дотримання правил, планів, процедур, законів України, нормативних актів та інструкцій НБУ;
- збереження активів;
- забезпечення достовірності та цілісності інформації;
- економічне та раціональне використання ресурсів;
- досягнення відповідних цілей під час проведення операцій або виконання програм.

Аудиторська перевірка повинна виявляти [52]:

- невиправдані витрати банку;
- неефективне використання інтелектуального потенціалу працівників;
- неповноцінне використання технічних засобів;
- переукомплектування або недоукомплектування штату працівників;
- фактори, що негативно впливають на виконання завдань банку тощо.

Розробляючи систему внутрішнього контролю, керівництво банку повинно враховувати співвідношення витрат та доходів.

Управління системою внутрішнього контролю передбачає санкціонування й нагляд за виконанням операцій (спостереження), періодичне порівняння їх фактичного виконання із запланованим і документування цієї діяльності. Санкціонування свідчить про те, що керівництво банку перевірило та затвердило відповідність видів діяльності або укладання угод установленим правилам і процедурам [52].

Спостереження – це нагляд, відстеження та тестування видів банківської діяльності, а також подання звітів відповідальним особам. Документування ве-

деться з метою забезпечення належного виконання обов'язків та повноважень, відповідності правилам, процедурам і нормативам виконання робіт, нагляду, спостереження та тестування аудиторів, а також підтвердження виконання запланованої роботи [52].

Згідно із завданнями внутрішнього контролю визначається обсяг аудиторської перевірки. Внутрішні аудитори зобов'язані перевіряти систему внутрішнього контролю (ефективність засобів, що використовуються для захисту операцій банку від різних видів збитків (наприклад, розкрадання, неправомірна або протизаконна діяльність, форс-мажорні обставини)). Загалом внутрішні аудитори банку відповідають за [52]:

- виникнення та контроль ризиків у проведенні банківських операцій;
- забезпечення аналізу й оцінки внутрішнього контролю банку;
- своєчасне виявлення порушень та недоліків у діяльності структурних підрозділів банку і надання відповідних висновків;
- здійснення контролю за дотриманням економічних нормативів, встановлених НБУ.

За адекватність системи внутрішнього контролю та встановлення економічних нормативів для оцінки раціонального використання ресурсів за кожним напрямом діяльності відповідальність несе керівництво банку.

4.5. Стандарт №5. Планування й виконання аудиторської перевірки

Аудиторська перевірка передбачає планування аудиту, перевірку та оцінку інформації, надання рекомендацій та контроль після перевірки.

Планування аудиторської перевірки передбачає ознайомлення з операціями, ризиками і системами внутрішнього контролю в підрозділі з метою виявлення об'єктів, що вимагають особливої уваги, отримання висновків та пропозицій від суб'єкта перевірки.

Планування кожної аудиторської перевірки підлягає документуванню та передбачає [52]:

- визначення мети, завдань і обсягу аудиту;
- отримання повної інформації про підрозділ, що підлягає аудиторській перевірці (визначення завдань, цілей та планів підрозділу; отримання інформації про організаційну структуру та її зміни, посадові інструкції, положення про підрозділ; наявність робочої документації попередньої аудиторської перевірки; користування матеріалами попередньої аудиторської перевірки, включаючи матеріали зовнішнього аудиту).

Планування аудиторської перевірки передбачає визначення обсягу коштів на її проведення. При цьому враховуються [52]:

- кількість працівників служби внутрішнього аудиту, ступінь їх досвіду згідно з характером і складністю завдання;
- знання та стан дисципліни працівників служби внутрішнього аудиту, а також тимчасові обмеження та наявність у розпорядженні банку власних коштів;
- необхідність підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів;
- можливість використання досвіду зовнішніх аудиторів.

У процесі планування аудиту проводяться ділові зустрічі з керівниками підрозділів банку, які відповідають за проведення операцій. Досягнуті під час зустрічей результати аналізуються, повідомляються особам, які причетні до проведення аудиту, та фіксуються в робочій документації аудиторської перевірки.

Обов'язковою умовою планування аудиту є складання Програми проведення аудиторської перевірки, у якій повинні висвітлюватися [52]:

- цілі аудиторської перевірки та термін її проведення;
- процедури, що використовуються внутрішніми аудиторами для збору, аналізу та документування інформації під час аудиторської перевірки;
- характер та обсяг тестування, необхідні для досягнення цілей аудиту на кожному його етапі;
- конкретні ризики, процеси та угоди, що підлягають аудиту;
- календарний графік виконання робіт.

План проведення аудиторської перевірки затверджується керівником служби внутрішнього аудиту до початку її проведення. У разі внесення змін до плану проведення аудиторської перевірки вони затверджуються заздалегідь [52].

Внутрішні аудитори під наглядом керівника служби внутрішнього аудиту аналізують та документально підтверджують отриману інформацію [52]:

- порівнюють поточну інформацію з аналогічною за попередні періоди;
- порівнюють поточну інформацію з кошторисом витрат та прогнозами;
- вивчають взаємозв'язок фінансової інформації з відповідною нефінансовою;
- досліджують взаємозв'язок елементів інформації;
- порівнюють інформацію з аналогічною інформацією інших підрозділів.

У разі виникнення нестандартних ситуацій внутрішні аудитори використовують процедуру опитування керівників підрозділу або інші процедури з метою порівняння результатів. Визначені результати, що не дістали достатнього пояснення, доводяться до відома відповідного керівника підрозділу банку.

Інформація про виявлені в ході аудиторської перевірки факти порушень має бути достатньою, точною й ваговою, щоб забезпечити на її основі надання відповідних рекомендацій [52].

Робоча документація аудиторської перевірки готується внутрішніми аудиторами та перевіряється керівником служби внутрішнього аудиту. У цих документах подається перелік отриманої інформації, а також результати її аналізу. Робоча документація зберігається на паперових (при цьому необхідно врахувати можливість її дублювання) або магнітних носіях. Дана документація належить до власності банку, а її архіви повинні міститися у службі внутрішнього аудиту й бути доступними лише уповноваженим особам (членам Правління та Ради банку, працівникам служби внутрішнього аудиту) [52].

Внутрішні та зовнішні аудитори (як правило) надають один одному доступ до робочої документації. При цьому доступ зовнішніх аудиторів до робочої документації внутрішніх аудиторів може бути наданий лише з дозволу керівника банку або керівника служби внутрішнього аудиту.

Керівник служби внутрішнього аудиту розробляє вимоги, що стосуються збереження робочої документації з проведення аудиторської перевірки. Ці вимоги повинні відповідати положенням та інструкціям банку щодо збереження службової документації, а також чинному законодавству України.

Якщо внутрішні аудитори готують висновки, що стосуються фінансової інформації, то в робочій документації повинно зазначатися, чи підтверджується ця інформація необхідними бухгалтерськими записами. Загалом уся робоча документація з аудиту перевіряється на предмет підтвердження аудиторського висновку й правильності виконання всіх процедур його проведення. Здійснення такого контролю повинно мати документальне підтвердження [52].

Підпис особи, яка здійснює перевірку, та зазначення дати на кожному робочому документі після його перегляду є свідченням проведення контролю аудиторської перевірки [52].

Після проведення перевірки внутрішні аудитори повинні контролювати процес виправлення виявлених і зазначених в аудиторському висновку порушень, а також визначити можливість взяття на себе Правлінням або Радою банку ризику незастосування відповідних заходів [52].

Керівники банку несуть відповідальність за вжиття заходів щодо усунення порушень, зазначених в аудиторському висновку. Керівник служби внутрішнього аудиту банку здійснює відповідний контроль.

Проте, керівництво банку має право взяти на себе ризик і відмовитися вживати відповідні заходи щодо викладених в аудиторському висновку фактів у зв'язку

з великими витратами на їх проведення або з інших міркувань. У такому разі керівник служби внутрішнього аудиту повідомляє членам Ради банку про дане рішення.

Деякі викладені в аудиторському висновку недоліки можуть бути настільки важливими, що вимагатимуть від керівників банку негайних дій. Внутрішні аудиторі зобов'язані тримати такі ситуації під особливим контролем [52].

Розробка графіка подальшого контролю базується на передбачених ризиках, а також на ступені складності та важливості фактів виявлених порушень, зазначених в аудиторському висновку. При цьому керівник служби внутрішнього аудиту для проведення подальшого контролю [52]:

- встановлює час, необхідний на отримання відповіді від керівників підрозділів банку щодо усунення виявлених недоліків;
- розглядає відповіді керівників підрозділів, що перевіряються;
- проводить (у разі потреби) повторну контрольну аудиторську перевірку.

4.6. Стандарт №6. Складання аудиторського висновку

Аудиторський висновок має містити інформацію про обсяг роботи, період перевірки та про особу, яка здійснює перевірку.

Після завершення аудиторської перевірки внутрішні аудиторі складають висновок та підписують його. Внутрішній аудитор, що підписує аудиторський висновок, призначається керівником підрозділу внутрішнього аудиту.

Аудиторський висновок містить основну інформацію та резюме. Він повинен відображати [52]:

- характер здійсненої перевірки (планова; на запит);
- відповідність діяльності підрозділу, що перевіряється, чинним законодавчим і нормативним вимогам;
- достовірність та повноту фінансової документації банку;
- правильність ведення бухгалтерського обліку;
- факти виявлених помилок, шахрайств та інших подібних випадків у діяльності банку, а також усіх ситуацій, які можуть становити ризик збитків для банку;
- рекомендації з попередніх аудиторських перевірок та рекомендації, що ґрунтуються на виявлених під час перевірки недоліках та порушеннях.

Менш важлива інформація (факти) може передаватися усно або за допомогою неофіційного листування.

В аудиторському висновку можуть зазначатися вжиті підрозділом заходи після останньої аудиторської перевірки або інформація щодо введення суворого контролю над операціями.

Опрацювання висновків та рекомендацій відбувається під час аудиторської перевірки або після її проведення. Це дозволяє: 1) аудиторам уникнути ризику неправильного розуміння або тлумачення фактів; 2) суб'єктам аудиту надати пояснення, висловити свою думку щодо виявлених у результаті перевірки фактів висновків та рекомендацій.

Внутрішній аудитор у процесі обговорення матеріалів перевірки повинен погодити з суб'єктом аудиту всі питання, що стосуються цієї перевірки. Якщо внутрішній аудитор та керівник підрозділу, що перевіряється, не дійшли згоди щодо якогось питання, це висвітлюється в аудиторському висновку. Письмові коментарі суб'єкта аудиту можуть включатися у висновок як додаток, а також подаватися в головній частині висновку або в супровідному листі [52].

Керівник служби внутрішнього аудиту або призначена ним особа зобов'язані перевірити і затвердити аудиторський висновок перед остаточним складанням.

Аудиторський висновок надається [52]:

- керівникам підрозділу, що перевіряється (керівництву банку лише резюме);
- співробітникам банку, які можуть вжити заходів щодо усунення виявлених недоліків або гарантувати їх виконання;
- іншим зацікавленим особам або тим, чий інтереси були порушені в результаті проведення перевірки.

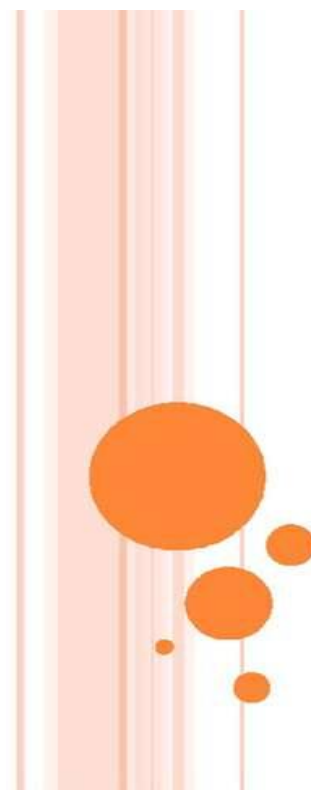
Інформація конфіденційного характеру викладається в окремому висновку. Якщо вона стосується керівників банку, то аудиторський висновок обов'язково надається Раді банку з повідомленням НБУ.

Рекомендована література:

1. Васюренко О. О. Банківський нагляд : підручн. / О. О. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.
2. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.
3. Національний банк і грошово-кредитна політика : підручн. / За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза та к.е.н., доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 1999. – 368 с.
4. Постанова «Про затвердження Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок» від 17.07.2001 року №276 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01>

ТЕМА 7.

КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «CAMELS»

**1. Визначення узагальнюючої оцінки
фінансового стану банку**

**2. Критерії встановлення
рейтингової оцінки банку**

**3. Визначення
сукупного рейтингу банку**

**4. Порядок погодження
та затвердження
рейтингу банку**

1. Визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану банку

В умовах ускладнення економічного та політичного становища особливої актуальності набуває питання надійного банку, що має значний запас стійкості та в змозі вчасно розраховуватись по своїм зобов'язанням. Це обумовлює необхідність проведення оцінки фінансової діяльності банків як для клієнтів, що користуються їхніми послугами, так і для самих банків, щоб дослідити зовнішнє середовище та свою конкурентоспроможність. Тому доцільним є проведення не лише внутрішнього аналізу діяльності банку, але й порівняння його фінансових показників з такими ж параметрами інших банків на основі використання сучасних методів та моделей рейтингового оцінювання [94, с. 42; 121, с. 178].

Оцінювання банків здійснюється за певними ознаками, що дозволяють групувати їх в певній послідовності за ступенем зменшення (або збільшення) цих показників. А сукупність оцінок банку за певними ознаками дозволяє сформулювати узагальнюючий рейтинговий показник, що дає інтегровану оцінку установи [121, с. 178; 3, с. 49].

В Україні банківські структури оцінюються за допомогою рейтингової системи CAMELS Національного банку України [102, с. 13]. Методику аналізу розроблено і використовується вона у США, полягає у визначенні загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, які охоплюють діяльність банку за всіма напрямками. Метою оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою CAMELS НБУ є визначення банків, у яких незадовільний фінансовий стан, операції або менеджмент мають недоліки, що можуть призвести до банкрутства банку, потребують посиленого контролю з боку служби банківського нагляду НБУ і вжиття відповідних заходів для виправлення цих недоліків у діяльності банку та стабілізації його фінансового стану. Основним недоліком рейтингової системи CAMELS є те, що вона належить до закритих рейтингових методик і її висновки використовуються виключно органами банківського нагляду НБУ [96, с. 159].

Аналіз та узагальнення теоретичних основ і практичних напрацювань у сфері аналізу фінансового стану банку та оцінки ефективності діяльності дали змогу визначити економічну сутність понять «рейтинг» і «банківський рейтинг».

Рейтинг – це встановлення узагальнюючої оцінки фінансового стану банку за стандартизованою системою показників, що дозволяє розглядати всі банки з єдиної позиції [20], а банківський рейтинг – це інструмент демонстрації інвестиційної привабливості банку через уміння його менеджменту професійно і прибутково працювати в такій складній сфері, якою є фінансовий бізнес [96, с. 159].

Рейтингова оцінка повинна комплексно охоплювати всі аспекти банківської діяльності, містити набір коректних показників та методів розрахунку, спосіб зведення досліджуваних показників в інтегральну оцінку і визначення вагових коефіцієнтів, бути незалежною щодо оцінок інших банків [96, с. 159–160].

Найбільш повною є наступна класифікація рейтингових методик (рис. 1):

Рис. 1. Класифікація рейтингових методик *

* сформовано на основі даних джерел: [96, с. 160; 4, с. 247]

На основі аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду побудови системи рейтингової оцінки виокремлено ключові критерії аналізу надійності та фінансового стану банку [96, с. 160; 8]:

- ліквідність банку;
- структура, концентрація і стабільність ресурсної бази;

- диверсифікація і якість активів;
- ефективність діяльності, рентабельність;
- ступінь чутливості банку до виникнення несприятливих економічних, політичних (зовнішніх) чинників;
- наявність підтримки і можливість залучення банком ресурсів.

Методика CAMELS широко використовується у світовій практиці та в Україні, а аббревіатура походить від перших букв компонент, що перевіряються (рис. 2):

Рис. 2. Методика CAMELS

Для реалізації методу CAMELS передбачається оцінювання кожного банку за зазначеними вище параметрами у балах на основі документів, що надходять до агентства банківського нагляду. Загальна оцінка розраховується як середнє арифметичне оцінок за кожною компонентою, що перевіряється. Найкраща оцінка – «1», а найгірша – «5» [121, с. 180].

Рейтингові методики оцінювання ефективності діяльності банків постійно розвиваються і вдосконалюються разом із розвитком банківських систем, у методику оцінки включаються нові фактори впливу і нові складові.

В Україні відкриті оцінки діяльності банків здійснюють наступні рейтингові агентства: «ІВІ-Рейтинг», «Рюрік», «Експерт-Рейтинг», «Українське кредитно-рейтингове агентство», «Кредит-Рейтинг», «Стандарт-Рейтинг» та інші [96, с. 160].

2. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку

2.1. Аналіз якості активів

Для аналізу якості активів використовують систему класифікації кредитів, інших видів активів і позабалансових статей. При цьому усі активи множать на відповідний коефіцієнт ризику. Загальна сума активів, що зважені за ступенем ризику, є середньозваженою вартістю класифікованих активів. Якщо банк зробив спеціальні відрахування на покриття збитків за кредитами, то вони вираховуються з вартості активів до їх класифікації, а якщо він має загальні резервні відрахування для покриття можливих збитків у майбутньому, то їх додають до суми капіталу.

Якість активів (АК) визначають за формулою [3]:

$$AK = \frac{\text{Середньозважена вартість класифікованих активів}}{\text{Капітал банку}} \times 100\% . \quad (1)$$

Механізм встановлення рейтингової оцінки банку за критерієм «якість активів» наступний [3]:

1. Рейтинг 1 (сильний) – банки, у яких АК менше 5%.
2. Рейтинг 2 (задовільний) – банки, у яких АК менше 5–15%.
3. Рейтинг 3 (посередній) – банки, у яких АК менше 5–30%.
4. Рейтинг 4 (граничний) – банки, у яких АК менше 30–50%.
5. Рейтинг 5 (незадовільний) – банки, у яких АК більше 50%.

2.2. Аналіз капіталу

Аналізуючи капітал банку, необхідно пересвідчитися в тому, що банк має достатній капітал для збереження коштів своїх вкладників і рівень капіталу, необхідний для одержання відповідних ліцензій на здійснення банківських операцій.

Механізм встановлення рейтингової оцінки за даним критерієм подано в табл. 1.

Таблиця 1

Встановлення рейтингової оцінки банку за критерієм «капітал» *

№ рейтингу	Оцінка	Відповідність показників № рейтингу		
1	2	3		
Рейтинг 1	(сильний)	нормативи платоспроможності і достатності капіталу значно перевищують 8% та 5% відповідно	показники капіталу кращі, ніж в інших банків	якість активів відмінна (за результатами інспекторських перевірок)

1	2	3		
Рейтинг 2	(задовільний)	нормативи платоспроможності і достатності капіталу перевищують 8% і 5% відповідно	показники капіталу одні з найкращих	якість активів задовільна або середня (за результатами інспекторських перевірок)
Рейтинг 3	(посередній)	показники основного і сукупного капіталу відповідають нормативам	середня позиція поміж інших банків за показниками капіталу	середня якість активів (за результатами інспекторських перевірок)
Рейтинг 4	(граничний)	виконується один із двох встановлених нормативів (платоспроможності або достатності капіталу)	банк перебуває у кінці своєї групи за показниками капіталу	явна нездатність або проблеми з якістю активів (за результатами інспектування)
Рейтинг 5	(незадовільний)	є порушення нормативів платоспроможності і достатності капіталу або негативні показники капіталу (дефіцит капіталу)	показники капіталу гірші серед інших банків групи	гранична або незадовільна якість активів (за результатами інспекторських перевірок)

* сформовано на основі даних джерела: [3]

2.3. Аналіз менеджменту

Успіх управлінської діяльності в значній мірі залежить від рівня менеджменту в банку, а також від побудови і функціонування її організаційної структури.

Для визначення рейтингової оцінки менеджменту банку потрібно враховувати наступні фактори [52]:

- фінансовий стан банку, а саме достатність капіталу, якість активів, надходження, ліквідність та чутливість до ринкового ризику;
- повне розуміння керівництвом банку ризиків, пов'язаних з діяльністю банку, зі змінами в економічному середовищі та обізнаність спостережної (наглядової) ради зі справами банку;
- наявність внутрішнього та зовнішнього аудиту, їх незалежність і достатність, реагування керівництва банку на результати аудиту;
- належне виконання вимог чинного законодавства України та нормативно-правових актів НБУ;

- підготовка та запровадження планів, достатність внутрішніх положень, процедур та систем внутрішнього контролю на всіх основних напрямках діяльності банку;
- наявність практики і тенденцій щодо кредитування інсайдерів на більш сприятливих умовах, оцінка впливу інсайдерів на діяльність банку;
- роль і взаємодія правління (ради директорів) та спостережної (наглядової) ради банку, наявність/відсутність конфлікту інтересів;
- оптимальність організаційної структури, чітко розроблений механізм взаємозв'язку між підрозділами, наявність постійно діючої програми підготовки кадрів та її фактичне виконання;
- достатність інформаційних систем управління, оцінка внутрішньої звітності та звітності, що подається до НБУ, її достовірність та адекватність;
- наявність системи RISK MANAGEMENT, що має відповідати міжнародним стандартам і мати міжнародну ліцензію на використання;
- наявність плану дій на випадок непередбачених обставин;
- розвиток мережі підрозділів банку (філій, відділень тощо) та якість управління ними, оптимальність проектів будівництва та реконструкції;
- якість виконання банком функції «агента чистих грошей»;
- реагування на рекомендації, зауваження та вимоги НБУ, у тому числі щодо порядку класифікації активних операцій, виправлення звітності за результатами інспекційної перевірки тощо.

Механізм встановлення рейтингової оцінки за даним критерієм подано в табл. 2.

Таблиця 2

Встановлення рейтингової оцінки банку за критерієм «менеджмент» *

№ рейтингу	Оцінка	Відповідність показників			
		№ рейтингу			
1	2	3			
Рейтинг 1	(сильний)	усі компоненти мають сильний або задовільний рейтинг	безумовна відповідність законам і нормативним актам	адекватні внутрішні правила роботи банку	очевидна цілісність, компетентність правління
Рейтинг 2	(задовільний)	більшість компонентів задовільні	загальне дотримання законів і правил	правила роботи в основному адекватні й виконуються	відсутні явні недоліки в методах керівництва

1	2	3			
Рейтинг 3	(посередній)	багато компонентів системи посередні або задовільні	частково не дотримуються закони і нормативні акти	необхідно поліпшити існуючі правила роботи банку або більш ретельно їх дотримуватись	є стурбованість методами управління і сумніви в компетентності керівництва банку
Рейтинг 4	(граничний)	багато компонентів системи посередні і незадовільні	є серйозні порушення законодавства і встановлених нормативних актів	відсутній установлений порядок роботи або він не витримується	очевидні факти незадовільного управління
Рейтинг 5	(незадовільний)	рейтинг інших компонентів системи є граничним або незадовільним	є серйозні порушення законодавства і нормативів	правила роботи відсутні або не витримуються	неякісне управління або некомпетентність керівного складу

* сформовано на основі даних джерела: [3]

2.4. Аналіз надходжень

Для визначення рейтингової оцінки надходжень банку слід урахувати наступні фактори [52]:

- оцінку тенденцій та рівень прибутковості;
- якість, структуру і достатність надходжень;
- обсяг і тенденції змін різних компонентів доходів/витрат, прибутковості активів і витрат за зобов'язаннями (тенденції);
- залежність від непередбачених доходів та схильність до непередбачених витрат, від ризикових видів діяльності або нетрадиційних джерел доходу;
- якість бюджетного (підготовка кошторисів) та фінансового планування, а також якість контролю за виконанням цих планів;
- коригування статей доходів/витрат за результатами інспекційної перевірки;
- ефективність системи ціноутворення;
- вплив можливих санкцій за судовими процесами тощо.

Рівень надходжень (РН) розраховують за формулою [27]:

$$РН = \frac{\text{Чистий прибуток після сплати податків і після виплати дивідендів}}{\text{Середня вартість усіх активів}} \times 100\% . \quad (2)$$

Загальну рейтингову оцінку надходжень установлюють залежно від коефіцієнта прибутковості [3]:

1. Рейтинг 1 (сильний) – банки, у яких коефіцієнт є більшим 1%.
2. Рейтинг 2 (задовільний) – банки, у яких коефіцієнт становить 0,75–1%.
3. Рейтинг 3 (посередній) – банки, у яких коефіцієнт становить 0,5–0,75%.
4. Рейтинг 4 (граничний) – банки, у яких коефіцієнт становить 0,25–0,5%.
5. Рейтинг 5 (незадовільний) – банки, у яких коефіцієнт менше 0,25% або чисті збитки.

Надходження аналізують на підставі квартальних і річних даних з врахуванням податкових виплат.

2.5. Аналіз ліквідності

Ліквідність аналізують з метою з'ясування спроможності банку відповідати за своїми зобов'язаннями в установленій термін і без втрат.

Для визначення рейтингової оцінки ліквідності банку враховуються наступні фактори [52]:

- компетентність керівництва і фахівців відповідних підрозділів банку з питань визначення ліквідності банку, ефективності стратегії управління фінансовими потоками і політики забезпечення ліквідності, з питань контролю і моніторингу ліквідної позиції банку;
- оперативність, вчасність та адекватність рішень щодо управління активами і пасивами;
- тенденції, обсяг і джерела ліквідних активів (у тому числі високоліквідних), що можуть бути використані для виконання поточних зобов'язань банку;
- стабільність залучених коштів, відповідність строків і сум повернення залучених та розміщених коштів;
- залежність від дорогих, нестабільних джерел фінансування (міжбанківські кошти тощо) для забезпечення потреб у ліквідності;
- можливість банку диверсифікувати джерела фінансування балансових і позабалансових статей;
- процеси планування (наявність планів фінансування в надзвичайних ситуаціях та на випадок непередбачених проблем з ліквідністю та моніторингу);
- виконання вимог нормативно-правових актів НБУ щодо ліквідності банку (у тому числі нормативи ліквідності), аналіз причин невиконання, тенденцій;
- інформаційні системи управління ліквідністю.

Механізм встановлення рейтингової оцінки за цим критерієм подано в табл. 3.

Встановлення рейтингової оцінки банку за критерієм «ліквідність» *

№ рейтингу	Оцінка	Відповідність показників № рейтингу				
		Рейтинг 1	(сильний)	високий рівень ліквідності активів	значення показників постійно підтримується на рівні, що перевищує встановлені нормативи	високий рівень залучених коштів у формі депозитів
Рейтинг 2	(задовільний)	достатній рівень ліквідності активів	постійно виконуються нормативи ліквідності активів	рівень залучених коштів у формі депозитів вищий за середній	є можливість залучати кошти у разі нагальної потреби	коефіцієнт ліквідності вищий за середній порівняно з іншими банками
Рейтинг 3	(посередній)	достатній рівень ліквідності активів на даний момент	виконуються, як правило, нормативні вимоги щодо ліквідності активів	допустимий рівень депозитів	обмежено можливість швидкого залучення коштів	показники ліквідності середні порівняно з іншими банками
Рейтинг 4	(граничний)	недостатній рівень ліквідності коштів	в окремі періоди часу нормативи ліквідності не виконуються	є залежність від залучених коштів або непостійних джерел фінансування	явна нездатність швидко залучити кошти, за винятком залучення їх через НБУ	показники ліквідності постійно нижчі середніх порівняно з іншими банками
Рейтинг 5	(незадовільний)	значний брак ліквідності активів	постійно не витримуються нормативи їх ліквідності	значна залежність від недепозитних коштів	відсутня можливість залучати кошти, за винятком залучення їх через НБУ	низькі показники ліквідності порівняно з іншими банками

* сформовано на основі даних джерела: [3]

Загальна рейтингова оцінка ліквідності банку враховує, що порушення встановлених нормативів ліквідності (одного або декількох одночасно) тягне за собою оцінку стану ліквідності банку до незадовільної категорії.

2.6. Аналіз чутливості банку до ринкового ризику

Рейтингова оцінка чутливості банку визначається з урахуванням наступних факторів [52]:

- чутливість надходжень банку (або економічної вартості його капіталу) до несприятливих змін процентних ставок за залученими і розміщеними коштами, валютних курсів, коливань цін на цінні папери тощо;
- розуміння керівництвом банку ринкових ризиків, його здатність визначати, вимірювати і здійснювати їх моніторинг та контроль, враховуючи розмір банку;
- характер, складність та обсяги операцій, пов'язаних з ринковим ризиком;
- наявність, адекватність положень і процедур, інформаційних систем управління ринковим ризиком;
- наявність і ефективність лімітів ринкового ризику;
- виконання вимог нормативно-правових актів НБУ щодо обмеження ринкового ризику;
- ефективність внутрішнього контролю, що забезпечує надійність функціонування процесу управління ринковим ризиком (у тому числі підзвітність і розмежування повноважень);
- достатність функцій внутрішнього аудиту, що забезпечують періодичні перевірки дотримання внутрішніх лімітів, вимог НБУ щодо обмеження ринкового ризику, достовірності та структури систем його вимірювання.

Рейтингова оцінка банку за даним показником [3]:

1. Рейтинг 1 (сильний) – банки, у яких:

- низька (або помірна) чутливість надходжень банку (або економічної вартості його капіталу) до несприятливих змін процентних ставок за залученими і розміщеними коштами, валютних курсів, коливань цін на цінні папери;
- внутрішньобанківські положення та процедури належним чином відображають порядок управління ринковим ризиком;
- наявність достатньої системи вимірювання ринкового ризику і використовуються загальноприйняті фінансові поняття та методики вимірювання ризику;
- ефективне використання лімітів ринкового ризику, що встановлюються для його контролю та обмеження, які відповідають розміру активів банку, складності його операцій і достатності капіталу;

- наявність відповідних інформаційних систем управління, які забезпечують отримання керівництвом банку (а також підрозділом з питань аналізу і управління ризиками) узагальненої інформації, а керівниками середньої ланки – детальних звітів щодо оцінки ризиків та дохідності операцій;

- діє ефективна система внутрішнього контролю, що забезпечує надійне функціонування процесу управління ринковим ризиком і визначає підзвітність та чітке розмежування повноважень;

- виконуються вимоги нормативно-правових актів НБУ щодо обмеження ринкового ризику.

2. Рейтинг 2 (задовільний) – банки, у яких є характеристики, подібні до характеристик банку з рейтингом 1, але присутні окремі недоліки, що пов'язані з одним або кількома вищезазначеними факторами і які можуть бути виправлені в досить короткий термін без додаткового контролю служби банківського нагляду.

3. Рейтинг 3 (посередній) – банки, у яких:

- є неприйнятний рівень ринкового ризику;

- керівництво демонструє відсутність досвіду або знань щодо визначення, вимірювання, здійснення моніторингу і контролю ризиків;

- підхід керівництва до управління ринковим ризиком призводить до частого перевищення лімітів та до отримання збитків за окремими операціями;

- внаслідок відсутності ефективних процесів управління ринковим ризиком виникають негативні тенденції, а також сумніви щодо здатності керівництва негайно вирішити ці проблеми з метою запобігання впливу ризиків на надходження або на економічну вартість капіталу.

4. Рейтинг 4 (граничний) – банки, у яких:

- є значні недоліки, пов'язані з більшістю зазначених вище факторів;

- діяльність здійснюється із високим рівнем ринкового ризику, при цьому система управління ним – недостатня.

5. Рейтинг 5 (незадовільний) – банки, у яких рівень ринкового ризику загрожує його платоспроможності.

Ситуація з отриманням банком рейтингової оцінки «3» вимагає посиленого контролю з боку служби банківського нагляду з метою забезпечення належного вирішення керівництвом проблем банку.

Ситуація з отриманням банком рейтингової оцінки «4» вимагає негайного та рішучого зміцнення контролю служби банківського нагляду та вжиття заходів щодо зниження обсягів операцій, пов'язаних із ринковим ризиком, та зміцнення здатності керівництва визначати, вимірювати, здійснювати моніторинг і контроль за ризиками.

Ситуація з отриманням банком рейтингової оцінки «5» вимагає негайного втручання НБУ з метою запобігання банкрутству банку та забезпечення прийняття керівництвом банку відповідних дій з метою зниження ринкового ризику та запровадження ефективних систем визначення, вимірювання і контролю ризиків.

3. Визначення сукупного рейтингу банку

Сукупний рейтинг визначається на підставі рейтингових оцінок за кожним із шести компонентів за п'ятибальною шкалою. Визначення сукупного рейтингу має бути добре обґрунтованим і враховувати всі основні фактори, що відображені при отриманні рейтингових оцінок за всіма компонентами. При цьому аналізується, скільки компонентів мають однакову рейтингову оцінку. Комплексна рейтингова оцінка, як правило, виставляється за рейтинговою оцінкою, що зустрічається найчастіше [3].

Кожен компонент рейтингової системи оцінюється за п'ятибальною шкалою, де оцінка «1» є найвищою, а оцінка «5» – найнижчою, комплексна рейтингова оцінка також визначається за п'ятибальною шкалою.

Банки, що одержали [3]:

1. Рейтинг 1 (сильний), мають наступні характеристики:

- фінансовий стан надійний в усіх аспектах;
- виявлені проблеми можна вирішити в процесі звичайної роботи;
- фінансовий стан стійкий до змін і проблем, що відбуваються в економіці або банківському секторі;
- фінансовий стан не викликає в органів нагляду підстав для занепокоєння.

2. Рейтинг 2 (задовільний), мають наступні характеристики:

- в основному в усіх аспектах фінансовий стан надійний;
- виявлені проблеми, які може вирішити керівництво банку;
- фінансовий стан в основному стабільний, отже, банк може пристосуватися до умов економічної кон'юнктури, що змінюється;
- занепокоєність органів нагляду обмежується фіксуванням виявлених під час перевірки або аналізу звітності проблем, що може вирішити керівництво банку.

3. Рейтинг 3 (посередній), мають наступні характеристики:

- банк ослаблений у фінансовому й операційному аспектах, а також допущені порушення законів і нормативних актів;
- фінансовий стан має тенденцію до погіршення, якщо умови в економіці або банківському секторі будуть розвиватися несприятливо;
- фінансовий стан, мабуть, погіршиться, якщо не будуть вжиті негайні заходи для виправлення ситуації або вжиті заходи не будуть досить ефективними;

- фінансовий стан викликає особливе занепокоєння в органів нагляду.

4. Рейтинг 4 (граничний), мають наступні характеристики:

- виявлена велика кількість недоліків у фінансовій діяльності;

- ознаки нестабільного становища, що не усуваються належним чином;

- якщо не будуть вжиті заходи для виправлення ситуації, становище банку може погіршитися до такого ступеня, що поставить під сумнів можливість його існування;

- є ознаки, що свідчать про небезпеку потенційного банкрутства;

- банк потребує пильного нагляду і контролю з боку органів нагляду, а також формування детального плану дій щодо вирішення наявних проблем і усунення недоліків.

5. Рейтинг 5 (незадовільний), мають наступні характеристики:

- існує високий ступінь імовірності банкрутства в найближчому майбутньому; є ряд серйозних недоліків;

- становище настільки критичне, що потрібна негайна фінансова допомога власників банку або інших фінансових джерел;

- якщо не вжити оперативних заходів для виправлення ситуації або надання фінансової підтримки, мабуть, буде потрібно здійснити злиття банку з іншою банківською установою, його продаж або почати процедуру його ліквідації.

Отже, за допомогою системи рейтингу CAMEL роблять висновок про фінансовий стан кредитної установи, її позицію щодо інших банків.

Визначення комплексної рейтингової оцінки банку деталізовано в табл. 4.

Таблиця 4

Визначення комплексної рейтингової оцінки банку [3]

	Комплексна рейтингова оцінка банку				
	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»
Фінансовий стан банку	банк є надійним, стабільним і має кваліфіковане керівництво		банк має суттєві недоліки, що можуть призвести до значних проблем		банк має серйозні проблеми, загальна платоспроможність під загрозою
Контроль з боку служби банківського нагляду			Служба банківського нагляду має надати чіткі вказівки щодо подолання проблем		банк потребує ретельного нагляду і спеціальних оздоровчих заходів
Застосування заходів впливу					до банку застосовуються відповідні заходи впливу згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ

Загалом рейтингова система дозволяє відобразити позитивні й негативні риси кожного з банків та сформувані умови для спрямування банківського сектору на шлях оздоровлення, прозорого функціонування і стабільного розвитку. Рейтингування банків України за значеннями їх фінансової стійкості дозволить підвищити рівень прозорості функціонування банківської системи, сприятиме зростанню конкурентоспроможності банків та розширенню їх клієнтської бази. Реалізація такого підходу відповідає Базельським принципам щодо подання офіційної інформації про результати діяльності банків [51, с. 145].

4. Порядок погодження та затвердження рейтингу банку

Визначення рейтингу банку за системою CAMELS – це стандартизований метод оцінки банків, ефективність якого залежить від якості підготовки до проведення інспекційних перевірок з урахуванням результатів безвиїзного нагляду, кваліфікації та об'єктивності інспекторів служби банківського нагляду [3].

По завершенню інспектування формуються довідки про перевірку кожного компонента рейтингової системи і погоджуються працівниками банку, відповідальними за певний напрям роботи. У разі відмови погодження цих довідок інспектори служби банківського нагляду мають отримати від банку пояснення щодо причин непогодження.

Звіт про інспектування та визначення рейтингової оцінки всіх компонентів рейтингової системи, а також комплексної рейтингової оцінки здійснюється після закінчення інспекційної перевірки відповідно до інформації, що міститься в довідках про перевірки (інспектування) кожного компонента рейтингової системи.

Порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS подано на рис. 3.

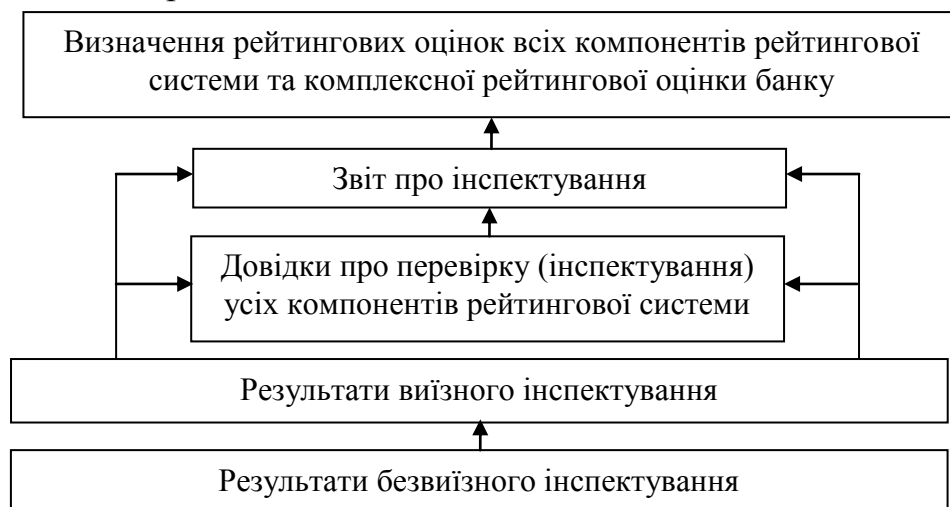

Рис. 3. Порядок визначення рейтингових оцінок за системою CAMELS [3]

Рейтинг банку, що визначений за рейтинговою системою, виставляється за формою встановленого зразка. Він є власністю НБУ та конфіденційною інформацією, призначеною тільки для внутрішнього використання, та не підлягає опублікуванню в засобах масової інформації. Рейтинг доводиться НБУ до відома кожного окремого банку протягом 10 робочих днів після його погодження. Банк має право використовувати інформацію про свій рейтинг на власний розсуд.

Рекомендована література:

1. Аналіз банківської діяльності : підручн. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
2. Афанасенко М. В. Сутність та значення рейтингових оцінок у процесі управління банком / М. В. Афанасенко // Вісник Української академії банківської справи. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2011. – №1 (30).
3. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручн. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – К. : Знання, 2008. – 564 с.
4. Гордіца Т. М. Сучасні методики рейтингування банків України: теорія і практика інформаційної відкритості для вкладників грошових коштів / Т. М. Гордіца // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Вип. 7. – Луцьк : ЛНТУ, 2011.
5. Колодізев О. М. Рейтингова система CAMEL як інструмент оцінки фінансової стабільності банку / О. М. Колодізев, І. І. Попов // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2012. – №6. – С. 142–145.
6. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самоств. вивч. дисц. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.
7. Майба В. В. Рейтингове оцінювання фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба // Ефективна економіка. – 2010. – №5. – С. 48–65.
8. Пасічник І. В. Рейтингова оцінка комерційного банку як індикатор його надійності та ефективності / І. В. Пасічник // Зб. наук. пр. «Комунальне хазяйство городів». – №62. – С. 245–255.
9. Пшик Б. І. Актуальні проблеми рейтингового оцінювання комерційних банків в Україні / Б. І. Пшик // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 149–152.
10. Рисін М. В. Рейтингова оцінка діяльності банків як інструмент аналізу фінансового стану / М. В. Рисін // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 159–152.

11. Сисоєва Л. Ю. Проблеми рейтингування банків за системою CAMELS / Л. Ю. Сисоєва // Механізм регулювання економіки. – 2012. – №3. – С. 13–17.
12. Яремко С. А. Побудова моделей рейтингового оцінювання результатів діяльності комерційних банків / С. А. Яремко, С. В. Бевз // Зб. наук. пр. «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво». – Випуск №18. – Луцьк : ЛНТУ, 2015. – С. 178–186.

ТЕМА 8.

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

**1. Сутність, функції та
причини виникнення ризиків банку**

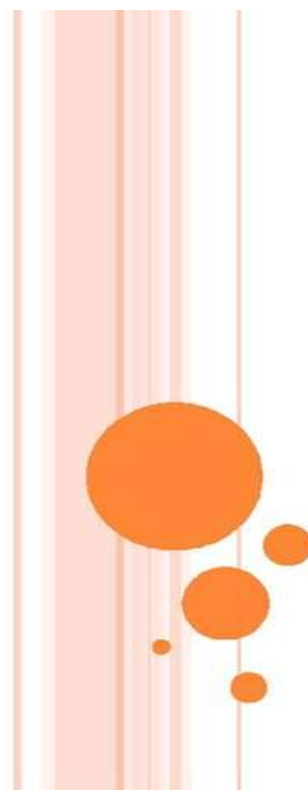
**2. Нагляд на основі оцінки ризиків
та його необхідність**

3. Категорії ризиків банківської діяльності

**4. Методи оцінки ризиків
банківської діяльності**

**5. Вимірювання і оцінка ризику.
Система оцінки ризиків**

**6. Застосування концепції ризику
в процесі банківського нагляду**

1. Сутність, функції та причини виникнення ризиків банку

Щодо змісту ризиків дотепер не склалося однозначного тлумачення. Це пояснюється складністю даного явища і його недостатнім теоретичним вивченням. Загальнотеоретичне поняття «ризик» через призму його можливих сутнісних характеристик представлено наступним чином [45]:

- можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснюється вибрана альтернатива;
- імовірність досягнення бажаного результату;
- відсутність впевненості в досягненні поставленої мети;
- можливість матеріальних, моральних та інших втрат, пов'язаних з вибраною в умовах невизначеності альтернативою.

НБУ сформульовано наступне визначення ризику: «Ризик – це можливість того, що певні події, очікувані чи неочікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або надходжень банку» [16].

В економічній літературі виділяють наступні функції ризику (табл. 1):

Таблиця 1

Функції ризику *

Найменування функцій ризику	Зміст функцій ризику
1. Інноваційна функція	ризик стимулює пошук нетрадиційних шляхів вирішення проблем, що виникають
2. Регулятивна (управлінська) функція	конструктивна форма – здатність ризикувати – один зі шляхів успішної діяльності установи деструктивна форма – ризик виступає як дестабілізуючий фактор, якщо рішення приймається в умовах неповної інформації
3. Захисна функція	ризик – природний стан для установи, тому і нормальним повинно бути терпиме ставлення до невдач
4. Аналітична функція	можливість вибору з декількох альтернатив: аналізуючи усі можливі варіанти, існує прагнення вибирати найбільш рентабельні і найменш ризиковані

* сформовано на основі даних джерела: [45]

Причинами виникнення банківських ризиків є [93; 60; 97; 108]:

- стан економіки країни (падіння виробництва, рівень інфляції, фінансова нестійкість підприємств, знищення ряду господарських зв'язків);
- стан банківської системи (незавершеність її формування, низький рівень капіталізації, зниження прибутковості банківських операцій, рівень менеджменту та ін.);

- нестійкість політичного становища;
- місце банку на фінансовому ринку і рівень конкуренції серед банків;
- відсутність або недосконалість деяких основних законодавчих актів, невідповідність між правовою базою і реально існуючою ситуацією;
- стан клієнтської бази банку;
- незадовільний менеджмент банку;
- непередбачуваність дій конкурентів або партнерів;
- недостатність інформації, особливо кількісних даних, необхідних для прийняття того чи іншого рішення;
- інфляція тощо.

Загалом, незважаючи на значний потенціал втрат, який несе в собі ризик, він є джерелом можливого прибутку. Тому завдання керівника установи – не відмова від ризику, а вибір рішень, пов'язаних з ризиком на основі об'єктивних критеріїв.

2. Нагляд на основі оцінки ризиків та його необхідність

Ризик – неминучий супутник банківської діяльності. Кожний банк як комерційна установа, прагнучи отримати прибуток, наражається на ризики. Але будь-який банк зацікавлений у збереженні активів та капіталу, а також в отриманні максимально можливого за визначених обставин прибутку і завжди прагнутиме, щоб віддача від усіх операцій була максимальною. Тому і обиратиме ефективні шляхи (стратегію і тактику) реалізації даного завдання.

З погляду ризик-менеджменту банку результатом прийнятого ризику можуть бути [16]:

- повна або часткова втрата того, що вже є (капіталу, надходжень, клієнтів тощо) – у даному випадку банк наражається на ризик втрати;
- недоотримання того, що банк міг би мати за умови прийняття іншого управлінського рішення – у даному випадку банк наражається на ризик втрачених можливостей або на ризик недостатньої оптимізації бізнес-рішень.

Служба банківського нагляду в свою чергу зацікавлена, щоб діяльність банків була максимально надійною і безпечною, а також забезпечувала захист інтересів вкладників і кредиторів. Це є головним завданням банківського нагляду.

Позиція НБУ щодо нагляду за всіма банками зосереджується на ризику. Банки з підвищеним ризиком або сфери діяльності із підвищеними параметрами ризику потребують більшої уваги з боку служби банківського нагляду. Застосовуючи цей загальний підхід до всіх установ, НБУ визнає різні рівні складності ризику, на який наражаються банки та має на меті забезпечення якісного нагляду, спрямо-

ваного на визначення суттєвих існуючих або потенційних проблем в окремих банках або в банківській системі в цілому, а також на забезпечення належного усунення таких проблем [69].

Представники банківського нагляду НБУ мають визначати, як певні існуючі або потенційні проблеми, на які наражається банк, впливають на характер і рівень ризиків у даному банку. За результатами оцінки ризиків вони складають плани і визначають дії нагляду. Нагляд на основі оцінки ризиків є поглибленим продовженням наглядової функції, що ґрунтується на ризиках і вже певний час використовується НБУ. Це внутрішній процес НБУ, обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності. Але банки не зобов'язані коригувати свою методологічну базу і системи управління ризиками таким чином, щоб вони співпадали з даною методологією [69].

Згідно з концепцією нагляду на основі оцінки ризиків відповідальність за контроль ризиків покладається на керівництво і спостережну раду банку. НБУ визначає, наскільки добре банк управляє ризиками протягом певного періоду, а не лише оцінює стан на певний момент часу. За умов нагляду на основі оцінки ризиків НБУ діє більше як наглядач, аніж ревізор. Такий нагляд дозволяє НБУ здійснювати превентивний нагляд, зосереджуючись на ризиках окремих банків та системних ризиках банківської системи [69].

Варто зазначити, що коли мова йде про високоризиковані види діяльності або види діяльності, що стали особливо ризиковими через ринкові умови, НБУ повинен здійснювати вплив на банківську систему через взаємодію з нею за допомогою безпосереднього нагляду, а також через відповідні нормативно-правові акти НБУ. Коли ж конкретний банк не управляє своїми ризиками належним чином, то НБУ повинен здійснювати відповідний вплив на керівництво банку з метою приведення його дій у відповідність до основоположних принципів надійної та стійкої банківської діяльності.

Процес визначення параметрів ризиків є суттєвим для розробки циклів нагляду і вибору інструментів нагляду. А оскільки ризики, на які наражається банківський сектор, є різноманітними і складними, то і заходи з нагляду теж є різними. Так, більш істотні та складні ризики вимагають посиленних засобів контролю і моніторингу як з боку банку, так і з боку НБУ. Останній намагається спрямовувати свої найкращі ресурси на ці складні та зростаючі ризики, якщо вони фактично або потенційно суттєво загрожують банківській системі [69].

Нагляд на основі оцінки ризиків передбачає спрямування більших ресурсів у сфері підвищеного ризику. НБУ досягає цього за допомогою наступних завдань [69]:

- виявлення ризиків з використанням уніфікованих визначень з метою формування підґрунтя для висновків і дій нагляду;
- вимірювання ризику на основі уніфікованих факторів оцінки (кількість ризику не завжди вимірюється в грошовому вираженні; інколи це відносна оцінка суми можливих втрат (наприклад, численні недоліки у системах внутрішнього контролю свідчать про надмірний рівень операційно-технологічного ризику у банку));
- оцінки управління ризиками, що дозволяє визначити, чи адекватно управляються і контролюються за допомогою відповідних систем банку визначені рівні ризику. Розвиненість та складність цих систем буде різною залежно від рівня наявного ризику і розміру та/або складності операцій банку;
- спрямування більших ресурсів у сфері підвищеного або зростаючого ризику як у межах одного банку, так і в банківській системі взагалі;
- використання інструментів нагляду залежно від виявлених ризиків;
- формулювання висновків щодо параметрів та рівня ризиків;
- визначення заходів щодо подальшого контролю виявлених проблем.

Задля виконання цих завдань представники банківського нагляду НБУ повинні обговорити із керівництвом банку попередні висновки щодо стратегії нагляду на основі ризиків, за необхідності уточнити їх. Після цього НБУ може зосереджувати зусилля нагляду на найбільш значних ризиках, тобто на сферах найвищого ризику як у конкретному банку, так і в банківській системі вцілому.

3. Категорії ризиків банківської діяльності

Нормативними документами НБУ прийнята наступна класифікація ризиків банківської діяльності (рис. 1):

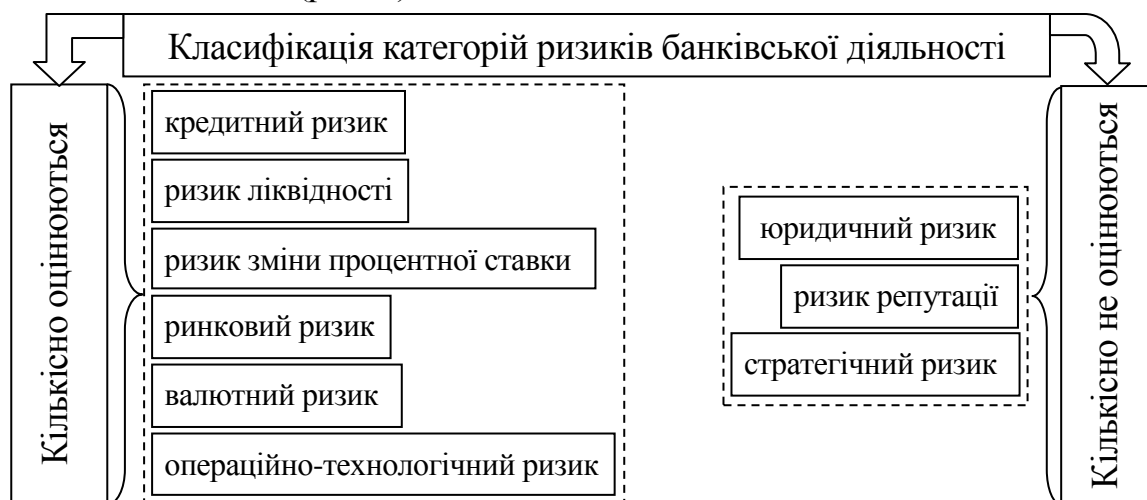

Рис. 1. Класифікація ризиків банківської діяльності *

* сформовано на основі даних джерел: [69; 76]

Дану класифікацію узгоджена з класифікацією ризиків згідно з методологією інспектування банків, що дозволяє банкам мати чіткі та прозорі орієнтири щодо побудови системи управління ризиками в банках, а також внутрішнього і зовнішнього аналізу її ефективності.

Усі категорії ризиків не є взаємовиключними, оскільки будь-який банківський продукт або послуга можуть наражати банк на декілька видів ризиків. Проте, для зручності аналізу НБУ виявляє та оцінює виявлені ризики окремо.

3.1. Кредитний ризик

Кредитний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через неспроможність сторони, яка взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [76; 69]. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція – на балансі чи поза балансом [69].

Під час оцінки кредитного ризику розрізняють індивідуальний, портфельний, трансфертний ризики та ризик країни (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація кредитного ризику за методологією НБУ [69; 76]

Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремий, конкретний контрагент банку – позичальник, боржник, емітент цінних паперів. Оцінка даного виду кредитного ризику передбачає оцінку кредитоспроможності окремого контрагента, тобто його індивідуальну спроможність своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за взятими зобов'язаннями.

Портфельний кредитний ризик виявляється у зменшенні вартості активів банку (іншій, аніж унаслідок зміни ринкової процентної ставки). Джерелом даного виду кредитного ризику є сукупна заборгованість банку за операціями – кредитний

портфель, портфель цінних паперів, портфель дебіторської заборгованості тощо. Оцінка портфельного кредитного ризику передбачає оцінку концентрації та диверсифікації активів банку.

3.2. Ризик ліквідності

Ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Даний вид ризику виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання [76; 69].

Під час оцінки виділяють ризик ліквідності ринку та ризик ліквідності фінансування (рис. 3).

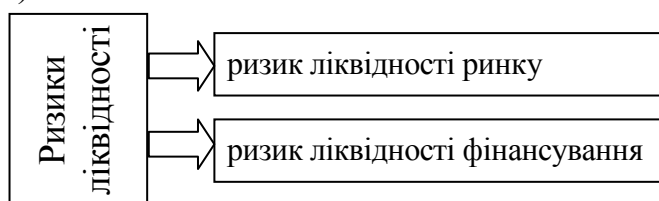

Рис. 3. Класифікація ризику ліквідності за методологією НБУ [69; 76]

Ризик ліквідності ринку визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через нездатність банку швидко закрити розриви своїх позицій за поточними ринковими ставками, не зазнавши при цьому неприйнятних витрат.

Ризик ліквідності ринку виникає через нездатність визначати або враховувати зміни ринкових умов, що впливають на спроможність залучати кошти в необхідних обсягах та за прийнятними ставками та/або реалізовувати активи швидко і з мінімальними втратами вартості.

3.3. Ризик зміни процентної ставки

Ризик зміни процентної ставки – наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, що виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Цей ризик впливає як на прибутковість банку, так і на економічну вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів [69; 76].

Під час оцінки ризику зміни процентної ставки розрізняють ризик зміни вартості ресурсів та переоцінки величини ставки, ризик зміни кривої дохідності, базисний ризик та ризик права вибору (рис. 4).

Рис. 4. Класифікація ризику зміни процентної ставки за методологією НБУ [69; 76]

Ризик зміни вартості ресурсів виникає через різницю в строках погашення (для інструментів з фіксованою процентною ставкою) та переоцінку величини ставки (для інструментів із змінною процентною ставкою) банківських активів, зобов'язань та позабалансових позицій.

Ризик зміни кривої дохідності виникає через зміни в нахилі та формі кривої дохідності.

Базисний ризик виникає через відсутність достатньо тісного зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами, всі інші характеристики яких щодо переоцінки є однаковими;

Ризик права вибору постає із наявності права відмови від виконання угоди (тобто реалізації права вибору), яке прямо чи опосередковано наявне в багатьох банківських активах, зобов'язаннях та позабалансових портфелях.

3.4. Ринковий ризик

Ринковий ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів, товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, що є в торговельному портфелі. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів). Ризики, що виникають за аналогічних обставин щодо аналогічних інструментів, що є в банківському портфелі, розглядаються в інших відповідних категоріях системи оцінки ризиків [69; 76].

Під час оцінки ринкового ризику розрізняють ризики з валютою та металами, з процентними інструментами, з пайовими цінними паперами, з товарними контрактами (рис. 5).

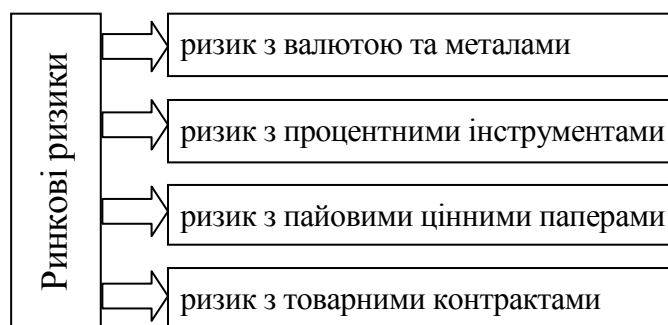

Рис. 5. Класифікація ринкового ризику за методологією НБУ [69; 76]

3.5. Валютний ризик

Валютний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, що виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали [69; 76].

Валютний ризик поділяються на (рис. 6):

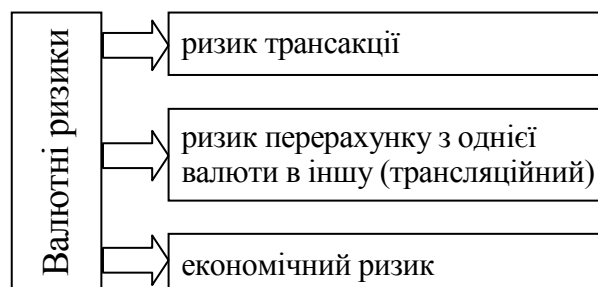

Рис. 6. Класифікація валютного ризику за методологією НБУ [69]

Суть ризику трансакції полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій. Проте, оскільки він, як правило, впливає з операцій маркетмейкерства, дилінгу і прийняття позицій в іноземних валютах, цей ризик розглядається у рекомендаціях щодо ринкового ризику.

Суть ризику перерахунку з однієї валюти в іншу (ризик трансляції) полягає в тому, що величина еквівалента валютної позиції у звітності змінюється в результаті змін обмінних курсів, які використовуються для перерахунку залишків в іноземних валютах в базову (національну) валюту.

Суть економічного валютного ризику полягає в змінах конкурентоспроможності банку або його структур, що входять в консолідовану групу, на зовнішньому ринку через суттєві зміни обмінних курсів.

3.6. Операційно-технологічний ризик

Операційно-технологічний ризик – потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи. Зазначені недоліки можуть призвести до фінансових збитків через помилку, невчасне виконання робіт або шахрайство або стати причиною того, що інтереси банку постраждають у якийсь інший спосіб, наприклад, ділери, кредитні працівники або інші працівники банку перевищать свої повноваження або здійснюватимуть операції в порушення етичних норм або із занадто високим ризиком [69].

Операційно-технологічний ризик виникає також через неадекватність стратегії, політики і використання інформаційних технологій. До інших аспектів операційно-технологічного ризику належить імовірність непередбачених подій, наприклад пожежі або стихійного лиха.

3.7. Юридичний ризик

Юридичний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення [69].

Банки наражаються на даний вид ризик через те, що мають відносини з значною кількістю зацікавлених сторін, наприклад, клієнтами, контрагентами, посередниками тощо, податковими та іншими уповноваженими органами, органами нагляду.

Юридичний ризик переважно призводить до встановлення та сплати штрафних санкцій, адміністративних стягнень, грошового відшкодування збитків, погіршення репутації та позицій банку на ринку послуг, зменшення можливостей для розвитку і правового забезпечення виконання угод.

3.8. Ризик репутації

Публічне сприйняття іміджу банку можна розділити на дві категорії [69]:

- сприйняття ринком, наприклад нинішніми або потенційними клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками);
- сприйняття органами державного регулювання, наприклад НБУ, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Державною податковою адміністрацією, іншими уповноваженими органами тощо.

Ризик репутації – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду. Така ситуація впливає на спроможність банку встановлювати нові відносини з контрагентами, надавати нові послуги або підтримувати існуючі відносини [69].

Даний вид ризику може призвести банк (або його керівництво) до фінансових втрат або зменшення клієнтської бази, у тому числі до притягнення до адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальностей.

Ризик репутації має місце на всіх рівнях організації, і тому банки мають відповідально ставитися до своїх взаємовідносин із клієнтами та суспільством.

3.9. Стратегічний ризик

Стратегічний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі [69].

Даний вид ризику виникає внаслідок несумісності:

- стратегічних цілей банку;
- бізнес-стратегій, розроблених для досягнення цілей банку;
- ресурсів, задіяних для досягнення цілей банку;
- якості реалізації цілей банку.

Ресурси, необхідні для реалізації бізнес-стратегій, можуть бути як матеріальними, так і нематеріальними. До них належать канали взаємодії і обміну інформацією, операційні системи, мережі надання послуг та продуктів, управлінський потенціал і можливості. Внутрішні характеристики організації мають оцінюватися з точки зору впливу економічних, технологічних, конкурентних, наглядових та інших змін зовнішнього середовища.

4. Методи оцінки ризиків банківської діяльності

Важливим етапом процесу управління ризиками є кількісна оцінка рівня ризику і встановлення припустимих меж ризику для окремих банківських операцій, організаційних підрозділів і банку в цілому. Рівень ризику визначається втратами (збитками), яких можна очікувати у випадку його реалізації, а також імовірністю, з якою ці втрати можуть відбутися. Кількісно рівень ризику може виражатися в абсолютних і відносних показниках. В абсолютному визначенні ризик є розміром можливих втрат (збитків), яких може зазнати банк при здійсненні певної операції або послуги. Відношення розміру ймовірних втрат до показника, що характеризує

банківську діяльність (наприклад, кредитний портфель), є відносним визначенням ризику [19].

Для визначення рівня ризику банки мають створювати відповідні системи оцінювання ризику, які б формалізували процес вимірювання та розрахунків. Такі системи повинні визначати три компоненти ризику [19; 28]:

- розмір (рівень) ризику – обсяг можливих втрат;
- імовірність настання негативної події;
- тривалість періоду впливу ризику.

Нині найбільш поширеними методами кількісного аналізу рівня ризику є:

- статистичні методи;
- метод аналізу доцільності витрат;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний метод;
- метод використання аналогів;
- метод коефіцієнтів.

Кожен із зазначених методів має певні переваги та недоліки (табл. 2).

Для оцінки ймовірності настання негативної події – реалізації певного ризику використовуються наступні методи:

- об'єктивні (сутність даних методів полягає в тому, що для оцінки ймовірності реалізації ризику розраховується частота, з якою аналізована подія відбулася в минулому);

- суб'єктивні (дані методи використовуються, коли ризики не піддаються кількісному вимірюванню і ймовірність настання негативної події оцінюється на підставі результатів опитування експертів або досвіду менеджерів банку).

Аналіз тривалості періоду впливу ризику (третій компонент системи оцінки рівня ризику) полягає в оцінці періоду часу, протягом якого банк наражається на певний ризик (наприклад, строк кредитної угоди). Період часу зіставляється з ймовірністю настання негативної події та розміром втрат банку в даному випадку. За цих умов операцію можна визначити як операцію з високим ризиком, якщо є висока ймовірність настання негативної події протягом нетривалого періоду часу, незалежно від розміру збитків банку [19].

За результатами кількісної оцінки рівня ризику порівнюється реальний (існуючий) ризик з допустимим і приймаються відповідні рішення.

Характеристика методів оцінки банківських ризиків *

Методи	Суть методу	Переваги методу	Недоліки методу
1	2	3	4
Статистичний	для розрахунку ймовірностей виникнення збитків аналізуються всі статистичні дані, що стосуються результативності здійснення банком певних операцій	- найбільш точний і обґрунтований метод оцінки ризику за наявності статистичної інформації за великий проміжок часу; - невеликі витрати на проведення оцінки ризику	- висока трудомісткість робіт; - досить велике одержання помилкових даних під час прогнозування на основі короткострокових оцінок ризику
Аналітичний	передбачає аналіз зон ризику з встановленням оптимального ризику для кожного виду банківської операції та їх сукупності в цілому	- простота розрахунків; - доступність даного методу для великого кола користувачів; - значні витрати на проведення оцінки ризику	- не враховує вплив конкретних факторів ризику на зростання або зменшення ступеня ризику проекту в цілому; - вимагає наявності детальних відомостей про проект або вид діяльності
Метод Монте-Карло	дозволяє змоделювати випадкові процеси із заданими характеристиками і проаналізувати різні «сценарії» в реалізації проекту, врахувати різні фактори, що впливають на ризикованість події	- розширює можливості прийняття розв'язків за граничними проектами; - висока точність прогнозу	- можна використовувати лише для прогнозних оцінок; - великі витрати часу й ресурсів на підготовку до аналізу ризику
Метод експертних оцінок	використовується при недостатній кількості інформації або при визначенні рівня ризику на пряму діяльності, що не має аналогів	- оцінює ті види ризику, імовірність настання яких іншими методами оцінити неможливо; - простота розрахунків і доступність	- існує ймовірність допущення помилок; - отримані результати носять суб'єктивний характер
Метод аналогій	передбачає оцінку ризику на основі аналізу бази даних щодо здійснення аналогічних операцій (проектів) в аналогічних умовах	- простота розрахунків; - можна використовувати як засіб попередньої оцінки проектів	- невисока точність оцінки; - ігнорування фактора постійного розвитку будь-якого виду діяльності

продовж. табл. 2

1	2	3	4
Метод аналізу до цільності витрат	орієнтоване на ідентифікацію потенційних зон ризику, оскільки у процесі банківської діяльності витрати з кожного конкретного напрямку, а також з окремих елементів мають неоднаковий ступінь ризику	- дозволяє виявити «вузькі» місця в діяльності банку з погляду ризикованості; - точна загальна оцінка фінансової стійкості і відповідного ризику	- метод застосовний лише за наявності балансу підприємства; - практично відсутня можливість детального обліку усіх чинників ризику
Коефіцієнтний	полягає у розрахунку непрямих (відносних) показників ризикованості	- простота й оперативність розрахунків; - наявність чіткого алгоритму оцінки ризику	- потребує значного обсягу інформації; - проблема вибору набору коефіцієнтів, що найбільш адекватно відбиває мету аналізу ризиків
Метод «дерева рішень»	- припускає оцінку найбільш імовірних значень результатів залежно від варіантів прийняття рішень	- висока точність оцінки; - дозволяє розглядати різні сценарії розвитку подій, викликані впливом багатьох факторів ризику	- значні витрати часу; - складність виділення факторів ризику й оцінки ступеню їх впливу на збільшення або зменшення ризику проекту

* сформовано на основі даних джерела: [12; 19; 28]

Варто зазначити, що керівництво банку має враховувати, що існування ризику може передбачати декілька сценаріїв розвитку подій, які відрізняються як ймовірністю настання негативної події, так і розміром можливих збитків банку.

5. Вимірювання і оцінка ризику. Система оцінки ризиків

Для забезпечення ефективного нагляду на основі оцінки ризиків НБУ потрібна єдина база для документування рішень. Саме система оцінки ризиків забезпечує зручність документування висновків стосовно кількості ризику, якості управління ризиками, рівня занепокоєння нагляду (вимірюється як сукупний ризик) і напряму ризику. Це дозволяє уникнути суперечностей під час виявлення ризиків.

Система оцінки ризиків дозволяє в послідовний спосіб вимірювати ризики і визначати, яких наглядових процедур необхідно вжити. Також дана система містить перелік факторів оцінки, що будуть враховуватися представниками служби банківського нагляду НБУ під час оцінювання. Усі фактори є рекомендованими критеріями для здійснення оцінки ризиків, проте, за потреби їх перелік може збільшуватися.

Оцінка ризику банку повинна відображати як дійсні, так і потенційні його параметри. На цій оцінці базується стратегія і дії служби банківського нагляду, формується підґрунтя для обговорення стану банку із його керівниками та членами спостережної ради, забезпечується більш ефективна робота служби банківського нагляду (інспектування, безвізний нагляд тощо) [69].

Представники служби банківського нагляду НБУ повинні обговорити висновки, зроблені на підставі системи оцінки ризиків, із керівництвом банку і членами його спостережної ради. Керівництво банку може допомогти роз'яснити або змінити висновки представників служби банківського нагляду НБУ тощо [69].

Представники служби банківського нагляду НБУ для забезпечення ефективного нагляду повинні кваліфіковано та результативно обґрунтовувати свої рішення щодо оцінки ризику перед зацікавленими сторонами. Такий обмін інформацією допоможе НБУ і керівництву банку досягти спільного розуміння ризиків, зосередитися на сильних і слабких сторонах управління ризиками та забезпечити реалізацію планів системи нагляду в майбутньому.

НБУ визначено систему для оцінки кожної категорії ризику.

Для шести категорій ризику (кредитного ризику, ризику ліквідності, ризику зміни процентної ставки, ринкового ризику, валютного ризику та операційно-технологічного ризику) – представники служби банківського нагляду НБУ здійснюють оцінку за наступними напрямами [69]:

- кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк (характеризується як незначний; помірний; значний);

- якість управління ризиком, тобто рівень виявлення, вимірювання, контролю і моніторингу ризиків (характеризується як високий; така, що потребує вдосконалення; низька);

- сукупний ризик, тобто рівень занепокоєння органів нагляду, зважаючи на кількість ризику та якість управління ним, з урахуванням відносного значення кожного з цих аспектів (характеризується як високий, помірний або низький за кожною з дев'яти категорій ризику). Оцінка сукупного ризику визначає стратегію нагляду, тобто які конкретні заходи щодо цього банку будуть вжиті службою наглядом НБУ і які ресурси будуть для цього виділені;

- напрям ризику, тобто ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців (характеризується як такий, що зростає; стабільний; такий, що зменшується). Напрямок ризику впливає на стратегію нагляду, зокрема на те, які додаткові наглядові заходи будуть вжиті. Напрямок ризику як такий, що зменшується, вказує на те, що на основі наявної інформації протягом наступних 12 місяців можна очікувати зменшення сукупного ризику; стабільний напрям – на те, що сукупний ризик, ймовірно, залишиться незмінним; напрям ризику як такий, що зростає свідчить про те, що за очікуваннями сукупний ризик через 12 місяців зросте.

Під оцінки шести категорій ризику враховуються як поточний стан банку, так і фактори, що можуть вказувати на зростання рівня ризиків.

Кількість ризику і якість управління ризиком мають оцінюватися незалежно одна від одної: якою б високою або низькою не була якість управління ризиком, вона не повинна впливати на оцінку кількості ризику.

Крім того, представники служби банківського нагляду НБУ не повинні робити висновок, що «високий» рівень ризику – це погано, а «низький» рівень ризику – це добре. Кількість ризику просто відображає рівень ризику, який банк бере на себе в процесі здійснення своєї діяльності, і добре це чи погано – залежить від того, чи забезпечує система управління ризиками банку виявлення, вимірювання, моніторинг і контроль кількості ризику [69].

За рештою ризиків (юридичним ризиком, ризиком репутації та стратегічним ризиком) НБУ пропонує оцінювати лише сукупний ризик і напрям ризику (характеристики ті самі, що й для інших 6 ризиків).

Органи нагляду здійснюють оцінку ризиків за системою оцінки ризиків у кінці кожного циклу нагляду (як правило, цикл дорівнює 12 місяцям). Така оцінка може уточнюватися в будь-який час, коли органам нагляду стає відомо про зміни параметрів ризиків на проміжних етапах.

6. Застосування концепції ризику в процесі банківського нагляду

Проводячи оцінку ризиків із застосуванням системи оцінки ризиків, органи нагляду визначають рівень занепокоєння (тобто сукупний ризик) і напрям ризику для кожної категорії ризику. Відповідні висновки органів нагляду визначають, які наглядові заходи будуть використовуватися (наприклад, планова інспекційна перевірка, позапланова інспекційна перевірка, заходи безвиїзного нагляду тощо) [69].

Мінімальні вимоги щодо всіх ризиків, встановлені НБУ до банків, повинні включати ефективні інформаційні системи управління, спиратися на зрозумілу, лаконічну та обґрунтовану методологію вимірювання ризику, обґрунтовані ліміти, стрес-тестування та бек-тестування [16].

Комплекс дій з ризик-менеджменту має на меті забезпечити досягнення наступних цілей [16]:

- ризики мають бути зрозумілими і усвідомлюватися банком та його керівництвом;
- ризики мають бути обмежені чітким рівнем толерантності, встановленим спостережною радою;
- рішення з прийняття ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку;
- рішення з прийняття ризику мають бути конкретними і чіткими;
- очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик;
- розподіл капіталу має відповідати розмірам ризиків, на які наражається банк;
- стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику.

Застосування методики і критеріїв управління ризиками дозволить органам нагляду визначити, яка саме програма наглядових дій має бути розроблена для кожного конкретного банку.

Рекомендована література:

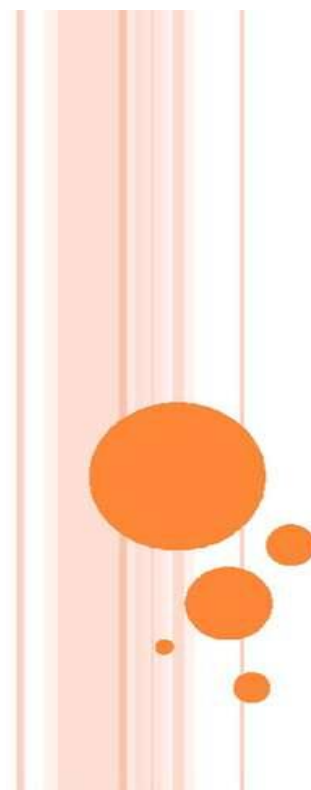
1. Бойківська Л. І. Методи оцінки банківських ризиків / Л. І. Бойківська // Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми розвитку регіону». – 2005. – №5. – С. 78–84.

2. Буряк А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Банківське регулювання та надгляд» для спеціальності 8.03050802 «Банківська справа» / А. В. Буряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/banknad/Tema8.pdf>

3. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посібн. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.
4. Гринчук А. Л. Ризики банківської діяльності та основні методи оцінки / А. Л. Гринчук // Управління розвитком. – 2013. – №10. – С. 59–62.
5. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посібн. / І. Ю. Івченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
6. Кузьмак О. М. Чинники виникнення банківських ризиків / О. М. Кузьмак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66231.doc.htm
7. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. №104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
9. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручн. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
10. Риск-менеджмент інновацій : монографія / Т. А. Васильєва, О. Н. Диденко, А. А. Єпіфанов [и др.]. – Суми : Деловые перспективы, 2005. – 260 с.
11. Управління ризиками банків : монографія у 2 томах. – Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.

ТЕМА 9.

ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ

1. Заходи впливу

**попереднього реагування
на банківські порушення**

2. «Непримусові» заходи впливу

3. Примусові заходи впливу

**4. План фінансового оздоровлення
та програма капіталізації банку**

**5. Процедура тимчасової адміністрації
та підстави для її призначення**

**6. Реорганізація та реструктуризація банку.
Реорганізація банку під час
тимчасової адміністрації**

**7. Відкликання банківської ліцензії
та ліквідація банку**

1. Заходи впливу попереднього реагування на банківські порушення

У Фінансовій енциклопедії заходи впливу за порушення банківського законодавства визначено як «встановлені законодавством заходи, що можуть застосуватися НБУ до комерційних банків у разі порушення останніми вимог банківського законодавства» [110, с. 164].

Заходи впливу НБУ за порушення банківського законодавства можна розглядати як обмеження або обтяження фінансового, організаційного або управлінського характеру, зміст і застосування яких регламентовано нормами банківського права: їх застосування здійснюється в процесі індивідуального правового регулювання спеціально уповноваженим державним органом (НБУ) шляхом видання правозастосовного акту в межах охоронних банківських правовідносин через механізм реалізації прав та обов'язків [116, с. 42].

1.1. Заходи впливу, що застосовуються НБУ

1.1.1. Заходи впливу до банків

НБУ застосовує до банків заходи впливу, передбачені ст. 73 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [88, розд. 1, п. 2.1]. Так, у разі порушення банками або іншими особами, що можуть бути об'єктом перевірки НБУ відповідно до банківського законодавства, законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, нормативно-правових актів НБУ, його вимог, або здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, застосування іноземними державами або міждержавними об'єднаннями або міжнародними організаціями санкцій до банків чи власників істотної участі у банках, що становлять загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку та/або стабільності банківської системи, НБУ адекватно вчиненому порушенню або рівню такої загрози має право застосувати заходи впливу, до яких належать [40, ст. 73]:

- 1) письмове застереження;
- 2) скликання загальних зборів учасників, ради банку, правління банку;
- 3) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку, підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками тощо;
- 4) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;

- 5) встановлення для банку підвищених економічних нормативів;
 - 6) підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами;
 - 7) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій, у тому числі операцій із пов'язаними з банком особами;
 - 8) заборона надавати бланкові кредити;
 - 9) накладення штрафів на:
 - банк відповідно до положень, затверджених Правлінням НБУ, але у розмірі не більш як 1% суми зареєстрованого статутного капіталу;
 - банк за невиконання вимог куратора банку у розмірі 2–3 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
 - власників істотної участі у банку за невиконання прийнятих на себе зобов'язань про надання необхідної фінансової допомоги банку в рамках вжиття заходів з метою приведення діяльності проблемного банку у відповідність із вимогами законодавства у розмірі 5–10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
 - особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням вимог щодо порядку набуття або збільшення істотної участі у банку в розмірі до 10%: номінальної вартості придбаних акцій (паїв) банку, якщо особа набула або збільшила пряму істотну участь у банку; номінальної вартості акцій (паїв), що належать акціонеру (учаснику) банку, через якого особа набула або збільшила істотну участь у банку, якщо особа набула або збільшила опосередковану істотну участь у банку. Штраф за порушення порядку набуття або збільшення істотної участі у банку накладається на особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку, або на будь-яку з осіб у структурі власності банку, через яку така особа набула або збільшила істотну участь у банку;
 - 10) тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі у банку права голосу (тимчасова заборона права голосу);
 - 11) тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади та/або позбавлення генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій;
 - 12) віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного;
 - 13) відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку.
- Тимчасова заборона права голосу застосовується шляхом заборони використання права голосу:

- щодо власника прямої істотної участі у банку – належних власнику істотної участі акцій (паїв) банку, а за порушення порядку набуття або збільшення істотної участі у банку – придбаних власником істотної участі акцій (паїв) банку;

- щодо власника опосередкованої істотної участі у банку – акцій (паїв), що належать акціонеру (учаснику) банку, через якого особа набула або збільшила істотну участь у банку.

У разі застосування тимчасової заборони права голосу НБУ призначає довірену особу, якій передається право голосу щодо відповідних акцій (паїв) і право будь-яким чином брати участь в управлінні банком.

НБУ не має права призначати довіреною особою особу, яка є власником істотної участі в цьому банку.

Довірена особа зобов'язана під час голосування діяти в інтересах кваліфікованого та зваженого управління банком. Довірена особа зобов'язана протягом усього часу, упродовж якого вона зберігає свій статус, відповідати встановленим вимогам і нормативно-правовими актами НБУ щодо бездоганної ділової репутації.

Особу, яку на підставі розпорядження НБУ було відсторонено від посади або якій тимчасово заборонено користуватися правом голосу придбаних акцій (паїв), може бути поновлено на посаді або відновлено у використанні права голосу придбаних акцій (паїв) лише на підставі рішення НБУ.

НБУ в разі порушення банківською групою, відповідальною особою банківської групи, іншими учасниками банківської групи встановлених вимог, нормативно-правових актів НБУ, здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників банку, наявності структури банківської групи, що унеможливає здійснення нагляду на консолідованій основі, має право застосувати заходи впливу адекватно вчиненому порушенню та/або будь-які зазначені нижче [40, ст. 73]:

1) установлення для банківської групи підвищених економічних нормативів, лімітів та обмежень щодо здійснення окремих видів операцій;

2) заборона проведення операцій між банком та іншими учасниками банківської групи;

3) вимога до банку щодо відчуження часток участі в статутному капіталі дочірніх компаній, асоційованих компаній, які є членами банківської групи, розірвання угод, на підставі яких, за відсутності формального володіння, здійснюється вирішальний вплив на управління та/або діяльність цих осіб.

НБУ в разі порушення небанківськими фінансовими установами, що входять до складу банківської групи, встановлених вимог, нормативно-правових актів

НБУ має право звернутися до державних органів, що здійснюють нагляд за такими особами, щодо вжиття до цих осіб адекватних заходів впливу.

1.1.2. Заходи впливу до відокремлених підрозділів банків

НБУ за порушення в діяльності відокремленого підрозділу банку застосовує заходи впливу безпосередньо до банку – юридичної особи (за винятком тимчасового відсторонення посадової особи відокремленого підрозділу банку від посади) [88, розд. 1, п. 2.2].

НБУ має право прийняти рішення про припинення здійснення відокремленим підрозділом банку операцій на користь або за дорученням клієнтів, якщо інформація про відкриття банком свого відокремленого підрозділу містить неправдиві відомості чи діяльність такого відокремленого підрозділу не відповідає встановленим вимогам та нормативно-правовим актам НБУ [40, ст. 23].

1.1.3. Заходи впливу до філій банків

НБУ застосовує до філій іноземних банків заходи впливу, що і до банків, крім наступних пунктів [88, розд. 1, п. 2.3; 40, ст. 34, 73]:

- скликання загальних зборів учасників, ради банку, правління банку (п. 2);
- зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі (п. 4);
- накладення штрафів у частині власника істотної участі та особи, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням встановлених вимог (п. 9);
- тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі у банку права голосу (тимчасова заборона права голосу) (п. 10);
- віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного (п. 12).

У разі допущення філією іноземного банку порушень банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу НБУ може висувати до іноземного банку вимогу щодо їх усунення, повідомляти про допущене порушення наглядовий орган іноземної держави як перед застосуванням адекватних заходів впливу, так і після їх застосування.

1.1.4. Заходи впливу до банківських груп та інших осіб, що є об'єктом перевірки НБУ

НБУ застосовує до банківської групи, відповідальної особи банківської групи, інших учасників банківської групи заходи впливу, що і до банків, крім наступних пунктів [88, розд. 1, п. 2.4; 40, ст. 34, 73]:

- скликання загальних зборів учасників, ради банку, правління банку (п. 2);

- віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного (п. 12);
- відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку (п. 13).

НБУ у разі необхідності застосування заходів впливу до небанківської фінансової установи, яка є учасником банківської групи, за порушення банківського законодавства звертається до державного органу, що здійснює нагляд за нею, щодо застосування до цієї особи адекватних заходів впливу.

НБУ застосовує до інших осіб, які є об'єктом перевірки НБУ заходи впливу, до яких належать [40, ст. 73]:

- письмове застереження;
- накладення штрафів на:

1) банк відповідно до положень, затверджених Правлінням НБУ, але у розмірі не більш як 1% суми зареєстрованого статутного капіталу;

2) банк за невиконання вимог куратора банку у розмірі 2–3 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) власників істотної участі у банку за невиконання прийнятих на себе зобов'язань про надання необхідної фінансової допомоги банку в рамках вжиття заходів з метою приведення діяльності проблемного банку у відповідність із вимогами законодавства у розмірі 5–10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням вимог щодо порядку набуття або збільшення істотної участі у банку в розмірі до 10%: номінальної вартості придбаних акцій (паїв) банку, якщо особа набула або збільшила пряму істотну участь у банку; номінальної вартості акцій (паїв), що належать акціонеру (учаснику) банку, через якого особа набула або збільшила істотну участь у банку, якщо особа набула або збільшила опосередковану істотну участь у банку. Штраф за порушення порядку набуття або збільшення істотної участі у банку накладається на особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку, або на будь-яку з осіб у структурі власності банку, через яку така особа набула або збільшила істотну участь у банку;

- тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі у банку права голосу (тимчасова заборона права голосу).

1.2. Підстави та порядок застосування заходів впливу. Контроль за усуненням порушень

НБУ застосовує заходи впливу за порушення банками, їх відокремленими підрозділами, філіями іноземних банків, банківськими групами, відповідальними

особами банківських груп, іншими учасниками банківських груп чи іншими особами, що є об'єктом перевірки НБУ, згідно із банківським законодавством, законодавством з питань фінансового моніторингу або здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, або в разі застосування іноземних санкцій, на підставі наступних результатів (матеріалів) [88, розд. 1, п. 3.1]:

- інспекційних перевірок діяльності банків;
- перевірок банків з питань дотримання вимог законодавства з питань фінансового моніторингу (виїзна перевірка з питань фінансового моніторингу, безвиїзний нагляд з питань фінансового моніторингу);
- безвиїзного банківського нагляду за діяльністю банків;
- аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо;
- перевірок діяльності банків аудиторськими фірмами, які мають право відповідно до законодавства України на проведення аудиторських перевірок банків;
- перевірок дотримання банками валютного законодавства (виїзні та невиїзні (камеральні) перевірки);
- контролю за усуненням банками виявлених у їх діяльності порушень, виконанням рішень НБУ про застосування заходів впливу, виконанням пред'явлених (висунених) вимог, припиненням здійснення ризикової діяльності, відповідністю ділової репутації керівників банків вимогам законодавства України;
- пропозицій куратора банку;
- від відповідних органів інших держав, міждержавних об'єднань або міжнародних організацій, органів державної влади України, та/або шляхом розміщення на офіційних веб-сайтах (щодо застосування іноземних санкцій);
- нагляду за дотриманням банками та іншими особами, які охоплюються наглядом діяльністю НБУ, вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів НБУ з питань реєстрації та ліцензування банків, набуття (збільшення) істотної участі в банку та розкриття інформації про структуру власності.

Заходи впливу, що застосовуються НБУ до банків, мають бути адекватними конкретним порушенням, що ними були допущені. Вони повинні здійснюватися з урахуванням [88, розд. 1, п. 3.2]:

- характеру допущених банком порушень;
- причин, що зумовили виникнення виявлених порушень;
- загального фінансового стану банку;
- розміру можливих негативних наслідків для кредиторів і вкладників;

- інформації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо порушення банками встановлених вимог, результатів перевірки банків ним.

Факт здійснення банком ризикової діяльності та рішення про застосування заходу впливу встановлює і приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем тощо.

НБУ має право зробити висновок про здійснення банком ризикової діяльності на підставі результатів аналізу звітності банку, за результатами банківського нагляду, перевірок дотримання банками відповідних вимог.

Ознаки здійснення банком ризикової діяльності, в тому числі і у сфері фінансового моніторингу представлені в табл. 1.

Рішення НБУ про застосування заходу впливу має містити [88, розд. 1, п. 3.5]:

- зміст (назву) заходу впливу, що застосовується до банку;
- реквізити документа, у якому зафіксовані порушення або зазначені ознаки здійснення банком ризикової діяльності, який містить інформацію про застосування іноземних санкцій;
- опис порушення (із зазначенням норм законів України, нормативно-правових актів НБУ, які порушено)/ризикової діяльності/інформації про застосування іноземних санкцій або вчинених дій (бездіяльності) банку.

НБУ застосовує заходи впливу за порушення банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу протягом 6 місяців із дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через 3 роки з дня його вчинення. Він має право застосувати заходи впливу у зв'язку із застосуванням іноземних санкцій протягом строку їх дії, починаючи з дня офіційного опублікування (оприлюднення) інформації про застосування іноземних санкцій [88, розд. 1, п. 3.6].

Рішення НБУ про застосування заходу впливу оформляється у встановленому порядку та є обов'язковим для виконання. НБУ надсилає дане рішення згідно із встановленими вимогами щодо пересилання документів з грифом обмеження доступу рекомендованим листом з повідомленням про вручення [3, розд. 1, п. 3.7].

Крім того, НБУ інформує Фонд гарантування про застосовані до банку заходи впливу в порядку, визначеному договором про співпрацю між інституціями.

Рішення НБУ про застосування заходу впливу може бути оскаржене в судовому порядку, виключно з метою встановлення законності таких рішень. Оскарження не зупиняє виконання рішення.

НБУ здійснює контроль за усуненням банком порушень у його діяльності, виконанням рішень НБУ про застосування заходів впливу, виконанням пред'явлених вимог, припиненням здійснення ризикової діяльності у встановленому порядку згідно із законодавчо-нормативними актами НБУ [88, розд. 1, п. 4.1].

Ознаки здійснення банком ризикової діяльності *

Ознаки здійснення банком ризикової діяльності	Ознаки здійснення банком ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу
1	2
1) здійснення банком операцій (прямо або опосередковано), що не мають очевидної економічної доцільності	1) проведення клієнтами банку фінансових операцій, що не мають документального підтвердження очевидної економічної доцільності та/або, якщо у банку немає документів (інформації) щодо реальних фінансових можливостей здійснення фінансових операцій клієнтів, або в разі невідповідності фінансових операцій клієнта наявним у банку документам (інформації) щодо фінансового стану та/або змісту діяльності (соціального статусу) клієнта
2) здійснення опосередкованого кредитування пов'язаних із банком осіб	2) участь банку (надання банком послуг) у проведенні фінансових операцій, характер або наслідки яких дають підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані з виведенням капіталів, легалізацією кримінальних доходів, конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку, здійсненням фіктивного підприємництва, уникненням оподаткування тощо (зокрема пов'язаних зі зняттям готівкових коштів, переказом коштів за кордон, купівлею-продажем цінних паперів, використанням рахунків осіб не за призначенням тощо)
3) невключення до переліку пов'язаних із банком осіб, які мають ознаки пов'язаності з банком, та з якими банк здійснює операції прямо чи опосередковано	3) проведення банком або клієнтами банку фінансових операцій, характер або наслідки яких дають підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані з уникненням виконання вимог та обмежень, передбачених банківським, валютним законодавством, законодавством з питань фінансового моніторингу
4) здійснення операцій з цінними паперами, що мають ознаки фіктивності;	4) нездійснення банком достатніх заходів для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму
5) використання банком фінансових інструментів, що призводить до штучного поліпшення фінансового результату банку або викривлення його звітності	5) невикористання банком права відмовити в проведенні клієнтами банку регулярних фінансових операцій, характер яких дає підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані з використанням послуг банку для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення чи вчинення іншого злочину

1	2
б) дострокове повернення строкових коштів, залучених від пов'язаних з банком осіб	б) здійснення банком або клієнтами банку фінансових операцій з використанням втрачених, викрадених документів або таких, що мають ознаки підроблених, недійсних (нікчемних)
7) одноразове грубе або систематичні порушення банком законодавства у сфері готівкового обігу	7) здійснення фінансової операції клієнтом, який є публічним діячем, особою, близькою або пов'язаною з публічним діячем, щодо якого (якої) банк не має документально підтверджених відомостей стосовно джерел походження коштів (активів, прав на такі активи), достатніх для підтвердження його (її) реальних фінансових можливостей проводити чи ініціювати проведення відповідної фінансової операції
	8) створення/складення банком та/або подання ним НБУ недостовірної інформації/ документів/висновків
	9) неодноразове проведення клієнтом банку фінансових операцій з перерахування коштів за кордон як здійснення авансових платежів (попередньої оплати) на виконання зовнішньоекономічних договорів, стосовно яких банку було відомо або могло бути відомо, зокрема із публічних джерел або від інших фінансових установ, що контрагенти неодноразово порушують виконання/не виконують умови відповідних зовнішньоекономічних договорів
	10) проведення фінансових операцій клієнтів, щодо яких банком не вжито достатніх заходів стосовно встановлення їх кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) та/або щодо яких є підстави вважати, що вони використовують агентів, номінальних утримувачів (номінальних власників) або посередників з метою приховування кінцевих бенефіціарних власників (контролерів)

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 1, п. 3.3]

Письмова вимога складається на бланку НБУ, у якій зазначаються [88, розд. 1, п. 4.2]:

- найменування документа «Письмова вимога»;
- повне найменування банку;
- поштова адреса банку/філії іноземного банку, якому (якій) надсилається;
- вчинені банком/філією іноземного банку порушення;
- необхідність вжиття банком/філією іноземного банку у визначені НБУ строки конкретних заходів з метою усунення порушень (зазначається за потреби).

НБУ має право вимагати позачергового скликання засідання ради банку в разі встановлення за результатами банківського нагляду або аудиторської перевірки недоліків у діяльності банку або в роботі правління банку/голови та/або членів правління банку, що вимагає прийняття рішення в межах повноважень ради банку, визначених законодавством України та статутом банку [88, розд. 1, п. 4.3; 40, ст. 39]. Також НБУ має право вимагати припинення повноважень члена ради банку у разі встановлення за результатами банківського нагляду або аудиторської перевірки фактів неналежного виконання ним своїх обов'язків. Рішення НБУ про висунення вимоги щодо припинення повноважень члена ради банку/позачергового скликання засідання ради банку приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду [88, розд. 1, п. 4.3]. Однак, НБУ може у встановленому порядку відмінити (достроково відмінити) застосовані заходи впливу. Дане рішення приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду в межах своїх повноважень.

2. «Непримусові» заходи впливу

Перелік «непримусових» заходів впливу з боку НБУ подано на рис. 1.

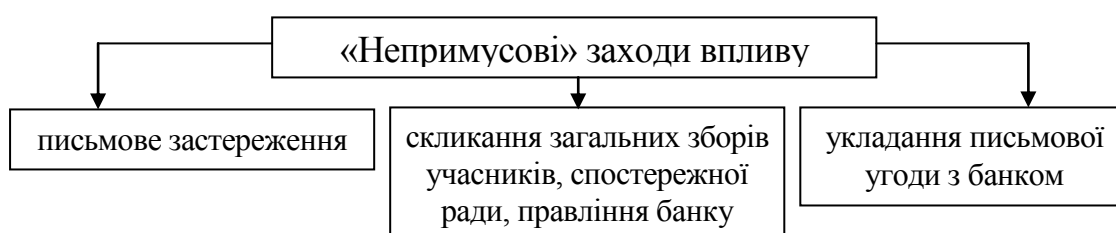

Рис. 1. Перелік «непримусових» заходів впливу з боку НБУ

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 1, п. 3.3]

2.1. Застосування до банку письмового застереження та його зміст

Письмове застереження, з одного боку, є попередженням НБУ, а з іншого – спрямоване на право відновлення [116, с. 40].

НБУ у разі потреби висунування до банку вимоги щодо усунення порушення банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нор-

мативно-правових актів НБУ та/або вжиття заходів щодо недопущення таких порушень у подальшій діяльності застосовує до банку такий захід впливу, як письмове застереження. Рішення про застосування заходу впливу у вигляді письмового застереження приймає Комітет з питань нагляду [88, розд. 2, п. 1.1, 1.2; 32, с. 265].

Письмове застереження НБУ складається на бланку Комітету з питань нагляду та підписується головою на засіданні даного Комітету.

У ньому висловлюється банку занепокоєння станом його справ, вказується на допущені порушення або недоліки в роботі та за потреби конкретні заходи, яких потрібно вжити банку у визначені строки з метою їх усунення та/або недопущення надалі, зокрема (рис. 2).

Перелік конкретних заходів, що зазначаються у письмовому застереженні НБУ

→	усунення конкретних порушень чи недоліків у діяльності банку або його відокремленого підрозділу, які безпосередньо ще не вплинули на його фінансовий стан, але в майбутньому можуть призвести до його погіршення та загрози інтересам вкладників і кредиторів банку
→	усунення банком порушень економічних нормативів
→	зменшення невиправданих витрат банку
→	обмеження невиправдано високих процентних виплат за залученими коштами
→	виправлення (коригування) фінансової звітності банку за результатами банківського нагляду
→	неподання на письмову вимогу НБУ або уповноваженої ним особи документів для проведення перевірки
→	забезпечення проведення обов'язкової аудиторської перевірки банку та подання висновків аудиторськими фірмами відповідно до законодавства про аудиторську діяльність
→	порушення банком вимоги щодо обмеження в частині перевищення загального обсягу купівлі іноземних валют та банківських металів за гривні над обсягом їх продажу, що встановлене нормативно-правовим актом НБУ з питань врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України
→	порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу
→	інших порушень
→	усунення порушень вимог нормативно-правових актів НБУ з питань організації управління ризиками інформаційної безпеки

Рис. 2. Перелік заходів для банку з метою усунення порушень у визначені строки та/або їх недопущення надалі (зазначені у письмовому застереженні) *

* сформовано на основі даних джерел: [88, розд. 2, п. 1.3; 32, с. 265]

Якщо банк порушує норматив миттєвої ліквідності і його значення перебуває в межах 10–15%, то НБУ надсилає йому письмове застереження з вимогою надати прогностичні розрахунки джерел надходження та використання коштів на наступні 60 днів, розробити заходи щодо підвищення ліквідності до нормативного рівня. До часу підвищення показника миттєвої ліквідності до нормативного рівня дана інформація оновлюється банком щомісяця та подається до НБУ в строк до 10-го числа місяця, наступного за звітним [88, розд. 2, п. 1.4].

У разі, якщо письмове застереження складається на підставі матеріалів інспекційної перевірки, то воно може надсилатися до банку разом із довідкою про перевірку/звітом про інспектування. Також письмове застереження може надсилатися до банку під час інспекційної перевірки.

Банк зобов'язаний подати НБУ протягом 5-ти робочих днів із дати отримання письмового застереження відповідь із зазначенням строку, протягом якого він зобов'язується вирішити виявлені проблеми та усунути порушення та/або вжити заходів щодо недопущення таких порушень у подальшій діяльності.

НБУ протягом 20 календарних днів із дня отримання зобов'язань банку щодо усунення порушень має право надати до них зауваження, що є обов'язковими для врахування банком [88, розд. 2, п. 1.6].

У разі невиконання банком вимог щодо усунення зазначених у письмовому застереженні порушень в установлені строки або встановлених вимог НБУ розглядає питання щодо застосування іншого заходу впливу.

Якщо ж банк допустив порушення, для усунення якого потрібно більше ніж 2 місяці, то письмове застереження до банку не застосовується, а застосовується інший захід впливу [88, розд. 2, п. 1.8].

Таким чином, зміст письмового застереження полягає в офіційній вказівці НБУ на порушення банком банківського законодавства, його недоліки у банківській діяльності з метою їх усунення та недопущення в майбутньому [116, с. 39].

2.2. Скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління

Наступним «непримусовим» заходом впливу є скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення банку або плану реорганізації банку.

Так, НБУ має право прийняти рішення про скликання загальних зборів учасників банку в разі погіршення фінансового стану банку, зокрема якщо [88, розд. 2, п. 2.2]:

- банк має збитки за результатами фінансового року;

- фінансове оздоровлення банку потребує залучення додаткових коштів учасників, інвесторів для збільшення капіталу банку.

У свою чергу, банк зобов'язаний повідомити НБУ про [88, розд. 2, п. 2.3]:

- час і місце проведення загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку;

- порядок денний загальних зборів/засідання;

- надати проект рішення, що вноситься на розгляд загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку, не пізніше ніж за 10 календарних днів до дня їх проведення.

У разі потреби уповноважений представник НБУ може брати участь у проведенні загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку з правом дорадчого голосу.

Після проведення загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку банк протягом 3-х робочих днів подає до НБУ [88, розд. 2, п. 2.4]:

- протокол загальних зборів/засідання ради/правління банку, підписаний головою та секретарем зборів/головою ради/правління банку та засвідчений відбитком печатки банку (він має містити рішення щодо приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства);

- інші документи відповідно до вимог нормативно-правових актів НБУ (у тому числі розроблений (у разі необхідності) та схвалений план фінансового оздоровлення/програму капіталізації/план реорганізації/план заходів щодо усунення допущених банком порушень).

Банк формує план заходів на строк, який встановлюється індивідуально з врахуванням характеру проблем та допущених порушень. При цьому він має право ініціювати продовження строку виконання плану заходів за наявності обґрунтованих на це підстав.

НБУ протягом 10 робочих днів із дня отримання плану заходів розглядає його щодо ефективності та відповідності вимогам. У разі наявності зауважень або пропозицій до нього банку надсилається лист за підписом уповноваженої посадової особи НБУ з обґрунтованими зауваженнями або пропозиціями. Остаточне рішення про погодження плану заходів приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду [88, розд. 2, п. 2.6].

НБУ не пізніше ніж за місяць до закінчення строку дії плану заходів проводить інспекційну перевірку банку (у разі потреби оцінки виконання тих заходів, що не можуть бути перевірені в режимі безвізного нагляду).

Вважається, що план заходів є завершеним у разі [32, с. 266; 33]:

- виконання банком прийнятих на себе зобов'язань щодо поліпшення фінансового стану банку;
- дотримання банком встановлених економічних нормативів;
- дотримання банком порядку формування і зберігання обов'язкових резервів, відповідності визначеного банком кредитного ризику вимогам нормативно-правових актів НБУ.

Якщо банк не подав у встановлені строки план заходів або якщо план заходів не відповідає встановленим вимогам (з врахуванням вимог, встановлених у рішенні Правління НБУ або Комітету з питань нагляду щодо прийняття банком плану заходів) НБУ застосовує до банку інші заходи впливу.

2.3. Укладання письмової угоди з банком

Наступним «непримусовим» заходом впливу визначено укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку, підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками тощо [116, с. 40].

За загальним уявленням угода – це юридичний факт, вольова і правомірна дія фізичної або юридичної особи, що передбачена законодавством, і та, що законом не передбачена, але не суперечить йому і спрямована на виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків [120, с. 167].

Письмова угода як захід впливу може укладатися з банком, що допустив порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ (у тому числі значень економічних нормативів, лімітів валютної позиції) або здійснює ризикову діяльність, за умови подання ним прийнятного плану заходів для усунення виявлених порушень [88, розд. 2, п. 3.1].

У письмовій угоді банк визнає свої недоліки в роботі та допущені порушення і подає план заходів, яких він зобов'язується вжити, зокрема, для усунення порушень, запобігання таким порушенням надалі, поліпшення фінансового стану, приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства тощо [88, розд. 2, п. 3.2; 116, с. 40].

Банк подає у строк, визначений НБУ, план заходів, затверджений органом управління банку відповідно до повноважень, установлених статутом, у якому має бути визначено порядок і строки виконання цих заходів. Строки виконання зобов'язань устанавлюються індивідуально з урахуванням характеру проблем і допущених порушень, а також оцінок і висновків НБУ [88, розд. 2, п. 3.2].

Якщо зобов'язання, що передбачаються банком у проекті письмової угоди, згідно із законодавством мають схвалюватися/затверджуватися правлінням/радою банку або загальними зборами, то відповідний протокол (витяг з протоколу) додається до письмової угоди [88, розд. 2, п. 3.2].

У разі порушення хоча б одного із нормативів капіталу, встановлених НБУ, банк для укладення письмової угоди зобов'язаний подати до НБУ план заходів щодо відновлення рівня регулятивного капіталу. Також банк зобов'язаний подати план заходів щодо відновлення рівня регулятивного капіталу (програму капіталізації) протягом 10 днів з дня встановлення факту зменшення рівня регулятивного капіталу, без укладання письмової угоди в разі зменшення рівня регулятивного капіталу до мінімально встановленого НБУ [88, розд. 2, п. 3.3; 40, ст. 35]. Щодо філій іноземних банків, то в разі порушення нормативів капіталу, вони також надають НБУ програму капіталізації в порядку, встановленому для банків України.

Банк, який допустив порушення значень економічних нормативів, крім нормативів капіталу, та/або не забезпечив подання повного переліку пов'язаних з банком осіб та/або не подав/несвоєчасно подав до НБУ план заходів щодо відновлення рівня регулятивного капіталу (програму капіталізації) має право подати до НБУ план заходів щодо усунення допущених порушень та приведення значень економічних нормативів у відповідність до вимог НБУ (з установленням строків його виконання) та/або щодо визначення повного переліку пов'язаних з банком осіб для укладення письмової угоди про його виконання [88, розд. 2, п. 3.4].

Банк, який допустив порушення значень лімітів валютної позиції п'ять та більше разів поспіль, зобов'язаний протягом 7 календарних днів із дня порушення подати НБУ план заходів щодо порядку та строків усунення допущеного порушення для укладення письмової угоди про його виконання [88, розд. 2, п. 3.5].

Письмова угода складається у 2-х примірниках і підписується від імені банку головою правління банку (керівником філії іноземного банку) та/або іншою уповноваженою банком особою і засвідчується відбитком печатки банку. Вона має містити: заходи, спрямовані на поліпшення фінансового стану банку; усунення виявлених порушень; запобіжні заходи щодо їх недопущення у майбутньому. Банк у письмовій угоді може брати зобов'язання з [88, розд. 2, п. 3.6–3.7; 32, с. 267]:

- виконання плану фінансового оздоровлення, бізнес-плану або програми капіталізації банку, спрямованих на забезпечення прибуткової діяльності;
- розробка та запровадження положень стосовно поліпшення практики кредитування;
- проведення зовнішнього аудиту фінансового стану банку;

- прийняття рішення про тимчасове обмеження на збільшення активів і зобов'язань банку;

- прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються пов'язаним з банком особам;

- прийняття рішення про тимчасове зниження розміру процентів за депозитами, що залучаються;

- прийняття рішення про обмеження розміру суми, яку банк може виплачувати своїм працівникам у формі заробітної плати та премій;

- тимчасового припинення виплати дивідендів;

- здійснення реорганізації банку;

- поліпшення якості активів, у тому числі шляхом вкладення коштів у безризикові активи (державні цінні папери з подальшим їх блокуванням на рахунках у цінних паперах банку за безумовною операцією в депозитарії державних цінних паперів НБУ та депозитні сертифікати НБУ за умови їх розміщення НБУ).

Укладення письмової угоди здійснюється за ініціативи банку, який розробив прийнятний план заходів з усунення порушень у його діяльності та звернувся до НБУ з проектом письмової угоди щодо усунення порушень. Якщо ж банк не ініціював укладення письмової угоди з метою усунення виявлених у його діяльності порушень, то НБУ надсилає до цього банку лист з вимогою, у якому зазначаються строк подання проекту письмової угоди до НБУ, а також за потреби перелік заходів, які банк зобов'язаний включити до письмової угоди [88, розд. 2, п. 3.8].

НБУ у строк до 15 календарних днів розглядає поданий банком проект письмової угоди щодо обґрунтованості, повноти та ефективності запроваджуваних (передбачених) банком заходів з метою усунення порушень та готує висновок про доцільність її укладення або розглядає питання про застосування інших адекватних заходів впливу. Якщо НБУ має зауваження або доповнення до його змісту, то банку надсилається лист за підписом уповноваженої посадової особи НБУ з обґрунтованими зауваженнями до проекту письмової угоди [88, розд. 2, п. 3.8].

НБУ у письмовій угоді також обумовлює порядок контролю за виконанням зобов'язань банку та порядок і форми надання банком додаткової інформації, необхідної для контролю за виконанням прийнятих ним зобов'язань.

Рішення про застосування заходу впливу у вигляді укладення письмової угоди з банком або про застосування до банку іншого заходу впливу приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду. Письмову угоду з банком від НБУ підписує заступник Голови НБУ, який згідно зі своїми функціональними обов'язками здійснює керівництво підрозділом НБУ, що ініціював застосування до банку відповідного заходу впливу [88, розд. 2, п. 3.10].

НБУ приймає рішення про застосування іншого заходу впливу, якщо банк [88, розд. 2, п. 3.11]:

- не надав доопрацьованого з урахуванням письмових зауважень НБУ проекту угоди протягом 15 календарних днів із дня надсилання НБУ листа із зауваженнями до проекту письмової угоди;

- ухилився від укладання письмової угоди.

Якщо банк не виконав прийнятих на себе зобов'язань НБУ приймає рішення про дострокове припинення дії угоди з ним та застосовує інший захід впливу.

Банк має право ініціювати внесення змін до письмової угоди щодо строків виконання та/або переліку заходів за наявності обґрунтованих пропозицій.

НБУ протягом дії письмової угоди має право за потреби ініціювати внесення змін до неї в частині переліку заходів та строків їх виконання. Рішення про внесення змін до письмової угоди приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду [88, розд. 2, п. 3.12–3.13].

Банк має право подати НБУ клопотання про дострокове припинення дії письмової угоди та документи, що підтверджують усунення порушень. НБУ приймає рішення щодо цього в разі усунення банком порушень та недоліків у своїй діяльності. Інформування про рішення НБУ щодо дострокового припинення дії угоди здійснюється в порядку, встановленому НБУ.

3. Примусові заходи впливу

Перелік примусових заходів впливу з боку НБУ подано на рис. 3.

Рис. 3. Перелік примусових заходів впливу з боку НБУ

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 1, п. 3.3]

3.1. Розпорядження про зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі

Рішення про зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду.

НБУ має право застосовувати наступний захід впливу до банку [88, розд. 2, п. 4.2]:

- який порушив хоча б один з нормативів капіталу або якщо НБУ визнає, що виплата дивідендів і розподіл капіталу у різній формі призведе до його порушення;
- у якого викуп власних акцій призвів/призведе до зниження рівня регулятивного капіталу до мінімально встановленого НБУ рівня;
- якому надсилається лист з вимогою щодо розроблення плану фінансового оздоровлення на період виконання даного плану.

Рішення НБУ про зупинення розподілу капіталу в будь-якій іншій формі стосується розподілу прибутку банку, що залишається в розпорядженні банку після сплати податків та обов'язкових платежів, і може бути прийняте одночасно із погодженням розробленого банком плану фінансового оздоровлення або укладенням письмової угоди [88, розд. 2, п. 4.3–4.3].

НБУ не застосовує даний захід впливу, якщо акціонери/учасники банку прийняли рішення про спрямування нарахованих дивідендів на придбання акцій нової емісії/паїв або попередньо викуплених банком в акціонерів/учасників для поповнення статутного капіталу банку.

3.2. Встановлення для банку підвищених економічних нормативів

НБУ має право встановити підвищені економічні нормативи шляхом підвищення вимог щодо мінімальних значень нормативів капіталу, та/або нормативів кредитного ризику для банку, що здійснює ризикову діяльність, а також, якщо визначений банком розмір кредитного ризику за активними банківськими операціями на 15% і більше менший, ніж сукупний розмір кредитного ризику за активними банківськими операціями, визначений згідно з нормативно-правовими актами НБУ [88, розд. 2, п. 5.1].

Рішення про встановлення підвищених економічних нормативів приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду.

НБУ протягом 3-х робочих днів після прийняття рішення щодо встановлення підвищених значень економічних нормативів повідомляє банк про застосований захід впливу. Підвищені значення економічних нормативів стають обов'язковими для їх дотримання через 7 робочих днів після дати прийняття НБУ відповідного рішення [88, розд. 2, п. 5.3].

У разі недотримання банком встановлених підвищених значень економічних нормативів НБУ розглядає питання щодо застосування інших заходів впливу.

3.3. Підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами

НБУ може прийняти рішення про збільшення обсягу резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Даний захід впливу НБУ застосовує до банків, що не дотримуються вимог нормативно-правових актів НБУ щодо порядку формування та використання банками резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями та регулювання діяльності банків [88, розд. 2, п. 6.2], в тому числі [32, с. 268]:

- неподання на вимогу уповноважених НБУ осіб документів або інформації для перевірки достовірності оцінки фінансового стану (кредитоспроможності) позичальників/контрагентів банку, правильності їх класифікації та достатності резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями;
- не виправлення звітності в порядку, встановленому НБУ;
- недотримання нормативів кредитного ризику;
- невиконання у встановлений строк вимог НБУ щодо усунення порушень.

3.4. Обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій

Рішення про обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду. Обсяг (перелік) обмежень щодо здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій визначається НБУ [88, розд. 2, п. 7.1–7.2].

Порушення, при яких НБУ має право прийняти рішення про обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних банком операцій, у тому числі обмеження операцій з пов'язаними з банком особами, подано на рис. 4.

У разі порушення банком значення ліміту загальної довгої валютної позиції банку (ЛІ3-1)/ ліміту загальної короткої валютної позиції банку (ЛІ3-2) НБУ має право прийняти рішення щодо обмеження, зупинення чи припинення окремих видів операцій банку, встановивши одну з наступних вимог [88, розд. 2, п. 7.4]:

- встановлення для банку зменшеного на 50% значення відповідного ліміту на строк до 6 місяців;
- зупинення/обмеження здійснення окремих валютних операцій;
- припинення здійснення окремих валютних операцій і відкликання генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій.

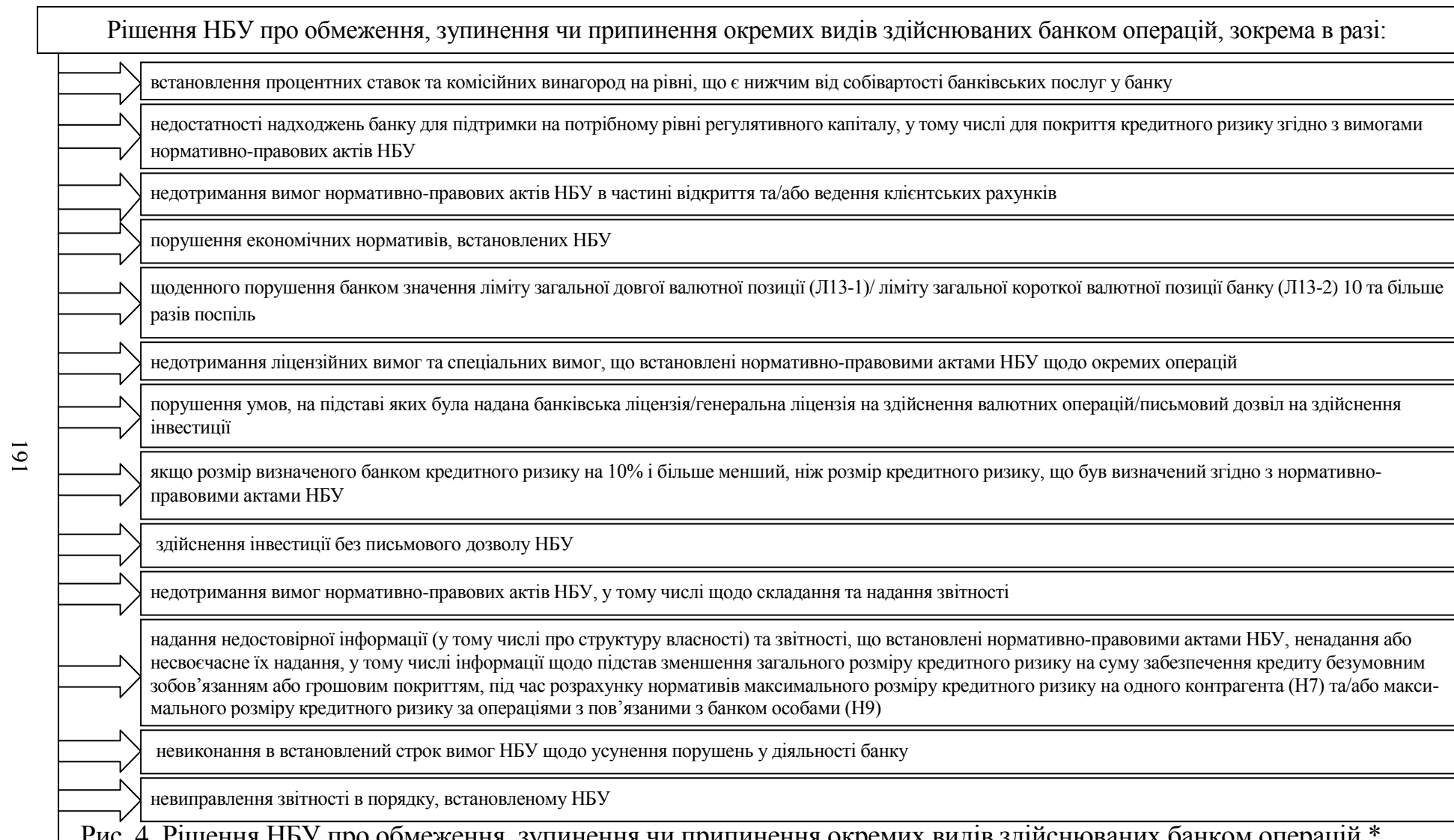

Рис. 4. Рішення НБУ про обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних банком операцій *

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 2, п. 7.3]

→	допущення банком недобросовісної конкуренції щодо надання банківських та інших фінансових послуг, а також здійснення іншої діяльності
→	порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу
→	недотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів протягом 3-х періодів утримання обов'язкових резервів поспіль або більше 5-и порушень протягом 12 періодів утримання обов'язкових резервів
→	недотримання банком вимог нормативно-правових актів НБУ щодо нагляду на консолідованій основі
→	недотримання відокремленим підрозділом вимог банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ, внутрішніх документів банку, у тому числі виявлення фактів здійснення операцій без правових підстав та тих, які призвели до здійснення операцій з підвищеним ризиком
→	подання банком неправдивих відомостей під час відкриття відокремленого підрозділу
→	здійснення ризикової діяльності
→	застосування іноземних санкцій
→	повторного порушення обсягу купівлі іноземної валюти (повторним порушенням обсягу купівлі іноземної валюти є порушення, вчинене після аналогічного порушення, за яке НБУ за результатами попередньої перевірки застосував до банку відповідний захід впливу)
→	надання кредитів будь-якій особі для погашення цією особою будь-яких зобов'язань перед пов'язаною з банком особою (вимога статті 52 Закону України «Про банки та банківську діяльність»)
→	придбання активів пов'язаної з банком особи (вимога статті 52 Закону України «Про банки та банківську діяльність»)
→	придбання цінних паперів, розміщених чи підписаних пов'язаною з банком особою (вимога статті 52 Закону України «Про банки та банківську діяльність»)

Після прийняття Правлінням НБУ або Комітетом з питань нагляду рішення про зупинення/обмеження окремих видів операцій банку у випадку порушення банком значення ліміту загальної довгої валютної позиції банку (Л13-1) НБУ окремим розпорядженням зупиняє проведення відповідних операцій з банком на міжбанківському валютному ринку України на строк до закінчення строку дії відповідного рішення про зупинення/обмеження операцій.

У разі встановлення факту подання банком неправдивих відомостей під час відкриття відокремленого підрозділу чи діяльність такого відокремленого підрозділу не відповідає вимогам Закону України «Про банки та банківську діяльність» та нормативно-правовим актам НБУ приймає рішення про припинення здійснення відокремленим підрозділом банку операцій на користь або за дорученням клієнтів та/або про обмеження, зупинення чи припинення окремих операцій, здійснюваних банком [88, розд. 2, п. 7.6].

У разі порушення банком більше 2-х разів протягом місяця нормативу миттєвої ліквідності (Н4) НБУ має право прийняти рішення про обмеження операцій у вигляді встановлення вимог щодо [88, розд. 2, п. 7.5]:

- укладання банком коштів у безризикові активи;
- та/або заборони на здійснення банком активних операцій з пов'язаними з банком особами;
- та/або заборони здійснення банком пасивних операцій з фізичними особами (заборони залучення вкладів);
- та/або заборони банку надавати своїм клієнтам фінансові послуги через юридичну особу – комерційного агента банку на підставі укладеного агентського договору.

НБУ забезпечує отримання банком рішення про обмеження, зупинення чи припинення окремих видів операцій банку під підпис його уповноваженого представника на другому примірнику супровідного листа із зазначенням дати та часу отримання. Якщо банк відмовився отримати рішення НБУ, то на другому примірнику супровідного листа робиться відповідна відмітка про це із зазначенням дати та часу, що в такому випадку вважається моментом отримання банком рішення, а рішення НБУ надсилається банку [88, розд. 2, п. 7.7].

Банк з моменту отримання рішення НБУ про обмеження окремих видів здійснюваних банком операцій та протягом визначеного цим рішенням строку (або до визначеного терміну) укладає договори та здійснює операції, у тому числі згідно з договорами, що укладені ним з клієнтами до моменту отримання рішення, виключно з урахуванням установлених обмежень [88, розд. 2, п. 7.8].

З моменту отримання рішення НБУ про зупинення окремих видів здійснюваних банком операцій та на визначений у цьому рішенні строк (або до визначеного терміну) банк втрачає право одночасно на здійснення таких операцій у визначеній рішенням частині (щодо виду здійснюваних операцій та/або кола клієнтів) та продовження строку діючих договорів (укладання нових договорів) щодо проведення операцій, що зупинені, а з моменту отримання рішення НБУ про припинення здійснення окремого виду операцій банк втрачає право на їх здійснення. Отримання банком рішення НБУ про припинення окремого виду здійснюваних банком операцій є підставою для ініціювання розірвання банком з клієнтами відповідних договорів на здійснення цих операцій [88, розд. 2, п. 7.9–7.10].

Розірвання договорів та видача клієнтам залишку грошових коштів здійснюються в установленому законодавством порядку.

Рішення НБУ про припинення надання банком своїм клієнтам фінансових послуг через юридичну особу – комерційного агента банку, який діє відповідно до укладеного агентського договору, є підставою для внесення відповідного запису до реєстру комерційних агентів банків. Банк з моменту отримання даного рішення зобов'язаний [88, розд. 2, п. 7.11]:

- забезпечити припинення надання послуг у встановлений рішенням НБУ строк;
- повідомити клієнтів банку про припинення надання послуг.

У разі прийняття НБУ рішення про припинення валютних операцій та відкликання генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій ужити таких заходів банк зобов'язаний [88, розд. 2, п. 7.12]:

- у день отримання зазначеного рішення припинити здійснення відповідних операцій, у тому числі надання гарантій, поручительств та інших зобов'язань за третіх осіб, виконання яких передбачається в іноземній валюті, та повернути НБУ генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій у строк, визначений нормативно-правовим актом НБУ з питань ліцензування валютних операцій;

- протягом одного операційного дня повідомити всі банки-кореспонденти про факт втрати чинності генеральною ліцензією на здійснення валютних операцій, одночасно надіслати до банків-кореспондентів офіційні заяви про закриття кореспондентських рахунків банку в іноземній валюті та кореспондентських рахунків, відкритих у цьому банку;

- у місячний строк провести роботу щодо закриття рахунків ностро в банках-кореспондентах і рахунків лоро іноземних банків-кореспондентів і припинити кореспондентські відносини з ними;

- протягом 3-х робочих днів із дня отримання рішення:

1) надіслати повідомлення банкам-кореспондентам про необхідність надання розпорядження про перерахування коштів з їх кореспондентських рахунків (відкритих у цьому банку) та розпорядження про перерахування коштів із кореспондентських рахунків банку (відкритих у банках-кореспондентах) на кореспондентський рахунок, відкритий у самостійно обраному уповноваженому банку України;

2) надати НБУ інформацію про кредиторську і дебіторську заборгованість (реквізити кредитора (дебітора), сума, код валюти, балансовий рахунок, на якому обліковується заборгованість, вид заборгованості);

3) надати НБУ угоду про встановлення кореспондентських відносин з обраним уповноваженим банком для узгодження;

- протягом 3-х робочих днів повідомити клієнтів банку про припинення здійснення валютних операцій та про необхідність закриття ними рахунків в іноземній валюті, а нерезидентів повідомити про необхідність закриття рахунків у грошовій одиниці України;

- закрити рахунки клієнтів в іноземній валюті та нерезидентів у грошовій одиниці України (поточні, депозитні (вкладні) тощо). Інкасація валютних коштів має здійснюватися лише для виконання операцій, передбачених цією главою;

- закрити належні банку пункти обміну іноземних валют і повідомити юридичних осіб, з якими укладено агентські угоди про відкриття пунктів обміну іноземних валют, про припинення здійснення валютних операцій та закінчення строку дії зазначених угод, а також закрити належні йому пункти обміну іноземних валют;

- вжити заходів щодо припинення здійснення валютних операцій відокремленими підрозділами банку з передаванням залишків коштів за їх рахунками на баланс уповноваженого банку;

- припинити нові емісії в іноземній валюті власних цінних паперів (сертифікатів, векселів тощо), пластикових карток (у тому числі платіжних карток міжнародних платіжних систем, емітованих у гривнях), чеків;

- забезпечити повернення коштів власникам вкладів, депозитів тощо, здійснених в іноземній валюті. Зазначені кошти можуть бути повернуті як у валюті вкладу, внеску, депозиту тощо, так і в грошовій одиниці України за бажанням клієнтів;

- вжити заходів щодо погашення простроченої дебіторської заборгованості в іноземній валюті;

- вжити заходів щодо повернення заборгованості клієнтів в іноземній валюті (насамперед за договорами, до яких унесені зміни щодо збільшення строків корис-

тування кредитами, та договорами, заборгованість за якими не погашена в строки, визначені в договорах), а також кредитів, наданих банку резидентами та нерезидентами. У зв'язку з цим уповноважені банки мають передбачати в кредитних угодах обов'язкову умову щодо повернення таких кредитів у разі припинення здійснення валютних операцій та відкликання генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій.

За наявності рахунків, на яких обліковується заборгованість за наданими клієнтам кредитами в іноземній валюті, банк повинен перевести їх до тих уповноважених банків, до яких клієнти перейшли на обслуговування (на підставі договорів, укладених банком з цими уповноваженими банками та/або за потреби – з банками-кредиторами), і протягом 90 днів провести переговори з уповноваженими банками про продаж їм цієї заборгованості та здійснити такий продаж.

Банк з дня отримання рішення НБУ про зупинення/обмеження або припинення окремого виду здійснюваних банком операцій [88, розд. 2, п. 7.13]:

- протягом 3-х робочих днів письмово повідомляє клієнтів, з якими укладені договори про здійснення операцій, що:

обмежені або зупинені згідно з рішенням про надання послуг з установленими НБУ обмеженнями;

припинені згідно з рішенням про необхідність розірвання таких договорів та закриття клієнтами відповідних рахунків;

- у порядку, строки та в обсягах, які встановлені НБУ, надає НБУ інформацію щодо стану виконання цього рішення.

Банк, який має відокремлений підрозділ на території іншої держави, протягом 3-х робочих днів із дня отримання рішення повідомляє відокремлений підрозділ банку на території іншої держави та наглядовий орган відповідної іноземної держави про застосування до нього НБУ заходу впливу у вигляді обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних операцій.

Банк зобов'язаний надати НБУ не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня закінчення строку (настання терміну), на який (до якого) обмежено або зупинено право банку на здійснення окремого виду (окремих видів) операцій [88, розд. 2, п. 7.14]:

- звіт, що містить перелік ужитих банком заходів щодо усунення порушень, припинення/недопущення в подальшому здійснення ризикової діяльності та інформацію про стан виконання рішення;

- належним чином засвідчені банком копії відповідних документів, що підтверджують усунення порушень, припинення здійснення ризикової діяльності,

вжиття заходів щодо недопущення порушень/здійснення ризикової діяльності (у разі необхідності).

У разі дотримання банком установлених рішенням обмежень щодо здійснення операцій, що обмежені або зупинені, усунення порушень, припинення здійснення ризикової діяльності, надання відомостей і документів згідно з встановленими вимогами НБУ надсилає банку не пізніше останнього дня строку (настання терміну), на який (до якого) банку згідно з рішенням обмежено або зупинено операції, повідомлення (електронною поштою) про можливість здійснення операцій у повному обсязі. Банк має право розпочати здійснення операцій у повному обсязі наступного робочого дня після закінчення зазначеного у рішенні строку (настання терміну).

Якщо ж банк не забезпечив виконання рішення НБУ щодо обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних банком операцій, здійснення яких рішенням НБУ зупинено, обмежено чи припинено, або не виправив виявлені в його діяльності порушення, не припинив здійснення ризикової діяльності в встановлений строк чи в діяльності банку встановлено новий факт здійснення ризикової діяльності в встановлений строк, або недотримав умов обмеження/зупинення, НБУ може прийняти рішення про [88, розд. 2, п. 7.16]:

- продовження строку дії заходу впливу у вигляді обмеження або зупинення операцій;

- застосування до банку інших заходів впливу.

Банк має право клопотати перед НБУ про (табл. 2):

Таблиця 2

Клопотання банку до НБУ *

Зміст клопотання	Документи, що додаються
1. Дострокова відміна обмеження або зупинення операцій	документи, що підтверджують дотримання банком умов обмеження (зупинення)
2. Відміна припинення операцій не раніше, ніж через 6 місяців з дня прийняття рішення про припинення операцій	звіт, що містить: перелік проведених заходів щодо усунення порушень, припинення здійснення ризикової діяльності, інформацію щодо виконання рішення про припинення операцій, розірвання з клієнтами відповідних договорів про здійснення таких операцій
	копії засвідчених банком відповідних документів, що підтверджують усунення порушень, припинення здійснення ризикової діяльності, вжиття заходів щодо недопущення порушень/здійснення ризикової діяльності

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 2, п. 7.17]

НБУ повертає клопотання про дострокову відміну обмеження або зупинення операцій/відміну припинення операцій без розгляду, якщо [88, розд. 2, п. 7.18]:

- банк не надав відповідних документів;
- клопотання про відміну припинення операцій подане до закінчення шестимісячного строку з дня прийняття рішення про припинення операцій.

НБУ не пізніше 30 робочих днів від дати надходження до НБУ документів приймає відповідні рішення:

- про задоволення клопотання банку про дострокову відміну обмеження або зупинення операцій;
- відміну припинення операцій (відмову в задоволенні клопотання в разі недотримання банком умов зупинення).

Про прийняте рішення НБУ повідомляє (письмово або електронною поштою) банк не пізніше 3-х робочих днів з дня його прийняття. У даному разі банк має право розпочати здійснення операцій, що були обмежені, зупинені, припинені.

3.5. Заборона надавати бланкові кредити

НБУ має право прийняти рішення про заборону надавати бланкові кредити банку в разі [88, розд. 2, п. 8.1]:

- здійснення банком ризикової діяльності;
- визначення банком кредитного ризику в розмірі, меншому, ніж розмір кредитного ризику, визначений згідно з нормативно-правовими актами НБУ.

Рішення про заборону надавати бланкові кредити приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду.

3.6. Накладання штрафів

НБУ має право накладати штрафи на банки, філії іноземних банків, власників істотної участі в банку осіб, які набули або збільшили істотну участь у банку з порушенням вимог, зазначених в Законі України «Про банки та банківську діяльність» [40, ст. 34], відповідальних осіб банківських груп, інших учасників банківських груп. Штраф за порушення в діяльності відокремленого підрозділу банку накладається безпосередньо на банк – юридичну особу [88, розд. 2, п. 9.1].

Причини накладання НБУ штрафів подано в рис. 5.

НБУ накладає на власників істотної участі в банку штраф за невиконання прийнятих на себе зобов'язань про надання необхідної фінансової допомоги банку в рамках ужиття заходів з метою приведення діяльності проблемного банку у відповідність до вимог законодавства [88, розд. 2, п. 9.2].

Перелік порушень та розмір штрафів щодо них подано в табл. 3.

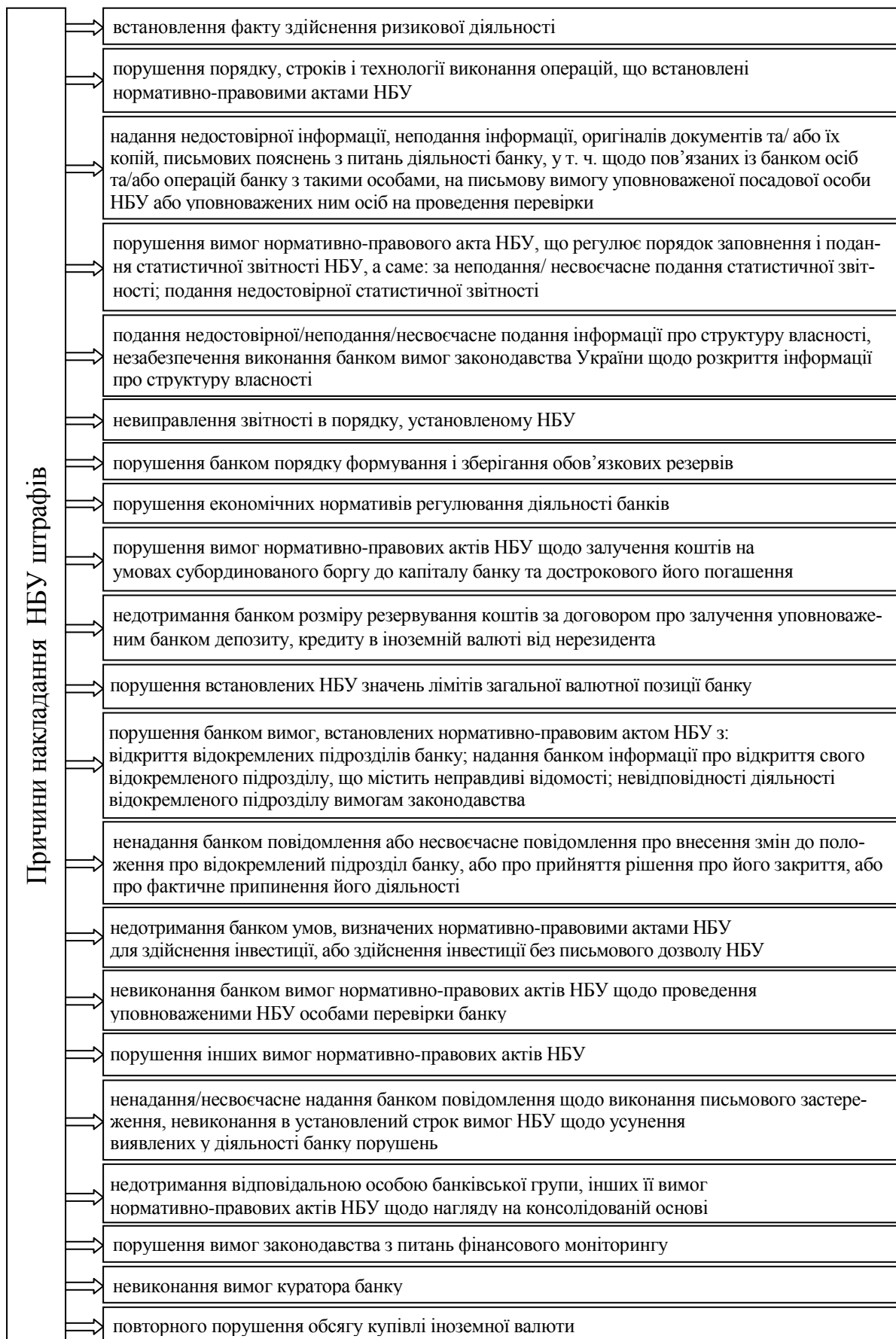

Рис. 5. Причини накладає штрафів НБУ *

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 2, п. 9.1]

Перелік порушень, за які накладається штраф, та розмір штрафів *

Порушник	Порушення	Розмір штрафу
1	2	3
на особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку; на будь-яку з осіб у структурі власності банку, через яку сталося порушення	набуття або збільшення істотної участі у банку з порушенням встановлених вимог щодо порядку набуття або збільшення істотної участі в банку	накладається штраф відповідно до положень, затверджених Правлінням НБУ, але у розмірі не більш як 1% суми зареєстрованого статутного капіталу
керівництво банку та відповідальні особи	невиконання/неналежне виконання вимог куратора банку, у т. ч. таке, що перешкоджає повністю або частково здійсненню повноважень, покладених на нього НБУ, зокрема за: - ненадання на письмовий запит куратора банку інформації (оригіналів документів та/або їх копій, письмових пояснень) з питань дотримання банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ, виконання вимог і обмежень у діяльності банку, встановлених НБУ, проведення банком будь-яких операцій; - неповідомлення в письмовому вигляді куратора банку про проведення загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку, комітетів банку, нарад керівництва, переговорів з інвесторами або відмову куратору банку в участі в таких зборах, нарадах, переговорах	накладається штраф у розмірі 2–3 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	порушення порядку, строків і технології виконання операцій, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ:	
	- за перше порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку (може застосовуватися письмове застереження щодо потреби усунення допущеного порушення)
	- за друге порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	подання недостовірної інформації (не підтвердженої чи такої, що суперечить даним первинних документів), неподання інформації, оригіналів документів та/або їх копій, письмових пояснень з питань діяльності банку, у т. ч. щодо пов'язаних із банком осіб та/або операцій банку з такими особами на письмову вимогу уповноваженої посадової особи НБУ або уповноважених НБУ осіб на проведення перевірки (крім із питань фінансового моніторингу)	
	- за перше порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
	- за друге і подальші порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	<p>порушення вимог нормативно-правового акта НБУ, що регулює порядок заповнення та подання статистичної звітності НБУ;</p> <p>неподання/несвоєчасне подання статистичної звітності (крім звітності про валютні операції та з питань фінансового моніторингу);</p> <p>подання недостовірної статистичної звітності (крім звітності про валютні операції та з питань фінансового моніторингу), у якій виявлено суттєві помилки</p> <p>- за перше порушення протягом календарного року</p> <p>- за друге і подальші порушення протягом календарного року</p>	<p>накладається штраф у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку</p> <p>накладається штраф у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку</p>
керівництво банку та відповідальні особи	порушення нормативно-правового акта НБУ, що призвели до подання до НБУ форми статистичної звітності (крім звітності про валютні операції), у якій виявлено випадки перекручення даних	накладається штраф у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	<p>надання недостовірної або ненадання/несвоєчасне надання інформації про структуру власності</p> <p>- за перше порушення протягом календарного року</p> <p>- за друге і подальші порушення протягом календарного року</p>	<p>накладається штраф у розмірі 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян</p> <p>накладається штраф у розмірі 25000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян</p>

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	порушення банком порядку формування і зберігання обов'язкових резервів	
	- за перше порушення протягом 12 останніх періодів утримання обов'язкових резервів	накладається штраф у розмірі середньозваженої процентної ставки за кредитом овернайт НБУ, розрахованої за період утримання обов'язкових резервів, в якому допущено порушення, + 3 процентних пункти від суми недорезервованих банком коштів у цей період, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
	- за кожне наступне порушення протягом 12 останніх періодів утримання обов'язкових резервів	накладається штраф у розмірі середньозваженої процентної ставки за кредитом овернайт НБУ, розрахованої за період утримання обов'язкових резервів, в якому допущено порушення, + 5 процентних пунктів від суми недорезервованих банком коштів у цей період, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
	- за порушення граничної кількості випадків недотримання щоденних залишків обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку протягом визначеної кількості періодів утримання поспіль за умови дотримання нормативів обов'язкового резервування за період утримання	накладається штраф у розмірі середньозваженої процентної ставки за кредитом овернайт НБУ, розрахованої за період утримання обов'язкових резервів, в якому допущено порушення, + 3 процентних пункти від суми недорезервованих банком коштів починаючи з дня, коли допущено перевищення встановленої граничної кількості випадків недотримання щоденних залишків обов'язкових резервів, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	невиправлення звітності в порядку, установленому НБУ - за перше порушення протягом календарного року - за друге і подальші порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,03% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку накладається штраф у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	порушення порядку формування та зберігання обов'язкових резервів з одночасним порушенням граничної кількості випадків недотримання щоденних залишків обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку	накладається штраф у розмірі середньозваженої процентної ставки за кредитом овернайт НБУ, розрахованої за період утримання обов'язкових резервів, в якому допущено порушення, + 5 процентних пунктів від суми недорезервованих банком коштів у цей період, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	недотримання банком розміру резервування коштів за договором про залучення уповноваженим банком депозиту, кредиту (позики) в іноземній валюті від нерезидента	накладається штраф за кожний випадок порушення в розмірі суми коштів недорезервування за такою операцією, розрахованої за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на день вчинення порушення, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	порушення (за день) банком значення ліміту загальної довгої валютної позиції банку (Л13-1)/ліміту загальної короткої валютної позиції банку (Л13-2) – більше ніж на 4 базисних пункти (чотири сотих частини процента)	накладається штраф у розмірі від 10 тис. грн до 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку адекватно допущеному порушенню (окремо за кожним лімітом)

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	<p>порушення:</p> <p>нормативу миттєвої ліквідності (Н4);</p> <p>нормативу поточної ліквідності (Н5);</p> <p>нормативу короткострокової ліквідності (Н6);</p> <p>нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);</p> <p>нормативу великих кредитних ризиків (Н8);</p> <p>нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);</p> <p>нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11);</p> <p>нормативу загальної суми інвестування (Н12)</p> <p>- за перше порушення протягом календарного року</p> <p>- за друге порушення протягом календарного року</p> <p>- за третє і подальші порушення протягом календарного року</p>	<p><i>накладається на банк окремо за кожним нормативом і за кожний випадок порушення</i></p> <p>накладається штраф у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку</p> <p>накладається штраф у розмірі 0,25 від суми зареєстрованого статутного капіталу банку</p> <p>накладається штраф у розмірі 0,5% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку</p>
керівництво банку та відповідальні особи	порушення вимог порядку залучення коштів на умовах субординованого боргу або його дострокового повернення	накладається штраф за кожне порушення в розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	недотримання умов, визначених нормативно-правовими актами НБУ для здійснення інвестиції; здійснення інвестиції без письмового дозволу НБУ	накладається штраф за кожне порушення в розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	ненадання /несвоєчасне повідомлення про внесення змін до положення про відокремлений підрозділ банку; прийняття рішення про закриття відокремленого підрозділу банку; фактичне припинення діяльності відокремленого підрозділу банку	накладається штраф за кожне порушення в розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	порушення вимог, встановлених нормативно-правовим актом НБУ щодо відкриття відокремлених підрозділів банку, або надання банком інформації про відкриття свого відокремленого підрозділу, що містить неправдиві відомості, або невідповідність діяльності такого відокремленого підрозділу вимогам банківського законодавства	накладається штраф за кожне порушення в розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	невиконання вимог нормативно-правових актів НБУ щодо проведення уповноваженими НБУ особами перевірки банку (крім з питань фінансового моніторингу)	накладається на банк за кожне порушення в розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	неподання/несвоєчасне подання/подання недостовірної статистичної звітності з питань фінансового моніторингу (інформація/документи, що не підтверджена(і) чи суперечить(ать) даним первинних документів або іншим матеріалам перевірки з питань дотримання вимог законодавства з питань фінансового моніторингу (виїзної перевірки, безвиїзного нагляду), офіційним документам/інформації, отриманим(ій) від органів державної влади, банків, інших юридичних осіб	накладається штраф у розмірі не більше, ніж 17000 грн

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	<p>порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порушення вимог щодо ідентифікації, верифікації клієнтів (осіб, представників клієнтів), вивчення клієнтів (осіб); - невиявлення, несвоєчасне виявлення та/або порушення порядку здійснення аналізу, виявлення, реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу; - неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації; - порушення порядку зупинення фінансової (их) операції (ій); - невиконання банком обов'язку відмовитися від обслуговування клієнта у випадках, передбачених законодавством з питань фінансового моніторингу; - неподання, несвоєчасне подання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, копій документів, у яких неможливо прочитати всі написані в них відомості, на запит НБУ (письмовий запит НБУ або уповноважених НБУ осіб на проведення виїзної перевірки з питань фінансового моніторингу), необхідних для виконання НБУ функцій з державного регулювання і нагляду з питань фінансового моніторингу, приховування рахунків (документів, активів тощо) або втрату документів (у т. ч. інформації про рахунки, активи тощо), створення інших перешкод виїзній перевірці з питань фінансового моніторингу 	накладається штраф у розмірі не більше, ніж 400000 грн за кожний вид порушення

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу та/або виявлення порушення законодавства з питань фінансового моніторингу	накладається штраф, загальна сума якого не може становити більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	порушення інших вимог, визначених законодавством з питань фінансового моніторингу	накладається штраф у розмірі не більше, ніж 50000 грн
керівництво банку та відповідальні особи	відображення в бухгалтерському обліку операцій, договорів, що не мають документального підтвердження, або операцій, проведених на підставі неукладених договорів	накладається штраф у розмірі не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку
керівництво банку та відповідальні особи	не виконання (неналежне виконання) банком інших вимог нормативно-правових актів НБУ (крім із питань фінансового моніторингу)	накладається штраф у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку за кожне порушення
керівництво банку та відповідальні особи	за ненадання/несвоєчасне надання повідомлення щодо виконання письмового застереження, письмової вимоги, плану усунення порушень, звіту про усунення порушень/виконання плану усунення порушень та/або документів, що підтверджують їх усунення, невиконання в установленій строк вимог НБУ щодо усунення виявлених у діяльності банку порушень	накладається штраф у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку за кожний такий факт
керівництво банку та відповідальні особи	за повторне порушення обсягу купівлі іноземної валюти	накладається штраф у розмірі 10% від суми перевищення за кожний день порушення, але не більше ніж 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку

1	2	3
керівництво банку та відповідальні особи	за недотримання відповідальною особою банківської групи, іншим учасником банківської групи вимог нормативно-правових актів НБУ щодо нагляду на консолідованій основі накладається на відповідальну особу банківської групи, інших учасників банківської групи:	
	- за перше порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу
	- за друге порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,02% від суми зареєстрованого статутного капіталу
	- за третє і подальші порушення протягом календарного року	накладається штраф у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу

* сформовано на основі даних джерел: [88, розд. 2, п. 9.3–9.25; 40, ст. 73, п. 9]

Рішення про накладання штрафу на банк приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду, а розрахунок суми штрафу здійснюється НБУ, виходячи з розміру зареєстрованого статутного капіталу банку на день вчинення порушення/день здійснення ризикової діяльності/останній день виявленого періоду здійснення ризикової діяльності (штраф нараховується й сплачується у валюті України).

Банк/власник істотної участі, особа, яка набула або збільшила істотну участь у банку сплачує нараховану суму штрафу протягом строку, встановленого НБУ, та письмово повідомляє НБУ про сплату штрафу в установленому НБУ порядку.

У разі вчинення банком 2-х або більше порушень вимог законодавства з питань фінансового моніторингу та здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу загальна сума штрафу не може перевищувати 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку на день вчинення останнього з виявлених порушень, за яке накладається штраф/день здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу/останній день виявленого періоду здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу. Розрахунок суми штрафу в такому разі здійснюється шляхом додавання розмірів штрафів за кожний вид порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу та за здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу [88, розд. 2, п. 9.27]

Днем виявлення порушення законодавства з питань фінансового моніторингу є дата складання [88, розд. 2, п. 9.27]:

- довідки про виїзну перевірку з питань фінансового моніторингу банку – юридичної особи та відокремлених підрозділів, діяльність яких була об'єктом виїзної перевірки з питань фінансового моніторингу;

- довідки про виїзну перевірку філії іноземного банку з питань фінансового моніторингу;

- довідки про виїзну перевірку відокремленого підрозділу банку з питань фінансового моніторингу, якщо діяльність банку – юридичної особи не була об'єктом виїзної перевірки з питань фінансового моніторингу;

- акта про результати безвиїзного нагляду з питань фінансового моніторингу.

Рішення НБУ щодо застосування до банку, філії іноземного банку заходу впливу у вигляді накладення штрафу є виконавчим документом та набирає законної сили з дати його прийняття. Воно передається НБУ до органів державної виконавчої служби для примусового виконання у разі не виконання банком, філією іноземного банку даного рішення в добровільному порядку. У ньому зазначаються відомості, передбачені Законом України «Про виконавче провадження» [41, ст. 4];

- найменування і дата видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала;

- дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;
- повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові (для фізичних осіб) стягувача та боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або адреса місця проживання чи перебування (для фізичних осіб), дата народження боржника – фізичної особи;
- ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань стягувача та боржника (для юридичних осіб – за наявності)/реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це контролюючий орган і мають відмітку у паспорті) боржника (для фізичних осіб – платників податків);
- резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень;
- дата набрання рішенням законної сили (крім рішень, що підлягають негайному виконанню);
- строк пред'явлення рішення до виконання.

У виконавчому документі можуть зазначатися інші дані (якщо вони відомі суду чи іншому органу (посадовій особі), що видав виконавчий документ), які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення, зокрема місце роботи боржника – фізичної особи, місцезнаходження майна боржника, реквізити рахунків стягувача і боржника, номери їх засобів зв'язку та адреси електронної пошти.

Але існують випадки, при яких НБУ може не накладати штраф (табл. 4).

Таблиця 4

Випадки, при яких НБУ може не накладати штраф *

Випадки	Порушення або ризикована діяльність банку
1	2
1. Застосування штрафів не вплинуло на усунення банком порушень економічних нормативів	Порушення економічних нормативів відбуваються систематично, а саме: - економічні нормативи, що розраховуються за середньозваженою величиною за місяць або щодавно, порушуються протягом 4-х місяців поспіль або 6 разів протягом календарного року; - економічні нормативи, що розраховуються щоденно, порушуються щодня протягом місяця або через певний проміжок часу протягом 4-х місяців

1	2
2. Стягнення суми штрафу спричинило суттєве погіршення фінансового стану банку	Банк неспроможний своєчасно виконувати зобов'язання перед своїми клієнтами. Загроза інтересам вкладників і кредиторів
3. Третє та подальші порушення в поточному році	Порушення порядку, строків і технології виконання банківських операцій, встановлених нормативно-правовими актами НБУ щодо одного виду банківської операції
4. Накладання штрафів не вплинуло на усунення банком порушення	Порушення ліміту загальної довгої валютної позиції банку (ЛІ3-1). Порушення ліміту загальної короткої валютної позиції банку (ЛІ3-2). Порушення ліміту загальної довгої валютної позиції банку (ЛІ3-1)/ліміту загальної короткої валютної позиції банку (ЛІ3-2) відбуваються щодня протягом місяця або через певний проміжок часу протягом 4-х місяців за умови встановлення щоденного контролю за дотриманням банком значення відповідного ліміту
5. Банк, віднесений до категорії проблемних	Порушення економічних нормативів. Порушення лімітів загальної (довгої, короткої) валютної позиції. Порушення порядку формування та зберігання обов'язкових резервів

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 2, п. 9.30]

З метою забезпечення виправлення ситуації або запобігання подальшим порушенням чи подальшій втраті банком своїх активів НБУ застосовує інші адекватні заходи впливу.

3.7. Тимчасова, до усунення порушення, заборона використання власником істотної участі в банку права голосу

Тимчасова заборона права голосу застосовується НБУ до [88, розд. 2, п. 10.2]:

- власника прямої істотної участі в банку – належних йому участі акцій (паїв) банку, а за порушення порядку набуття або збільшення істотної участі в банку – щодо придбаних власником істотної участі акцій (паїв) банку;

- власника опосередкованої істотної участі в банку – щодо акцій (паїв), що належать акціонеру (учаснику) банку, через якого особа набула або збільшила істотну участь у банку.

НБУ має право тимчасово, до усунення порушення, заборонити власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв) у разі порушення ним вимог Закону України «Про банки та банківську діяльність» або нормативно-правових актів НБУ, зокрема наступних [88, розд. 2, п. 10.1; 32, с. 270]:

- наявність прямого чи опосередкованого впливу власника істотної участі на прийняття банком рішень, що призводять до порушення банківського законодавства або до здійснення банком ризикової діяльності;

- втрата бездоганної ділової репутації власника істотної участі. Якщо власником істотної участі є юридична особа, то заборона права голосу означає заборону уповноваженим органам та уповноваженим особам даної юридичної особи приймати будь-які рішення, що пов'язані з використанням права голосу за акціями (паями) банку, що прямо або опосередковано належать цій юридичній особі;

- порушення порядку набуття/збільшення істотної участі в банку або за результатами перевірки виявлено, що внесок до статутного капіталу банку сформовано не за рахунок власних коштів власника істотної участі;

- надання власником істотної участі недостовірної інформації у складі пакета документів, поданого для погодження набуття або збільшення істотної участі, а також іншої недостовірної інформації (у тому числі про структуру власності) або звітності, а також неподання або несвоєчасне їх подання.

Тимчасова заборона права голосу може застосовуватися додатково до інших заходів впливу, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Рішення про тимчасову, до усунення порушення, заборону власнику істотної участі в банку використовувати право голосу та призначення довіреної особи (їй передаються право голосу щодо відповідних акцій (паїв) та право будь-яким чином брати участь в управлінні банком, в тому числі щодо усунення порушення; вона повинна відповідати вимогам нормативно-правових актів НБУ щодо бездоганної ділової репутації) приймає Правління НБУ або Комітет з питань нагляду за результатами безвізного нагляду та/або інспекційної перевірки. У даному рішенні визначається кількість та тип (клас) акцій, на використання права голосу за якими накладається заборона. Комітет з питань нагляду за необхідності може внести зміни до даного рішення в частині призначення довіреної особи, заходів, що необхідно вжити для усунення порушення, строку усунення порушення.

Рішення про тимчасову заборону права голосу та призначення довіреної особи вручається під підпис [88, розд. 2, п. 10.4]:

- власнику істотної участі банку (його уповноваженому представнику) або голові правління банку (особі, яка виконує обов'язки голови правління банку);
- довірентній особі;
- раді банку (копія рішення);
- правлінню банку (копія рішення).

Власник істотної участі, керівник банку зобов'язані забезпечувати виконання рішення про заборону права голосу.

Рішення про відновлення права голосу власника істотної участі Правління НБУ або Комітет з питань нагляду може прийняти лише на підставі висновку відповідного структурного підрозділу НБУ щодо усунення порушення.

3.8. Тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади

НБУ має право тимчасово, до усунення порушення, відстороняти посадову особу банку від посади за наявності фактів, що свідчать про дії або бездіяльність цієї посадової особи, що призвели до здійснення ризикової діяльності або порушення вимог банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нормативно-правових актів НБУ, у тому числі [88, розд. 2, п. 10.11]:

- невиконання банком у встановлений строк зобов'язань за його письмовою угодою з НБУ (програми капіталізації/плану фінансового оздоровлення або плану реорганізації) або плану реструктуризації;

- невиконання банком у встановлений строк вимог, визначених НБУ у письмовому застереженні, письмовій вимозі, щодо усунення порушень банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу;

- невиконання банком (крім філії іноземного банку) у встановлений строк вимоги НБУ щодо скликання загальних зборів учасників банку, засідання ради/правління банку;

- невиконання банком у встановлений строк рішень НБУ щодо зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі (крім філії іноземного банку) або обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій, або заборони видавати бланкові кредити;

- подання недостовірної інформації або звітності, установлених нормативно-правовими актами НБУ, неподання або несвоєчасне їх подання, у тому числі щодо пов'язаних з банком осіб та/або операцій банку з такими особами;

- невиконання звітності в порядку, установленому НБУ;

- надання недостовірної інформації, ненадання інформації, оригіналів документів та/або їх копій, письмових пояснень з питань діяльності банку, у тому числі щодо пов'язаних із банком осіб та/або операцій банку з такими особами, на письмову вимогу уповноваженої посадової особи НБУ або уповноважених НБУ осіб на проведення перевірки;

- порушення вимог законодавства з питань фінансового моніторингу;

- отримання від державних органів інформації про притягнення банку до відповідальності за порушення банком законодавства України на ринку цінних паперів або про акціонерні товариства;

- невідповідності керівника банку вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 42] і нормативно-правових актів НБУ.

Рішення щодо тимчасового (до усунення порушення) відсторонення посадової особи банку від посади чи надання дозволу на поновлення на посаді приймається Правлінням НБУ або Комітетом з питань нагляду.

Перелік посадових осіб банку, яких НБУ має право тимчасово, до усунення порушення, відсторонити від посади, подано на рис. 6.

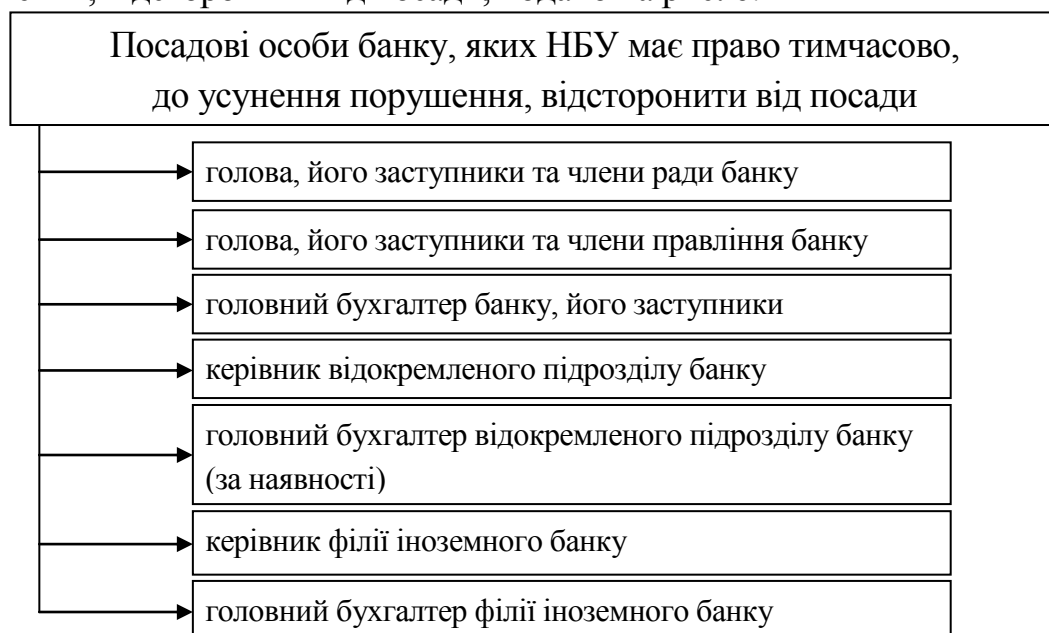

Рис. 6. Перелік посадових осіб банку, яких НБУ має право тимчасово, до усунення порушення, відсторонити від посади *

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 2, п. 11.2]

Про прийняте рішення щодо тимчасового (до усунення порушення) відсторонення посадової особи банку від посади НБУ повідомляє [88, розд. 2, п. 11.3]:

- правління або раду банку – у разі відсторонення посадової особи банку/відокремленого підрозділу банку;

- філію іноземного банку – у разі відсторонення посадової особи філії іноземного банку.

Посадові особи, які відсторонюються від посади, можуть запрошуватися на засідання Правління НБУ або Комітету з питань нагляду.

Банк повідомляє електронною поштою НБУ про посадову особу, яка тимчасово виконуватиме обов'язки особи, відстороненої від посади (із зазначенням реквізитів прийнятого відповідним органом управління банку рішення) не пізніше 3-х робочих днів з дня отримання рішення [88, розд. 2, п. 11.5].

У разі відповідного звернення банку та за умови надання банком документів, що підтверджують усунення порушень НБУ розглядає питання щодо надання дозволу на поновлення посадової особи банку, яку на підставі рішення було відсторонено від посади. У разі прийняття позитивного рішення НБУ не пізніше 3-х робочих днів з дня його прийняття повідомляє (письмово або електронною поштою) банк про надання дозволу на поновлення посадової особи банку на посаді, а у разі прийняття негативного рішення – залишає звернення без розгляду та повідомляє про це банківську установу.

3.9. Віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних

НБУ приймає рішення про віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних у разі наявності хоча б одного з наступних критеріїв [40, ст. 75; 88, розд. 2, п. 12.1, 12.2]:

- банк протягом звітного місяця допустив зменшення на 5% і більше: щоденного розміру регулятивного капіталу нижче встановленого нормативно-правовими актами НБУ мінімального розміру регулятивного капіталу – 5 і більше разів та/або значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу нижче встановленого нормативно-правовими актами НБУ нормативного значення цього нормативу – 2 і більше разів;

- банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав 5 і більше робочих днів тому, та/або встановлено факти невідображення в бухгалтерському обліку документів клієнтів банку, що не виконані банком у встановлений законодавством України строк;

- системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

- банк протягом звітного місяця допустив зменшення на 5% і більше значення хоча б одного з нормативів ліквідності нижче мінімальних нормативних

значень, встановлених нормативно-правовими актами НБУ, що розраховуються: за щоденними розрахунками – 5 і більше разів; щодаки – 2 і більше разів;

- обсяг негативно класифікованих активів банку (крім санаційного) становить 40% і більше загальної суми активів, за якими має оцінюватися ризик та формуватися резерв згідно з нормативно-правовими актами НБУ;

- банк не має ефективних та адекватних систем внутрішнього контролю та/або управління ризиками, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку;

- систематичне подання та/або оприлюднення недостовірної інформації або звітності з метою приховування реального фінансового стану банку, у тому числі щодо операцій із пов'язаними з банком особами;

- невиконання банком без обґрунтованих причин розпорядження рішення НБУ (у тому числі про застосування заходів впливу/санкцій) та/або його вимоги щодо усунення порушень банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нормативно-правових актів НБУ протягом визначеного ним строку;

- встановлення за результатами банківського нагляду або аудиторської перевірки фактів подання банком недостовірної звітності, не виправленої в строк, що призвело до невиконання банком хоча б одного з економічних нормативів капіталу, ліквідності, кредитного ризику;

- ненадання банком інформації, оригіналів документів та/або їх копій, письмових пояснень, у тому числі щодо пов'язаних з банком осіб та/або операцій банку з такими особами, з питань діяльності банку та/або надання банком недостовірної/недостовірних інформації, документів та/або їх копій, письмових пояснень на запит НБУ, призначеного НБУ куратора банку, уповноваженої НБУ особи для проведення інспекційної перевірки/перевірки банку;

- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо діянь у фінансовій сфері контролерів, керівників банку;

- конфлікту інтересів банку, про що свідчить наявність інформації, виявлення фактів про будь-який вид стосунків, який суперечить інтересам банку, а також відсутність згоди та/або наявність протиріч між органами управління та/або акціонерами банку, що негативно впливають на ефективне управління банком, які можуть загрожувати інтересам вкладників і кредиторів банку;

- невиконання вимог законодавства України щодо розкриття відомостей про власників істотної участі в банку в обсязі, визначеному НБУ, подання недостовірної або неподання/несвоєчасне подання інформації про структуру власності банку,

пов'язаних з банком осіб, невідповідність структури власності банку вимогам щодо її прозорості, установленим НБУ;

- невиконання розпорядження (рішення) НБУ про відсторонення від посади посадової особи банку або заборону власнику істотної участі в банку використовувати право голосу;

- винесення щодо банку судового рішення, виконання якого може мати негативний вплив на репутацію банку та/або призвести до втрати активів у розмірі більше ніж один відсоток;

- здійснення ризикової діяльності;

- застосування іноземних санкцій;

- виявлення факту/фактів подання банком недостовірних відомостей щодо виконання особою, яка має намір набути/збільшити істотну участь у банку, вимог: законодавства України з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, та/або ст. 32, 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» в частині підтвердження джерел походження коштів, за рахунок яких здійснюються внески для формування або збільшення статутного капіталу банку;

- порушення порядку зупинення фінансової(их) операції(й), у тому числі незупинення банком здійснення фінансової операції, якщо її учасником або вигододержувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції (якщо види та умови застосування санкцій передбачають зупинення або заборону фінансових операцій);

- невиконання банком вимог щодо захисту інформації у програмному забезпеченні системи автоматизації банку, інформаційній системі Центру сертифікації ключів банку, організації доступу до них, що призвело до несанкціонованого доступу до інформації банку, її знищення та/або викривлення;

- невиконання банком вимог щодо створення, впровадження і супроводження системи управління інформаційною безпекою, що призвело до зниження рівня інформаційної безпеки та збільшенню ризиків інформаційної безпеки, як складової частини операційних ризиків банку;

- встановлення факту недотримання вимог щодо системи резервування та відновлення функціонування системи автоматизації банку та інформаційної системи Центру сертифікації ключів банку, який призвів до неможливості повного відновлення функціонування вказаних систем банку, а також відсутності резервних копій інформації програмних комплексів, необхідних для оперативного відновлення функціонування в мінімально потрібному обсязі та в повному обсязі;

- встановлення факту відсутності архіву особливо важливих даних або порушення його цілісності;
- незабезпечення управління (неналежне управління) ризиками з питань фінансового моніторингу;
- невідповідність розміру статутного капіталу банку вимогам законодавства України;
- недотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів протягом більше ніж три періоди утримання обов'язкових резервів поспіль (крім обсягу, який має щоденно зберігатися на початок операційного дня на кореспондентському рахунку в НБУ);
- встановлення факту укладання банком угод (договорів) з пов'язаними з банком особами на умовах, що не є поточними ринковими умовами, що призвело до невиконання банком хоча б одного з економічних нормативів або отримання збитку/збиткової діяльності.

Рішення Правління НБУ про віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних має містити, зокрема [88, розд. 2, п. 12.2]:

- строк, протягом якого проблемний банк (філія іноземного банку) зобов'язаний(а) привести свою діяльність у відповідність до вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів НБУ, але не більше 180 днів;
- обмеження у діяльності банку (філії іноземного банку) (за потреби);
- порядок та строки повідомлення проблемним банком (філією іноземного банку) про стан виконання заходів щодо фінансового оздоровлення банку (філії іноземного банку), та/або приведення банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства.

Законом встановлено, що рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемного є банківською таємницею.

На виконання вимог Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [43, ст. 56] та Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» [88, розд. 2, п. 12.4] НБУ інформує стосовно прийнятого ним рішення про віднесення до категорії проблемних банк та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, філію іноземного банку та іноземний банк із дотриманням вимог нормативно-правового акта НБУ з питань захисту банківської таємниці.

Наслідком віднесення банку до категорії проблемних є право НБУ заборонити використовувати для розрахунків прями кореспондентські рахунки та/або вимагати від проблемного банку проведення розрахунків виключно через консолідований кореспондентський рахунок [122, с. 41].

Законодавцем встановлено для проблемного банку строк, що не може перевищувати 180 днів, упродовж якого такий банк зобов'язаний привести свою діяльність у відповідність до вимог законодавства, в тому числі нормативно-правових актів НБУ. Проблемний банк зобов'язаний протягом 7 днів повідомити НБУ про заходи, яких він вживатиме, а саме [88, розд. 2, п. 12.5; 122, с. 41]:

- заходи щодо приведення своєї діяльності у відповідність до вимог банківського законодавства;

- план фінансового оздоровлення, розроблений та затверджений згідно з встановленими вимогами, якщо віднесення банку до категорії проблемних пов'язане з погіршенням його фінансового стану.

Банк має право:

- протягом 180 днів з дня віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних має право подати НБУ клопотання про визнання діяльності банку (філії іноземного банку) такою, що відповідає законодавству України;

- вносити пропозиції щодо зміни строків (не перевищуючи 180 днів з дня віднесення його до категорії проблемних) виконання окремих заходів та/або зміни їхнього переліку, передбачених заходами (планом фінансового оздоровлення), залежно від проблем, що можуть виникнути під час їх виконання.

НБУ розглядає отримані заходи (план фінансового оздоровлення) та в разі потреби надає обґрунтовані зауваження, що банк зобов'язаний врахувати. Водночас банк повинен повідомляти НБУ про результати виконання ним заходів (плану фінансового оздоровлення) [88, розд. 2, п. 12.6, 12.8; 122, с. 41].

Правління НБУ протягом (але не пізніше) 180 днів з дня віднесення банку до категорії проблемних, приймає рішення про [122, с. 41]:

- визнання діяльності банку (філії іноземного банку) такою, що відповідає законодавству України, у разі: дострокового виконання банком взятих на себе зобов'язань – за умови подання банком відповідного клопотання та документів, що підтверджують усунення порушень у діяльності банку, виконання ним заходів щодо його фінансового оздоровлення, а також приведення своєї діяльності у відповідність до банківського законодавства; приведення банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України у визначені строки;

- віднесення банку до категорії неплатоспроможних.

У разі неприведення філією іноземного банку своєї діяльності у відповідність до вимог банківського законодавства протягом установленого Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 75] строку НБУ вправі прийняти рішення про відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації філії іноземного банку.

3.10. Віднесення банку до категорії неплатоспроможних

Обов'язок НБУ прийняти рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних у разі настання хоча б однієї з визначених законом підстав закріплено Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 76] та Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» [88, розд. 2, п. 13.1]. Такими критеріями є [122, с. 41]:

- неприведення банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства, в тому числі нормативно-правових актів НБУ, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше як через 180 днів із дня визнання його проблемним;

- зменшення розміру регулятивного капіталу або нормативів капіталу банку до однієї третини від мінімального рівня, встановленого законом та/або нормативно-правовими актами НБУ;

- невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10% і більше своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами;

- одноразове грубе або систематичне порушення банком законодавства в сфері готівкового обігу, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних і про визнання діяльності банку такою, що відповідає законодавству України, приймає Правління НБУ.

Не пізніше дня, наступного за днем прийняття рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, НБУ повідомляє про це рішення Фонд гарантування вкладів фізичних осіб для вжиття ним заходів, передбачених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Із дня прийняття Фондом гарантування рішення про призначення уповноваженої особи Фонду гарантування припиняють дію рішення НБУ про застосування до банку заходів впливу, прийняті до дня прийняття рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних/відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку, не виконані банком або строк дії яких припадає на період дії тимчасової адміністрації/ліквідації (крім штрафів) [88, розд. 2, п. 13.3].

До банків, що віднесено до категорії неплатоспроможних, НБУ не застосовує заходів впливу за порушення банківського законодавства України.

4. План фінансового оздоровлення та програма капіталізації банку

Режим фінансового оздоровлення є превентивною мірою впливу НБУ на банк перед застосуванням санкцій, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 48].

Режим фінансового оздоровлення – це система заходів, спрямованих на усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності та скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень, що дають право на застосування таких заходів на період, визначений НБУ, але не більше як на 12 місяців [91, гл. 2. п. 2.1].

Переведення банку разом з філіями на режим фінансового оздоровлення здійснюється відповідно до постанови Правління НБУ за наявності підстав, підтверджених результатами інспектування та висновком відповідного регіонального управління НБУ. А підставою для цього є невиконання протягом 3-х місяців загальноствановлених пруденційних норм і нормативів ведення банківської справи, що в обов'язковому порядку визначені НБУ [91, гл. 2. п. 2.2].

Програма фінансового оздоровлення банку в обов'язковому порядку повинна містити [91, гл. 2. п. 3.2; 88, розд. 3, п. 2.2; 52]:

- аналіз причин, що спричинили погіршення фінансового стану та збиткову діяльність банку;
- конкретні заходи фінансового оздоровлення та розрахунок економічного ефекту від впровадження кожного заходу;
- календарний графік виконання заходів фінансового оздоровлення;
- прогностичні показники діяльності банку, що передбачено досягнути після виконання заходів фінансового оздоровлення:

1) кількісні показники: дотримання обов'язкових економічних нормативів; дотримання порядку формування та зберігання обов'язкових резервів, підвищення рівня капіталізації банку (програма капіталізації); зниження рівня розбалансованості активів і пасивів за строками; підвищення рівня ліквідності; погашення кредитів рефінансування, наданих НБУ, із зазначенням строків та джерел погашення; покращення якості активів; розширення (покращення) ресурсної бази; зниження залежності від міжбанківських операцій; забезпечення прибуткової діяльності, інше залежно від проблем банку;

2) якісні показники – підвищення ефективності роботи менеджменту, управління ризиками, зменшення адміністративно-господарських витрат, що фінансуються за рахунок балансового прибутку банку, інше залежно від проблем банку;

- найменування відповідального виконавця.

Вимоги до планів фінансового оздоровлення/програми капіталізації подано в табл. 5.

Таблиця 5

Вимоги до плану фінансового оздоровлення/програми капіталізації *

Пункти вимог	Деталізація пунктів вимог
<i>Вимоги до плану фінансового оздоровлення</i>	
Зміст	комплекс заходів окремого банку, спрямованих на поліпшення його фінансового стану, а також на усунення порушень, причин і умов, що призвели до погіршення фінансового стану
Суб'єкти затвердження	Правління та рада банку
Строк виконання	не повинно перевищувати 180 днів
Перелік документів, що додаються	- необхідні обґрунтування; - розрахунки, гарантійні листи (листи про наміри) учасників/інвесторів щодо забезпечення капіталізації банку в розмірі, передбаченому програмою капіталізації, який має відповідати розміру докапіталізації банку
Оформлення	прошивається; титульна сторінка повинна містити посилання на протоколи засідань правління банку та ради банку
Засвідчення	підписи голови правління банку, голови ради банку і відбиток печатки банку
<i>Вимоги до програми капіталізації</i>	
Зміст	перелік можливих шляхів щодо збільшення регулятивного капіталу банку; прогностичні значення нормативів капіталу банку та інших показників, які мають вплив на їх значення та запланований розмір регулятивного капіталу банку
Суб'єкти затвердження	Правління та рада банку
Строк виконання	не повинно перевищувати 180 днів
Перелік документів, що додаються	- необхідні обґрунтування; - розрахунки, гарантійні листи (листи про наміри) учасників/інвесторів щодо забезпечення капіталізації банку в розмірі, передбаченому програмою капіталізації, який має відповідати розміру докапіталізації банку
Оформлення	прошивається; титульна сторінка повинна містити посилання на протоколи засідань правління банку та ради банку
Засвідчення	підписи голови правління банку, голови ради банку і відбиток печатки банку

* сформовано на основі даних джерела: [88, розд. 3, п. 1.1.–1.6, 2.1, 3.1]

НБУ має право надати пропозиції та зауваження до плану фінансового оздоровлення/програми капіталізації банку, що є обов'язковими для врахування банком, або вимагати надання пояснень, додаткової інформації (документів).

Одночасно з поданням плану фінансового оздоровлення/програми капіталізації банку банк подає НБУ належним чином засвідчені копії відповідних протоколів засідань правління банку та ради банку.

5. Процедура тимчасової адміністрації та підстави для її призначення

Процедура тимчасової адміністрації застосовується НБУ для тимчасового управління банком з метою забезпечення схоронності капіталу й активів банку, докладної оцінки його фінансового стану і вжиття відповідних заходів щодо приведення його діяльності у відповідність до вимог банківського законодавства, відновлення його платоспроможності й ліквідності, стабілізації діяльності банку, усунення виявлених порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану [17].

НБУ зобов'язаний призначити тимчасову адміністрацію в разі істотної загрози платоспроможності банку.

Підстави для призначення тимчасової адміністрації банку подано на рис. 7.

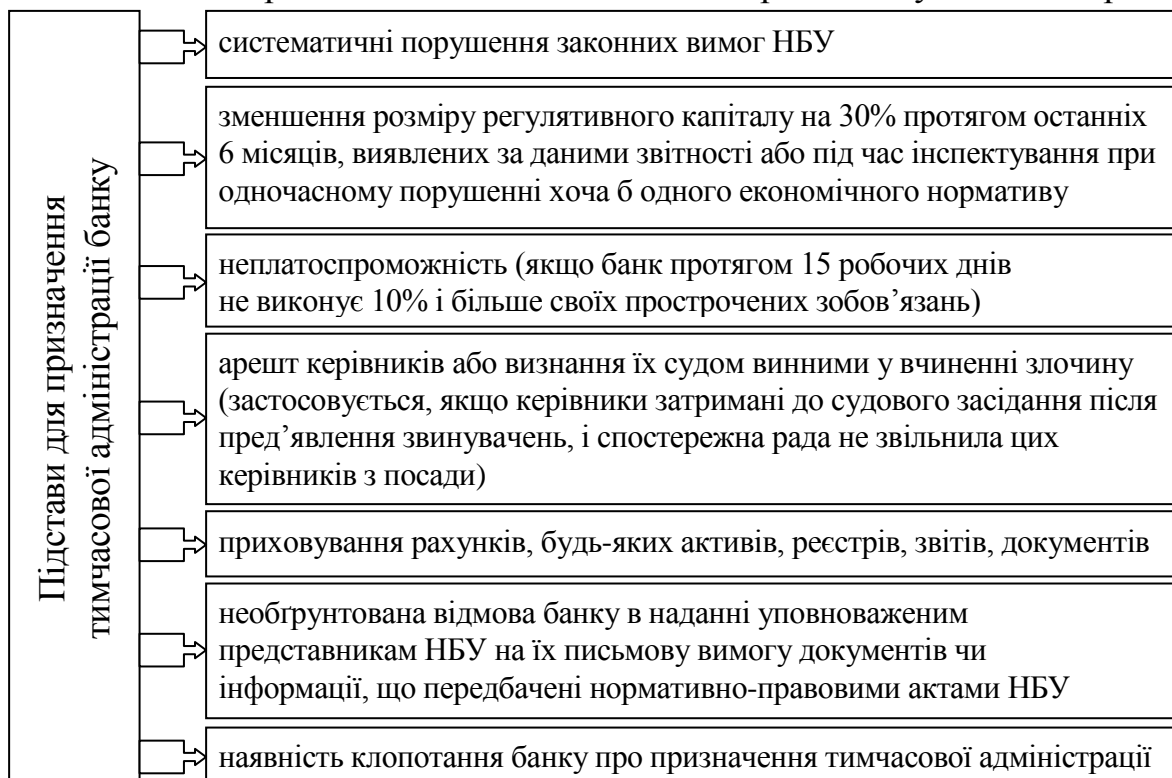

Рис. 7. Підстави для призначення тимчасової адміністрації банку *

* сформовано на основі даних джерела: [17]

6. Реорганізація та реструктуризація банку. Реорганізація банку під час тимчасової адміністрації

Важливими заходами подолання проблем розвитку банківської системи є реорганізація та реструктуризація банків.

Реорганізація і реструктуризація банків здійснюється згідно із Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про господарські товариства», «Про цінні папери і фондову біржу», інших законодавчих актів України.

Порядок здійснення процедур реорганізації та реструктуризації банків визначено НБУ.

Метою проведення реорганізації та реструктуризації банків є поліпшення фінансового стану банку (зокрема, забезпечення достатності капіталу, підвищення платоспроможності, ліквідності, дохідності, поліпшення структури активів та зобов'язань) та усунення порушень, причин та умов, що призвели до погіршення фінансового стану.

Основними принципами реорганізації та реструктуризації банку є [17]:

- пріоритетність інтересів вкладників і кредиторів, держави і банківської системи в цілому над інтересами окремого банку;
- створення в результаті реорганізації, реструктуризації надійного, фінансового та стабільного банку;
- забезпечення безперервної роботи банку під час реорганізації, реструктуризації;
- збереження комерційної та банківської таємниць.

Банк- правонаступник, а також банк, до якого застосована процедура реструктуризації, повинні виконувати вимоги НБУ щодо формування капіталу банку, дотримуватися економічних нормативів, лімітів валютної позиції та норм обов'язкового резервування, не мати збитків. Також їх фінансове становище не повинно загрожувати інтересам вкладників і кредиторів.

Банки, що перебувають в стадії реорганізації, реструктуризації, до закінчення вказаних процедур надають звітність згідно з встановленим порядком.

Контроль за відповідністю проведення заходів реорганізації, реструктуризації банків чинному законодавству України та нормативно-правовим актам НБУ покладається на НБУ.

Якщо тимчасовий адміністратор визнав, що фінансове оздоровлення банку можливе шляхом реорганізації, то він повинен отримати згоду НБУ. Для цього тимчасовий адміністратор надає наступні документи [17]:

- прогнозний баланс на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів учасників банку- правонаступника, банку, що реорганізовується;
- прогнозний розрахунок показників діяльності банку і значень економічних нормативів за ним (у разі реорганізації шляхом виділення);
- план реорганізації;
- копію рішення загальних зборів учасників іншого банку, що реорганізовується (у разі реорганізації шляхом злиття);
- копію рішення загальних зборів учасників банку- правонаступника (у разі реорганізації шляхом приєднання).

Комісія НБУ приймає рішення про надання згоди на реорганізацію банку та затвердження плану реорганізації, якщо є достатні підстави вважати, що внаслідок реорганізації банк- правонаступник та банк, що реорганізовується, відповідатиме вимогам НБУ щодо економічних нормативів, і це не призведе до створення становища, що загрожує інтересам кредиторів і вкладників.

Комісія НБУ приймає рішення про надання дозволу тимчасовому адміністратору на реорганізацію банку та затвердження плану реорганізації на підставі обґрунтованого висновку відповідного структурного підрозділу банківського нагляду НБУ.

У плані реорганізації, що подається НБУ, мають визначатися конкретні виконавці та строки виконання запланованих заходів. План реорганізації банку, наданий тимчасовим адміністратором, повинен включати [17]:

- рішення тимчасового адміністратора у формі наказу про визначення шляху реорганізації банку;
- інформацію про створення комісій для проведення реорганізації, а саме: комісії, що здійснюватиме передавання майна, коштів, прав та обов'язків банку, що реорганізовується; комісії банку- правонаступника, що здійснюватиме приймання майна, коштів, прав та обов'язків (у разі реорганізації шляхом злиття складу комісії банку- правонаступника визначається разом з іншим банком, що реорганізовується, а у разі реорганізації шляхом приєднання комісія для проведення реорганізації призначається банком- правонаступником);
- інформацію проведення інвентаризації активів, зобов'язань і резервів, що обліковуються на балансі та позабалансових рахунках банку, що реорганізовується (якщо інвентаризація не здійснювалася попередньо тимчасовим адміністратором);
- оголошення про випуск акцій та підписку на паї банку- правонаступника (умови обміну (конвертації) акцій банку, що реорганізовується, на акції банку- правонаступника у разі реорганізації шляхом злиття погоджуються з банком, що

реорганізовується, і у разі приєднання до іншого банку – з банком- правонаступником);

- відомості про осіб, що стануть унаслідок реорганізації власниками істотної участі в банку- правонаступнику та отримання цими особами дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку- правонаступнику (якщо внаслідок реорганізації змінюється склад власників істотної участі або збільшується частка їх участі в статутному капіталі банків);

- інформацію про передачу майна, коштів, прав та обов'язків від банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника і складання: передавального акта / розподільчого балансу (визначення дати цього документа); розшифровок кожної групи рахунків за аналітичним обліком; актів приймання-передавання основних засобів, каси та інших матеріальних цінностей між матеріально відповідальними особами банку, що реорганізовується, і банку- правонаступника; актів приймання-передачі документів фінансового обліку та архіву банку, що реорганізовується;

- інформацію про проведення загальних зборів учасників банку- правонаступника;

- документів для реєстрації банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника в разі реорганізації шляхом приєднання, перетворення) та отримання банківської ліцензії згідно з нормативно-правовими актами НБУ (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення);

- документів для отримання дозволу на здійснення операцій, визначених у ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», якщо банк- правонаступник, що створений унаслідок реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення, передбачає здійснення цих операцій (якщо банк- правонаступник, що приєднав інший банк, ці операції раніше не здійснював);

- документів для отримання згоди на відкриття банками- правонаступниками філій згідно з нормативно-правовими актами НБУ;

- документів для реєстрації змін до статуту банку, що реорганізовується, – у разі реорганізації банку шляхом виділення;

- інформацію щодо інших заходів відповідно до обраного шляху реорганізації та нормативно-правових актів НБУ з питань реорганізації.

У разі реорганізації банку шляхом приєднання план реорганізації та прогнозний баланс банку- правонаступника на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів банку та розрахунок економічних нормативів за ним має погоджуватися з радою банку- правонаступника, а в разі реорганізації шляхом злиття – з іншим банком, що реорганізовується.

У разі реорганізації шляхом приєднання рада банку- правонаступника має призначити комісію для проведення реорганізації, прийняти рішення про створення філії шляхом приєднання банку, що реорганізовується, призначити збори учасників банку та повідомити про ці рішення тимчасового адміністратора.

Передавання майна, коштів, прав та обов'язків від банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника і складання передавального акта/розподільчого балансу станом на перше число місяця, наступного за звітним, здійснюється за 30 днів до проведення загальних зборів учасників тимчасовим адміністратором (комісією з проведення реорганізації банку, що реорганізовується) голові комісії банку- правонаступника з приймання майна, коштів, прав та обов'язків [17].

Тимчасовий адміністратор під час проведення реорганізації банку виконує наступні повноваження [17]:

- здійснює управління банком до прийняття НБУ рішення про реєстрацію банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника в разі реорганізації шляхом приєднання) та забезпечує контроль за виконанням заходів реорганізації банку відповідно до плану реорганізації банку і нормативно-правових актів НБУ;

- курирує діяльність комісії з проведення реорганізації банку, що реорганізовується, та комісії банку- правонаступника з питань реорганізації (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення);

- розглядає та затверджує матеріали інвентаризації активів, зобов'язань, резервів, включаючи обліковане на позабалансових рахунках. За результатами інвентаризації забезпечує врегулювання виявлених розбіжностей та списання безнадійної заборгованості за активними операціями банку за рахунок створених резервів або методом прямого списання;

- здійснює оцінку акцій банку та забезпечує викуп банком акцій (часток) учасників банку, які не погоджуються на реорганізацію банку і мають намір вийти з товариства;

- приймає рішення про скликання загальних зборів учасників банку- правонаступника (банків- правонаступників) шляхом видання наказу (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) та здійснює процедуру скликання загальних зборів учасників згідно з чинним законодавством України;

- інше, згідно з планом реорганізації банку та нормативно-правовими актами НБУ.

На загальних зборах учасників банку- правонаступника (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) приймаються рішення про [17]:

- створення банку;

- випуск акцій та затвердження підписки на акції;

- затвердження установчих документів банку;
- призначення правління, спостережної ради банку, головного бухгалтера, якщо останній не входить до складу правління.

До пакета документів для реєстрації банку- правонаступника (змін до статуту банку- правонаступника – у разі реорганізації шляхом приєднання), що надається до територіального управління НБУ, додається:

- передавальний акт/розподільчий баланс, затверджений загальними зборами учасників банку- правонаступника (у випадку реорганізації шляхом приєднання таке затвердження передавального акту/розподільчого балансу не потрібне);

- прогнозний баланс на останню звітну (місячну) дату після проведення загальних зборів банку- правонаступника (банку, що реорганізовується, – у разі реорганізації шляхом виділення) і розрахунок економічних нормативів (уточнений за результатами передавання активів і зобов'язань), що погоджений тимчасовим адміністратором;

- висновок тимчасового адміністратора про те, що діяльність банку- правонаступника (у разі реорганізації шляхом злиття, поділу, виділення) та банку, що реорганізовується (у разі реорганізації шляхом виділення), після реорганізації відповідатиме вимогам НБУ щодо економічних нормативів і не загрожуватиме інтересам кредиторів і вкладників.

Пакет документів для реєстрації банку- правонаступника розглядається структурним підрозділом відповідного структурного підрозділу банківського нагляду НБУ, що безпосередньо здійснюватиме нагляд за діяльністю банку- правонаступника, та іншими структурними підрозділами НБУ відповідно до нормативно- правового акта НБУ, що регулює порядок реєстрації банків.

Якщо банк, що реорганізовується, припиняє свою діяльність внаслідок реорганізації як юридична особа, то для його виключення з Державного реєстру банків мають надаватися передавальний акт/розподільчий баланс, квитанція органів внутрішніх справ про знищення печаток і штампів банку, що реорганізовується.

Після прийняття у встановленому порядку рішення НБУ про реєстрацію банку- правонаступника та надання банківської ліцензії [17]:

- відкривається кореспондентський рахунок банку- правонаступника. Банк, що реорганізовується, перераховує залишки коштів зі свого кореспондентського рахунку (попередньо консолідувавши на ньому залишки коштів, що обліковувалися за кореспондентськими рахунками філій) на кореспондентський рахунок банку- правонаступника;

- діяльність тимчасового адміністратора припиняється.

Не пізніше наступного дня після закриття кореспондентського рахунку банку, що реорганізовується, НБУ вилучаються банківська ліцензія банку, що реорганізовується, та дозвіл НБУ на здійснення операцій, на які потрібний дозвіл (якщо такий видавався).

7. Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку

7.1. Процедура відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку

НБУ має право відкликати банківську ліцензію з власної ініціативи у випадках, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 77].

НБУ має право відкликати банківську ліцензію з власної ініціативи у разі, якщо [40, гл. 16, ст. 77]:

- виявлено, що документи, надані для отримання банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію;
- банк не виконав жодної банківської операції протягом року з дня отримання банківської ліцензії;
- встановлено систематичне порушення банком законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Відкликання ліцензії та ліквідація банку відбувається [40, гл. 16, ст. 77]:

- 1) за рішенням власників банку;
- 2) у разі відкликання НБУ банківської ліцензії з власної ініціативи або за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

НБУ приймає рішення про відкликання у банку банківської ліцензії та ліквідацію банку за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 5 днів з дня отримання такої пропозиції Фонду.

Рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку приймає Правління НБУ.

У день отримання рішення НБУ про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банк зобов'язаний повернути НБУ банківську ліцензію, генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій.

7.2. Особливості ліквідації банку за рішенням його власників

Порядок відкликання банківської ліцензії у банку, що ліквідується за ініціативою власників, визначається нормативно-правовими актами НБУ. НБУ не піз-

ніше дня, наступного за днем прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, повідомляє про це банк та надсилає рішення до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [40, гл. 16, ст. 77].

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у день отримання рішення НБУ про ліквідацію банку набуває прав ліквідатора банку та розпочинає процедуру його ліквідації відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Процедура ліквідації банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з дня внесення запису про це до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. НБУ вносить запис до Державного реєстру банків про ліквідацію банку на підставі отриманого від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб рішення про затвердження ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора.

Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому законодавством про ліквідацію юридичних осіб, у разі якщо НБУ після отримання рішення власників про ліквідацію банку не виявив ознак, за якими цей банк може бути віднесено до категорії проблемного або неплатоспроможного. Власники банку мають право розпочати процедуру ліквідації банку за рішенням загальних зборів лише після надання на це згоди НБУ та за умови відкликання банківської ліцензії [40, гл. 16, ст. 77].

Якщо банк, який ліквідується за ініціативою власників, віднесено НБУ до категорії проблемних або неплатоспроможних, НБУ та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб вживають щодо нього заходи, передбачені Законами України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

7.3. Вимоги НБУ до ліквідатора та осіб, залучених до ліквідації банку

Ліквідатором може бути призначено фізичну особу (незалежного експерта або службовця НБУ) або юридичну особу, яка відповідає вимогам, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 76, 90].

Фізична особа – ліквідатор банку має відповідати наступним вимогам [9]:

- у минулому не була керівником суб'єкта господарювання, який відповідно до законодавства України визнаний банкрутом або керівником банку, щодо якого НБУ прийняв рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію;
- не була звільнена за вимогою НБУ;
- має досвід роботи не менше 3-х років у сфері надання аудиторських, юридичних послуг або в банківській системі;

- протягом 3-х останніх років до дати відкликання НБУ банківської ліцензії не працювала в банку, що ліквідується;
- не є ліквідатором в іншому банку;
- не є арбітражним керуючим іншого суб'єкта господарювання, у тому числі банку.

Юридична особа – ліквідатор банку призначає керівника ліквідаційної процедури, який має відповідати таким самим вимогам, що й ліквідатор – фізична особа. Ліквідатор має право залучати до процедури ліквідації спеціалістів на підставі цивільно-правових договорів, у тому числі осіб, які працювали в банку [9].

Не можуть виконувати функції головного бухгалтера особи, які працювали в банку протягом 3-х останніх років до дня відкликання НБУ банківської ліцензії.

НБУ перед призначенням ліквідатора зобов'язаний переконатися в тому, що немає конфлікту інтересів, і в його здатності діяти неупереджено.

Фізична або юридична особа перед призначенням її ліквідатором, а також особа, яка призначається керівником ліквідаційної процедури, зобов'язані надати НБУ інформацію про свої особисті та ділові інтереси відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [40, ст. 76].

У разі виникнення конфлікту інтересів після призначення ліквідатора останній зобов'язаний вжити заходів щодо усунення цього конфлікту з одночасним повідомленням про це НБУ, який вирішує питання про можливість продовження роботи ліквідатора.

У разі виникнення конфлікту інтересів з керівником ліквідаційної процедури ліквідатор – юридична особа має ужити заходів щодо усунення цього конфлікту і повідомити про це НБУ. Якщо НБУ визнає неможливим виконання обов'язків керівником ліквідаційної процедури, то ліквідатор – юридична особа має призначити керівником ліквідаційної процедури іншу особу, яка відповідає вимогам Закону України «Про банки та банківську діяльність» [9].

Підрозділ центрального апарату, що здійснює контроль за діяльністю ліквідаторів, перед призначенням ліквідатора готує обґрунтований висновок про відповідність особи, яку передбачається призначити ліквідатором, вимогам банківського законодавства та нормативно-правових актів НБУ. У разі призначення ліквідатором юридичної особи цей висновок також має містити інформацію про відповідність керівника ліквідаційної процедури вимогам банківського законодавства та нормативно-правових актів НБУ.

Рекомендована література:

1. Васюренко О. О. Банківський нагляд : підручн. / О. О. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.
2. Диба М. І. Модернізація системи банківського регулювання та нагляду в глобальному середовищі : колект. монографія / М. І. Диба, Л. В. Конопатська, М. П. Гойванюк. – Київ : КНЕУ, 2015. – 398 с.
3. Диба М. І. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків : навч. посібн. / М. І. Диба, К. Є. Раєвський, М. І. Зубок. – Київ : КНЕУ, 2008. – 192 с.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – №5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>
5. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2016. – №30 (із змінами №1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2017. – №7–8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/paran29#n29>
6. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
7. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч. -метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.
8. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України» від 28.28.2001 №369 від 08.01.2008 р. №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-08>
9. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» від 17.08.2012 р. №346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12/page>
10. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про фінансове оздоровлення комерційних банків» від 30.12.1996 р. №346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0426500-97>
11. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін. ; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Ін -тер , 2008. – 472 с.

12. Чернадчук В. Д. Заходи впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства: поняття та види / В. Д. Чернадчук // Держави та регіони. – Серія «Право». – 2014. – №2(44). – С. 38–43.

13. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [ред -кол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 6. С–Я. – 765 с.

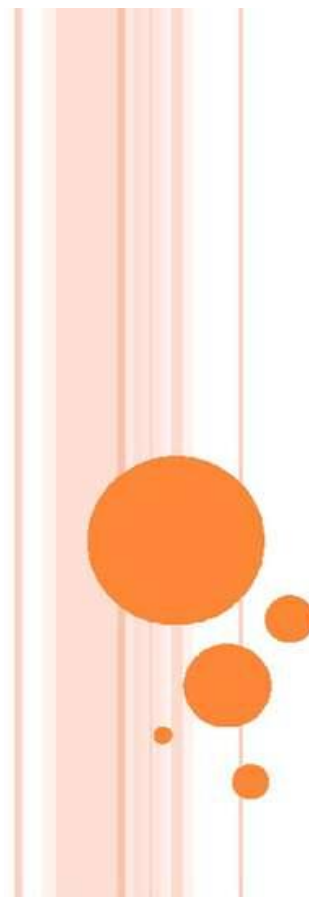
14. Ященко М. Правове регулювання віднесення банку до категорії проблемних та неплатоспроможних / М. Ященко // Вісник Національного банку України. – 2014. – №12. – С. 40–42.

ТЕМА 10.

РОЗВИТОК СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Сучасні проблеми банківського нагляду

2. Комплексна програма реформування вітчизняної банківської системи згідно із стандартами ЄС

1. Сучасні проблеми банківського нагляду

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників та кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках» [1]. Досягнення вказаної мети забезпечується, зокрема, шляхом встановлення обов'язкових нормативів і лімітів для банків, а також перевірки з боку НБУ правильності розрахунку банками цих нормативів і лімітів.

Визначені НБУ економічні нормативи є тими індикаторами, що дозволяють відстежувати зміни у діяльності кожного банку, вчасно виявляти ризики та загрози, а отже, і своєчасно вживати до банків певні коригувальні заходи, а також заходи примусового впливу з метою вдосконалення поточної діяльності банків та їх фінансове оздоровлення, сприяння надійному та ефективному функціонуванню банківського сектору [25, с. 723; 26, с. 153].

Проте, незважаючи на відносно задовільне значення встановлених економічних нормативів по банківській системі України в цілому, існують випадки невиконання та недотримання їх окремими банками. Таке систематичне порушення економічних нормативів змушує НБУ відносити банки до категорії проблемних, а також здійснювати пошук та застосовувати якісно нові підходи щодо здійснення процесу банківського регулювання та нагляду.

Крім того, вказаний негативний ефект супроводжується прагненням банків уникнути відповідальності за виявлені порушення, небажанням надавати правдиву інформацію про свій реальний фінансовий стан.

Ці проблеми повинні вирішуватися у загальнодержавній площині.

Позитивне вирішення цих проблем дозволить:

- клієнтам:

спостерігати за динамікою розвитку банків;
робити свідомий вибір банківської установи.

- НБУ:

ефективно виконувати наглядові функції;
достовірно оцінювати діяльність банку.

Щодо банків, то управлінські рішення з боку держави та НБУ зокрема змусять їх керівництво покращити банківський менеджмент, дотримуватись встановлених нормативів, їх власників – запобігати неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу комерційним банком.

2. Комплексна програма реформування вітчизняної банківської системи згідно із стандартами ЄС

Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року передбачає створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС [84, розд. 1].

Згідно змісту Програми реформи здійснюватимуться в усіх сегментах фінансового сектору – у банківському секторі, секторі небанківських фінансових установ, на фондовому ринку та ринку капіталу тощо з проведенням наступних комплексних змін [84, розд. 1]:

- у регуляторах фінансового сектору – шляхом зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для ефективного нагляду та впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу;

- в учасників фінансового сектору (різних форм власності) – шляхом очищення від «баластів» та проблемних установ, відновлення та посилення довіри до гравців ринку, стимулювання розвитку, прозорості й конкуренції у всіх сегментах, забезпечення рівноправності учасників фінансового сектору.

В основу Програми покладено принципи, що представлені на рис. 1.

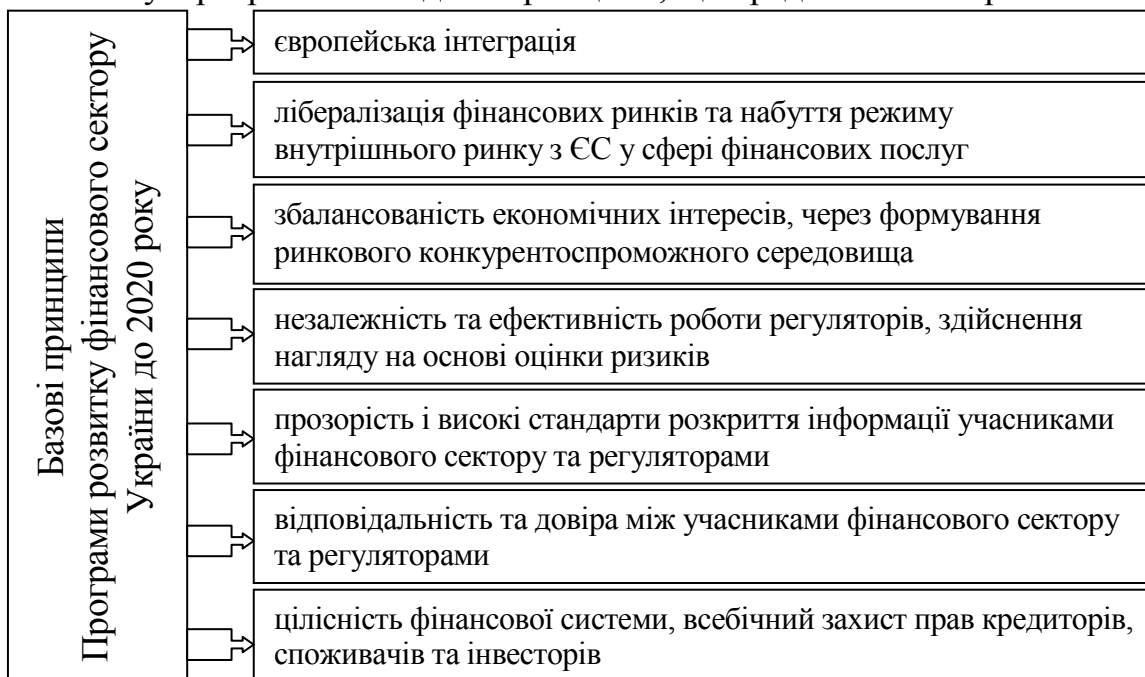

Рис. 1. Базові принципи комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року *

* сформовано на основі даних джерела: [84, розд. 1]

Для досягнення поставленої мети Програми визначено 3 основні напрями (рис. 2) [84, розд. 4]:

А. Забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового сектору.

В. Розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового сектору.

С. Захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору.

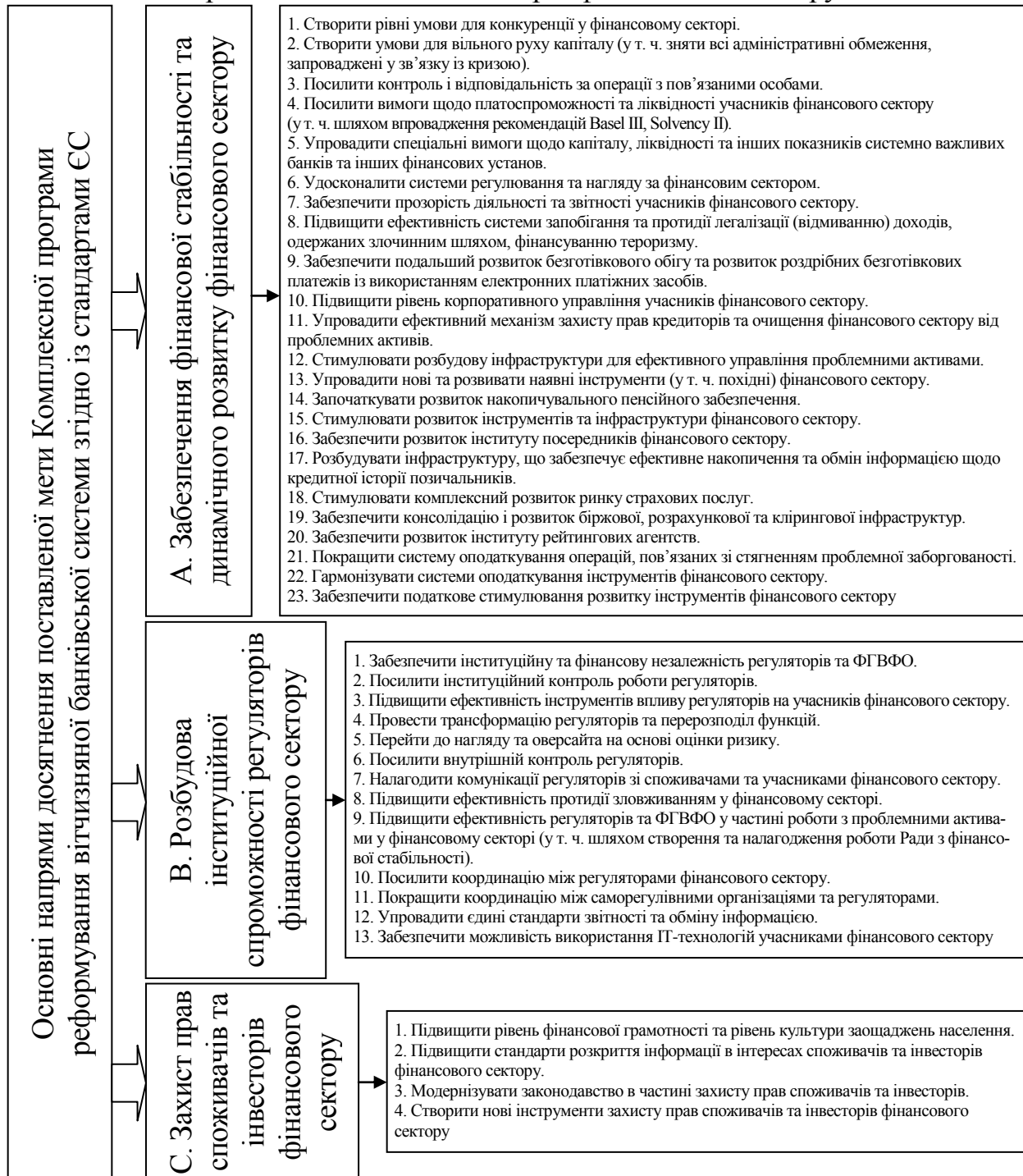

Рис. 2. Основні напрями досягнення поставленої мети комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року *

* сформовано на основі даних джерела: [84, розд. 4]

Етапи реалізації Програми подано у табл. 1.

Таблиця 1

Реалізація комплексної програми
розвитку фінансового сектору України до 2020 року *

Етапи	Реалізація
Етап I. Очищення фінансового сектору	кардинальне вирішення проблеми «баластів» минулого; виведення з ринку недобросовісних гравців; розкриття власників, учасників фінансового сектору
Етап II. Перезавантаження фінансового сектору	забезпечення прозорості та рівноправності в ланцюжку «акціонер-менеджмент-клієнт»; скасування усіх обумовлених кризою адміністративних обмежень; підвищення капіталізації учасників фінансового сектору; посилення захисту прав позичальників, кредиторів та інвесторів
Етап III. Створення передумов для довгострокового сталого розвитку фінансового сектору	забезпечення стійкості та надійності фінансового сектору в довгостроковій перспективі; наближення стандартів регулювання платоспроможності та ліквідності банків до рекомендацій Базельського комітету; запровадження накопичувального пенсійного забезпечення; стимулювання ринку страхових та інших фінансових послуг, розвитку інфраструктури та інструментів фінансового сектору; створення додаткових гарантій фінансової надійності на випадок економічної рецесії; підвищення надійності системно важливих банків; підвищення інституційної спроможності регуляторів

* сформовано на основі даних джерела: [84, розд. 4]

Досягнення мети Програми забезпечуватиметься шляхом синхронного впровадження наступних дій та заходів [84, розд. 1]:

- досягнення макроекономічної стабілізації, у тому числі таргетованої низької ($5\% \pm 1\%$ на рік) інфляції, відсутність дисбалансів зовнішнього сектору, відновлення економічного зростання, що забезпечать нормалізацію відсоткових ставок;

- неухильне дотримання гарантій прав власності та принципів відповідальності за завдані збитки через реалізацію судової реформи й реформи правоохоронної системи;

- проведення економічної дерегуляції та стимулюючої податкової реформи, що забезпечить приплив місцевого та зовнішнього капіталу в економіку.

Рекомендована література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – № 5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

2. Гладинець Н. Ю. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні / Н. Ю. Гладинець // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – №7. – С. 722–726.

3. Гладинець Н. Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ / Н. Ю. Гладинець // Економічний простір. – 2015. – №94. – С. 152–161.

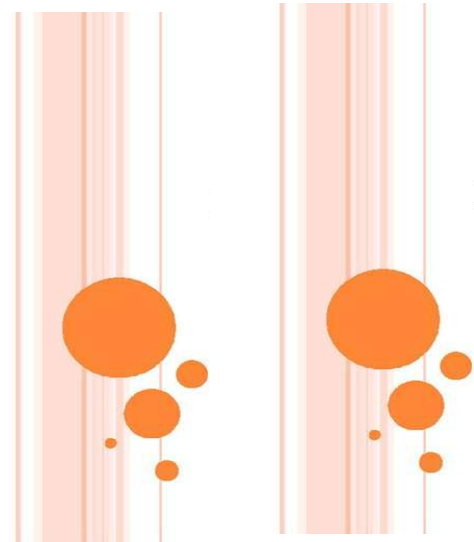
4. Постанова Правління Національного банку України «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року» від 18.06.2015 р. № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

ПИТАННЯ

ДО

ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

1. Головна мета та основні завдання банківського нагляду в Україні.
2. Державні органи, що виконують функції банківського регулювання та нагляду.
3. Система загальних та специфічних функцій банківського нагляду.
4. Основні форми, методи та принципи банківського нагляду.
5. Співпраця Базельського комітету організації банківського нагляду з міжнародними організаціями.

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

1. Нагляд як структурний підрозділ центральних банків в різних країнах світу.
2. Змішана система організації систем банківського регулювання та нагляду за суб'єктом регулювання, що реалізується сьогодні у світі.
3. Моделі організації систем банківського регулювання та нагляду за суб'єктом регулювання «мегарегулятор», що реалізується сьогодні у світі.
4. Основні повноваження регулятивно-наглядових органів в країнах з ринковою економікою.
5. Доцільність реорганізації діючої моделі організації системи банківського регулювання та нагляду в Україні відповідно до загальноєвропейських та світових тенденцій об'єднання наглядових органів за діяльністю фінансового сектору.

Тема 3. СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1. Суб'єкти та нормативна база проведення вступного контролю.
2. Призначення та основні зміни в організації вступного банківського контролю в Україні.
3. Порядок та особливості реєстрації банків в Україні.
4. Вимоги до створення та державної реєстрації банківських об'єднань.
5. Особливості відкриття філій банку, відділень та представництв банків на території України.

Тема 4. ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Основна мета та завдання ліцензування банківської діяльності.
2. Види операцій, що можуть виконувати банки на підставі отриманої банківської ліцензії та письмового дозволу. Порядок їх ліцензування.
3. Перелік документів, що подає банк для отримання банківської ліцензії.
4. Проведення вступного контролю при ліцензуванні банківської діяльності.
5. Особливості надання ліцензій і дозволів на здійснення операцій з валютою.

Тема 5. ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

1. Механізм безвиїзного банківського нагляду.
2. Особливості попереднього контролю на етапі безвиїзного нагляду.
3. Методика розрахунків економічних нормативів діяльності.
4. Контроль за дотриманням банками вимог економічних нормативів.
5. Спеціальні значення економічних нормативів діяльності.

Тема 6. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

1. Особливості методології та завдання планування інспекційної перевірки.
2. Основні положення та порядок складання планів інспектування.
3. Етапи та порядок оцінки результатів інспекційних перевірок та формування звіту (довідки).
4. Особливості інспектування банків I та II рівнів.
5. Механізм контролю за висновками зовнішніх аудиторів у процесі інспектування та зв'язок зі службою внутрішнього аудиту банків.

Тема 7. КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «СAMELS»

1. Необхідність застосування системи рейтингового оцінювання банківських установ.
2. Особливості нагляду за діяльністю банків на основі ризиків за рейтинговою системою CAMELS.
3. Критерії оцінки компонентів рейтингової системи.
4. Порядок визначення комплексної рейтингової оцінки фінансового стану банку за системою CAMELS.
5. Порядок затвердження рейтингу банку.

Тема 8. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

1. Необхідність нагляду на основі оцінки ризиків. Сутність та фактори виникнення економічних ризиків банку.
2. Концепції ризику в процесі банківського нагляду.
3. Підходи до оцінки ризиків банківських установ згідно з Базельськими угодами про капітал.
4. Система управління ризиками.
5. Організаційне та функціональне забезпечення ризик-менеджменту в банківських установах.

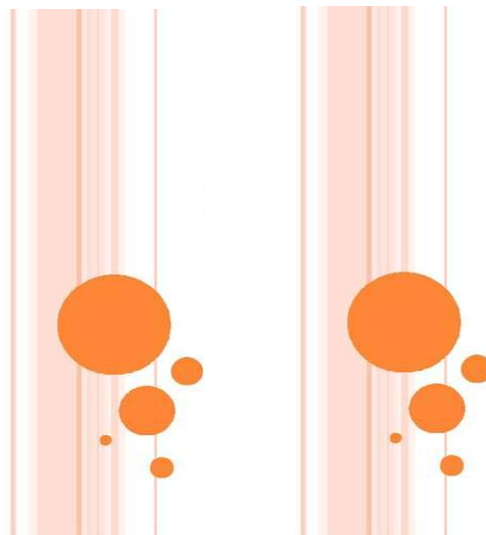
Тема 9. ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТИВ НБУ

1. Характеристика заходів впливу, що використовує НБУ, у разі порушення банківськими установами банківського законодавства.
2. Використання НБУ заходів впливу щодо обмеження окремих видів діяльності, підвищення нормативів тощо.
3. Накладання штрафів на банки та їх керівників. Випадки, що стримують накладення штрафів.
4. Призначення тимчасової адміністрації. Реорганізація банку під час тимчасової адміністрації.
5. Відкликання ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідація банківської установи.

Тема 10. РОЗВИТОК СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Інституційний аспект трансформації підходів до банківського регулювання та нагляду.
2. Функціональний аспект трансформації підходів до банківського регулювання та нагляду.
3. Основні пріоритети та завдання Європейського центрального банку у сфері банківського регулювання та нагляду.
4. Складові та механізм функціонування Банківського Союзу в ЄС.
5. Напрями гармонізації вітчизняного банківського регулювання до європейських вимог.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

Завдання 1. Сформуйте таблицю, в якій опишіть найменування та функції органів банківського регулювання та нагляду в Україні та інших країнах світу.

Завдання 2. Сформуйте перелік загальних нормативних документів з організації банківської нагляду у вигляді наступної таблиці:

Нормативний документ	Номер	Ким та коли затверджено	Розділи	Короткий зміст основних положень
----------------------	-------	-------------------------	---------	----------------------------------

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

Завдання 1. Визначте, які моделі організації системи банківського регулювання та нагляду характерні для України та інших країн світу. Представте інформацію у вигляді таблиці.

Завдання 2. Опишіть схематично суть макро- та мікропруденційного нагляду. Визначте відмінності між даними поняттями (у вигляді таблиці).

Тема 3. СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Завдання 1. Розгляньте проблемні ситуації щодо реєстрації банків в Україні та прийняті управлінські рішення НБУ з цього приводу.

Завдання 2. До НБУ 01.10.2018 р. подано повний пакет документів для реєстрації банку із назвою «Національний банк розвитку» у формі ПАТ. Копії платіжних документів про сплату внесків до статутного фонду свідчать, що платежі здійснені в сумі 500 млн грн.

Вкажіть, яке рішення повинен прийняти НБУ.

Завдання 3. До територіального управління НБУ надійшов пакет документів для погодження НБУ статуту місцевого кооперативного банку.

Як свідчать дані установчого договору, кількість учасників банку становить 60 осіб, з яких 5 осіб – благодійні фонди (3% участі у статутному капіталі).

Водночас засновниками банку забезпечено на момент реєстрації сплату коштів на накопичувальний рахунок, відкритий у територіальному управлінні, у розмірі 135 млн грн.

Визначте:

- чи має право НБУ погодити статут для державної реєстрації даної банківської установи;
- які категорії суб'єктів не можуть бути засновниками даного банку;
- за рахунок яких коштів може відбутися формування статутного капіталу даного банку в Україні і який порядок контролю даного параметра.

Завдання 4. До НБУ для реєстрації нового банку надійшов пакет наступних документів:

- бізнес-план банку;
- заява про реєстрацію банку;
- протокол установчих зборів;
- установчий договір;
- статут банку;
- висновок регіонального Управління НБУ щодо реєстрації банку;
- висновок про відповідність приміщення банку вимогам НБУ;
- довідка про забезпечення банку технічними засобами для виконання банківських операцій;
- довідка про наявність професійно придатних перших осіб банку.

Зазначте, які ще документи необхідно подати до НБУ для реєстрації банку.

Складіть висновок обласного Управління НБУ щодо реєстрації нового банку.

Завдання 5. Ділова гра на тему «Реєстрація нового банку».

Тема 4. ЛІЦЕЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Завдання 1. Розгляньте випадки відмови в отриманні банківської ліцензії. Назвіть підстави для цього.

Завдання 2. Для отримання ліцензії банківська установа, яку було зареєстровано 25.04.2017 р., до НБУ подала повний пакет документів 01.05.2018 р.

Вкажіть, яке рішення повинен прийняти НБУ.

Завдання 3. Ділова гра на тему «Ліцензування нового банку».

Тема 5. ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВІЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

Завдання 1. Визначте дотримання банком нормативів ліквідності, розраховавши їх значення на основі даних, поданих в табл. 1.

Таблиця 1

Показники	I	II	III
АКТИВИ			
Грошові кошти в касі	3692442	5376310	5377615
Кореспондентський рахунок в НБУ	82797	173264	173268
Кореспондентські рахунки і депозити «овернайт» в інших банках	167172	332038	333138
- України	295	1362	1366
- інших країн	111288	111549	111649
Гарантійні депозити в НБУ	-	115668	115669
Торгівельні цінні папери	182365	275943	275945
Заборгованість інших банків	148670	93095	93090
Кредити і аванси клієнтам	2614673	3532473	3532570
Інвестиції для подальшого продажу	123820	192644	192645
Інвестиції до строку погашення	75696	47908	47908
Інші активи	40860	79484	79485
Приміщення і обладнання	144806	420882	420882
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Заборгованість перед НБУ, всього, в тому числі:	85729	390052	390052
- до запитання і до 1-го місяця	9927	117279	117279
- до 1-го року	29894	252895	252895
Заборгованість перед іншими банками, всього, в тому числі:	400151	176697	176697
- до запитання і до 1-го місяця	216365	42282	42288
- до 1-го року	93301	50779	50774
Власні боргові цінні папери, в тому числі:	57390	570739	570739
- до запитання і до 1-го місяця	9	43	48
- до 1-го року	24179	45694	45699
Кошти клієнтів, всього, в тому числі:	2707956	3290231	3290289
- до запитання і до 1-го місяця	965330	1216552	1216555
- до 1-го року	1039875	1410380	1410395
Субординований борг	114537	73433	73433
Інші зобов'язання, в тому числі:	26193	64817	64820
- до запитання і до 1-го місяця	-	49053	49055
- до 1-го року	-	1164	1166
Відтерміновані податкові зобов'язання	16858	42838	42888

Зробіть висновки про стан ліквідності банку.

Завдання 2. Банк здійснив додаткову емісію акцій номінальною вартістю 17 грн, загальною кількістю 210 тис. шт. Із загальної кількості емітованих акцій 120 тис. шт. були реалізовані за ціною 20 грн за одну акцію.

На 1 липня поточного року регулятивний капітал банку становив 146384 тис. грн. Активи, зважені за ступенем ризику, становили 1 196 482 тис. грн.

Визначте:

- розмір статутного капіталу та суму емісійних різниць;
- чи дотримується банк нормативного значення показника адекватності капіталу банку.

Завдання 3. Розрахуйте усі економічні нормативи банку станом на 1 січня поточного року (баланс додається), врахувавши при цьому, що:

- сукупна заборгованість за позичками, міжбанківськими кредитами та врахованими векселями одного позичальника становила 112 тис. грн;
- 100% суми за балансових зобов'язань, виданих стосовно цього позичальника, – 582 тис. грн;
- сукупний розмір «великих» кредитів, наданих комерційним банком з врахуванням 100% позабалансових зобов'язань банку – 17190 тис. грн.

Завдання 4. Станом на 1 січня поточного року активи банку за ступенем кредитного ризику характеризуються наступними даними:

- I група активів – 25 млн грн;
- II група активів – 42 млн грн;
- III група активів – 27 млн грн;
- IV група активів – 100 млн грн;
- V група активів – 300 млн грн.

Розрахуйте відповідність регулятивного капіталу банку нормативному значенню, якщо відомо, що показник його адекватності знаходиться на мінімально допустимому рівні.

Проаналізуйте, чи дотримується банк нормативу НЗ.

Завдання 5. За даними балансу банку (додається) відомі наступні показники:

- загальні активи банку – 1500 млн грн;
- зобов'язання банку – 950 млн грн;
- сукупна заборгованість за строковими депозитами – 55 млн грн;
- сукупна заборгованість за врахованими векселями та цінними паперами – 4 млн грн;
- фінансові зобов'язання банку щодо одного контрагента – 70 млн грн;
- регулятивний капітал банку збігається з власним капіталом.

Визначте норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7. Проаналізуйте отриманий результат.

Завдання 6. Визначте нормативи капіталу банку (тис. грн):

Показники	Варіанти			Коефіцієнт ризику, %	Активи, зважені на ризик		
	I	II	III		I	II	III
Грошові кошти в касі	82797	173264	109046				
Кошти на кореспондентському рахунку в НБУ	167172	332038	20405				
Кореспондентські рахунки та депозити «овернайт» в інших банках	111583	112911	96453				
Облігації центральних органів державної влади	-	98482	20528				
Облігації місцевих органів державної влади	-	49241	-				
Облігації банків	4580	5304	-				
Облігації компаній	174862	122916	-				
Векселі	-	2923	-				
Кошти в інших банках	128565	83271	164592				
Гарантійні депозити в інших банках (покриті)	20105	9374	2505				
Кредити, надані місцевим органам державної влади	14257	43313	8402				
Кредити, надані клієнтам	2600416	3489160	983487				
Інвестиції для подальшого продажу	123820	192644	10343				
Інвестиційні цінні папери до строку погашення	75696	47908	2508				
Гарантійні депозити в НБУ	-	115668	-				
Куплена, але не отримана валюта	11350	18320	-				
Інші активи	40860	79484	34775				
Приміщення та обладнання	144806	420882	98837				
ВСЬОГО АКТИВІВ	3700869	5397553	1551881				
Капітал I рівня	269676	747189	143549				
Капітал II рівня	138796	82555	4082				

Встановіть, до якої групи банків за рівнем капіталу відноситься даний банк згідно з проведеними розрахунками.

Завдання 7. На основі даних балансу (додається) на 1 січня поточного року розрахуйте усі економічні нормативи.

Проаналізуйте отримані результати.

Завдання 8. За даними балансу банку відомі наступні показники:

- загальні активи банку – 1200 млн грн;
- зобов'язання банку – 650 млн грн;
- заборгованість за всіма кредитами – 80 млн грн;
- сукупна заборгованість за строковими депозитами – 62 млн грн;
- фінансові зобов'язання банку щодо пов'язаних з банком осіб – 91 млн грн;
- регулятивний капітал банку збігається з власним капіталом.

Визначте норматив великих кредитних ризиків (Н8). Проаналізуйте отриманий результат.

Завдання 9. На підставі наведених даних (табл. 1) визначте норматив миттєвої ліквідності (Н4) для банків №1 і №2;

Таблиця 1

Показники	Поточний рік, тис. грн.	
	Банк №1	Банк №2
Кошти в касі банку	26541	23569
Кошти на коррахунку в НБУ	123123	145231
Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції	555	521
Строкові кошти фізичних осіб, кінцевий строк погашення яких настав	674589	874963
Строкові депозити інших банків	222	241

Завдання 10. Регулятивний капітал банку станом на 1 січня поточного року склав 210 млн грн, а сукупна заборгованість за позиками, міжбанківськими кредитами та врахованими векселями одного позичальника та сума позабалансових зобов'язань, виданих стосовно цього позичальника, – 44 млн грн.

Розрахуйте норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 та зробіть висновок щодо дотримання банком даного нормативу.

Завдання 11. Звітність банку містить наступну інформацію (табл. 1):

Таблиця 1

Показники	Сума, тис грн
Статутний капітал банку	92600
Кошти банку, що інвестуються окремо за кожною установою на:	
- придбання акцій (часток/паїв)	4130
- інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою	9540
Кошти банку, що інвестуються з метою придбання:	
- акцій (часток/паїв) будь-яких юридичних осіб	21700
- інвестиційних сертифікатів будь-яких юридичних осіб	31200

Визначте норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою Н11 та норматив загальної суми інвестування Н12.

Завдання 12. Визначте норматив великих кредитних ризиків Н8 за наступними показниками діяльності банку:

- сукупний розмір великих кредитів – 3500 млн грн;
- надані міжбанківські позики – 700 млн грн;
- отримані міжбанківські позики – 900 млн грн;
- сформовані резерви за великими кредитами – 300 млн грн;
- поточні рахунки клієнтів – 800 млн грн;
- резерви за зобов'язаннями на поточних рахунках – 20 млн грн;
- регулятивний капітал банку – 380 млн грн.

Проаналізуйте отриманий результат.

Завдання 13. Визначте норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 за наступними показниками діяльності банку:

- дебіторська заборгованість – 120 тис. грн;
- сформований резерв за дебіторською заборгованістю – 10 тис. грн;
- кредиторська заборгованість – 90 тис. грн;
- сформований резерв за кредиторською заборгованістю – 10 тис. грн;
- заборгованість за строковими депозитами – 1300 тис. грн;
- сформований резерв за строковими депозитами – 130 тис. грн;
- надані кредити – 1500 тис. грн;
- сформований резерв за кредитами – 200 тис. грн;
- факторинг – 500 тис. грн;
- сформований резерв за факторинговими операціями – 20 тис. грн;
- лізинг – 200 тис. грн;
- сформований резерв за лізинговими операціями – 10 тис. грн;
- інші активи – 700 тис. грн;
- сформований резерв за іншими активами – 50 тис. грн;
- боргові цінні папери – 900 тис. грн;
- сформований резерв за борговими цінними паперами – 90 тис. грн;
- основний капітал банку – 92000 тис. грн;
- додатковий капітал – 29000 тис. грн;
- відвернення – 500 тис. грн.

Проаналізуйте отриманий результат.

Завдання 14.

Активи банку з кінцевим строком погашення до 31 дня становлять 129638 грн., а ліквідні активи з кінцевим строком погашення до 1 року – 75691 грн.

Зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня – 358965 грн., а з кінцевим строком погашення до 1 року – 689331 грн.

Визначити норматив поточної та короткострокової ліквідності (Н5, Н6) для банку.

Завдання 15. Звітність банку містить наступні дані (табл. 1).

Таблиця 1

Показники	Сума, тис. грн
Фактично сплачений зареєстрований статутний капітал	11720
Дивіденди, що направлені на збільшення статутного капіталу	280
Емісійні різниці	4050
Резервні фонди, створенні згідно із законом України	8300
Загальні резерви (на покриття невизначених ризиків банківських операцій)	5750
Нематеріальні активи	4700
Сума зносу нематеріальних активів	350
Збитки минулих років	2000
Прибуток поточного року	3900
Переоцінка основних засобів	1670
Резерви під стандартну заборгованість	9630
Субординований борг	9000
Вкладення банку:	
- в акції та інші цінні папери у портфелі банку на продаж та інвестицій	5200
- в інші банки на умовах субординованого боргу	4700
Каса	5600
Банківські метали	10000
Кошти на кореспондентському рахунку:	
- в НБУ	35000
- в інших комерційних банках	56000
Кредити надані:	
- центральним органам виконавчої влади	53800
- місцевим органам виконавчої влади	12200
- іншим банкам	79090
- суб'єктам господарчої діяльності	107110
Дебітори	61040
Товарно-матеріальні цінності	18150
Основні засоби	36300

Визначте регулятивний капітал банку, адекватність регулятивного капіталу та адекватність основного капіталу.

Завдання 16. У відповідних формах звітності відображені наступні показники діяльності банку (табл. 1).

Таблиця 1

Показники	Сума, тис. грн.
Загальні активи банку, з них:	130000
кошти на кореспондентських рахунках	750
кошти в касі	80
зі строком погашення до 30 днів	3800
зі строком погашення до 1-го року	4500
Загальні зобов'язання банку, з них:	18000
зобов'язання до запитання	3900
поточні зобов'язання	3700
короткострокові зобов'язання	5600

Визначте:

- норматив миттєвої ліквідності (Н4);
- норматив поточної ліквідності (Н5);
- норматив короткострокової ліквідності (Н6).

Оцініть дотримання банком даних нормативів.

ТЕМА 6. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

Завдання 1. Ознайомтесь з документами, що складаються за результатами інспекції банку (документи додаються).

Завдання 2. На підставі наведеного звіту про інспектування банку (звіт додається) зробіть висновки про фінансовий стан банку.

Тема 7. КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «CAMELS»

Завдання 1. За результатами планової інспекційної перевірки банку встановлено:

- банк один із найстаріших універсальних банків, який з перших днів свого існування постійно нарощував показники діяльності, розширював мережу філій по всій країні;

- банк характеризується стабільністю кадрової політики, усі керівники банку мають вищу освіту за профілем діяльності, значна увага приділяється навчанню та підвищенню кваліфікації працівників;

- банк має досконалу організаційну структуру, розроблені внутрішні положення, процедури та засоби контролю, служба внутрішнього аудиту виконує свої функції;

- правління та спостережна рада банку відповідально ставляться до зауважень та рекомендацій НБУ;

- показники регулятивного капіталу, адекватності основного і регулятивного капіталу перевищують встановлені нормативні значення;

- обсяг негативно класифікованих активів за результатами інспекційної перевірки значно більший, ніж за даними банку.

Банк деформував резерви під активні операції, що призвело до зменшення показника регулятивного капіталу;

- окремі активні операції малоприбуткові, але не становлять реальної загрози для ліквідності і платоспроможності банку;

- рівень надходжень високий, але протягом останнього року простежувалася тенденція до зменшення процентних доходів та зростання комісійних доходів;

- банк задовольняє свої потреби в ліквідності, але останнім часом у банку виникла негативна тенденція до зменшення рівня ліквідних, у тому числі високоліквідних активів;

- у банку не вироблена ефективна система вимірювання всіх ринкових ризиків, не завжди використовуються загальноприйняті методики вимірювання ризику.

Проаналізуйте діяльність банку за рейтинговою системою CAMELS.

Визначте рейтингові оцінки всіх компонентів рейтингової системи.

Дайте комплексну рейтингову оцінку банку та обґрунтуйте свою позицію.

Завдання 2. НБУ встановлено:

- обсяги нестандартних активів та/або негативно класифікованих за результатами інспекційної перевірки більші, ніж за даними банку, але разом з тим вони не загрожують капіталу банку, а керівництво звернуло на цей факт належну увагу та має намір і змогу виправити ситуацію;

- критерії надання кредитів, здійснення інших активних операцій та методи контролю з боку керівництва мають деякі недоліки;

- потребують вдосконалення порядок ідентифікації осіб та процедури здійснення операцій з інсайдерами банку;

- активні операції банку (крім кредитних та операцій з цінними паперами) малоприбуткові, пов'язані з дещо підвищеним ризиком, але не становлять реальної загрози для ліквідності і платоспроможності банку.

Визначте рейтингову оцінку якості активів банку за рейтинговою системою «CAMELS».

Завдання 3. Подано наступну інформацію про діяльність банку:

- показники регулятивного капіталу банку, адекватності основного і регулятивного капіталу перевищують встановлені нормативні значення;

- у банку спостерігається високий і стабільний рівень надходжень, що забезпечує йому прибуткову діяльність;

- добре врегульований процес зростання капіталу, який визначено політикою банку і підтверджується фактичними даними показників діяльності банку;
- керівництво банку здатне визначити ризики, пов'язані з банківськими операціями, та їх вплив на достатність регулятивного капіталу, і сформувати в повному обсязі резерви під активні операції;
- акціонери здатні, в разі потреби, нарощувати капітал; розмір дивідендів обґрунтований і забезпечує дохід акціонерам, не перешкоджаючи необхідному зростанню статутного та/або регулятивного капіталу;
- в банку є незначний рівень негативно класифікованих активів (з урахуванням сформованих резервів під ці активи).

Визначте рейтингову оцінку достатності капіталу банку за рейтинговою системою «CAMELS».

Завдання 4. НБУ встановлено:

- керівництво банку досвідчене і компетентне;
- усі основні показники фінансової діяльності банку відповідають нормативним вимогам, а деякі перевищують їх;
- повне розуміння керівництвом банку ризиків, пов'язаних із діяльністю банку, економічного середовища та відповідне реагування на зміни в ньому;
- наявність належного внутрішнього аудиту та належне здійснення ним своїх функцій;
- спостерігається виважений підхід до планування, розробки внутрішніх положень, процедур та засобів контролю, а також активний контроль за їх виконанням;
- відсутні ознаки кредитування інсайдерів на більш сприятливих умовах;
- належний рівень роботи спостережної ради щодо визначення політики банку та її тісне співробітництво з правлінням (радою директорів) банку;
- організаційна структура банку є досконалою (оптимальною);
- наявність постійно діючої програми підготовки кадрів;
- відповідальне ставлення правління (ради директорів) та спостережної ради банку до зауважень та рекомендацій НБУ;
- відсутні зауваження щодо виконання банком вимог законодавства з питань запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також щодо встановлених у банку правил проведення внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення.

Визначте рейтингову оцінку менеджменту банку за рейтинговою системою «CAMELS».

Завдання 5. НБУ встановлено:

- керівництво банку добре розуміє баланс банку, знає свою клієнтуру і економічну ситуацію;
- обсяг ліквідних активів достатній для задоволення щоденного попиту на кредити та непередбачені зміни в ньому, а також для виконання зобов'язання банку в разі як очікуваних, так і непередбачених змін в обсязі депозитів (вкладів);
- мінімально залучаються міжбанківські кредити для забезпечення потреб у ліквідності;
- наявність обґрунтованого та детального процесу планування, контролю і моніторингу ліквідності;
- працівники банку мають достатню кваліфікацію і досвід для підтримки певних пропорцій (відповідностей) між строками отримання коштів і погашення, наприклад, строки повернення кредитів співпадають з відповідними строками погашення платежами платіжів за депозитами з відповідними строками погашення, що підтверджуються даними балансу;
- депозитна база банку адекватно диверсифікована як щодо строків погашення, так і щодо діапазону контрагентів, тобто він має коротко-, середньо-, довгострокові депозити від фізичних осіб, приватних підприємців, підприємств, банків тощо;
- виконуються вимоги щодо ліквідності банку.

Визначте рейтингову оцінку ліквідності банку за рейтинговою системою «CAMELS».

Завдання 6. Розрахуйте сукупну рейтингову оцінку за рейтинговою системою «CAMEL» для групи умовних банків за даними, наведеними у табл. 1.

Таблиця 1

Елементи рейтингової системи	Умовні бали		
	Банк А	Банк Б	Банк В
Якість капіталу	4	3	3
Якість активів	3	1	2
Дохідність	4	2	2
Ліквідність	3	3	1
Якість менеджменту	4	4	2

Визначте основні характеристики даних банків відповідно до отриманих сукупних рейтингів. Зробіть висновки щодо особливостей нагляду за даними банками з боку НБУ.

Завдання 7. Ділова гра на тему «Визначення рейтингової оцінки банку».

Тема 8. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

Завдання 1. Проаналізуйте рівень відсоткового ризику банку за даними табл. 1. Граничний рівень відсоткового ризику встановлено на рівні 5%.

Визначте як зміниться розмір прибутку банку, якщо відсоткові ставки протягом 3-х місяців знизяться на 2 пункти.

Таблиця 1
тис. грн.

Показник	До 31 дня	31–92 дні	92–365 днів	Від 365 днів	Всього
Вимоги, чутливі до зміни відсоткової ставки	48	225	452	210	935
Зобов'язання, чутливі до зміни відсоткової ставки	56	278	370	170	874
Величина GAP	-8	-53	82	40	61
Коефіцієнт GAP	0,86	0,81	1,22	1,24	1,07
Кумулятивний GAP	-8	-61	21	61	122
Індекс відсоткового ризику	0,86	6,52	2,25	5,52	13,05
Зміна відсоткової маржі ДП	0,16	1,22			

Завдання 2. Проаналізуйте рівень ризику ліквідності банку за даними табл. 1.

Таблиця 1

Показник	До 1 дня	1–7 днів	8–30 днів	1–3 місяці	4–6 місяців	Понад 6 місяців	Всього
Активи	10556	3226				20580	83175
Пасиви		27539				27428	83175
Розрив ліквідності (GL)				-1271	-425	-6848	-
Сукупний розрив						-	-

Завдання 3. За результатами планової інспекційної перевірки банку встановлено фактори для оцінки кількості кредитного ризику:

- здійснюється ефективна диверсифікація кредитного ризику;
- рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів низький відносно загальних активів;
- відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу помірне;
- зростання активів, що генерують кредитний ризик, планове і відповідає досвіду та операційним можливостям керівництва і персоналу;
- розширення обсягів кредитування виправдане щодо структури, строків, рівня зростання або способів розрахунків;
- внутрішній та зовнішній аудит кредитних операцій прийнятний;

- вартість та якість забезпечення є достатніми для покриття можливих втрат за кредитними операціями;
- рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією помірний, а тенденція стабільна;
- рівень негативно класифікованих активів помірний;
- негативно класифіковані активи можуть бути повернуті, але за умови вжиття банком певних заходів;
- потенційні втрати надходжень або капіталу контрольовані;
- наявна внутрішня нормативна база щодо активних операцій, затверджена згідно з принципами корпоративного управління;
- керівництво повністю розуміє всі аспекти кредитного ризику, здатне передбачати, своєчасно та адекватно реагувати на зміни ринкових умов кредитування;
- інформаційні системи управління забезпечують достовірну, своєчасну і повну інформацію про кредитно-інвестиційний портфель;
- керівництво і спостережна рада банку отримують відповідні звіти для аналізу параметрів кредитного ризику банку;
- рівень комплектації і кваліфікація персоналу відповідають розміру і складності портфелів активних операцій;
- плінність кадрів створює певні розриви в управлінні портфелем;
- непослідовність у процесі навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- аналіз кредитного ризику і системи кількісної оцінки та моніторингу ризиків задовільний;
- класифікація якості портфеля активних операцій достатньою мірою відображається за допомогою внутрішніх рейтингів;
- методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями загалом адекватна, забезпечується прийнятне покриття ризиків.

Проаналізуйте діяльність банку за системою оцінки кредитного ризику за наступною формою (табл. 1):

Таблиця 1

Кількість кредитного ризику банку		
незначна	помірна	значна
Якість управління кредитним ризиком банку		
висока	потребує вдосконалення	низька
Визначення сукупного кредитного ризику банку		
низький	помірний	високий
Визначення напрямку зміни ризику банку		
такий, що зменшується	стабільний	такий, що зростає

Тема 9. ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ

Завдання 1. Банк із зареєстрованим і сплаченим статутним капіталом у розмірі 125 млн грн за звітний місяць характеризувався наступними середньозваженими значеннями нормативів ліквідності:

- Н4 – 19,96%;
- Н5 – 51,32%;
- Н6 – 16,27%.

За попередні місяці звітного періоду порушень нормативів Н5, Н6 банк не допускав, а норматив миттєвої ліквідності Н4 було порушено 2 рази.

Визначте розмір штрафу, який стягуватиме НБУ з банку.

Завдання 2. На підставі матеріалів інспекційної планової перевірки НБУ застосовано до банку письмове застереження.

Сформуйте письмове застереження НБУ.

Поясніть, дії банку після отримання письмового застереження НБУ.

Завдання 3. Банк подав відділу банківського нагляду територіального управління НБУ звіт про платоспроможність станом на 1 листопада поточного року, згідно з яким норматив платоспроможності становив 5%, прибуток – 6 млн грн.

За звітом станом на 1 жовтня поточного року норматив платоспроможності становив 6%, а прибуток – 7 млн грн.

Зробіть висновок про дотримання банком нормативу платоспроможності та за потреби нарахуйте суму штрафу за кожний період.

Завдання 4. На банк накладено штраф за недотримання нормативу обов'язкового резервування. Це сталося вдруге за півріччя. Є наступні дані (табл. 1):

Таблиця 1

Показники	Значення
Сума недорезервування	8,5 млн грн
Зареєстрований статутний капітал	80,4 млн грн
Сума регулятивного капіталу	130,8 млн грн
Облікова ставка НБУ	17%
Ломбардна ставка	16%

Завдання 5. На банк накладено штраф за перше порушення протягом року за недоліки в технології виконання банківських операцій. Маємо наступні дані:

- статутний фонд банку – 240,5 млн грн;
- сума регулятивного капіталу – 360,8 млн грн.

Визначте суму штрафу.

Завдання 6. Банк із зареєстрованим і сплаченим статутним капіталом у розмірі 35 млн грн за звітний місяць мав наступні середньозважені значення нормативів ліквідності: Н4 – 15,38%; Н5 – 21,78%; Н6 – 18,51%.

За нормативом миттєвої ліквідності – це друге порушення протягом календарного року, а за нормативами поточної та короткострокової ліквідності – відповідно третє та п'яте.

Визначте розмір штрафу, який стягуватиме НБУ з банку-порушника.

Завдання 7. Банк порушив норматив обов'язкового резервування. Це сталося вперше протягом півріччя. Є наступні дані (табл. 1):

Таблиця 1

Показники	Значення
Сума недорезервування	1,8 млн грн
Зареєстрований статутний капітал	130,7 млн грн
Сума регулятивного капіталу	260,9 млн грн
Облікова ставка НБУ	17%
Ломбардна ставка	16%

Розрахуйте суму штрафу.

Завдання 8. Банк з зареєстрованим статутним капіталом 500 млн грн за звітний місяць мав наступні середньозважені нормативи ліквідності:

- Н4 – 15,76% – одне порушення протягом календарного року;
- Н5 – 21,55% – друге порушення протягом календарного року;
- Н6 – 35,68% – третє порушення протягом календарного року.

Визначте розмір штрафу відповідно до вимог законодавства.

Завдання 9. На підставі матеріалів інспекційної планової перевірки НБУ надіслано до банку лист з вимогою щодо укладення письмової угоди за підписом керівника територіального управління НБУ, що містить обов'язкові умови, які банк зобов'язаний включити до письмової угоди, зокрема, наступні конкретні заходи, спрямовані на поліпшення фінансового стану та усунення виявлених порушень:

- складання та виконання графіків формування в повному обсязі резервних фондів і спеціальних резервів під активні операції банків;
- розробка та запровадження положень щодо поліпшення практики кредитування;
- прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються пов'язаним особам (інсайдерам) банку.

Сформуйте лист з вимогу щодо укладання письмової угоди НБУ.

Поясніть дії банку після отримання листа з вимогою щодо укладення письмової угоди від НБУ.

Завдання 10. Розрахуйте суму штрафу за недотримання банком нормативу обов'язкового резервування. Це другий випадок протягом останніх 6-и місяців. Є наступні дані (табл. 1):

Таблиця 1

Показники	Значення
Сума недорезервування	0,86 млн грн
Зареєстрований статутний капітал	6,3 млн грн
Сума регулятивного капіталу	14,5 млн грн
Облікова ставка НБУ	8%
Ломбардна ставка	9%

Тема 10. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Завдання 1. Обґрунтуйте доцільність чи недоцільність реорганізації діючої моделі організації банківського регулювання та нагляду в Україні відповідно до загальноєвропейських та світових тенденцій об'єднання наглядових органів за діяльністю фінансового сектору.

Завдання 2. Ознайомтесь з Комплексною програмою реформування вітчизняної банківської системи згідно із стандартами ЄС.

Оцініть основні напрями реформування банківської системи України щодо:

- укрупнення вітчизняної банківської системи;
- диференціації значень економічних нормативів залежно від розміру банку з огляду на важливість збереження конкурентного середовища;
- зменшення частки державних банків на банківському ринку України;
- присутності іноземного капіталу в банківській системі України та планів щодо його нарощення.

Відповідь обґрунтуйте.

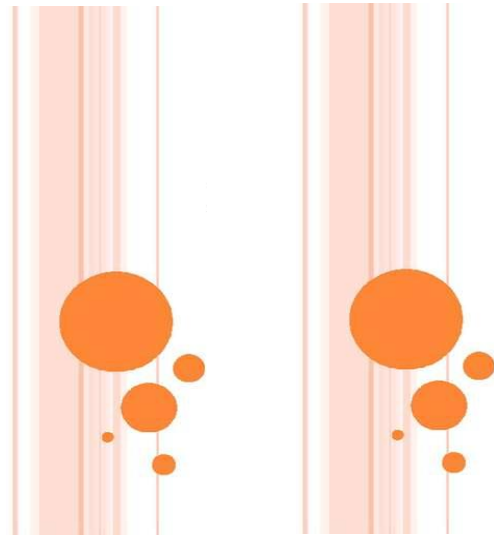
ПИТАННЯ

ДО

САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТА САМОКОНТРОЛЮ

ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

1. Особливості організації системи банківського нагляду в різних країнах світу.
2. Економічні методи регулювання діяльності банків.
3. Основні форми здійснення нагляду за діяльністю банків з боку НБУ.
4. Принципи Базельського комітету організації банківського нагляду.
5. Передумови та причини регулювання банківської сфери.
6. Відмінності та спільні риси між цілями/завданнями банківського регулювання та банківського нагляду.

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

1. Основні завдання діяльності Комісії НБУ.
2. Моделі організації систем банківського регулювання і нагляду за об'єктом регулювання.
3. Моделі організації систем банківського регулювання та нагляду за суб'єктом регулювання.
4. Основні інструменти макропруденційного нагляду.
5. Нормативно-правове забезпечення здійснення банківського регулювання та нагляду в Україні та інших країнах світу.

Тема 3. СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1. Організаційні та функціональні форми банківських установ.
2. Документи, що подаються до НБУ для державної реєстрації банку.

3. Особливості реєстрації представництв іноземних банків.
4. Порядок відкриття філій, представництв та відділень комерційних банків.
5. Зміст повідомлення про відкриття відокремленого підрозділу банку.

Тема 4. ЛІЦЕЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Умови, дотримання яких надає банківській установі право одержати банківську ліцензію.
2. Порядок розгляду НБУ пакета документів для видачі банківської ліцензії, письмового дозволу, ліцензій на виконання окремих операцій.
3. Особливості ліцензування окремих операцій комерційних банків.
4. Умови отримання письмового дозволу.
5. Умови для здійснення філіями банків банківських та інших операцій.

Тема 5. ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

1. Процедурні функції організації безвиїзного нагляду.
2. Нормативи капіталу банку.
3. Нормативи ліквідності банку.
4. Нормативи кредитного ризику банку.
5. Нормативи інвестування банку.

Тема 6. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

1. Основні особливості методології та завдання планування інспекційної перевірки.
2. Основні положення та порядок складання планів інспектування.
3. Етапи та порядок оцінки результатів інспекційних перевірок та формування звіту (довідки).
4. Особливості інспектування банків I та II рівнів.
5. Механізм контролю за висновками зовнішніх аудиторів у процесі інспектування та зв'язок зі службою внутрішнього аудиту банків.

Тема 7. КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «СAMELS»

1. Етапи проведення рейтингової оцінки банківської установи за системою SAMELS.
2. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку за даними аналізу капіталу та активів.

3. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку за даними аналізу менеджменту та надходжень.

4. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку за даними аналізу ліквідності.

5. Критерії встановлення рейтингової оцінки банку за даними аналізу чутливості банку до ринкового ризику.

Тема 8. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

1. Існуючі підходи до класифікації ризиків в банківській діяльності.

2. Відповідальність за процес управління ризиками в банку.

3. Чинники, що є причиною виникнення ризиків в банку.

4. Оцінка систем управління ризиками банківської діяльності.

5. Інструменти запобігання ризикам при здійсненні операцій банківськими установами.

Тема 9. ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ

1. Характеристика основних заходів впливу НБУ, що застосовуються до банківських установ.

2. Особливості застосування такого заходу впливу НБУ, як прийняття програми фінансового оздоровлення.

3. Реорганізація та реструктуризація банків.

4. Особливості процесу ліквідації банківських установ.

5. Порядок призначення тимчасової адміністрації в банках.

Тема 10. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Особливості застосування заходів впливу попереднього реагування на банківські порушення.

2. Специфіка реалізації примусових заходів впливу на банківські порушення.

3. Напрями регулювання банківської діяльності в умовах євроінтеграції та глобалізації.

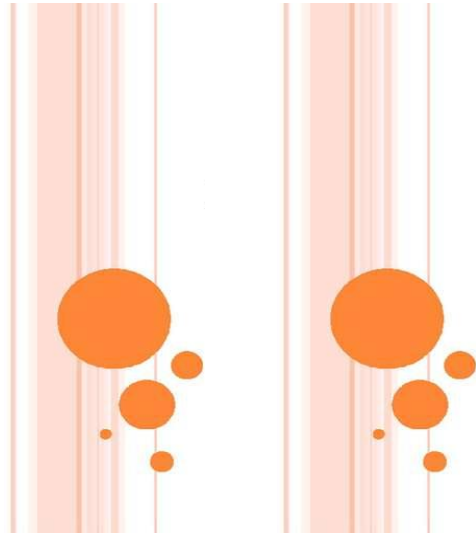
4. Проблеми реалізації функцій безвиїзного нагляду в Україні в контексті оцінки фінансового стану банків.

5. Вдосконалення підходів до інспектування згідно з нормами та вимогами ЄС.

ПИТАННЯ

ДО ДИСКУСІЙ

ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

1. Основні причини, що змушують державу взяти на себе функцію банківського нагляду.
2. Ефективність директив Базельського комітету з питань банківського нагляду.
3. Співвідношення понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

1. Оптимальна організаційна структура системи банківського регулювання та нагляду Національного банку України.
2. Необхідність функціонування міжнародної (наднаціональної) моделі організації системи регулювання та нагляду.
3. Проблеми та перспективи розвитку банківського регулювання та нагляду в Україні.

Тема 3. СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1. Об'єктивність вимог до засновників, акціонерів та статутного капіталу банку.
2. Професійна придатність та бездоганна ділова репутація керівництва банку при створенні банку: умовність чи необхідність?
3. Створення і реєстрація банків в Україні та інших країнах світу: порівняльний аналіз.

Тема 4. ЛІЦЕЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Порядок ліцензування банків в Україні та зарубіжних країнах: переваги та недоліки.
2. Право банку щодо повернення банківської ліцензії.
3. Причини надання/ненадання НБУ ліцензії на здійснення банківських операцій.

Тема 5. ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

1. Застосування штрафних санкцій за порушення нормативів – справедливість чи покарання?
2. Встановлення НБУ обов'язкових економічних нормативів – умова покращення роботи банківського сектору чи надмірний контроль?
3. Безвиїзний нагляд: «плюси» та «мінуси» нагляду раннього застереження.

Тема 6. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

1. Правила проведення інспектування банків в Україні та зарубіжних країнах: переваги та недоліки.
2. Відсоток підтвердження достовірності інформації в процесі проведення інспектування банків.
3. Доцільність впровадження стандартів внутрішнього контролю банку.

Тема 7. КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «CAMELS»

1. Рейтингове оцінювання банків: необхідність застосування чи мода?
2. Існуючі методики рейтингового оцінювання банків: яка краща?
3. «Плюси» та «мінуси» в процесі встановлення сукупної рейтингової оцінки банку.

Тема 8. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

1. Співність існуючих підходів щодо класифікації ризиків.
2. Причинність виникнення ризиків банку.
3. Ефективність діяльності та/або дубляж функцій постійно діючих комітетів з управління ризиками (кредитний комітет, комітет з управління активами та пасивами, тарифний комітет).

Тема 9. ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ

1. Призначення тимчасової адміністрації: раціональність заходу чи ірраціональність.

2. Програма фінансового оздоровлення банку: дієвість заходу чи відтягивання процесу припинення діяльності банку.

3. Порядок і форми проведення реорганізації банківських установ в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз.

Тема 10. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Елементи відповідності/невідповідності функціонування банківської системи України стандартам та вимогам ЄС.

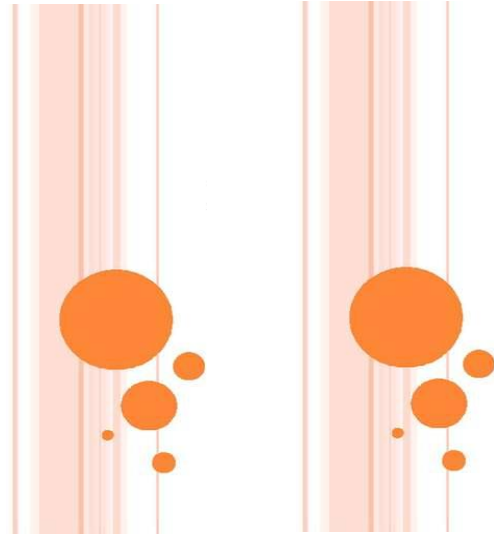
2. Дотримання банками України вимог угоди Базель 2: що заважає?

3. Можливості вирішення проблем банківського нагляду в Україні в контексті євроінтеграції та глобалізації.

ТЕМИ

РЕФЕРАТІВ

ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

1. Превентивні та протекційні заходи з Банківського комітету з питань банківського нагляду.
2. Базельський комітет з питань банківського нагляду: історія створення та юридичний статус.
3. Генезис наукової думки щодо державного регулювання банківської діяльності. Сучасні теорії та течії.

Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА СИСТЕМИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

1. Інституційні основи організації банківського регулювання та нагляду: вітчизняний та зарубіжний аспекти.
2. Побудова служби банківського нагляду в країні як самостійної структури (самостійний вибір країни).
3. Функції департаментів банківського нагляду центрального банку країни (самостійний вибір країни).

Тема 3. СТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

1. Бізнес-план, який надається при реєстрації комерційного банку.
2. Істотна участь юридичної чи фізичної особи в діяльності банку.
3. Порядок формування статутного капіталу комерційного банку.

Тема 4. ЛІЦЕЗУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Надання новоствореному банку ліцензії на здійснення банківських операцій.
2. Умови розширення ліцензії функціонуючого банку.
3. Роль Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у процесі відкликання у банку банківської ліцензії та/або ліквідації банку.

Тема 5. ПРУДЕНЦІЙНИЙ БЕЗВИЇЗНИЙ НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

1. Забезпечення реальної капіталізації банків України.
2. Особливості встановлення та розрахунку нормативів ліквідності банку.
3. Встановлення нормативів кредитного ризику як засіб зменшення банківських ризиків.

Тема 6. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

1. Види, об'єкти та плани виїзних інспекційних перевірок.
2. Особливості виїзного інспектування банків I та II рівня.
3. Звіт за результатами комплексного інспектування і довідка за результатами тематичного чи спеціального інспектування.

Тема 7. КОМПЛЕКСНА РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ ЗА СИСТЕМОЮ «CAMELS»

1. Особливості аналізу достатності капіталу та активів в процесі визначення рейтингу банку за системою CAMEL.
2. Особливості аналізу менеджменту та чутливості банку до ринкового ризику в процесі визначення рейтингу за системою CAMEL.
3. Особливості аналізу надходжень та ліквідності банку в процесі визначення рейтингу за системою CAMEL.

Тема 8. БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НА ОСНОВІ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

1. Карта фінансових ризиків банку.
2. Вимірювання та оцінка фінансових ризиків за системою оцінки ризиків.
3. Вимірювання і оцінка нефінансових ризиків за системою оцінки ризиків.

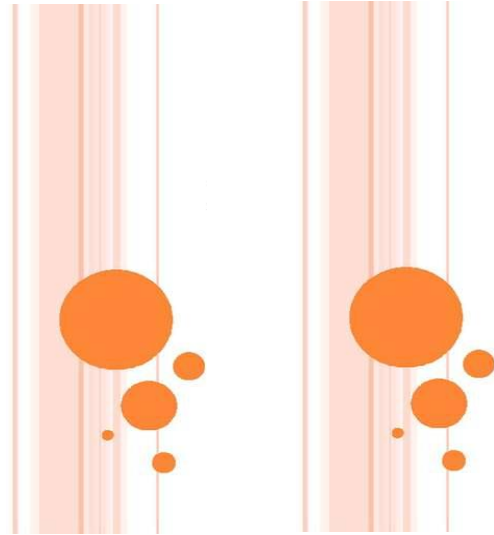
Тема 9. ЗАСТОСУВАННЯ ДО БАНКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ПОРУШЕННЯ НИМИ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ НБУ

1. Капіталізація банку як важливий чинник виконання вимог НБУ.
2. Принципи корпоративного управління та ризик-менеджменту в банках.
3. Особливості застосування заходів впливу до банків за порушення, виявлені в діяльності філій банків.

Тема 10. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1. Комплексна програма реформування вітчизняної банківської системи згідно із стандартами ЄС.
2. Регулювання банківського сектору в країнах ЄС.
3. Проблеми забезпечення ефективного банківського нагляду в Україні та інших країнах СНГ.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ І НАГЛЯДУ

1. Форма регулювання діяльності банків, за якої контролюються питання щодо реєстрації банків і ліцензування їх діяльності, застосовуються санкції та надаються рекомендації щодо діяльності банків:

- 1) адміністративна;
- 2) регулююча;
- 3) індикативна;
- 4) наглядова;
- 5) пруденційна.

2. Оптимальне значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента повинно бути:

- 1) не більше 5%;
- 2) не менше 20%;
- 3) не більше 25%;
- 4) не більше 30%;
- 5) не більше 60%.

3. Ступінь ризику для VI групи активів становить:

- 1) 0%;
- 2) 10%;
- 3) 20%;
- 4) 50%;
- 5) 100%.

4. Співвідношенням сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб та суми всіх фінансових зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних з банком осіб, до регулятивного капіталу банку визначають:

- 1) норматив великих кредитних ризиків;
- 2) норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (або групи пов'язаних контрагентів);
- 3) норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами;
- 4) норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою;
- 5) норматив загальної суми інвестування.

5. Вступний контроль запроваджується на етапі:

- 1) реєстрації та ліцензування банківської діяльності;
- 2) здійснення моніторингу банку – безвиїзної інспекції;
- 3) визначення рейтингової оцінки банку;
- 4) вживання заходів щодо усунення недоліків роботи банку;
- 5) усі відповіді правильні.

6. Оптимальне значення нормативу миттєвої ліквідності повинно бути:

- 1) не менше 40%;
- 2) не менше 20%;
- 3) не менше 10%;
- 4) не менше 60%;
- 5) не більше 25%.

7. Для спеціалізованих ощадних банків встановлюються спеціальні значення наступних економічних нормативів:

- 1) нормативу миттєвої ліквідності (Н4);
- 2) нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- 3) нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);
- 4) правильні відповіді: 1); 3);
- 5) правильні відповіді: 1); 2); 3).

8. Якщо регулятивний капітал має від'ємне або нульове значення, то до уваги береться його наступне умовне значення:

- 1) 100 гривень;
- 2) 10 гривень;
- 3) 1 гривня;
- 4) 0,1 копійка;
- 5) до уваги не береться.

9. Оптимальне значення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами повинно бути:

- 1) не більше 30%;
- 2) не менше 20%;
- 3) не більше 25%;
- 4) не більше 5%;
- 5) не більше 60%.

10. Ступінь ризику для V групи активів становить:

- 1) 0%;
- 2) 10%;
- 3) 35%;
- 4) 50%;
- 5) 100%.

11. Виявлення відхилень щодо дотримання регулятивних норм і вимог характеризує функція:

- 1) методологічна;
- 2) контрольна;
- 3) захисна;
- 4) регулятивна;
- 5) антикризова.

12. Моделі організації банківського регулювання та нагляду:

- 1) єдиного фінансового органу управління;
- 2) двох вершин;
- 3) секторна;
- 4) правильні відповіді: 1); 3);
- 5) правильні відповіді: 1); 2); 3).

13. Діяльність філії іноземного банку повинна відповідати вимогам:

- 1) законодавчо-нормативних документів України;
- 2) законодавчо-нормативних документів держави, в якій зареєстровано материнський банк;
- 3) законодавчо-нормативних документів України та держави, в якій зареєстровано материнський банк;
- 4) центрального банку держави, в якій зареєстровано материнський банк;
- 5) Міністерства фінансів України.

14. Економічні нормативи діяльності банків – це показники, встановлені НБУ з метою:

- 1) регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому;
- 2) регулювання банківської діяльності на основі виїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому;
- 3) визначення рейтингової оцінки банку;
- 4) реєстрації банку;
- 5) ліцензування банківської діяльності.

15. Оптимальне значення нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою має не перевищувати:

- 1) 15%;
- 2) 20%;
- 3) 10%;
- 4) 60%;
- 5) 35%.

16. Формою регулювання діяльності банків, що передбачає: встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків та процентної політики та управління золотовалютними резервами тощо, є:

- 1) пруденційна;
- 2) адміністративна;
- 3) наглядова;
- 4) індикативна;
- 5) регулююча.

17. Як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) визначають:

- 1) норматив миттєвої ліквідності;
- 2) норматив поточної ліквідності;
- 3) норматив адекватності капіталу;
- 4) норматив короткострокової ліквідності;
- 5) норматив великих кредитних ризиків.

18. Умовами для надання ліцензії на здійснення банківських операцій для новоствореного банку є:

- 1) зареєстрований статутний капітал банку має бути сповна сплачений на момент прийняття рішення про видачу ліцензії;
- 2) наявність професійно придатних керівних осіб та підрозділу, який виконуватиме банківські операції, що ліцензуються, а також підрозділу внутрішнього аудиту, керівники яких повинні відповідати вимогам НБУ;
- 3) наявність відповідних внутрішніх документів банку, що регламентують здійснення операцій, що ліцензуються;
- 4) забезпечення банку необхідним обладнанням, комп'ютерною технікою, програмними продуктами та засобами зв'язку; відповідність приміщення банку вимогам НБУ.
- 5) усі відповіді правильні.

19. Ступінь ризику для IV групи активів становить:

- 1) 0%;
- 2) 10%;
- 3) 35%;
- 4) 50%;
- 5) 100%.

20. Кількість органів-регуляторів при секторній моделі;

- 1) один орган-регулятор;
- 2) один спеціальний орган;
- 3) два і більше органів-регуляторів;
- 4) органи-регулятори відсутні;
- 5) чотири спеціальних органа.

21. Регулятивний капітал використовується для розрахунку наступних нормативів:

- 1) достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2);
- 2) максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- 3) великих кредитних ризиків (Н8);
- 4) нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);
- 5) усі відповіді правильні.

22. Модель організації банківського регулювання та нагляду, при якій делегуються функції регулювання єдиному органу регулювання фінансового ринку – мегарегулятору:

- 1) модель «єдиного фінансового органу управління»;
- 2) модель «двох вершин»;
- 3) секторна модель;
- 4) усі відповіді правильні;
- 5) правильні відповіді: 1); 2).

23. Співвідношення ліквідних активів з кінцевим строком погашення до одного року до зобов'язань банку з визначають:

- 1) норматив миттєвої ліквідності;
- 2) норматив великих кредитних ризиків;
- 3) норматив адекватності капіталу;
- 4) норматив короткострокової ліквідності;
- 5) норматив поточної ліквідності.

24. Функція банківського нагляду, зміст якої полягає у здійсненні заходів щодо регулювання економічних відносин між складовими банківської системи, а також окремими елементами її зовнішнього оточення, має найменування:

- 1) методологічна;
- 2) контрольна;
- 3) захисна;
- 4) регулятивна;
- 5) антикризова.

25. Для спеціалізованих ощадних банків встановлюються спеціальні значення наступних економічних нормативів:

- 1) нормативу миттєвої ліквідності (Н4);
- 2) нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- 3) нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);
- 4) правильні відповіді: 1); 3);
- 5) правильні відповіді: 1); 2); 3).

26. Методами здійснення банківського нагляду є:

- 1) виїзна інспекція;
- 2) аналіз матеріалів зовнішнього аудиту банку;
- 3) використання матеріалів зовнішнього аудиту та власного виїзного аудиту;
- 4) жорсткі вимоги до фінансової звітності;
- 5) усі відповіді правильні.

27. Оптимальне значення нормативу великих кредитних ризиків не має перевищувати:

- 1) 2-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 2) 5-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 3) 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 4) 3-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 5) 10-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

28. Якщо значення нормативу великих кредитних ризиків перевищує встановлений розмір регулятивного капіталу, то вимоги до нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу:

- 1) знижуються;
- 2) підвищуються;
- 3) подвоюються;
- 4) потроюються;
- 5) не змінюються.

29. Слово «банк» і похідні від нього можуть використовуватися у назві лише:

- 1) юридичним особам, що зареєстровані НБУ як банк і мають банківську ліцензію;
- 2) юридичним особам, в яких банк має істотну участь;
- 3) об'єднанням громадян;
- 4) релігійним організаціям;
- 5) благодійним організаціям.

30. Оптимальне значення нормативу короткострокової ліквідності повинно бути:

- 1) не менше 40%;
- 2) не менше 20%;
- 3) не менше 10%;
- 4) не менше 60%;
- 5) не більше 25%.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Штраф за друге і подальші порушення протягом календарного року щодо невиправлення звітності в порядку, установленому НБУ, накладається на банки:

- 1) у розмірі 0,03% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 2) у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 3) у розмірі 0,05% від суми регулятивного капіталу банку;
- 4) у розмірі 0,03% від суми регулятивного капіталу банку;
- 5) у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку.

2. Перша комплексна інспекційна перевірка банку здійснюється:

- 1) не раніше, ніж через 12 місяців з дня отримання ним банківської ліцензії;
- 2) упродовж 1-го півріччя функціонування банківської установи;
- 3) коли обсяг активів перевищує 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 4) коли обсяг активів перевищує 5-кратний розмір регулятивного капіталу банку;
- 5) протягом першого місяця після отримання ним банківської ліцензії.

3. Система CAMEL передбачає здійснення оцінки:

- 1) якості капіталу та ліквідності;
- 2) якості активів та дохідності;
- 3) якість управління (менеджменту);
- 4) правильні відповіді: 1); 2);
- 5) правильні відповіді: 1); 2); 3).

4. Інспектування банків може бути:

- 1) плановим;
- 2) спеціальним;
- 3) тематичним;
- 4) комплексним;
- 5) усі відповіді правильні.

5. Скількома стандартами керується служба внутрішнього аудиту:

- 1) 3;
- 2) 5;
- 3) 2;
- 4) 6;
- 5) 10.

6. Класифікація категорій ризиків НБУ:

1) кредитний ризик, ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; кон'юнктурний ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик;

2) кредитний ризик, ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; ринковий ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик;

3) кредитний ризик, ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; кон'юнктурний ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; юридичний ризик; стратегічний ризик;

4) кредитний ризик, ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; кон'юнктурний ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик;

5) кредитний ризик, ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; кон'юнктурний ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; стратегічний ризик.

7. Штраф за перше порушення порядку, строків і технології виконання операцій, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ, протягом календарного року накладається на банк:

- 1) у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 2) у розмірі 0,05% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 3) у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 4) у розмірі 0,1% від суми регулятивного капіталу банку;
- 5) у розмірі 0,01% від суми регулятивного капіталу банку.

8. Банки, що отримали рейтингову оцінку «1» або «2» за системою CAMELS підлягають комплексній інспекційній перевірці:

- 1) один раз на 12 місяців;
- 2) один раз на 18 місяців;
- 3) один раз на 2 роки;
- 4) один раз в 5 років;
- 5) один раз на 6 місяців.

9. Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання, – це:

- 1) ризик ліквідності;
- 2) ризик зміни процентної ставки;
- 3) ринковий ризик;
- 4) валютний ризик;
- 5) кредитний ризик.

10. Штраф за перше порушення, що стосується надання недостовірної або ненадання/несвоєчасне надання інформації про структуру власності, накладається на банк:

- 1) у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але не більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 2) у розмірі 25000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 3) у розмірі 0,5% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 4) у розмірі 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 5) у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку.

11. Після закінчення перевірки звіт про комплексне інспектування банку подають не пізніше, ніж через:

- 1) 3 робочі дні;
- 2) 10 робочих днів;
- 3) 5 робочих днів;
- 4) 15 робочих днів;
- 5) 1 місяць.

12. До рейтингових методик відносяться:

- 1) номерна методика;
- 2) бальна методика;
- 3) регресійна методика;
- 4) індексна методика;
- 5) усі відповіді правильні.

13. Рішення про встановлення підвищених економічних нормативів до банку приймає:

- 1) Правління НБУ;
- 2) Міністерство фінансів України;
- 3) Комітет з питань нагляду;
- 4) правильні відповіді: 1); 3);
- 5) усі відповіді правильні.

14. Програма фінансового оздоровлення банку в обов'язковому порядку повинна містити:

- 1) аналіз причин, що спричинили погіршення фінансового стану та збиткову діяльність банку;
- 2) конкретні заходи фінансового оздоровлення та розрахунок економічного ефекту від впровадження кожного заходу;
- 3) календарний графік виконання заходів фінансового оздоровлення та прогностичні показники діяльності банку, що передбачено досягнути після виконання заходів фінансового оздоровлення;
- 4) найменування відповідального виконавця;
- 5) усі відповіді правильні.

15. Виїзна інспекційна перевірка передбачає проходження наступної кількості етапів:

- 1) 3;
- 2) 4;
- 3) 5;
- 4) 2;
- 5) 7.

16. Штраф за третє і подальші порушення нормативів накладається на банк:

- 1) у розмірі 0,1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 2) у розмірі 0,25% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 3) у розмірі 0,5% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 4) у розмірі 0,2% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 5) у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку.

17. Критеріями віднесення банку до категорії неплатоспроможних є:

1) неприведення банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства, в тому числі нормативно-правових актів НБУ, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше як через 180 днів із дня визнання його проблемним;

2) зменшення розміру регулятивного капіталу або нормативів капіталу банку до однієї третини від мінімального рівня, встановленого законом та/або нормативно-правовими актами НБУ;

3) невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10% і більше своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами;

4) одноразове грубе або систематичне порушення банком законодавства в сфері готівкового обігу, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку;

5) усі відповіді правильні.

18. Що означає «рейтинг 5» у системі CAMELS:

- 1) сильний;
- 2) задовільний;
- 3) посередній;
- 4) граничний;
- 5) незадовільний.

19. Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі, – це:

- 1) ризик ліквідності;
- 2) ризик зміни процентної ставки;
- 3) ринковий ризик;
- 4) валютний ризик;
- 5) кредитний ризик.

20. До випадків, при яких НБУ може не накладати штраф, належать:

- 1) застосування штрафів не вплинуло на усунення банком порушень, в тому числі і економічних нормативів;
- 2) стягнення суми штрафу спричинило суттєве погіршення фінансового стану банку;
- 3) третє та подальші порушення в поточному році;
- 4) банк, віднесений до категорії проблемних;
- 5) усі відповіді правильні.

21. Захід впливу «розпорядження про зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі» НБУ має право застосовувати до банку:

- 1) який порушив хоча б один з нормативів капіталу або якщо НБУ визнає, що виплата дивідендів і розподіл капіталу призведе до його порушення;
- 2) у якого викуп власних акцій призвів/призведе до зниження рівня регулятивного капіталу до мінімально встановленого НБУ рівня;
- 3) якому надсилається лист з вимогою щодо розробки плану фінансового оздоровлення на період виконання даного плану;
- 4) правильні відповіді: 1); 2);
- 5) усі відповіді правильні.

22. Валютний ризик можна розподілити на:

- 1) транзиційний ризик, трансляційний ризик і економічний ризик;
- 2) ризик трансакції, трансляційний ризик і економічний ризик;
- 3) ризик кривої дохідності, ризик вибору і ризик погашення;
- 4) ризик погашення, ризик зміни процентної ставки і економічний ризик;
- 5) ризик з валютою та металами, ризик з процентними інструментами та ризик з пайовими цінними паперами.

23. Після прийняття у встановленому порядку рішення НБУ про реорганізацію банку банківська ліцензія вилучається:

- 1) протягом тижня;
- 2) не пізніше наступного дня після закриття кореспондентського рахунку банку;
- 3) на наступний день після прийняття рішення;
- 4) протягом 2-х днів після прийняття рішення;
- 5) у день закриття кореспондентського рахунку банку.

24. Банк може бути ліквідований:

- 1) за рішенням власників банку;
- 2) за рішенням трудового колективу банку;
- 3) у разі відкликання НБУ банківської ліцензії з власної ініціативи або за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- 4) правильні відповіді: 1); 2);
- 5) правильні відповіді: 1); 3).

25. До «непримусових» заходів впливу з боку НБУ належать:

- 1) письмове застереження;
- 2) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради, правління банківської установи;
- 3) укладання письмової угоди з банком;
- 4) правильні відповіді: 1); 3);
- 5) усі відповіді правильні.

26. За порушення щодо здійснення ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу та/або виявлення порушення законодавства з питань фінансового моніторингу на банк накладається штраф:

- 1) у розмірі не більше, ніж 50000 грн;
- 2) у розмірі не більше ніж 400000 грн за кожний вид порушення;
- 3) загальна сума якого не може становити більше 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку;
- 4) у розмірі 0,01% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку за кожне порушення;
- 5) у розмірі не більше, ніж 100000 грн.

27. Що означає «рейтинг 1» у системі CAMELS:

- 1) сильний;
- 2) задовільний;
- 3) посередній;
- 4) граничний;
- 5) незадовільний.

28. До «примусових» заходів впливу з боку НБУ не належать:

- 1) заборона надавати бланкові кредити;
- 2) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради, правління банку;
- 3) накладання штрафів;
- 4) віднесення банку (філії іноземного банку) до категорії проблемних;
- 5) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі.

29. Що означає компонент «С» при визначенні рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS:

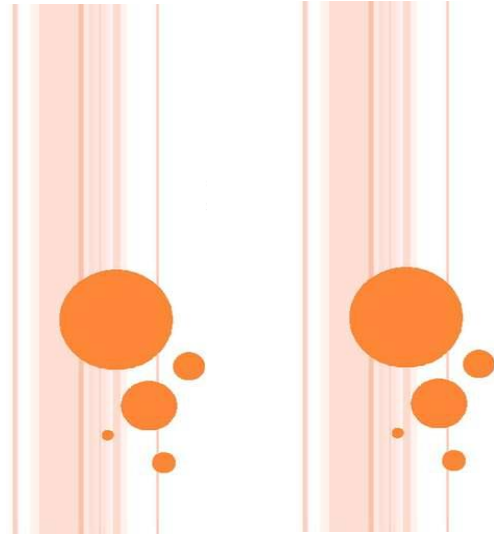
- 1) достатність активів банку;
- 2) достатність капіталу банку;
- 3) надходження банку;
- 4) чутливість банку до ринкового ризику;
- 5) власність капіталу.

30. Штраф за третє і подальші порушення нормативів накладається на банк:

- 1) окремо за кожним нормативом за умови 2-х і більше порушень;
- 2) окремо за кожним нормативом і за кожний випадок порушення;
- 3) за групу нормативів і за кожний випадок порушення;
- 4) за групу нормативів за умови 2-х і більше порушень;
- 5) разом за всі нормативи і за кожний випадок порушення.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ

СЛОВНИК

А

Аудит банку — визначення стану банку на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності балансу, обліку прибутків та збитків, аналізу стану обліку, відповідність обліку та дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів (учасників) за розподілу дивідендів, голосування, надання прав на придбання нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам (учасникам) банку та іншим користувачам.

Аудиторський висновок – офіційний документ, засвідчений підписом та печаткою аудитора (аудиторської фірми), який складається в установленому порядку за наслідками проведення аудиту і містить у собі висновок стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності.

Б

Базельський комітет банківського нагляду – міждержавна організація – координатор діяльності органів нагляду і регулювання діяльності фінансово-кредитних установ. Створений наприкінці 1974 р. керуючими центральними банками восьми європейських країн (Бельгії, Великобританії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Швейцарії і Швеції), а також США, Канади та Японії. Основоположником ідеї організованого міждержавного банківського нагляду був директор банку Англії Пітер Кук. Тому Базельський комітет неофіційно ще називають Комітетом Кука. У цьому комітеті окремі країни представлені центральними банками чи

іншими органами, які відповідно до національного законодавства здійснюють нагляд за діяльністю фінансово-кредитних установ. Засідання Базельського комітету відбуваються щомісяця в банку міжнародних розрахунків у м. Базелі (Швейцарія). Тут же на постійних засадах діє секретаріат Комітету. Базельський комітет забезпечує співпрацю країн світу з питань нагляду і регулювання діяльності банків, розробляє основні принципи, нормативи і директиви щодо здійснення банківського нагляду, поширює досвід окремих країн щодо найефективнішої практики банківського нагляду. Базельський комітет тісно пов'язаний із професійними організаціями банківського нагляду, зокрема з групою банківського нагляду країн Центральної і Східної Європи, до складу якої входить Україна. Секретаріат цієї групи знаходиться в Будапешті.

Банк – особлива грошово-кредитна установа, економічна інституція, яка діє на фінансовому ринку, акумулює тимчасово вільні грошові кошти і заощадження, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з векселями, іноземною валютою, золотом, коштовним камінням, випускає в обіг (емітує) гроші та цінні папери, надає різноманітні послуги фінансово-економічного характеру, виконує інші функції.

Банківська асоціація – об'єднання банків, інших установ та організацій, пов'язаних з функціонуванням кредитно-грошової системи. Мета і завдання банківської асоціації – захист прав та професійних інтересів своїх членів, об'єднання і координація дій та зусиль, сприяння створенню і вдосконаленню правової бази банківської сфери, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, представництво у державних і громадських організаціях, уніфікація правил банківських операцій, інших норм і вимог, інформаційно-видавнича діяльність тощо.

Банківська діяльність – залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Банківська ліцензія – документ, який видається НБУ відповідно до законодавства України, на підставі якого банки та філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність.

Банківське регулювання – одна з функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Банківський капітал – 1) різновид капіталу, капітал-вартість, який вкладається в банківське підприємство і в процесі функціонування, через торгово-промисловий капітал, приносить його власникам (банкірам, акціонерам, вкладникам) прибуток; 2) сукупність різних видів грошових капіталів, коштів, які використовує банк у вигляді банківських ресурсів для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій та одержання прибутку.

Банківський нагляд – система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи і захисту інтересів вкладників.

Банківський рейтинг – це інструмент демонстрації інвестиційної привабливості банку через уміння його менеджменту професійно і прибутково працювати в такій складній сфері, якою є фінансовий бізнес.

Банківські операції – сукупність різних видів і напрямів діяльності банку у сфері фінансово-кредитних відносин з метою одержання прибутку: залучення грошових коштів і їх розміщення; здійснення кредитування і розрахунків; емісійна діяльність; купівля і продаж цінних паперів та валютних цінностей; касове обслуговування юридичних і фізичних осіб; зберігання, купівля та продаж банківських металів, дорогоцінних каменів та інших коштовностей; формування та розміщення золотовалютних резервів; касове виконання державного бюджету і видача гарантій, поручительств та надання інших фінансових послуг.

Банківські ризики – небезпека виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, доходу, грошових коштів у разі виникнення несприятливих для банку обставин, неправомірних або навмисних дій його працівників.

Банкрутство – неспроможність боржника задовольнити в установленій строк пред'явлені до нього кредиторами вимоги виконати свої боргові зобов'язання.

Безвізний нагляд – це дистанційний моніторинг діяльності окремих банків і банківської системи в цілому, а також застосування наглядовими органами певних заходів з метою реагування на проблеми і недоліки, виявлені в діяльності банків.

В

Валютний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали.

Визначення рейтингу банку за системою CAMELS – це стандартизований метод оцінки банків, ефективність якого залежить від якості підготовки до проведення інспекційних перевірок з урахуванням результатів безвиїзного нагляду, кваліфікації та об'єктивності інспекторів служби банківського нагляду.

Відокремлений підрозділ юридичної особи – філія, інший підрозділ юридичної особи, що знаходиться поза її місцезнаходженням та виробляє продукцію, виконує роботи або операції, надає послуги в єдиному замкнутому технологічному процесі з юридичною особою, або представництво, що представляє і захищає інтереси юридичної особи.

Внутрішній фінансовий моніторинг – діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу з виявлення, відповідно до законодавства України, фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів.

Державна реєстрація банку – надання банку статусу юридичної особи відповідно до вимог законодавства України.

Державний реєстр банків – реєстр, що ведеться НБУ і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків.

Додатковий капітал банку – частина власного капіталу банку, капітал 2-го рівня (згідно з поділом, рекомендованим Базельським комітетом банківського нагляду). Складається з резервів під стандартну заборгованість інших банків, резервів під стандартну заборгованість за кредитами, наданими клієнтам, результату переоцінки основних засобів, субординованого боргу, поточних доходів.

Достатність капіталу – показник, що відображає наявність капіталу, достатнього для виконання банком своїх функцій і покриття ризиків, які виникають під час проведення банківських операцій.

Економічні нормативи діяльності банків – показники, встановлені НБУ з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому.

К

Капітал банку – сукупність коштів, фондів, призначених для забезпечення діяльності банку та його фінансової стабільності: статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток минулих років, фінансовий результат поточного року тощо.

Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність, яка відображає фінансовий стан та результати діяльності юридичної особи та її дочірніх установ як єдиної економічної одиниці.

Консолідований баланс банку – бухгалтерський звіт, який включає не тільки операції банку як юридичної особи (зведений баланс), а й операції асоційованих, дочірніх компаній та спільних підприємств банку.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Л

Ліквідація банку – процедура припинення функціонування банку як юридичної особи відповідно до законодавства України.

Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

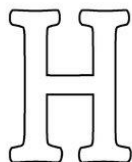
Ліцензування банків – надання банкам, зареєстрованим у НБУ, дозволу на здійснення окремих або всіх банківських операцій, якщо умови діяльності банків відповідають чинному законодавству України та нормативно-правовим актам НБУ і не загрожують інтересам їх клієнтів.

М

Модель «двох вершин» – передбачає розподіл обов'язків щодо здійснення нагляду (за безпосередньої участі центрального банку та/або Міністерства фінан-

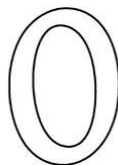
сів) між двома різними спеціалізованими органами влади таким чином, що один з них забезпечує пруденційний нагляд, а другий – контролює прозорість ведення бізнесу.

Модель «єдиного фінансового органу управління», згідно з якою регулювання і нагляд за всіма секторами національної фінансово-кредитної системи здійснюється єдиним наглядовим органом – центральним банком, який несе відповідальність за стійкість фінансово-кредитної системи країни і забезпечує застосування уніфікованих підходів і механізмів банківського нагляду.

Нагляд на основі оцінки ризиків – це внутрішній процес НБУ, який обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності.

Нормативно-правові акти Національного банку України – нормативно-правові акти, що видаються НБУ у межах його повноважень на виконання законодавства України.

Операційно-технологічний ризик – це потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи.

Основний капітал банку – головна складова, основа капіталу банку, що згідно з рекомендаціями Базельського комітету банківського нагляду кваліфікується як капітал 1-го рівня: фактично сплачений зареєстрований статутний капітал та розкриті резерви, створені за рахунок нерозподіленого прибутку. Разом з додатковим капіталом становить власний капітал банку.

Ощадний банк – банк, що спеціалізується на обслуговуванні населення, залучаючи грошові заощадження громадян і надаючи кредитні, розрахункові та інші банківські послуги.

П

Підрозділ банку – структурна одиниця банку, що не має статусу юридичної особи і виконує функції, визначені банком.

Представництво банку – територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що виконує функції представництва та захисту інтересів банку і не здійснює банківську діяльність.

Проблемний банк – банківська установа, в діяльності якої наявні ознаки порушення фінансової стабільності, що становлять загрозу платоспроможності банку та інтересам клієнтів.

Пруденційний нагляд – система заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на забезпечення стабільності й надійності банків та банківської системи, створення здорового конкурентного середовища у банківському секторі, забезпечення відкритості й прозорості його політики та діяльності, підвищення професіоналізму банківського персоналу, вдосконалення банківських технологій в інтересах споживачів банківських послуг, захисту інтересів акціонерів, вкладників та інших кредиторів банку від неефективного управління та шахрайства; у широкому розумінні – банківський нагляд та регулювання банківської діяльності у їх взаємозв'язку і взаємозалежності.

Прямі інвестиції банків – це внесення банками власних коштів або майна до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права (акції, паї, частки), емітовані такою юридичною особою.

Р

Регулятивний капітал банку – основний та додатковий капітал, зважений на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами НБУ.

Режим фінансового оздоровлення банку – система заходів, спрямованих на усунення порушень, що призвели банк до збиткової діяльності і скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень, що дають право на застосування таких заходів на період, визначений НБУ, але не більше ніж на 12 місяців. Підставою для переведення банку на режим фінансового оздоровлення є невиконання протягом 3 місяців пруденційних норм та нормативів ведення банківської справи.

Рейтинг – це встановлення узагальнюючої оцінки фінансового стану банку за стандартизованою системою показників, що дозволяє розглядати всі банки з єдиної позиції.

Реорганізація банку – добровільне чи вимушене припинення діяльності банку і зміна його організаційно-правової форми шляхом передачі його майна, прав та обов'язків іншим банкам чи правонаступникам. Формами реорганізації можуть бути: злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми. Реорганізація банку здійснюється з метою запобігання процедурі банкрутства, збереження потенціалу й основних засобів банківської установи, відновлення ефективної діяльності. Реорганізація банку може бути здійснена за рішенням загальних зборів акціонерів, погодженим із НБУ, або за рішенням НБУ.

Ризик – це можливість того, що певні події, очікувані чи неочікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або надходжень банку.

Ризик зміни процентної ставки – це наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок.

Ризик ліквідності – ризик недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризик того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат.

Ризик репутації – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду.

Ризик трансакції – полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій.

Ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі.

Санація банку – система заходів щодо фінансового оздоровлення банку, відновлення його ліквідності та платоспроможності й усунення причин, які призвели до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану. Підставою для переведення банку в режим фінансового оздоровлення є віднесення його до категорії

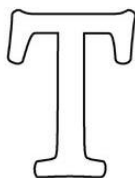
проблемних, відсутність у нього необхідного капіталу для забезпечення виконання обов'язкових економічних нормативів діяльності.

«Секторна» модель – це модель, за якої нагляд в фінансово-кредитному секторі здійснюється спеціальним органом з повним делегуванням функцій регулювання мегарегулятору.

Система банківського нагляду – це впорядкована система інтересів, правил і норм, інструментів впливу, а також організаційно-економічного забезпечення контрольно-наглядової діяльності.

Статутний капітал банку – сплачений та зареєстрований підписний капітал банку.

Стратегічний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

Тимчасова адміністрація – процедура, що застосовується НБУ під час здійснення банківського нагляду за обставин, передбачених законодавством України.

Тимчасовий адміністратор – фізична або юридична особа, яка призначається НБУ для здійснення тимчасової адміністрації.

Уповноважена особа банку – особа, яка на підставі статуту чи угоди має повноваження представляти банк та вчиняти від його імені певні дії, що мають юридичне значення.

Уповноважений банк – банк чи інша фінансово-кредитна установа, яка має дозвіл (ліцензію) центрального банку на здійснення державних, галузевих, регіональних та інших програм, а також валютних операцій.

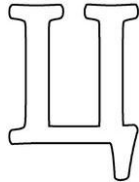
Учасники банку – засновники банку, акціонери банку, які є відкритим акціонерним товариством, і пайовики кооперативного банку.

Філія банку – відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку.

Фінансова (бухгалтерська) звітність банку – система взаємопов’язаних узагальнюючих показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

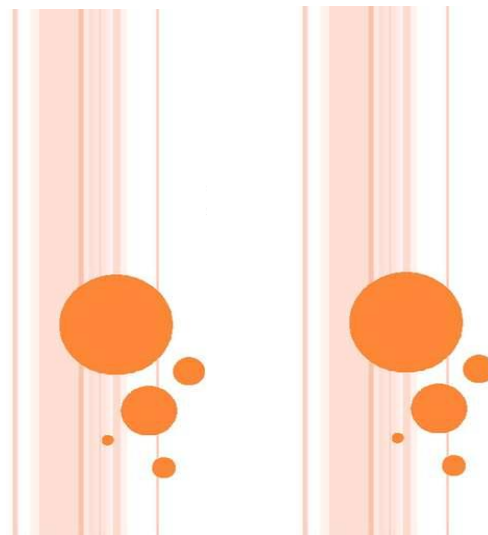

Центральний банк – орган державного регулювання грошового ривку і грошово-кредитної системи країни, якому надано право здійснення контролю діяльності кредитних установ, управління грошовим обігом, створення і збереження офіційних золотовалютних резервів, монопольне право емісії грошей.

Юридичний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с.
2. Административное право : учебн. / Под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. – М. : Юрист, 2000. – 728 с.
3. Аналіз банківської діяльності : підручн. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
4. Афанасенко М. В. Сутність та значення рейтингових оцінок у процесі управління банком / М. В. Афанасенко // Вісник Української академії банківської справи. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2011. – №1 (30).
5. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : ЦНД НБУ : Знання, 2011. – 504 с.
6. Банківське право України : навч. посібн. / Кол. авт. : А. М. Жуков, А. Ю. Іоффе, В. Л. Кротюк, В. В. Пасічник, А. О. Селіванов та ін. / За заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 384 с.
7. Банківський нагляд // Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76262
8. Банківські операції : підручн. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.
9. Барановський О. І. Розвиток банківської системи України : монографія / О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Є. В. Бридун, С. І. Брус, Є. О. Бублик, З. С. Варналій, М. М. Відякін, В. В. Гуменюк, К. В. Іоненко, В. В. Корнєєв. – К. : ДУ «Ін-т економіки та прогнозування» НАН України, 2008. – 581 с.
10. Башлай С. В. Методологічні засади нагляду на консолідованій основі за діяльністю банків в Україні / С. В. Башлай, О. І. Подоляка // Зб. наук. пр. «Проб-

леми і перспективи розвитку банківської системи України». – Випуск 37. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – С. 16–28.

11. Біленчук П. Д. Банківське право: українське та європейське : навч. посібн. / П. Д. Біленчук, О. Г. Диннік, Л. О. Лютий, О. В. Скороход / За ред. П. Д. Біленчука. – К. : Атіка, 1999. – 390 с.

12. Бойківська Л. І. Методи оцінки банківських ризиків / Л. І. Бойківська // Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми розвитку регіону». – 2005. – №5. – С. 78–84.

13. Большой энциклопедический словарь / [сост. А. Б. Борисов]. – 3-е изд., доп. и перераб. – М. : Книжный мир, 2010. – 860 с.

14. Братко А. Г. Банковское право России : учебн. для бакалавриата и магистратуры / А. Г. Братко. – М. : Юрайт, 2015. – 489 с.

15. Братко А. Г. Центральный банк в банковской системе России : монография / А. Г. Братко. – М. : Спарк, 2001. – 335 с.

16. Буряк А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» для спеціальності 8.03050802 «Банківська справа» / А. В. Буряк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/banknad/Tema8.pdf>

17. Васюренко О. О. Банківський нагляд : підручн. / О. О. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 502 с.

18. Ващенко Ю. В. Банківське право : навч. посібн. / Ю. В. Ващенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.

19. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посібн. / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К. : Знання, 2008. – 463 с.

20. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручн. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008. – 564 с.

21. Воронова Л. К. Фінансове право України : навч. посібн. за вимогами кредитно-модульної системи організації навч. процесу / Л. К. Воронова та ін.; за ред.: Л. К. Воронова. – Київ : Правова єдність, 2009. – 393 с.

22. Галанов В. А. Основы банковского дела : учебн. / В. А. Галанов. – М. : ФОРУМ; ИНФРА-М, 2008. – 292 с.

23. Гегенхаймер Г. Закон «Про комерційні банки» : основні розділи та положення / Г. Гегенхаймер // Матеріали семінару «Закон про комерційні банки та його роль в забезпеченні умов ефективної банківської діяльності в Україні». – Пуца-Озерна (Україна). – 4–5 червня. – К., 1999.

24. Герасимчук З. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посібн. / З. В. Герасимчук, Н. І. Корецька, Н. С. Різник, В. Л. Галуцук. – Херсон : Олді-плюс, 2015. – 572 с.

25. Гладинець Н. Ю. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні / Н. Ю. Гладинець // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – №7. – С. 722–726.
26. Гладинець Н. Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ / Н. Ю. Гладинець // Економічний простір. – 2015. – №94. – С. 152–161.
27. Гордіца Т. М. Сучасні методики рейтингування банків України: теорія і практика інформаційної відкритості для вкладників грошових коштів / Т. М. Гордіца // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Вип. 7. – Луцьк : ЛНТУ, 2011.
28. Гринчук А. Л. Ризики банківської діяльності та основні методи оцінки / А. Л. Гринчук // Управління розвитком. – 2013. – №10. – С. 59–62.
29. Гроші та кредит / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.
30. Грушко В. І. Банківський нагляд : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. С. Любунь, К. Є. Раєвський. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.
31. Гудзь Т. П. Банківський нагляд : навч. посібн. / Т. П. Гудзь. – Київ : Ліра, 2008. – 380 с.
32. Диба М. І. Модернізація системи банківського регулювання та нагляду в глобальному середовищі : колект. монографія / М. І. Диба, Л. В. Конопатська, М. П. Гойванюк. – Київ : КНЕУ, 2015. – 398 с.
33. Диба М. І. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків : навч. посібн. / М. І. Диба, К. Є. Раєвський, М. І. Зубок. – Київ : КНЕУ, 2008. – 192 с.
34. Д'яконова І. І. Особливості сучасного стану державного регулювання банківської діяльності / І. І. Д'яконова, Є. Ю. Мордань // Зб. наук. пр. «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Вип. 31. – С. 45–54.
35. Д'яконова І. І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності : дис. д.е.н. / І. І. Дяконова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008.
36. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. – Т. 1. / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2000. – 864 с.
37. Економічні нормативи діяльності банків : глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123298

38. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах, В. Б. Альошин, А. М. Мороз [та ін.] ; [голов. наук. консультант А. М. Мороз]. – К. : Молодь : Ін Юре, 2001. – 680 с.

39. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид. випр. та доп. – К. : Т-во «Знання», КОО; Львів : Вид-во Львів. банківського ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.

40. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2001. – № 5–6 (із змінами №1736-VIII від 15.11.2016, ВВР, 2016. – №48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

41. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).–2016. – №30 (із змінами №1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2017. – №7–8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/paran29#n29>

42. Закон України «Про Національний банк України» // Затверджено Верховною Радою України від 20.05.1999 р. №679-XIV (редакція станом на 01.01.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

43. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

44. Заруцька О. П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід : монографія / О. П. Заруцька. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 379 с.

45. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посібн. / І. Ю. Івченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

46. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» // Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001р. №36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/paran25#n25>

47. Інструкція «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» // Затверджено Постановою Правління Національного банку України від 24.10.2011р. №373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>

48. Коваленко М. М. Банківське регулювання: сутність і характеристика / М. М. Коваленко // Державне будівництво. – 2011. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_2_19

49. Коваленко В. В. Банківський нагляд : навч. посібн. / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.
50. Коваленко М. М. Складові, функції та завдання банківського нагляду як механізму державного регулювання / М. М. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf)
51. Колодізев О. М. Рейтингова система CAMEL як інструмент оцінки фінансової стабільності банку / О. М. Колодізев, І. І. Попов // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2012. – №6. – С. 142–145.
52. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самоств. вивч. дисц. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.
53. Конопатська Л. В. Банківський нагляд : навч. посібн. / Л. В. Конопатська, К. Є. Раєвський. – К. : КНЕУ, 2008. – 336 с.
54. Корецька Н. І. Структура кредитної системи Сполучених Штатів Америки / Н. І. Корецька, Н. С. Різник // Зб. наук. пр. «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – Випуск 1(10). – Частина II. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2011. – 334 с. – С. 82–88.
55. Косова Т. Д. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. для студ. вузів / Т. Д. Косова, О. О. Папаїка, С. Г. Арбузов та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 319 с.
56. Костенко В. В. Теоретичні аспекти банківського нагляду в Україні: сутність та його види / В. В. Костенко // Зб. наук. пр. «Глобальні та національні проблеми економіки». – Випуск 7. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 704–708.
57. Костенко В. В. Ретроспектива становлення та розвитку банківського нагляду в Україні / В. В. Костенко // Економіка та держава. – 2014. – №10. – С. 80–84.
58. Костюченко О. А. Банківське право : підручн. / О. А. Костюченко. – К. : Професіонал, 2004. – 544 с.
59. Кротюк В. Л. Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз / В. Л. Кротюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 248 с.
60. Кузьмак О. М. Чинники виникнення банківських ризиків / О. М. Кузьмак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66231.doc.htm
61. Латковська Т. А. Юридична категорія «банківська діяльність» / Т. А. Латковська // Зб. тез допов. VIII Міжнародної науково-практичної конферен-

ції «Наука і освіта – 2005». – 7–21 лютого. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т. 45. – Право. – С. 65–68.

62. Лаутс Е. Б. Рынок банковских услуг: правовое обеспечение стабильности / Е. Б. Лаутс. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 134 с.

63. Лепинська І. О. Еволюція банківського регулювання та нагляду в Україні / І. О. Лепинська // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – №1. – С. 81–87.

64. Лещенко В. В. Організаційно-правовий механізм функціонування банківського нагляду в Україні / В. В. Лещенко // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія «Управління». – Випуск 3. – Київ : АМУ, 2013. – С. 274–282.

65. Лещенко В. В. Організація системи банківського нагляду: структура, моделі, проблеми регулювання / В. В. Лещенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №6. – С. 132–136.

66. Линников А. С. Основы правового регулирования банковской деятельности в Европейском Союзе / А. С. Линников // Московский журнал международного права. – 2002. – № 1. – С. 61–79.

67. Лучковська С. І. Фінансове право : навч. посібн. / С. І. Лучковська. – К. : КНТ, 2010. – 296 с.

68. Майба В. В. Рейтингове оцінювання фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба // Ефективна економіка. – 2010. – №5. – С. 48–65.

69. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. №104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>

70. Міщенко В. І. Банківський нагляд : навч. посібн. / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренева. – Київ : Знання, 2004. – 406 с.

71. Міщенко В. І. Банківський нагляд : підручн. / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2010. – 497 с.

72. Міщенко В. Еволюція банківського нагляду: європейський досвід / В. Міщенко, В. Крилова, Є. Швець // Вісник Національного банку України. – 2007. – №7. – С. 5–11.

73. Науменкова С. В. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посібн. / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : Центр наук. досліджень НБУ: УБС НБУ, 2010. – 170 с.

74. Національний банк і грошово-кредитна політика : підручн / За ред. д.е.н, проф. А. М. Мороза та к.е.н., доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 1999. – 368 с.

75. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 239 с.
76. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
77. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/>
78. Пасічник В. В. Банківський нагляд: правові засади та проблеми здійснення / В. В. Пасічник // Банківське право України / Під заг. ред. А. О. Селіванова. – К. : ВД «Ін Юре», 2000. – 340 с.
79. Пасічник І. В. Рейтингова оцінка комерційного банку як індикатор його надійності та ефективності / І. В. Пасічник // Зб. наук. пр. «Комунальне хазяйство городов». – №62. – С. 245–255.
80. Поллард А. М. Банковское право США / А. М. Поллард, Ж. Г. Пассейк, К. Х. Зллис, Ж. П. Дейли. – М. : Прогрес, 2002. – 340 с.
81. Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» // Затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 30.06.2016 року №351 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
82. Положення «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» // Затверджено Постановою Правління НБУ №306 від 08.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0906-01>
83. Полякова В. П. Структура и функции центральных банков : зарубежный опыт / В. П. Полякова, Л. А. Московкина. – М., 1996. – 192 с.
84. Постанова Правління Національного банку України «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року» від 18.06.2015 р. №391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>
85. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 07.04.2016 року №242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=29651981>
86. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 28.28.2001 №369» від 08.01.2008 р. №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-08>

87. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 12.05.2015 р. №312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>

88. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» від 17.08.2012 р. №346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12/page>

89. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок» від 17.07.2001 року №276 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-01>

90. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» від 17.07.2001 року №275 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 21.08.2001 р. №730/5921.

91. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про фінансове оздоровлення комерційних банків» від 30.12.1996 р. №346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0426500-97>

92. Постанова Правління Національного банку України «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» від 02.06.2009 року №315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09#n14>

93. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручн. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

94. Пшик Б. І. Актуальні проблеми рейтингового оцінювання комерційних банків в Україні / Б. І. Пшик // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 149–152.

95. Раєвський К. Є. Банківський нагляд : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / К. Є. Раєвський, Л. В. Конопатська, В. М. Домрачев. – К. : КНЕУ, 2003. – 174 с.

96. Рисін М. В. Рейтингова оцінка діяльності банків як інструмент аналізу фінансового стану / М. В. Рисін // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 159–152.

97. Риск-менеджмент інновацій : монографія / Т. А. Васильєва, О. Н. Диденко, А. А. Епифанов и др.. – Суми : Деловые перспективы, 2005. – 260 с.

98. Розвиток банківської системи України / За ред. д.е.н. О. І. Барановського. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2008. – 584 с.
99. Романишин В. О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / В. О. Романишин, Ю. М. Уманців. – К. : Атіка, 2005. – 480 с.
100. Сидоренко О. М. Функції, принципи, цілі та інструментарій банківського нагляду / О. М. Сидоренко // Зб. наук. пр. «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». – 2012. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fkd.khivs.edu.ua/pdf/2012_2/13.pdf
101. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки мл.; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 1018 с.
102. Сисоєва Л. Ю. Проблеми рейтингування банків за системою CAMELS / Л. Ю. Сисоєва // Механізм регулювання економіки. – 2012. – №3. – С. 13–17.
103. Смовженко Т. С. Банківський нагляд : підруч. для студ. вузів / Заг. ред. Т. С. Смовженко. – К. : ДВНЗ «УБС НБУ», 2011. – 431 с.
104. Соловаров А. В. Деякі аспекти банківського нагляду як інструменту впливу центрального банку / А. В. Соловаров // Молодий вчений. – 2015. – №1. – С. 74–78.
105. Солодкіна О. В. Поняття і значення банківського нагляду в системі правового регулювання банківської діяльності / О. В. Солодкіна // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – Серія «Юридичні науки». – 2004. – №60–62. – С. 125–128.
106. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Є. О. Бублик та ін. ; за ред. д.е.н. О. І. Барановського. – К. : НАН України; Ін-т економіки та прогнозування, 2010. – 492 с.
107. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні / М. Суржинський // Юридичний журнал. – 2004. – №8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=1365>
108. Управління ризиками банків : монографія у 2 томах. – Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. / За ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова і д.е.н., проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.
109. Фетисов Г. Г. Организация деятельности центрального банка : учебн. / Г. Г. Фетисов, О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова; под общ. ред. Г. Г. Фетисова. – 2-е изд., стер. – М. : КНОРУС, 2007. – 430 с.
110. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін. / За заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Ін-тер , 2008. – 472 с.

111. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОПППО; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.
112. Холодна Ю. Є. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / Ю. Є. Холодна. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 142 с.
113. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / За ред. Т. Д. Косової, О. О. Папаїки. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
114. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручн. / Кол. авт. : А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін. / За ред. д.е.н., проф. А. М. Мороза і к.е.н., доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
115. Циганова Н. В. Вплив іноземних банків на конкурентне середовище в країнах із трансформаційною економікою / Н. В. Циганова // Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми міжнародних відносин». – Вип. 82. – Ч. II. – К. : Ін. міжнар. відносин КНУ імені Т. Шевченка. – 2009. – С. 116–127.
116. Чернадчук В. Д. Заходи впливу Національного банку України за порушення банківського законодавства: поняття та види / В. Д. Чернадчук // Держави та регіони. – Серія «Право». – 2014. – №2(44). – С. 38–43.
117. Шевченко А. Ю. Зарубіжний досвід функціонування органів банківського нагляду / А. Ю. Шевченко // Адміністративне право і процес. – 2014. – №4(10). – С. 107–114.
118. Шестаков А. В. Банковская система РФ : учебн. пособ. / А. В. Шестаков. – М. : МГИУ, 2006. – 240 с.
119. Щеглюк М. С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах Європейської інтеграції / М. С. Щеглюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія: Економіка і менеджмент. – Одеса, 2015. – Вип. 13. – С. 235–240.
120. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [ред -кол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998–2004. – Т. 6. С–Я. – 765 с.
121. Яремко С. А. Побудова моделей рейтингового оцінювання результатів діяльності комерційних банків / С. А. Яремко, С. В. Бевз // Зб. наук. пр. «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво». – Випуск №18. – Луцьк : ЛНТУ, 2015. – С. 178–186.
122. Яценко М. Правове регулювання віднесення банку до категорії проблемних та неплатоспроможних / М. Яценко // Вісник Національного банку України. – 2014. – №12. – С. 40–42.
123. Bestmann U. Finanz – und Birsenlexikon / U. Bestmann. – 4. Auflage. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2000. – 934 p.

124. Eatwell J. The New Palgrave Dictionary of Money & Finance (in 3 volumes) / J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman (Eds.). – Volume 1. – London : Macmillan Press Limited, 1992. – 865 p.

125. Gindi I. H. The Principles and Practice of Bank Supervision: Main Features, and Evaluation and Possible Alternative / I. H. Gindi // IMF Central Banking Seminar, 1984.

ДОДАТКИ

Додаток А

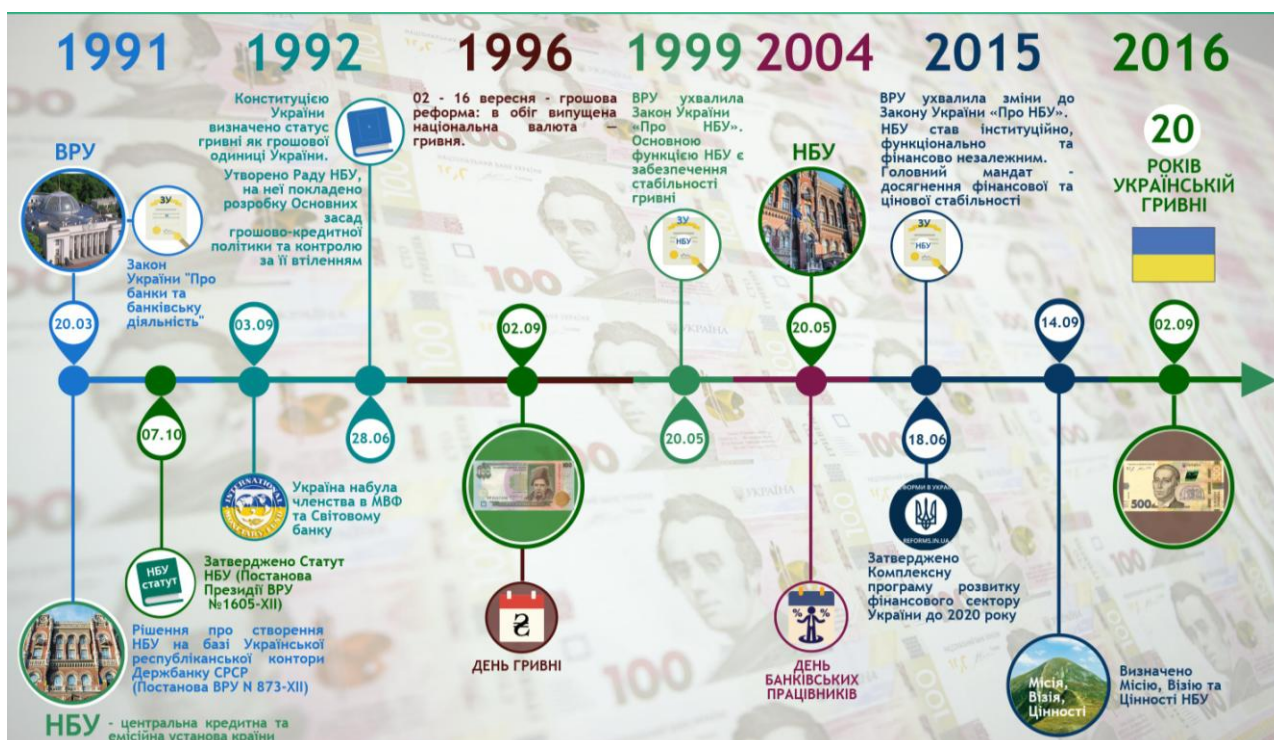

Рис. А.1. Інституційне становлення НБУ протягом 1991–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. А.2. Трансформація НБУ у період 2014–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. А.3. Основні досягнення НБУ *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Б

Рис. Б.1. Департаменти банківського нагляду та регулювання в організаційній структурі НБУ, 2017 р. *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

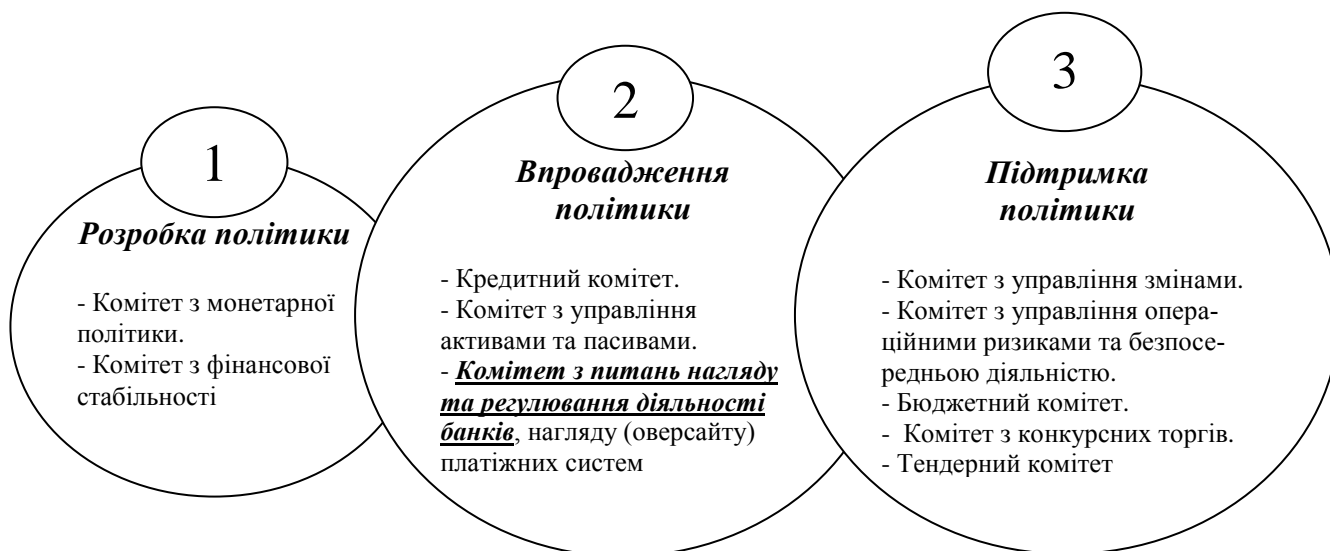

Рис. Б.2. Структура системи комітетів НБУ, 2017 р. *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем – це колегіальний орган, якому Правління НБУ згідно зі ст. 17 Закону України «Про Національний банк України» делегувало окремі повноваження щодо здійснення банківського регулювання і нагляду, державного регулювання і нагляду у сфері фінансового моніторингу, нагляду (оверсайту) платіжних систем, валютного регулювання і контролю.

Основні завдання Комітету:

- забезпечення стабільності й надійності банківської системи України, а також захист інтересів вкладників та інших кредиторів банків;
- вирішення пріоритетних питань нагляду за банками, їх відокремленими підрозділами та філіями іноземних банків і діяльності банківського сектору економіки України;
- визначення тенденцій розвитку банківської системи, розроблення системних питань і за потреби надання відповідних пропозицій Правлінню НБУ;
- забезпечення координації роботи служби банківського нагляду;
- застосування заходів впливу/санкцій за порушення банківського законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, законодавства про платіжні системи та переказ коштів, нормативно-правових актів НБУ тощо;
- застосування санкцій до небанківських фінансових установ-резидентів, державне регулювання і нагляд у сфері фінансового моніторингу за якими здійснює НБУ, за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу;
- ужиття заходів щодо запобігання злочинності та правопорушенням у банківській системі;
- сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення здійснення банківського регулювання і нагляду, державного регулювання та нагляду у сфері фінансового моніторингу, нагляду (оверсайту) платіжних систем, ініціювання нових і вдосконалення законів України та нормативно-правових актів НБУ.

Рис. Б.3. Зміни в організаційній структурі НБУ, що відбулися у 2016 р. *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток В

Таблиця В.1

Відомості Державного реєстру банків за 2016 рік *

Відомості Державного реєстру банків	Кількість
Зареєстровані філії українських банків на території України	91
Діючі філії українських банків на території України	89
Діючі представництва українських банків:	8
- на території України	5
- за кордоном	3
Зареєстровані відділення українських банків на території України	11823
Діючі відділення українських банків на території України	10256
Закрито відокремлених підрозділів українських банків на території України:	
- представництва	1
- філії	16
- відділення	2530
Відкрито відокремлених підрозділів українських банків на території України:	
- представництва	-
- філії	-
- відділення	415

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Д

Таблиця Д.1

Розгляд пакетів документів у 2016 році *

Процес	Кількість розглянутих пакетів	Надано згоду/ прийнято позитивних рішень	Не надано згоду/прийнято негативних рішень
Погодження призначення та визначення відповідності професійної придатності та ділової репутації керівників банку	592	411	45
Розгляд повідомлень банків про початок нових видів діяльності та/або фінансових послуг	11	7	3
Надання банківських ліцензій банкам у зв'язку зі зміною найменування	4	4	–
Акредитація представництв іноземних банків на території України, погодження змін до їх положень, скасування акредитації представництва іноземного банку банків на території України	3	14	–

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Таблиця Д.2

Погодження статуту банку протягом 2015–2016 років *

Пакети документів на погодження статутів	2016 рік	2015 рік
Надійшло пакетів документів:		
- усього	126	184
- щодо збільшення розміру статутного капіталу	76	60
Погоджено зміни до статутів:		
- усього	102	159
- щодо збільшення розміру статутного капіталу	60	49
Відмовлено в погодженні змін до статутів:		
- усього	2	0
- щодо збільшення розміру статутного капіталу	2	0
Повернуто пакети документів	21	16

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Таблиця Д.3

Зміна розміру статутного капіталу протягом 2014–2016 років *

Розмір статутного капіталу	01.01.2015 р.	01.01.2016 р.	01.01.2017 р.
Кількість банків, які мали банківську ліцензію, із них:	163	120	100
статутний капітал менше ніж 120 млн грн	30	28	1
статутний капітал від 120 до 200 млн грн	46	30	42
статутний капітал від 201 до 300 млн грн	25	18	16
статутний капітал від 301 до 500 млн грн	21	13	11
статутний капітал від 501 і більше	41	31	3

* Джерело: *Офіційний сайт Національного банку України* // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Е

Таблиця Е.1

Видача генеральних ліцензій на валютні операції у 2016 році *

Видано	Кількість банків	Кількість небанківських фінансових установ
Нових генеральних валютних ліцензій, у тому числі:	10	22
- у зв'язку з розширенням переліку дозволених валютних операцій	8	–
- у зв'язку зі зміною назви банку	2	–
- переоформлено генеральні ліцензії на нові без зазначення адрес	15	–
- ліцензії на операції з обміну валюти	–	11

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Нагляд за власниками банків у 2016 році *

	Кількість
Отримав для погодження набуття істотної участі	70 пакетів документів
Погодив набуття істотної участі	31 заявникові
Заборонив набуття істотної участі	13 заявникам
Повернув пакети документів для погодження набуття істотної участі	16 заявникам
Оштрафував за набуття істотної участі без погодження	2 заявники
На розгляді	10 пакетів документів

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Таблиця Ж.2

Нагляд за банківськими групами у 2016 році *

	Кількість банківських груп
Визнав	6
Погодив зміни у структурі власності	5
Припинив визнання	2
Розглянув повідомлення про наміри стати контролером	5

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

У 2016 році НБУ визнав 6 банківських груп:

- Траст-Капітал;
- Райффайзен Банк Аваль;
- Альфа-Банк;
- Індустріалбанк;
- ПФБ;
- Укрбудінвестбанк.

Усього станом на 31.12.2016 року в Україні діяло 19 банківських груп.

Упродовж 2016 року НБУ розробляв нові підходи до визначення учасників банківських груп та принципи їх ідентифікації, підґрунтям для цього був отриманий досвід нагляду за банківськими групами.

Додаток З

Таблиця 3.1

Результати діагностики пов'язаних із банками осіб у 2016 році *

Результати	Кількість банків на 01.01.2017 року
Пройшли діагностику	99
Ідентифіковано перевищення нормативу, із них:	44
- виведено з ринку	4
- виконали нормативи	4
- регулятором погоджено трирічні графіки зниження обсягу заборгованості пов'язаних осіб	8
- перебувають на розгляді регулятора трирічні графіки зниження обсягу заборгованості пов'язаних осіб	15
- готуються трирічні графіки зниження обсягу заборгованості пов'язаних осіб	13

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток И

Таблиця И.1

Кількісний розподіл інспекційних перевірок у 2016 році *

Інспекційні перевірки	Кількість
Планові	34
Позапланові, у тому числі:	50
- у рамках проведення діагностичного обстеження банків	41
- з питань виконання зобов'язань за кредитними договорами, укладеними з НБУ	6
- ініційовані за результатами безвізного банківського нагляду в рамках особливого режиму контролю за діяльністю банків	2
- перехідного банку щодо оцінки приведення інвестором діяльності такого банку у відповідність до вимог банківського законодавства	1

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Таблиця И.2

Результати перевірок банків та небанківських фінансових установ у 2016 році *

Показник	2016 рік
Кількість проведених перевірок банків/небанківських фінансових установ, (од.), із них:	88 / 2
- планових виїзних	41 / 0
- позапланових виїзних	3 / 0
- складені акти безвиїзного нагляду	44 / 2
Кількість банків/небанківських фінансових установ, у діяльності яких були виявлені порушення, (од.), з них:	59
- банків	57
- відокремлених підрозділів банків	0
- небанківських фінансових установ	2

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рекомендації, надані за результатами інспекційних перевірок у 2016 році *

Рекомендації	На суму, млрд. грн.
За результатами I етапу здійснення діагностичного обстеження банків у частині коригування (збільшення) розміру кредитного ризику	8,6
За результатами комплексних перевірок банків щодо:	
- коригування (збільшення) розміру регулятивного капіталу	67,9
- збільшення розміру непокритого кредитного ризику	5 9,1
- коригування (зменшення) фінансових результатів діяльності банків	1,7

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток К

Таблиця К.1

Порівняння систем рейтингових оцінок у 2016 році *

CAMELS-2016	CAMELSO-2017
<i>Компоненти</i>	
С – достатність капіталу	С – капітал
А – якість активів	А – якість активів
М – менеджмент	М – менеджмент і корпоративне управління
Е – надходження	Е – надходження
L – ліквідність	L – ліквідність
S – чутливість до ринкових ризиків	S – чутливість до ринкового ризику
	О – операційний ризик (введення нового компонента «О» – показників та критеріїв для оцінки операційного та інформаційного ризиків)
<i>Оцінки</i>	
- показники – якісні, шкала оцінки – п'ятибальна; - тенденція суб'єктивного усереднення рейтингових оцінок за компонентами (оцінка 3 – «посередній»)	- перехід на чотирибальну оцінку компонентів для уникнення випадків застосування середнього значення; - уведено кількісні показники та деталізовано якісні показники; - застосовано метод зважування (визначено вагомність компонентів у загальній рейтинговій оцінці та окремих показників кожного з компонентів)

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Л

Таблиця Л.1

Заходи впливу до банків, вжиті НБУ у 2016 році *

Вид заходу впливу	Кількість заходів впливу	Кількість банків
Письмове застереження	55	39
Визнання банку проблемним	26	25
Запровадження особливого режиму контролю та призначення куратора	24	21
Накладання штрафу на банк	18	18
Накладання штрафу на посадових осіб або власників істотної участі	14	8
Укладення письмової угоди	12	12
Накладання обмежень або зупинення операцій	9	9

* Джерело: *Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>*

Таблиця Л.2

Застосування заходів впливу/санкцій за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу та валютного контролю у 2016 році *

Показник	Кількість
Письмове застереження	44
Штраф на банк	33 рішення на загальну суму 9557920,74 грн
Обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій	2
Тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади	1 (відсторонено дві посадові особи)
Відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку	4
Письмова вимога до банку щодо усунення (недопущення в подальшій діяльності) порушень законодавства	51
Протокол про порушення валютного законодавства	192
Постанова про притягнення до відповідальності за порушення вимог валютного законодавства	206 на загальну суму 3302369,13 грн

* Джерело: *Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>*

Штрафи за результатами інспекційних перевірок у 2016 році *

Штрафи за результатами інспекційних перевірок	Нараховано, млн. грн.	Сплачено, млн. грн.	Основі підстави для накладання штрафів/притягнення до адміністративної відповідальності
Накладання штрафів на банки	2,9	2,9	- невиконання вимог нормативно-правових актів з питань регулювання діяльності банків;
Притягнуто до адміністративної відповідальності 22 посадові особи	0,7	0,7	- подання НБУ недостовірної та/або неповної звітності; - здійснення банками ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку
Усього	3,6	3,6	–

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток М

Таблиця М.1

Система внутрішнього контролю національного банку України *

Рівень	Відповідальні	Вид контролю
Контроль 1-го рівня	контроль здійснюється працівниками всіх підрозділів НБУ	Постійний контроль
	працівники відповідальні за контроль ризиків, притаманних їх діяльності	
Контроль 2-го рівня	контроль здійснюється відповідними внутрішніми службами контролю	
Контроль 3-го рівня	контроль здійснюється Департаментом внутрішнього аудиту	Періодичний контроль

* Джерело: *Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>*

Додаток Н

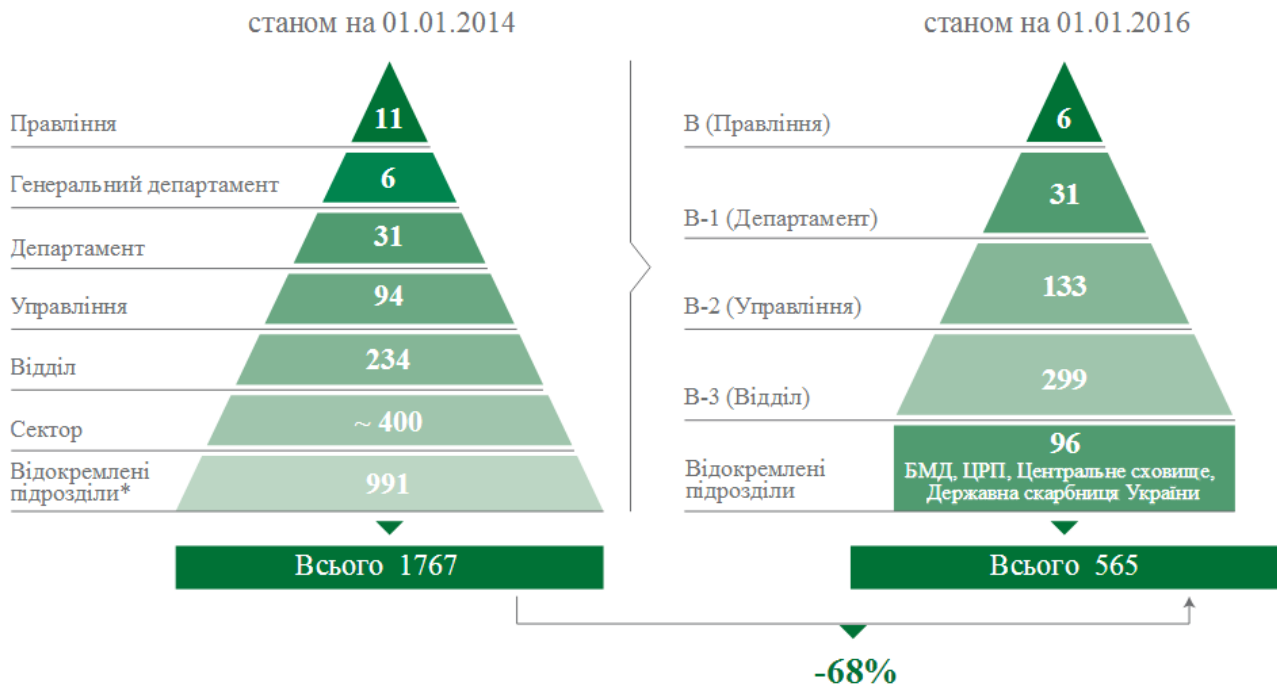

Рис. Н. 1. Рівні ієрархії та чисельність управлінського персоналу НБУ (штатні одиниці) за 2013 та 2015 роки *

* Джерело: Що можна дізнатись зі звіту Нацбанку за 2015 рік? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/shcho-mozhna-diznatys-zi-zvitu-natsbanku-za-2015-rik>

Рис. Н.2. Оптимізація персоналу НБУ у період 2014 – 2016 років та перспективи збільшення до 2020 року*

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток П

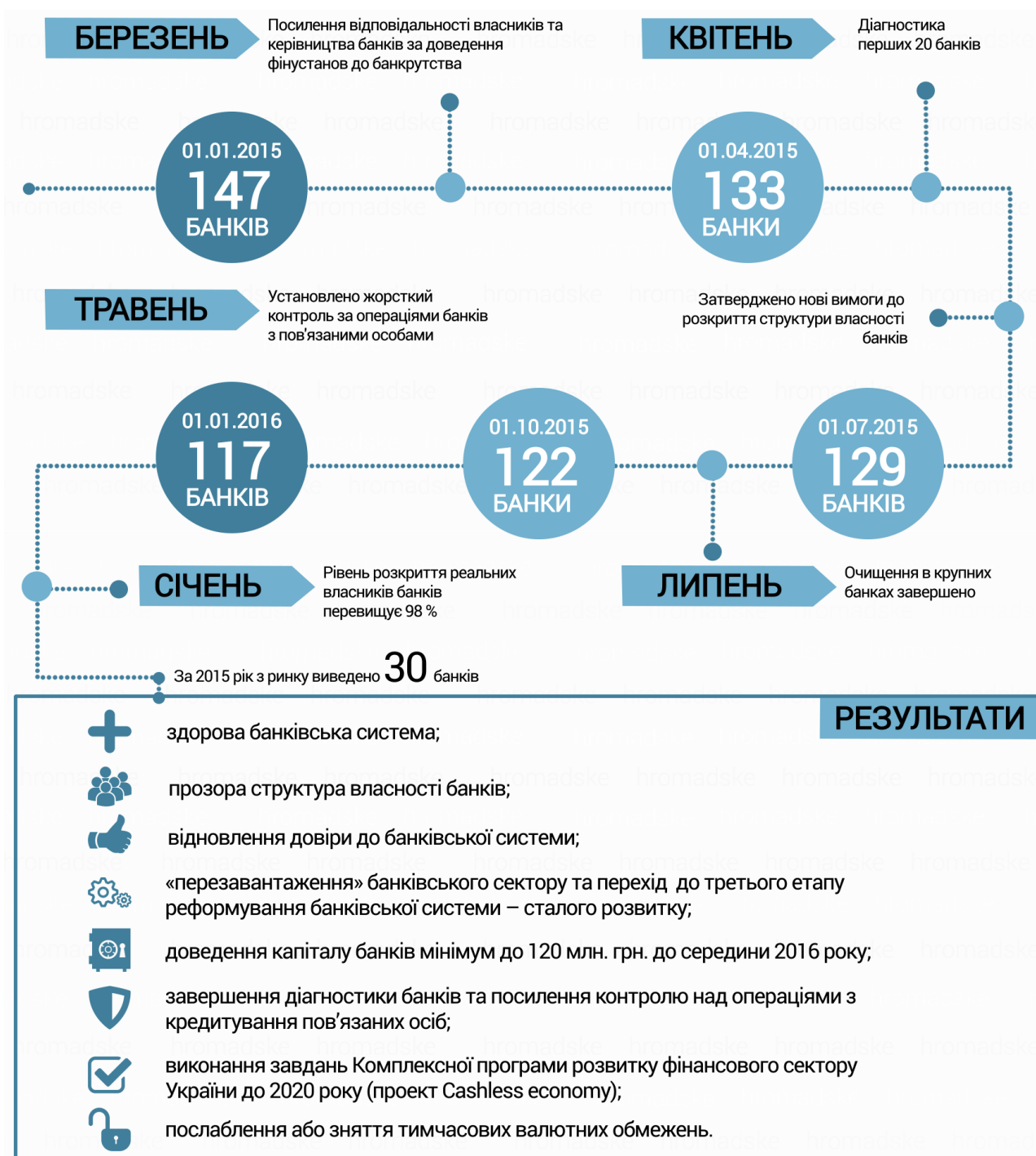

Рис. П.1. Етапи очищення банківської системи України у 2015 році *

* Джерело: Що можна дізнатись зі звіту Нацбанку за 2015 рік? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hromadske.ua/posts/shcho-mozhna-diznatys-zi-zvitu-natsbanku-za-2015-rik>

Рис. П.2. Причини і результати очищення банківської системи України протягом 2013–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. П.3. Динаміка виведення вітчизняних банків із ринку протягом 2014–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. П.4. Результати очищення банківської системи України протягом 2014–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Р

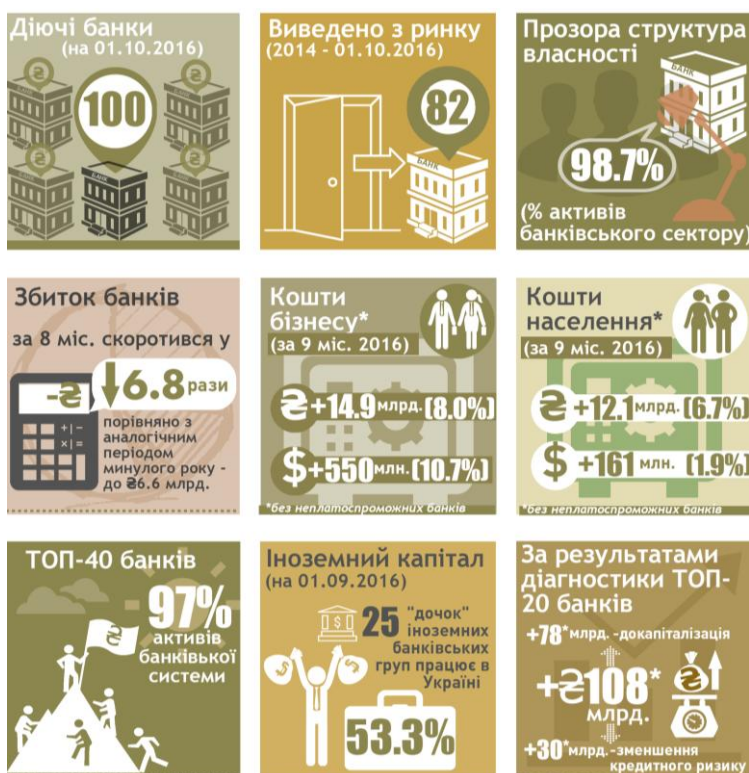

Рис. Р.1. Факти НБУ *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

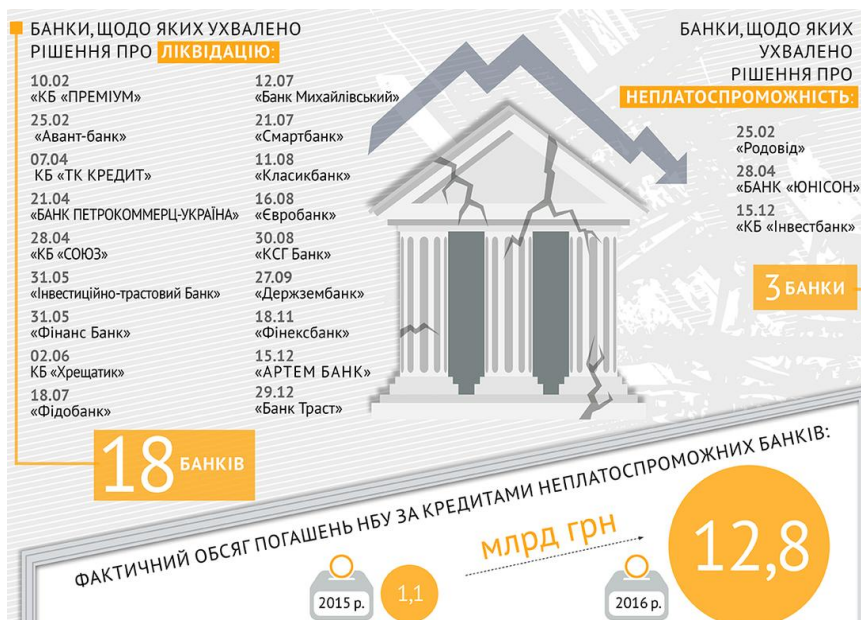

Рис. Р.2. Реорганізація та ліквідація вітчизняних банків у 2015 і 2016 роках *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

АКТИВИ АТ «БАНК «ТАВРИКА»

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

АКТИВИ ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК»

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК»

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ ЮРОСІБ ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК»

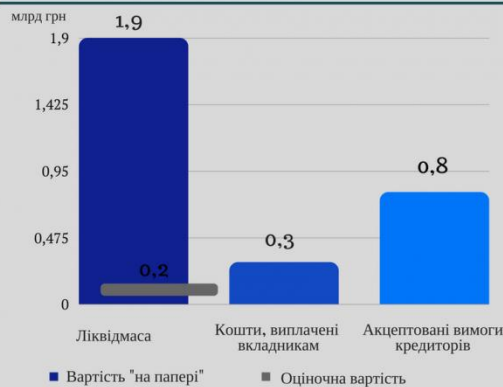
*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

АКТИВИ ПАТ «БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ»

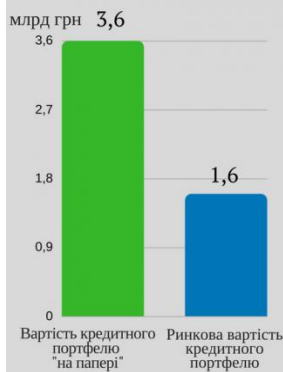
*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

АКТИВИ ПАТ «БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ»

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ АТ «ЄВРОГАЗБАНК»

92% кредитного портфелю юридичних осіб сформовано за принципом фінансової піраміди

3,3 млрд грн - виведено з банку за період 2012-2014 рр. шляхом кредитування структур опосередковано пов'язаних з менеджментом банку

Зобов'язання пов'язаних структур перестали обслуговуватись відразу після введення в банк тимчасової адміністрації

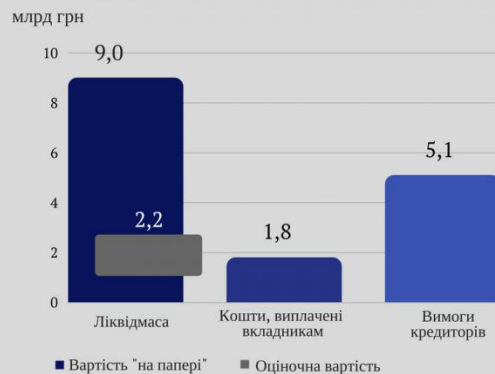
*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

АКТИВИ АТ «ЄВРОГАЗБАНК»

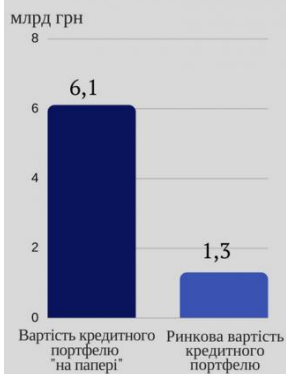
*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

АКТИВИ ПУАТ «ФІДОБАНК»

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

КРЕДИТНИЙ ПОРТФЕЛЬ ПУАТ «ФІДОБАНК»

80% активів банку – кредити юридичних і фізичних осіб

93% кредитів - не обслуговуються

Практично весь корпоративний кредитний портфель банку – кредити, видані пов'язаним з банком особам

1 827,80 млн грн - заборгованість інсайдерів на початок березня 2017 року

*Інфографіка є ілюстрацією до прес-релізу, не містить вичерпних даних, не є офіційним документом та підготовлена з інформаційною метою.

Рис. Р.3. Статистика щодо ситуації в банках, де була введена тимчасова адміністрація станом на 01.07.2017 року *

* Джерело: Проблемні банки України і список претендентів на ліквідацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pensia.ua/ua/gazeta/articles/item/2484-problemni-banky-ukrainy-i-spysook-pretendentiv-na-likvidatsiiu>

Додаток С

Рис. С.1. Заяви до правоохоронних органів щодо правопорушень неплатоспроможними банками *

* Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. С.2. Судові рішення щодо виведених із ринку банків станом на 01.01.2017 року *

* Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. С.3. Судові рішення щодо виведених із ринку банків станом на 01.08.2017 року *

* Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток Т

Рис. Т.1. Перехід банківської системи України у стан прозорості впродовж 2013–2017 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Рис. Т.2. Забезпечення прозорості банківської системи України в період 2013–2016 років *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Додаток У

Рис. У.1. Основні показники діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на 01.07.2017 року *

* Джерело: Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/>

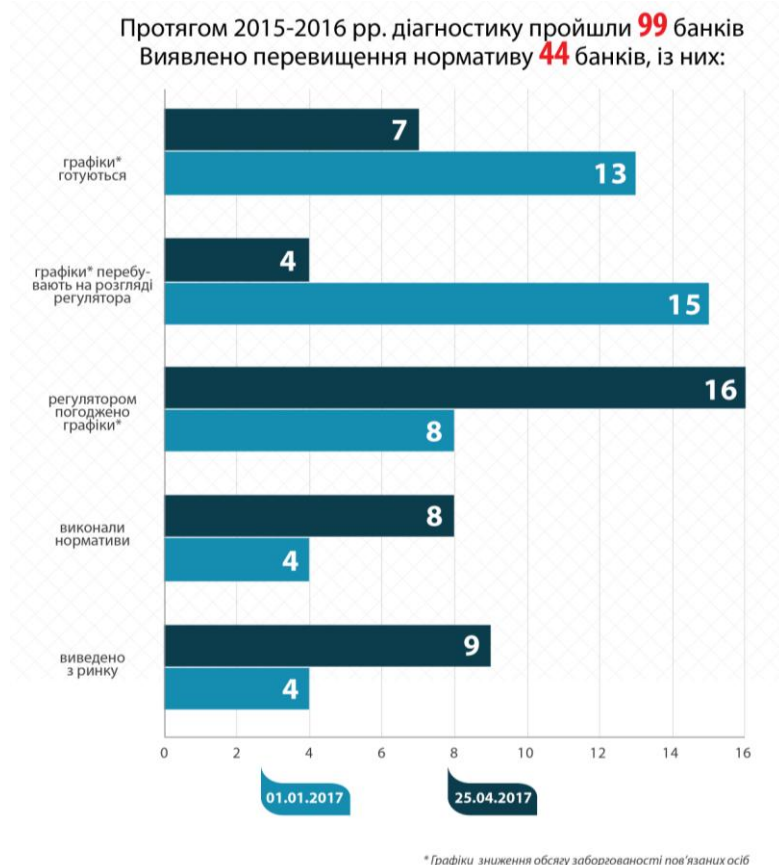

Рис. У.2. Результати діагностики пов'язаних із банками осіб *

* Джерело: Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-методичне видання

**Вавдіюк Наталія Степанівна,
Корецька Наталія Іванівна**

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД

Навчальний посібник

Редактор: О. Боднар

Комп'ютерний набір та верстка: О. Лахай, В. Тимонік

Підп. до друку «30» травня 2018 р.

Формат 60x84¹/16.

Папір офсет. Друк офсет.

Ум. друк. арк. 21. Обл.-вид.арк. 20,95.

Наклад 300 прим.

Зам. 31.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ

В-12

Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І. Банківське регулювання та нагляд : навч. посібн. – Луцьк : Луцького НТУ, 2018. – 336 с.

ISBN 978-617-672-183-3

УДК 336.71.078.3 (075.8)

